sociologie

313
O-59 vol. 3.1

Gheorghe ONUȚ

CERCETAREA SOCIOLOGICĂ

metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive

bazele cercetării sociologice explicativ-predictive

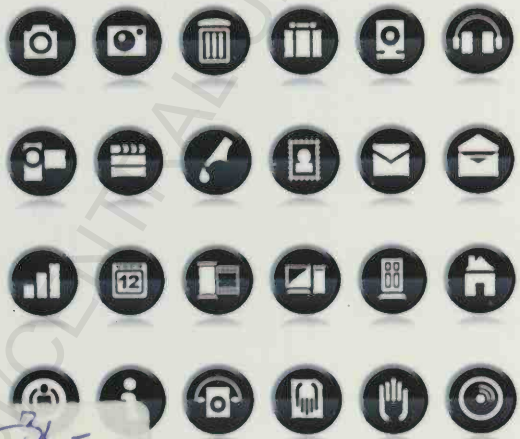

II 439 166
BCU IAȘI

TRITONIC

volumul 3.1

BCU IAȘI CENTRALA UNIVERSITARĂ LIBRARY

II 439 166
BCU IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CERCETAREA SOCIOLOGICĂ. METODOLOGIA CERCETĂRILOR SOCIOLOGICE EXPLICATIVE ȘI PREDICTIVE

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Gheorghe Onuț
Cercetarea sociologică. Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive

Copyright © Gheorghe Onuț
Copyright © TRITONIC 2017 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC
Str. Coacăzelor nr. 5, București
e-mail: editura@tritonic.ro
www.tritonic.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ONUȚ, GHEORGHE
Cercetarea sociologică. Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive/Gheorghe Onuț
Tritonic, 2017
ISBN: 978-606-749-266-8

Coperta: ALEXANDRA BARDAN
Editor: BOGDAN HRIB
Comanda nr. 229/octombrie 2017
Bun de tipar: octombrie 2017
Tipărit în România

16 MAR. 2018

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

BCU "IOAN SLAVICI" TRU UNIVERSITY LIBRARY

0-69

Gheorghe Onuț

209903

783974
S

CERCETAREA SOCIOLOGICĂ. METODOLOGIA CERCETĂRILOR SOCIOLOGICE EXPLICATIVE ȘI PREDICTIVE

BAZELE CERCETĂRII SOCIOLOGICE EXPLICATIV-PREDICTIVE

Volumul 3.1.

0 000010 72285 BCU IAȘI

ACU

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TRITONIC

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cuprins

Capitolul IX, introductiv
Mentoring pentru deprecarizarea competenței
explicativ-predictive de sociolog prin politici
metodologice proprii și personale 9

1. Angajarea personală a întrebării *de ce le trebuie sociologilor să învețe și să știe să facă cercetare explicativă și predictivă* 10

1.1. Precaritatea competenței explicativ-predictive de sociolog și consecința ei generică: periferia pieței muncii și a prestațiilor profesionale, destinația predilectă a absolvenților de sociologie; 10

1.2. Deprecarizarea: condiția „invention of yourself", nu clonare. Introducere în mentoring; 31

1.3. Deprecarizarea: condiția *sedițiune, nu obediență.* Introducere în politicile metodologice 37

1.4. Deprecarizarea: condiția fiecare pentru sine croitor de pîine. Politica metodologică personală explicită și deliberată; 55

2. Antrenament: demo-uri critice la politicile metodologice în numele sociologiei 60

2.1. Politicile *în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile sînt de principiu imposibilități;* 62

2.2. Politicile metodologice *ad hoc* 77

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.3. Politicile metodologice sociologia în criză/ criza sociologiei; 95
3. Antrenament: *demo*-uri critice la politicile metodologice în numele sociologilor 109
3.1. Caracterul problematic al referențialității noțiunii de politică metodologică în numele sociologilor; 111
3.2. politica metodologică integrativă; 120
4. Politica ta metodologică, proprie și personală. Resurse pentru conceperea, configurarea și administrarea acesteia 134
4.1. Resursa practic conducătoare: politica ta metodologică în primă versiune; 134
4.2. Despre resursele complementare; 137
4.3. Resurse complementare generale: un pic de self-management 140
4.4. Resurse complementare specifice: tipologizările/ inventarele de modalități de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*; 173
4.5. Această carte, *Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive*, ca resursă; 183

Capitolul X – Generarea ipotezelor 213
1. MNPOCEPI – Marea Noastră Problemă cu Obiectivele de Cercetare Explicativ-Predictivă și cu Ipotezele. Neutralizarea blocajelor în meta-subtilități 213
1.1. Meta-subtilitatea *hypo-thesis*; 216
1.2. Meta-subtilitatea *hypotheses non fingo* 218
1.3. În genul hypo-thesis & hypotheses non fingo mai avem și alte meta-derapaje de eventual luat în furculiță; 234
2. „Rețeta MTCS clasică": generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor din perspectiva politicilor metodologice în numele sociologiei 236

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.1. „Teme de cercetare" și „întrebări de cercetare"; 237
2.2. Obiecții & corecții la „rețeta MTCS clasică"; 242
3. „Rețeta mea": generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor din perspectiva politicii metodologice integrative; 247
3.1. Prealabile terminologice: *a conjecta/ conjectare și a ipoteza/ ipoteză*; 248
3.2. Argumentarea propoziției *competența de a produce cunoaștere explicativ-predictivă este capacitate naturală, promptă și eficace pentru oricare persoană socialmente normală*; 251
3.3. Corolare pragmatice la propoziția competența de a produce cunoaștere explicativă-predictivă este capacitate naturală, promptă și eficace pentru oricare persoană socialmente normală; 256
3.4. Ratificarea publică ACNLN ca alternativă la teoretizarea în metoda științifică; 276
3.5. Generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor ca ratificare; 305

Capitolul XI – Evaluarea & (re)condiționarea ipotezelor 321
1. Evaluarea ipotezelor ca proces iterativ; 321
1.1. Tamponare: zăpăcelile academice în materia judecarea admisibilității (ipotezelor) la testare; 321
1.2. Reamenajare: înlocuirea *judecării admisibilității ipotezelor la testare cu evaluarea & (re)condiționarea ipotezelor*; 336
2. Criterii și standarde de evaluare: condițiile ipotezelor metodologic OK; 339
2.1. O condiție dezirabilă: unificarea terminologiei relative la cercetările explicativ-predictive; 339
2.2. Condiții relative la configurația sintactică a ipotezelor; 341

2.3. Condiția teoreticității; 351
2.4. Condiția *parsimony*. „Briciul lui Occam" *versus* „tocitorul lui Eco"; 364
2.5. Condiții relative la predicația ipotezelor; 380
2.6. Condiții relative la conținutul ipotezelor; 407
2.7. Condiția ipotezei nule. Ipoteze nule și ipoteze rivale; ipoteze de lucru; 422
2.8. Condiții relative la universul cercetărilor explicativ-predictive; 440
2.9. Condiția testabilității; 442
2.10. Condiția formulării și testării ca predicție/ set de predicții; 444

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul IX, introductiv
Mentoring pentru deprecarizarea competenței explicativ-predictive de sociolog prin politici metodologice proprii și personale

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Cu acest capitol introductiv vă propun ceva destul de nemaivăzut ca practică formativă „de școală", și anume un (stagiu de) mentoring. Scopul lui este deprecarizarea competenței explicativ-predictive de sociolog. Iar obiectivul central pentru angajarea acestui scop constă în configurarea și administrarea propriei tale politici metodologice. Ceea ce avem de obținut ca rezultat al mentoringului nostru este politica ta metodologică, proprie și personală, explicită și deliberată.

Supoziția de fond este precaritatea competenței explicativ-predictive de sociolog.

Precaritate despre care susțin că este istorică, generalizată și cu consecințe dintre cele mai pernicioase în exercitarea sociologiei ca profesie.

Și că, în condițiile actuale și pentru viitorul inteligibil, soluția cea mai deșteaptă pentru a gestiona și depăși această precaritate este însușirea și operarea unei capacități în registrul *fiecare pentru sine croitor de pâine*. Și anume capacitatea de a alege – fiecare

și într-o cît mai vigilentă cunoștință de cauză, aici și acum ca și pe parcursul evoluției sale profesionale – care și la ce nivel să-i fie achizițiile de competență explicativ-predictivă.

1. Angajarea personală a întrebării *de ce le trebuie sociologilor să învețe și să știe să facă cercetare explicativă și predictivă*

– explicația pentru un capitol introductiv cu scop atît de neobișnuit este la rîndul ei neobișnuită: vă adresez de fapt o somație. Este o somație – cu devotament, deci și cu îngrijorare – colegială; sper să fie suficient de fără menajamente pentru o trezire fără drept la reațipeală.

Generic vorbind, ne confruntăm cu disproporția dintre ceea ce în mod normal și curent îți trebuie și ceea ce în mod normal și curent poți avea. La obiect, este vorba despre precaritate și provincialism: exigențele pe care o exercitare normală, deci și curentă, a profesiei de sociolog le cere în materie de competență explicativ-predictivă sînt mult peste și mult în afara a ceea ce în mod normal și curent ni se dă de învățat în facultățile noastre, respectiv avem de descărcat din literatura noastră de specialitate. Iar asta se petrece la scară atît *ww* cît și istorică;

1.1. Precaritatea competenței explicativ-predictive de sociolog și consecința ei generică: periferia pieței muncii și a prestațiilor profesionale, destinația predilectă a absolvenților de sociologie;

– **1.1.1. precaritatea metodologiei de cercetare explicativ-predictivă ca dimensiune a precarității competenței explicativ-predictive de sociolog;**

– 1.1.1.1. la cît de caracteristic şi de important este fundaţionismul între inovaţiile aduse de metoda ştiinţifică şi la cele vreo trei secole de cînd se produce, în progresie zice-se mai ceva decît exponenţială, cunoaştere de succes în această paradigmă şi pe fundaţionismul ei, magaziile centrale ale ştiinţelor, adică ceea ce ar trebui să aibă de învăţat şi de descărcat în materie de MTC[1] deserveţii respectivelor ştiinţe, ar trebui să îndeplinească, mergînd pînă la nivelul unei administrabilităţi ne-echivoce, *voir* procedurale, următoarele două seturi de exigenţe:

– în ceea ce priveşte organizarea, la cel mai general nivel să avem taxonii *metode şi tehnici de cercetare descriptivă* + *metode şi tehnici de cercetare explicativă* + *metode şi tehnici de cercetare predictivă* (unde „+" are sensul din logică, cel de disjuncţie exclusivă);

– în ceea ce priveşte conţinutul, să avem o prevalenţă perfect sesizabilă, atît la capitolul abundenţă & diversitate, cît şi la cel de subtilitate & eficacitate, a metodelor şi tehnicilor de cercetare predictivă faţă de cele de cercetare explicativă, respectiv prevalenţa metodelor şi tehnicilor de cercetare explicativă faţă de cele de cercetare descriptivă. Singura derogare tolerabilă ar trebui să fie apropo de distinctivitatea,

[1] MTC = „metode şi tehnici de cercetare". Sînt foarte multe motivele pentru care pun expresia între ghilimele, de pildă acela că nu toate ştiinţele, începînd cu înseşi ştiinţele naturii, obişnuiesc să-şi specializeze cunoştinţele despre cum se fac cercetările în domeniul lor; în orice caz, eu n-am auzit de cursuri/ manuale/ tratate/ enciclopedii de, să zicem, MTCF (adică MTC în fizică), MTCC (adică MTC în chimie) ori MTCB (adică MTC în biologie). Trebuie să fie ceva interesant în faptul că MTC-uri se petrec – dacă nu exclusiv, certamente mai ales – în ştiinţele social-umane. Unde, de ceva vreme, e la modă „în-globalizarea": probabil că sînt unul dintre singurii autori recenţi care scrie numai MTCŞ, refuzîndu-şi avantajele – de marketizare, presupun – întitulărilor MTCŞŞ (adică MTC în ştiinţele sociale) ori MTCŞŞ-U (adică MTC în ştiinţele social-umane).

dovedită între timp ca nu prea clar și nici complet operabilă, între cercetarea/ metodologia explicativă și cercetarea/ metodologia predictivă (între altele pentru că ambele produc și testează ipoteze, dar mai ales pentru că orice ipoteză explicativă poate fi enunțată ca predicție/ set de predicții, adeseori fiind mai avantajos de testat ca propoziție predictivă decît ca propoziție explicativă). O derogare de altfel deja curentă, care comprimă cumva edificiul cunoașterii științifice la un singur etaj, cel al cunoștințelor, *expressis verbis*, explicativ-predictive. Dar care ar trebui să producă cel mult comprimarea la doi taxoni, adică *metode și tehnici de cercetare descriptivă + metode și tehnici de cercetare explicativ-predictivă*, fără să afecteze în vreun fel nici distincția dintre metodele și tehnicile de cercetare descriptivă, pe de o parte, și metodele și tehnicile de cercetare explicativ-predictivă, pe de cealaltă, și nici prevalența, *largissime sensu*, a metodelor și tehnicilor de cercetare explicativ-predictivă față de metodele și tehnicile de cercetare descriptivă;

– 1.1.1.2. ei bine, în rațională noastră na(t)ivă ar trebui să fim nu contrariați/ contrariate, ci de-a dreptul stupefiați/ stupefiate de constatarea că, atît în producția de cunoaștere științifică și comerțul cu cercetări științifice, cît și, la origine aș zice, în magaziile centrale, adică în organizarea și dezvoltarea cunoștințelor de metodologie a cercetării științifice, faptele arată cu totul altfel decît pretind – ca exigențe/ reglementări paradigmatice, nu doar ca (eventuale) teme de curs și subiecte de examen – metoda științifică și fundaționismul ei. (Poate că tratez prea „ca la școală" respectivele exigențe/ reglementări și poate că deserveții metodei științifice/ Științei deja le meprizează în acest tratament; dar pînă acum

nu am auzit de vreo tratare alternativă suficient de subtilă şi, în acelaşi timp, suficient de împărtăşită.) Ca să nu începem din teritoriile altora, ne concentrăm pe faptele aşa cum le exhibă MTCS-ul clasic[2], fapte care arată cam aşa:

- deşi edificiul propriu-zis al cunoaşterii ştiinţifice, în ultimă instanţă scopul acesteia, ar trebui să-l constituie cunoştinţele explicativ-predictive, producţia efectivă de cunoaştere ştiinţifică este centrată pe fundaţii & materiale de construcţie, adică pe cercetarea descriptivă, adică în ultimă instanţă pe mijloace;
- deşi cunoştinţele de metodologie a cercetării explicativ-predictive ar trebui să fie decisiv prevalente în raport cu cele de metodologie a cercetării descriptive, organizarea şi dezvoltarea lor se află cu mult, şi asta foarte politicos vorbind, sub organizarea şi dezvoltarea cunoştinţelor de metodologie a cercetării descriptive;

---

[2] Dacă mă tot folosesc de această expresie (în alternanţă cu MTCS-ul clasic & tradiţional), sesizant mai frecvent în acest volum 3 al „Cercetării sociologice", poate a sosit vremea să spun ce înţeleg prin *MTCS-ul clasic*. Deci: cu această expresie şi alternativa ei denumesc – cam acrişor-înţepător, recunosc, dar la urma urmelor cît se poate de atent – MTCS-ul corifeilor, al profesorilor noştri cei mai reputaţi, MTCS-ul pe care în versiune explicită îl găsim în manualele, tratatele, enciclopediile şi monografiile de MTCS cele mai vehiculate, iar în versiuni mai mult sau mai puţin implicite, în cărţile şi studiile care metabolizează cercetări sociologice (chiar dacă nu chestionează asupra metodologiei în care acestea au fost realizate). Mai simplu şi mai puţin protocolar, MTCS-ul clasic & tradiţional este MTCS-ul de care, ori de cîte ori am prilejul, ţin neapărat să mă distanţez. Şi am cam avut prilejul, de regulă atît în chestiuni esenţiale, cît şi în chestiuni elementare; între altele deoarece, de la o vîrstă încoace, am început să refuz să pricep ceea ce un autor sau altul, corifeu inclusiv, scrie/ spune fără să-l preocupe dacă el însuşi poate realiza ceea ce scrie/ spune. Vă doresc şi nouă şi ne doresc şi vouă instalarea, şi anume cît se poate de energică, de timpurie şi de „omni", în acest refuz. Şi v-aş fi recunoscător dacă v-aţi exersa începînd cu ceea ce scrie/ spune autorul Gh. Onuţ).

– mai pe larg, MTCS-ul clasic & tradițional ignoră exigențe pilon ale metodei științifice, organizînd cunoștințele de metodologie a cercetărilor sociologice în tot felul de *cherry-pickings*, e drept, destul de pestrițe, dar la bază deloc diferite între ele deoarece sînt dedicate, cu toatele și de o manieră cît se poate de obsecvioasă, metodologiei descriptive, cu reducerea metodologiei explicativ-predictive, și asta în cele mai fericite cazuri, la oareșce firimituri și expedierea lor, nu chiar foarte distinctă, pe undeva pe sub ori pe undeva prin covorul metodologiei descriptive. Așa procedează toate manualele și tratatele de MTCS (eu n-am găsit nicio excepție), inclusiv cele mai frecventate deci respectate. Regret să exemplific tocmai cu dînsul, față de care mă raportez mai degrabă ca *follower* decît ca *fellow*, dar pînă și un profesor de competența, rigoarea și onestitatea lui Traian Rotariu procedează așa. De pildă, în cea mai recentă dintre aparițiile sale editoriale, neîndoielnic o culminație a MTCS-ului clasic, și nu numai de limbă română, profesorul Rotariu tratează experimentul, metoda regină în cercetarea explicativ-predictivă, la capitolul despre „metodele de culegere a informației", clasificîndu-l deci – ce altceva ar putea însemna „culegere a informației"? – ca metodă de cercetare descriptivă[3].

[3] Vezi ROTARIU, Traian, *Fundamentele metodologice ale științelor sociale*, Editura Polirom, Iași, 2016, capitolul „O evaluare sumară a metodelor de culegere a informației în științele sociale", paragraful 3. Iar, între noi fie vorba, e foarte greu de priceput de ce, în locul terminologiei, deci și al problematicilor, totuși paradigmatice & standard în metoda științifică, să te folosești de o expresie precum „metode de culegere a informației", cam generalmente pițipoancă, darmite cînd o pui să se joace de-a „fundamentele metodologice ale științelor sociale". Păi cu asta se ocupă, și încă de la fundamente, cercetările din științele sociale, cu „culegerea de informații"? Păi dacă în loc de capacitatea de a produce cunoaștere despre oameni și ale oamenilor – cunoaștere inedită, demnă de încredere, interesantă și folositoare, descriptivă ca fundație

Ne-ar însă foarte dezavantaja să ne explicăm precaritatea metodologiei explicativ-predictive numai ori în primul rînd prin deficiențe în angajamentul intelectiv al corifeilor Științei. Chiar dacă putem pune un deget destul de neclătinabil pe întemeierea în filosofii folclorice a acestui angajament (angajament de regulă păşunist chiar şi în registrul acelor filosofii) şi pe verbiajul în consecință, nimeni nu poate spune cît va dura pînă la corectarea (autocorectarea?) lui; dar mai ales că nu e chiar foarte improbabilă explicarea caracterului foarte sistematic al acestei întemeieri în conexiune cu limite istorice ale metodei ştiinţifice, nedepanabile în perimetrul propriilor ei resurse;

- per total, ca să zic aşa, susţin că nu avem ce aştepta, deci că nu avem de ales: ne aflăm într-o tipică situaţie *hic Rhodus, hic salta*. În ceea ce ne adică priveşte:
- cîtă vreme nu avem alternativă la profesionalism, nu avem alternativă la metoda ştiinţifică. Deci nu avem alternativă nici la distincţia *metode de cercetare descriptivă + metode de cercetare explicativă + metode de cercetare predictivă*, nicidecum în versiunea *metode de cercetare descriptivă + metode de cercetare explicativ-predictivă*;
- deoarece este, pe de o parte, crucială pentru producţia stocurilor de cunoaştere ale oricărei prestaţii profesionale de succes, iar pe de cealaltă subdezvoltată, pe metodologia de cercetare explicativ-predictivă o avem de asumat ca atît de sofisticată, de subtilă, de nesigură şi de dificultuoasă încît să ne convingem, definitiv şi la modul cel mai

şi materiale de contrucţie, dar explicativ-predictivă ca finalitate – îi dotăm cu competenţa în „culegerea de informaţii", la ce joburi şi cariere îi predestinăm pe absolvenţii de „ştiinţe sociale"? Nu cumva la joburi şi cariere de eterni copii (culegători) de mingi? Păi, dragă Traiane, te rog să mă ierţi, dar cum naiba să nu mi se deschidă briceagul în buzunar?

serios, că gestionarea ei de succes cere o dezvoltare specială a capacității noastre autoreflexive;

Dacă e să intrăm totuși în teritoriile altora, e de spus că lucrurile stau la fel nu numai cu cercetarea/ metodologia sociologică și, în general, din domeniul științelor social-umane, ci și cu cercetările/ metodologiile din științele naturii. Ca incitări aperitive, aici și acum am de pus chestiuni de felul celor de mai jos.

Metoda științifică statuează cunoștințele explicativ-predictive drept edificiul propriu-zis și scopul cunoașterii, în conexiune, o conexiune directă și foarte tare, cu celălalt pilon al modernității, profesionalismul. Popular vorbind, e vorba despre „butoane": practicile profesionale fiind activități de transformare (a ceva ce este într-un anume fel, în ceva ce convine cumpărătorului prestației), succesul lor e dependent unu-la-unu de cît de bine știi ce anume face și cum anume face ca obiectul prestației tale să fie cum este; adică pe ce „butoane" ai de apăsat, în ce succesiuni/ simultaneități și cît de intens, pentru a tranforma respectivul obiect în ceea ce, ceea cum și ceea cînd scrie în contractul prestației. Se înțelege sper că succesul oricărei prestații profesionale depinde, și anume unu-la-unu, de stocul de cunoaștere, explicativ-predictivă!, pe care îl deține și este capabil să-l completeze/ acomodeze/ administreze prestatorul. Iar (oarecum) academic vorbind, orice competență profesională este întemeiată științific, adică este întemeiată pe una sau mai multe teorii științifice, adică pe una sau mai multe mașinării de produs, validat și administrat cunoștințe explicativ-predictive în tehnologia și cu certificările de garanție statuate de metoda științifică.

În mod cît se poate de evident, pentru profesiile și practicile profesionale întemeiate în științele naturii, teoriile, cercetările/ metodologiile lor produc prestații profesionale de succes; așa se întîmplă de regulă, iar constatarea situațiilor de prestație profesională eșuată este pasăre rară și sport extrem, cumva excepția

care confirmă regula. Contradicția necesarmente de evidențiat este cum se face că, în timp ce eu zic că sînt deficitare, și încă la proporții istorice, în materie de cercetare/ metodologie explicativ-predictivă, tot eu sînt cel care constată că științele naturii susțin prestații profesionale de succes, și anume de succes la modul cel mai curent. N-am de ales, această contradicție e prea evidentă ca să poată fi administrată altfel decît prin detonare. O voi detona cu următoarea enormitate: cîtă vreme prestațiile profesionale întemeiate de științele naturii se exercită pe obiecte „macro", adică pe configurări ontologice așa, mai simpluțe & mai grosuțe, e OK, sînt prestații de succes; cînd însă ne pun păcatele ori ne obligă situația să operăm la nivele „micro", adică pe determinisme așa, mai complexuțe & mai suave, de pildă probabiliste, rămînem doar cu succesele „macro". De exemplu, e cît se poate de LMC că vindeci o amigdalită acută cu, profesionalmente definitul, antibiotic sau că oprești un cancer cu ședințele, profesionalmente definite, de chemo- și radio-terapie; dar dacă te pun păcatele ori ești obligat la o definire un picuț mai negrosuță a succesului profesional în meseria ta, definire la care însăși evoluția științelor care îți întemeiază profesia te (cam) obligă, vei constata că definirea succesului profesional în meseria ta suportă oareșce discuții (asta desigur dacă nu ești excesiv de „clasic" în materia competenței tale profesionale și nici excesiv de indolent întîrziat în materia deontologiei profesiei tale).

Dacă nu se înțelege, o s-o spun de-a dreptul: profesiile întemeiate pe științele naturii abia încep să dea de dracul determinismelor ontic suave și al intervențiilor etic realmente responsabile; de aia cercetările/ metodologiile explicativ-predictive din respectivele științe (încă) nu se văd cît sînt de fapt de deficitare. Pe cînd profesiile întemeiate pe bitoangele astea de științe social-umane sînt cu dracul în cîrcă încă de la naștere (asta desigur dacă îl punem

în banca lui de ageamiu entuziast pe fondatorele nostru Auguste Comte). Mă și vă întreb (i-aș întreba și pe ei/ ele, dar ce motive aș avea să cred că vor ajunge să citească prostiile astea?): cam cît va dura pînă cînd titularii profesiilor întemeiate pe științele naturii vor veni lîngă noi? Și noi ce rol ar trebui să asumăm în reinventarea – etică, dar și, pe cale de consecință, ontologică și epistemologică, poate chiar și estetică – a profesionalismului?[4]

- **1.1.2. consecința: așa cum este în mod uzual configurată, competența explicativ-predictivă a absolvenților de sociologie le permite acestora doar joburi și cariere periferice;**

- 1.1.2.1. ca studenți la sociologie, mi-e destul de greu să cred că veți reacționa din prima la somația de start. Ca mai toți studenții, sînteți mult prea puișori marsupiali în portofelul lu' mama și tata ca să vă cine-știe-ce bateți capul cu ce vă așteaptă după facultate, pe piața muncii și prestațiilor profesionale; iar în consecință, mult prea școlărei cuminței ca să sesizați precaritatea a ceea ce vi se servește, adică vi se dă învățat/ găsiți de descărcat. Așa am fost și eu, așa a fost și majoritatea colegilor mei, așa este majoritatea absolvenților de sociologie de dinaintea voastră (și zic majoritatea numai ca să nu jignesc excepțiile, cu totul eventuale și cu toatele în situația excepției care confirmă regula). Provocarea acestui capitol introductiv este dacă voi reuși să vă fac să vedeți

[4] Deși poate părea neverosimil, nu sînt nici pe departe singurul care vehiculează astfel de, nu-i așa, enormități. Avem colegi, și nu chiar „de Brașov" ori în alte feluri provinciali deci veleitari, care susțin de pildă că tratarea – deja istorică și destul de unanimă, printre „social-umani" inclusiv, a științelor sociale ca *soft & easy* în comparație cu științele naturii – ar trebui inversată: cercetările din științele naturii sînt *easy science*, *hard science* fiind, datorită atît complexității „obiectelor" lor, cît și încărcării lor etice, cercetările din științele sociale.

vreun motiv pentru care ar trebui, ar fi bine sau măcar n-ar fi rău ca voi să fiţi altfel. De pildă ai/ ale naibii de pretenţioşi/ pretenţioase;

- 1.1.2.2. pentru noi ca absolvenţi de sociologie lucrurile ar trebui să stea cu totul altfel. Şi anume aşa: uitîndu-ne cu simţ de răspundere la ceea ce vedem că se dă normalmente de învăţat în facultăţile noastre şi adăugînd ceea ce vedem că se găseşte normalmente de descărcat din literatura noastră de specialitate, ajungem la concluzia că e foarte îndoielnic ca standardul de competenţă explicativ-predictivă a sociologilor aşa cum înţelegem că este configurat acolo să poată susţine cu vreun oarecare succes vreo practică profesională cu adevărat interesantă şi remuneratorie. Sau, enunţînd cît trebuie de fără menajamente: de cînd există facultăţi de sociologie şi la scară *ww*, competenţa explicativ-predictivă standard a absolvenţilor de sociologie le permite acestora, de principiu ca şi de regulă, activităţi şi succese profesionale tipice joburilor şi carierelor periferice.

Îmi dau seama cîtă indignare poate trezi genul acesta de punere intempestivă cu picioarele pe pămînt şi cît de ofensator poate cădea acel „cu simţ de răspundere". Din nefericire, lucrurile chiar aşa stau, iar asta o poate constata oricare dintre noi, pentru sine, ca şi pentru oricare dintre absolvenţii de sociologie pe care îi ştie cît de cît personal. Cu condiţia ca, sociologi de serai universitar fiind, să reuşim să ne blocăm un pic indolenţa – destul de istorică, fir-ar ea să fie – faţă de viaţa profesională şi traseele ocupaţionale ale foştilor noştri studenţi. Respectiv cu condiţia ca, sociologi în afara seraiului fiind, deci, cum s-ar zice, practicieni, să reuşim să ne blocăm înclinaţia spre autoanesteziere & autoeuforizare – în ultimă instanţă foarte omenească, fir-ar ea să fie – vis-à-vis de propria

viață profesională și atît de, nu-i așa, remunerativele și totdeodată de glorioasele ei succese;

- **1.1.3. de unde să luăm competența explicativ-predictivă de care avem nevoie pentru exercitări neperiferice și de succes ale sociologiei ca profesie;**

- dacă am reușit să vă fie și numai un pic trezit (convenabil pentru mentoringul nostru ar fi să vă fi, și nu chiar numai un pic, iritat), va fi foarte normal să ripostați. Aici cu următoarea întrebare: păi dacă învățătorii noștri – mai mititei ca și mai corifei, de ieri, de azi și de peste tot – nu au/ nu ne dau, de unde să luăm competența explicativ-predictivă mai bună, cea de care avem nevoie pentru exercitări neperiferice și de succes ale sociologiei ca profesie?

Vă asigur că dacă sociologia este asumată (și) ca profesie & practică profesională (nu numai ca știință, „teorie" ori *hobby*), această întrebare trebuie să admită răspunsuri. Iar o variantă a acestor răspunsuri, destul de peremptorie din moment ce o aveți sub ochi și citiți din ea, este chiar această carte; cel puțin în sensul că, prin comparație cu ceea ce se vehiculează la modul clasic & tradițional ca metodologie a cercetărilor sociologice explicativ-predictive, acest volum 3 al „Cercetării sociologice" este, pe de o parte, cît se poate de distinct alocat respectivei metodologii, iar pe de cealaltă un pic mai mărișor (ba chiar de vreo cîteva ori). Din calculele mele însă, reiese că, mai ales în această fază a mentoringului nostru, indicată este o variantă specială a răspunsurilor, și anume una compactă și tare, destinată să ne disloce din auto-indulgență; sau, și mai bine, să incite la riposte comparabil de intratabile. Ceea ce urmează de la 1.1.3.1., la 1.1.3.3. este o astfel de variantă;

– 1.1.3.1. în configurări adunate și adecvat de valide sub aspect pragmatic, de sistematizate și de complete, *competența explicativ-predictivă (mai) bună* este constituită pentru oricare dintre profesiile consacrate, cum ar fi medicina sau ingineria, adică pentru cele întemeiate în științele naturii, pe teoriile/ teoretizările acestora, științifice la modul nativ[5]. Nu și pentru profesiile întemeiate pe științele social-umane, unde condiția teoretizării/ teoreticității științifice se joacă în regim derogatoriu cu cea mai deplină naturalețe (și asta indiferent de pretențiile de științificitate ale corifeilor, deserventilor & aderenților). Vom vedea cum e la „alții" cei mai interesanți pentru noi, dar aici și acum e vorba despre noi: la felul funciarmente autarhic în care sociologii de serai universitar, inclusiv cei mai corifei dintre ei/ ele, își reprezintă, adică și de fapt nu își reprezintă, sociologia ca profesie, exercițiu profesional, succes profesional și carieră de succes, nu ne putem aștepta la mai nimic, cel puțin pentru viitorul care ne privește direct și personal. Colac (academic) peste pupăză (academică), adică foarte clar, deci inevitabil și insolent vorbind,

– 1.1.3.1.1. cei mai mulți dintre învățătorii noștri (și nu numai de MTCS) nu prea „obijnuiesc" filosofie. Or, o competență de cunoaștere explicativ-predictivă nesupravegheată ontologic, epistemologic, etic și, dacă nu cer prea mult, estetic

[5] Vulnerabilă și acolo, dar asta este o altă discuție. Ca punere de problemă, vezi insertul cu corp de literă micșorat de la o pagină anterioară. Iar ca formulare compactă, vezi sintagma „adecvat de valide sub aspect pragmatic"; care vrea să spună că validitatea competențelor explicativ-predictive, începînd cu teoriile și teoretizările lor științifice, cele care susțin profesiile consacrate, poate fi luată în calcul numai pentru anumite modalități și niveluri, deja chestionabile, ale succesului profesional.

n-are cum să fie altfel decît precară. Cu atît mai penibilă cînd e vorba despre competența în cercetarea explicativ-predictivă sociologică, cea care are de produs explicații și predicții în regiunea cu cel mai subtil, mai sofisticat și mai diafan, complex dacă vreți, determinism dintre cele de sub soarele Domnului, cea mai complicat și mai sensibil responsabilă sub aspect etic. Dacă nu putem vorbi despre o autosupraveghere filosofică minim eficace cînd e vorba despre colectări & organizări de metode și tehnici explicativ-predictive deja inventate, ale noastre sau ale altor „social-umani", e absolut sigur că nu putem vorbi despre programe metodologice adecvat de valide, de complete și de sistematizate. Aceasta deoarece, pe bazele filosofice folclorice și implicite (de pildă pe „epistemologia socială spontană a sociologilor", cum zic, cam prea politicos după gustul meu, răutăcioșii alături de care mă simt acasă), foarte generalizat și fără-de-sine jucate de învățătorii noștri, nu se pot produce decît anumite „programe metodologice", și anume cele respectuoase cu conforturile – de, nu-i așa, „validitate", „diversitate" și „completitudine" – ale seraiurilor universitare;

– 1.1.3.1.2. cei care ajung să ia contact cu un pic de filosofie nefolclorică, de regulă puțini și de regulă cu foarte un pic, se curentează atît de tare încît decretează că în sociologie (și în celelalte științe social-umane, dar asta nu ne încălzește cu nimic acum și aici) explicațiile și predicțiile sînt imposibilități; sau, mai rău, nimic și niciodată altceva decît „pretenții de cunoaștere", nimic și niciodată altceva decît „șarlatanie" (ghilimelele arată că expresiile respective nu sînt invenții de-ale mele; deci că le citez, și încă, așa cum veți vedea, din ce ditamai Nobel sursa). Cu atît mai

mult explicațiile și predicțiile cauzale, despre care sîntem instruiți, ba chiar conjurați, și asta în cel mai filosofic întemeiat caz, că soluția, singura soluție, este să ne întoarcem la „canoanele lui John Stuart Mill". Adică pe la jumătatea secolului al XIX-lea, adică la utilitarism, adică la o filosofie specifică unei anumite civilizații, civilizație despre care titularii & deserveții colportării „canoanelor" cu pricina ar trebui să ne explice, eventual doar să ne povestească, ce am avea, astăzi și altceva totuși decît intelectuali britanici de epocă victoriană fiind, de împărtășit;

- 1.1.3.1.3. nici cei mai filosofic treji și, din această pricină, mai demni de respect dintre învățătorii noștri, cei mai puțini, nu se valorifică în dezvoltarea metodologiei explicativ-predictive, *voir* de programe metodologice. Cumva destul de dimpotrivă, treaba pe care și-o asumă este, foarte elegant vorbind, deconstrucția; de fapt desființarea, cu argumente filosofice realmente evoluate și realmente redutabile, a explicativ-predictivelor inventate de „alții", niște „alții" procesați ca suficient de altcineva-și-altceva-decît-noi pentru ca să-i identificăm drept dușman;
- cine (ne) e deci dușmanul? Dușmanul este format din singurii profesioniști „social-umani" – pun ghilimele deoarece, titularizînd ceea ce poartă numele de „științe manageriale", sînt de regulă ingineri și economiști la bază – care își cîștigă banii și gloria pe o piață de explicativ-predictive, o piață realmente remuneratorie (bănoasă, vreau să zic), cît se poate de neperiferică și în sesizantă expansiune. Este piața pe care se tranzacționează prestații profesionale întemeiate pe stocuri de cunoaștere nu numai eminamente explicativ-predictivă, ci și eminamente cauzală, exemplele cele mai notorii

fiind studiile de impact, studiile de fezabilitate și prestațiile în managementul calității; la care e obligatoriu să adăugăm diversele modalități comerciale, vreau să spun bine vîndute și încasate, ale prognozelor. Dușmanul își produce aceste stocuri de cunoaștere cu o metodologie de cercetare pe care și-a inventat-o și o dezvoltă el însuși, de regulă sub genericul „științe manageriale". Învățătorii noștri cel mai filosofic treji și mai demni de respect cu asta se ocupă: să facă praf și pulbere această metodologie, demonstrînd-o – repet, cu argumente filosofice realmente evoluate și realmente redutabile – nu numai ca ici și colo nevalidă, ci ca funciarmente și penibilmente nevalidă. Ne aflăm astfel într-un deplin război de anihilare, care se poartă în publicațiile noastre de specialitate cele mai prestigioase, sub semnături fără excepție impozante;

– o problemă ar fi că filosoficamente & metodologicamente incompetenții, iresponsabilii și penibilii aceștia de „alții" nu numai că nu obișnuiesc să citească aceste publicații, dar e foarte greu de crezut că au fie și auzit de ele; adică dușmanul habar n-are că metodologia de cercetare pe care își bazează prestațiile a fost pur și simplu spulberată, și nu de oricine, ci de chiar niște arhangheli ai ontologiei, epistemologiei și eticii. După cum nici clienții dușmanului nostru n-au auzit, deci habar n-au nici ei/ ele cît de filosoficamente & metodologicamente prafi/ prafe sînt cînd își cumpără astfel de prestații. Hazul este deci că, ne-avînd nici cel mai mic habar cît de total și de definitiv devastator este războiul care îi anihilează temelia ontologică, epistemologică și etică, piața cu pricina funcționează și se dezvoltă cît se poate de bine-mersi[6];

[6] După, să zicem, regula *porcului de rasă de nimic nu-i pasă*. Pe care o citez doar pentru a-mi crea oportunitatea de a vă trimite la sursa din care am luat-o, cel mai instructiv manual de, cum să zic, sociologie aplicată pe care îl

– e foarte clar ce cîștigă învățătorii noștri, și anume cei mai corifei dintre ei, din acest război, oricît ar fi el de închipuit: glorie academică, deoarece cititorii publicațiilor noastre de specialitate – în primul rînd colegii lor de serai, plus studenții de diferite faze – cad pe spate cînd văd cu ce argumente, realmente profunde, și cu ce stil critic, perfect politicos-academic, dar absolut imparabil, punctează corifeii & învățătorii – ai noștri, nu-i așa – în războiul cu, nu-i așa, salamandrele astea din „științele manageriale". (Cam parohială, cam strîmtuță, cam doar noi-între-noi gloria asta, nu vi se pare?) Plus banii pe care gloria academică îi face disponibili (ca și la glorie, e bine să fim serioși. E vorba despre bani numai prin comparație cu salariile absolvenților de sociologie „uzuali"; în comparație cu cît cîștigă bestiile alea de salamandre e vorba despre bănuți, în mod curent destul de micuți);
– avem de-a face, fără discuție, cu un *phony war*; despre care mi-e tare teamă însă că, pentru sociologii în general așa cum îi mobilizează la luptă, tinde să producă *a phony identity*. *Phony identity* deoarece întrebarea este ce cîștigă din acest război închipuit sociologii din afara seraiului universitar, adică sociologii „uzuali", adică pînă una-alta vreo 90% dintre absolvenții de sociologie. În afară desigur de respingerea, definitivă și definitiv oripilată, pînă și a ideii că

cunosc; și anume, sper să vă realmente surprind, „Peripețiile bravului soldat Svejk", „romanul satiric și antimiltarist" (așa se știe în lumea bună, pe Net inclusiv) al lui Jaroslav Hašek (1883 –1923). Pe la douășcinci-treizeci de ani, toți sociologii „colegi de serie" cu a căror prietenie (nu voi înceta să mă mîndresc – de exemplu Bazil Munteanu (Dumnezeu să-l odihnească, a plecat mult prea tînăr și mult prea amărît din lumea asta), Andrei Mușetescu, Vladimir Pasti – erau deja, ca și mine, îndrăznesc să cred, doctori în Svejk. Ceea ce, am tot felul de motive pentru asta, vă doresc și nouă și ne doresc și vouă; cu drag, să nu carecumva să-ndrăzniți să vă-ndoiți.

un absolvent de sociologie își poate compromite în asemenea hal identitatea de sociolog încît fie să se și gîndească să cîștige și el/ ea vreun ban din vreo muncă/ prestație de, nu-i așa, salamandră, de pildă din vreun studiu de impact/ fezabilitate, din vreo aplicație în „tehnica CIT" (i.e. *Critical Incidents Technique*, una dintre metodele uzuale în managementul calității), din vreo prestație de *risk management*, din vreo prognoză;

- 1.1.3.2. atîta vreme cît sîntem/ e cît se poate de rezonabil să ne așteptăm să fim sociologi „uzuali" (vă somez să nu cumva să uitați că, și putem vedea asta la scară deja istorică și în oricare geografie, din fiecare osută de absolvenți de sociologie ajung pe trasee ocupaționale de serai academic maximum-maximorum zece), ar fi foarte dezavantajos să ignorăm că:
- orice practică profesională este întemeiată științific, adică se realizează cu succes în baza competenței de a produce și administra cunoaștere de succes așa cum o definește paradigma pe care o numim metoda științifică. Iar cunoașterea explicativ-predictivă care montează[7] practicile profesionale, orice practică profesională, trebuie să fie cauzală *par excellence*;
- din motive imposibil de corectat suficient de repede, știința sociologiei (ca și celelalte științe social-umane, dar asta nu

[7] Pe acest „montează" îl utilizez cu sensul verbului de origine, fr. *monter*; inteligibil de pildă ca în următorul... toast: *Buvons à nos femmes, à nos chevaux et à ceux qui les montent!* (Bineînțeles, asta numai în ideea că între persoane bine crescute se poate spune/ scrie și asculta/ citi orice; dacă i se pare cuiva că ideea asta este greșită, poate e folositor să precizez că toastul cu pricina l-a rostit – în public, evident – Jacques Chirac, la urma urmelor un fost președinte al Franței.)

ne încălzește cu nimic acum și aici) nu a dezvoltat o metodologie explicativ-predictivă adecvată exercitării sociologiei ca profesie, necum una cauzală. Pretențiile că așa ceva nu este posibil, inclusiv cele mai nuanțate (cum ar fi „în sociologie explicațiile cauzale sînt sport extrem", la care eu însumi aderam, ba chiar *con amore*, pînă mai ieri), produc o consecință inevitabilă și, tare mi-e teamă că, în același timp, iresponsabilă. Și anume că sociologia poate fi orice, dar nu profesie; adică orice altceva decît o competență în baza căreia titularii diplomei de licență în sociologie știu să facă ceva ce se tranzacționează, adică se vinde și se cumpără, pe o piață, pe piața muncii, salarială sau de prestații;

- de mai bine de douăzecișicinci de secole filosofia dezvoltă o diversitate de abordări pentru cunoașterea explicativ-predictivă, una mai provocatoare decît alta; e drept, „fundamentale" nu „aplicative", că de-aia e filosofie. Abordări pe care Știința, adică paradigma cunoașterii de succes a modernității așa cum o vedem în spusele/ scrisele corifeilor ei, alege să le proceseze de predilecție așa:
- ignorîndu-le (așa face de pildă majoritatea învățătorilor noștri). Și, deoarece nu se poate produce cunoaștere, nicidecum explicativ-predictivă, fără să te folosești – că vrei sau că nu vrei, că le conștientizezi sau nu – de supoziții filosofice,
- înlocuindu-le cu diverse supoziții filosofice personale, eminamente implicite și eminamente folclorice, adică eminamente inculte. Sigur, e o mare întrebare cum se face că unele, deloc puține, dintre prestațiile profesionale atît de penibil întemeiate filosofic – de la studiile de impact, studiile de fezabilitate sau prestațiile de *risk management*, la prognoze – au succes practic. Însă, această întrebare adresează direct nu supozițiile filosofice ale producției de cunoaștere pe care se

fac prestațiile profesionale, ci cu totul altceva, ceva ce ține de marketizarea prestațiilor. Despre eșecurile prestațiilor profesionale, inclusiv (de fapt mai ales) ale prestațiilor profesionale făcute pe stocuri de cunoaștere explicativ-predictivă, aflăm excepțional de rar. Revistele de specialitate, indiferent de domeniu, nu publică așa ceva, cel mai probabil din motivul că practicienii nu publică în revistele academicilor, iar în eventualele reviste de specialitate ale practicienilor nimeni nu are motiv să se laude cu așa ceva. În rarele cazuri cînd aflăm despre prestații profesionale ratate e vorba de regulă despre bani publici și lucrări publice, iar notificările despre ele apar în mass-media, ca rezultate ale jurnalismului de investigație. Cu alte cuvinte, nu știm să definim succesul practic al prestațiilor decît în termeni de vînzare și încasare: o prestație profesională de succes este atunci cînd prestatorul și-a încasat banii prevăzuți în contract. De ce nu vede și nu țipă clientul că și-a cumpărat de fapt un rahat, mai mult sau mai puțin neconform cu rahatul din contract, ei bine asta cred că e o întrebare care ține de marketing, de sociologie și de antropologia culturală; iar cînd e vorba de bani publici, mai ales de codul penal. Ceea ce cred că e foarte important să remarcăm în interesul nostru este bogatul asortisment de convenențe care îi leagă pe furnizorii acestui gen de prestații profesionale de clienții lor; convenențe între care e obligatoriu de notificat filosofia – personală, implicită și foclorică – pe care e clar că o împărtășesc apropo de cum se produce și cum arată un stoc OK de cunoaștere explicativ-predictivă, respectiv cum se produce și cum arată o prestație profesională OK montată pe stocuri de cunoaștere explicativ-predictivă „adecvat" de *reliable*;

– 1.1.3.3. susțin că în această mirobolantă și neterminată – aș jura că și neterminabilă dacă stăm în continuare pe tușă – poveste, noi sociologii, cei mai practicieni dintre filosofi și cei mai filosofi dintre practicieni, avem de venit cu următoarele des-zăpăciri:

I. vrem și noi, cine naiba ne poate condamna pentru asta, bani și glorie. Bani adevărați, nu salarii amărîte și alți bănuți, glorie decelabilă ca împlinire de sine, nu fantezii auto-erotice. Și sînt unii, adică „alții", recte dușmanul, care chiar asta cîștigă, bani adevărați și glorie decelabilă, din realmente prestații profesionale de succes (în sensul de neperiferice, bine vîndute și bine încasate). Prestații despre care noi știm, ne învață cei mai faini și mai demni de respect dintre învățătorii noștri, că sînt – ontologic, etic și, înainte de toate, metodologico-epistemologic – niște niciodată mai mult decît troșcolete. (Insist: adică în niciun fel de rangul nostru, deci oripilant de nefrecventabile; păi la ce naiba ne folosește felul în care ne coafează și ne pune în vitrină această activare identitară, neîndoielnic *phony*, a respectivei învățături?)

II. autoreflexivitatea, și ce poate fi autoreflexivitatea fără filosofie nefolclorică, este în natura profesiei de sociolog (desfid pe oricine care ar susține altfel). Deci ne putem face noi înșine, fiecare dintre noi, evaluările ontologice, epistemologice, etice și, dacă nu pretind prea mult, estetice ale sculelor și produselor explicativ-predictive ale „alților", actualmente incomparabil mai bine reușiți – asta-i piața, asta-i viața – decît noi. De ce să nu-i ajutăm să se corecteze, devenind la „filosofice" cît noi de buni, datorită nouă și, atenție, împreună cu noi?

III. pe domeniul social-uman, competența noastră de măsurare, adică în cercetarea descriptivă, este de departe cea mai

bună: noi chiar știm să măsurăm, la nivele de încredere pe care le putem preciza, orice variabilă despre oameni și ale oamenilor; la cel mai bun nivel, incomparabil mai *reliable* decît, de pildă, deserveții „științelor manageriale". Iar „obiectul" acestora și al prestațiilor pe care le întemeiază se vede, asta dacă nu ești chiar de tot inginer ori economist la cap, că este constituit nu din materii prime, combustibili, mașinării, bani și alte „obiectuale", ci din oameni și ale oamenilor. De ce să nu-i ajutăm pe dușmanii cu pricina să se corecteze, devenind la „tehnico-metodologice" cît noi de buni, datorită nouă și, atenție, împreună cu noi?

IV. pînă aici, adică la II. și III. de mai înainte, am vorbit despre invazie și co-evoluție: pe noi ne interesează pieței „dușmanului", că poate ne-am săturat de periferii, iar pe el vor trebui să-l intereseze supravegherile și corecțiile de *reliability*, că altfel ajunge să-și saboteze propria piață (iar cînd e vorba de bani publici, să-i zornăie mai de fiecare dată cătușele prevăzute de codul de procedură penală). De pildă supravegherile și corecțiile de *reliability*, net superioare, cu care venim noi. Ne aflăm deci într-o situație cît se poate de legitim angajabilă ca *win-win*. Din care, în cel mai rău caz, obținem un număr de dezvoltări în metodologia explicativ-predictivă a sociologiei prin reamenajări corective la metodele și tehnicile explicativ-predictive ale „dușmanului";

V. iar dacă tot vrem și noi bani & glorie, dacă tot le avem cu (auto)reflexivitatea filosofică și dacă tot sîntem (cei mai) buni în materie de metodologie de cercetare descriptivă, ce ne-ar putea împiedica să inventăm metode și tehnici explicativ-predictive adecvate pentru producția de stocuri de cunoaștere capabile să susțină alte feluri de prestații profesionale? Feluri inedite în raport cu ceea ce știe să facă

„dușmanul", dar nu doar mai bănoase și mai corecte, ci în special mai deștepte, constînd adică în complinirea unor nevoi, publice ca și private, pe care acum puțină lume îndrăznește să le identifice ca probleme rezolvabile la modul profesional, respectiv ca altfel rezolvabile decît acum[8];

1.2. Deprecarizarea: condiția „invention of yourself", nu clonare. Introducere în mentoring;

– reiau: susțin că, pentru timpurile noastre, ieșirea din periferiile și precaritățile exercitării sociologiei ca profesie este mai întîi și mai întîi problema proprie și personală a fiecăruia/ fiecăreia dintre noi. Și că ieșirea aceasta este condiționată foarte tare de cît de subiectiv importantă reușim să ne facem întrebarea *de ce le trebuie/ la ce le folosește sociologilor să învețe și să știe să facă cercetare explicativ-predictivă*, respectiv de cît de exigent reușim să ne poziționăm în procesarea

[8] Da, pot produce și exemplificări, ba chiar multuțe. Dar, ca să ne convingem că nu e vorba despre nu-știu-ce fel de exclusivisime înalt academice, voi da ca exemplu o teză de licență; mai exact deschiderea pe care teza respectivă o poate opera ca oportunități folositoare și substanțialmente inedite într-un cîmp de practică profesională deja consacrat. Astfel, în teza ei de licență, Ruxandra Cioacă, promoția 2017 a Sociologiei de la Brașov, specializarea (adică programul de licență în) Comunicare și Relații Publice, ne arată că toată – destul de bănoasa și de glorioasa, fie vorba-ntre noi – practica profesională CRP (mai analitic *advertising, publicity, public relations, marketing communication*), pînă acum fundată pe o filosofie a aburelii („știind că, de fapt, ție nu-ți folosește să cumperi/ să votezi asta, treaba noastră este să te aburim ca să o faci"), devine cu totul altceva dacă am funda-o pe încredere/ construirea încrederii. *Încredere*, engl. *trust*, despre care susțin că este o variabilă tipic sociologică, adică pe care teoretizarea, deci și cercetarea sociologică, o pot prinde – descriptiv, ca și explicativ-predictiv – cel mai bine. (Faptul că a descoperit-o o studentă la CRP are o explicație în ultimă instanță foarte simplă: Ruxandra este o persoană pur și simplu deșteaptă, și anume suficient de deșteaptă ca să fie cu adevărat receptivă la teorie/ teoretizare; și că, să mă scuzați, coordonatorul ei de licență am fost eu, un, asta e, sociolog.)

intelectivă a acestei întrebări. Ceea ce înseamnă că, în materia metodologiei cercetărilor sociologice explicativ-predictive, ca și a competenței explicativ-predictive de sociolog în general, nu e deloc bine să rămînem (foștii) școlărei cuminței. Cu totul dimpotrivă, este esențial ca obligațiile noastre de autoreflexivitate să aibă convergența într-o cu totul ieșită din comun, de tinerească, deci de susținută și de stenică, atitudine critică;

- e evident că realizarea acestei atitudini implică o curbă de creștere foarte diferită de învățarea prin clonare, cea cu care ne crește, de regula regulii, școala. *Mentoring pentru politici metodologice proprii și personale* este soluția mea pentru această curbă, soluție pe care o descriu și (mă străduiesc să o) pun în mișcare în acest capitol IX, introductiv. (Soluție despre care devine folositor de știut că, mai mult sau mai puțin tacit pînă la acest volum 3, generează și amenajează de fapt „Cercetarea sociologică" în întregimea ei.)

- 1.2.1.1. ca introducere în mentoring, e mai întîi de povestit un pic despre cuvîntul de bază și sensurile lui. La origine, *mentor* este substantiv propriu, numele (deci Mentor) unui personaj din „Odiseea", prietenul pe care, plecat la războiul cu Troia, Ulise l-a lăsat să-i aibă grijă de casă și mai ales de fiul său Telemach și de educația acestuia; de remarcat că în realizarea acestei nobile misiuni educative intervine, și anume în momentele importante, însuși factorul divin, ca să zicem așa, zeița Atena, luînd înfățișarea lui Mentor. Limbile naturale care îl au pe *mentor*, româna inclusiv, i-au conservat sensul acesta, foarte înalt, de „îndrumător, povățuitor spiritual", „preceptor, educator" (deși neuzual, în subtilă conexiune e de băgat în seamă și unul dintre sensurile specializate,

şi anume cel de „altoi dintr-o plantă bătrînă grefat pe o plantă tînără pentru a-i transmite acesteia însuşirile sale"). După cum se vede, între ideile pe care le propagă din adîncime cuvîntul *mentor* se află evidenta asimetrie a rolurilor: pe cît de impozant şi de activ este mentorul, pe atît de şterşi şi de pasivi sînt „obiecţii" misiunii sale, desemnaţi de regulă cu cuvîntul *discipoli*[9];

- *1.2.1.2.* **pe englezismul *mentoring* îl avem de utilizat ca termen, în niciun caz cu sensurile de limbă naturală**; nici măcar cu cele pe care le permite engleza, necum cu cele ale oarecum echivalentelor *mentorat* şi *tutoriat* posibile pe româneşte. Atenţie deci: pentru *mentoring* nu vom reface intuitiv sensurile de limbă naturală conduse de *mentor*, ci vom îl vom opera exact pe definiţia lui terminologică. Unde în mod esenţial şi din start avem de ţinut & de reţinut că, în totală opoziţie cu sensurile de limbă naturală, responsabilităţile sînt distribuite între *mentor* şi *mentorees* (atenţie, *mentorees*, nu *disciples*), şi anume cît se poate de simetric;
- ca termen, alături de *training* şi *coaching*, *mentoring*-ul denumeşte practici profesionale din managementul resursei umane (în arealul dezvoltare personală şi de carieră, engl. *personal and career development*). Deoarece sînt achiziţii destul de recente, iar meseriaşii, corifeii inclusiv, în managementul resursei umane nu dau nici ei pe afară la acurateţea terminologică, cu *mentoring*-ul, *training*-ul şi *coaching*-ul ne putem pomeni în tot felul de confuzii. Ca să le jugulăm din

[9] Aşa, între noi, pasionaţii de etimologii, e curios cum şi de ce, ca pereche pentru totuşi grecescul *mentor* (μέντορας), nu a fost preluat un grecism, strămoş al actualului μαθητής ori φοιτητής, ci un latinism, *discipol*.

start, voi produce ca definiție terminologică pentru mentoring o colecție de extrase pe de o parte mutual coerente și foarte ușor de priceput, iar pe de alta foarte des frecventate. Drept urmare, voi cita texte care se referă la mentoring așa cum arată la el acasă, adică, pînă acum și cu cele mai bune aplicații, în business. Vă previn că acesta este un „defect" cît se poate de intenționat, în sensul că:

- normal, vor fi și enunțuri care nu se potrivesc cu treburile noastre. Forțați-le să se potrivească. Oricum vor fi foarte puține, iar „poruncile" (engl. *commandments*) mentoringului, pentru oricare domeniu particular ar fi redactate, sînt perfect generalizabile, deci pot fi reacomodate pentru orice domeniu particular. Altfel vorbind, nu cred să aveți vreo problemă în a acomoda pentru mentoringul nostru „porunci" redactate pentru mentoringul în business;
- evident, nu aș fi avut cine știe ce probleme să fac eu însumi acomodările, rescriind de pildă „poruncile" mentoringului în maniera generalizatoare în care se redactează tehnicile creative. Am ales să le mențin în redacțiunile particulare, cele pentru business, cu intenții evident perfide: alea cu banii și cu extinderea noastră pe piețe de prestații profesionale realmente remuneratorii și interesante;

- 1.2.1.2.1. astfel, ca definire terminologică:
- *mentoring*-ul nu este clonare, adică nu este școală, nu este instruire, cu atît mai puțin nu este instrucție; nu e nici *training* și nici *coaching* nu e. Ci este

an effective way to reduce the learning curve while gaining valuable experiences for professional and personal development. Whether you are an employee, an entrepreneur, a volunteer, a student or a master, the knowledge and skills acquired are

critical for long-term success. For mentoring to be effective you must begin with the end in mind. Know what your expectations are and what you want to gain from the exchange of ideas, perspectives, experiences and learned lessons.[10]

– 1.2.1.2.2. în rolul de mentor, adică eu:

• am de alergat după următoarele beneficii:
  – Gaining insights from your mentoree's background and history that enhance your professional and personal development.
  – Gaining satisfaction in sharing your expertise with others.
  – Re-energizing your career.
  – Gaining an ally to help promote your organization's well-being.
  – Learning more about other areas within your organization.
  – Building a relationship with someone outside your area and thus increasing your networking.[11]
• şi am de ţinut următoarele porunci (i.e. *mentor's commandments*):
  – Facilitate not clone.
  – Uniqueness is important.
  – Consistency is critical.

[10] https://www.facebook.com/permalink.php?id=861752827215747&story_fbid=861761543881542.

[11] Citez de la http://www.management-mentors.com/corporate-mentoring-programs-resources. Un site foarte avantajos de frecventat pentru a afla pe-repede-nainte dar cît trebuie de ne-KISS (pentru KISS – *Keep It Simple and Stupid* – ca politică metodologică vezi par. 2.2.2., mai încolo) ce beneficii & sarcini ne revin în mentoring, ca *mentor*, respectiv ca *mentoree*. Cu cîteva abrevieri şi mici modificări de text, toate citatele despre mentorning care urmează pînă la par. 1.2.1.3. provin din această sursă.

- Faking it is not making it. Provide honest feedback.
- Empower rather than solve.
- You are not responsible, you have shared responsibility.
- Appreciate what you're giving.
- It's not coaching; it's mentoring.
- Honor your limits and boundaries.
- Listening is hard but advice is easy. We could all use more listeners in the world.

- 1.2.1.2.3. în rolul de *mentoree* (insist, *mentoree*, nu *discipol*), adică tu:

• ai de alergat după următoarele beneficii:
  - Gaining from your mentor's expertise.
  - Receiving critical feedback in key areas.
  - Developing a sharper focus on what you need to grow professionally.
  - Learning specific skills and knowledge that are relevant to professional and personal goals.
  - Networking with a more influential people.
  - Gaining knowledge about your organization's culture and unspoken rules that can be critical for success and therefore adapting more quickly to your organization's culture.
  - Having a friendly ear with which to share frustrations as well as successes.
• și ai de ținut următoarele porunci (i.e. *mentoree's commandments*):
  - It's your job, not your mentor's job.
  - Think commitment, not lip service.
  - Show up for the relationship.
  - Give back and get more.
  - Keep expectations realistic.

- It's risky, but it's healthy.
- Be yourself; we already have everybody else.
- Don't be afraid of your mentor's silence.
- Pay it forward.

- 1.2.1.3. insist pe necesitatea contrării eficace a sensurilor curente ale lui *mentor* și rudelor sale, lingvistice ca și semantice (perechea *mentor – discipol*, de pildă). Va fi o luptă nu tocmai ușor de cîștigat pentru că respectivele sensuri curente sînt deja în mintea noastră, ba chiar la nivelul automatismelor intuitive; în plus sînt foarte bine alimentate de aproape oricare dintre sursele documentare referitoare la mentor și mentoring, inclusiv de ceea ce găsim pe locurile cele mai din față ale Netului;
- punctual, în mentoringul nostru eu nu sînt, dar absolut deloc, „ghidul vostru spiritual", după cum nu sînt nici „antrenorul" și nici „consilierul – mentorul ocazional"; iar voi nu sînteți, la fel de deloc, „discipolii mei". Rolurile noastre și relația dintre noi le vom asuma la modul foarte deliberat, exact așa cum le definește mentoringul ca termen și practică în managementul resursei umane. În acest scop, zic că e cît se poate de folositor să revedeți chiar acum paragraful 1.2.1.2., anterior; de data asta pe îndelete, avînd grijă să vă contrați complet intuiția, adică tot ceea ce mintea voastră „știa" despre *mentor și discipoli*;

1.3. Deprecarizarea: condiția *sediționе, nu obediență*. Introducere în politicile metodologice

- în legătură cu întrebarea *de ce le trebuie/ la ce le folosește sociologilor să învețe și să știe să facă cercetare explicativ-predictivă*,

din socotelile mele ca *mentor* reiese că mișcarea de bază pentru intrarea în cu totul ieșita din comun, de tinereasca, deci de susținuta și de stenica atitudine critică de care avem nevoie este exersarea în atacul critic la răspunsurile existente. La oricare dintre ele, la cele explicite, ca și la cele implicite. Cu centrul pe ceea ce fiecare dintre aceste răspunsuri configurează și inevitabil tinde să realizeze drept competență explicativ-predictivă de sociolog;

- mai reiese că pentru a fi realmente auto-edificator atacul trebuie să frizeze sedițiunea. Ori cel puțin insolența, dar asta de o manieră cît mai regulată.

Tot ceea ce ne putem îngădui ca moderație este să ne aducem aminte că, așa cum ne învață cei vechi, nimeni nu poate fi atît de rău încît să le facă pe toate rele, după cum nimeni nu poate fi atît de bun încît să le facă pe toate bune. Dar să ne aducem aminte numai din cînd în cînd și niciodată pentru a ne înliniști lăsînd lucrurile în coadă de pește;

- fac de ceva vreme constatarea că deși sociologia asta a noastră este dotată cu o funcție critică pe care sîntem intensiv și tenace instruiți/ instruite să o clamăm ca definitorie[12], celor mai mulți dintre studenții la sociologie, ca de altfel și dintre absolvenții de sociologie, prizele critice nu prea le vin la

[12] Dacă, Doamne ferestre, ați uitat ori, nu pot să cred asta, n-ați știut, mergeți la oricare dintre corifeii sociologiei. Eu aș merge la Bernard Lahire, unul dintre corifeii noștri mai recenți, cu al său „spirit sociologic"; despre care asertează, voala de vezi, *esprit sociologique = esprit critique*. Cf. LAHIRE, Bernard, *L'esprit sociologique*, Ed. „La Découverte", Paris, 2005, introducerea, eventual numai titlul introducerii. Și, pentru că veni vorba, anunț că mă pur și simplu topesc de dragul ideii că noi, sociologii, am avea un *esprit*, și anume un *esprit de corps*. Iar una dintre speranțele mele, evident perfide, cu „Cercetarea sociologică" este tocmai în direcția unui astfel de *esprit de corps*. *Allons enfants de la patrie, de la sociologie* vreau să zic, *allons y*!

îndemînă; şi nu le vin în general la îndemînă, necum atacul de care am avea nevoie aici, atac care, la nivelul optim, ar fi de realizat cu „guri de foc" metateoretice. Motiv pentru care m-am gîndit să ne folosim de logistica critică a modalităţilor de teoretizare cu care sîntem (mai bine) familiarizaţi/ familiarizate. Cam cum spunea Lucreţiu Pătrăşcanu (1900 – 1954) că înainte de a fi comunişti sîntem mai întîi români, e destul de sigur că înainte de a fi intelectuali competenţi în epistemologii şi alte meta-fioroşenii sîntem mai întîi sociologi; ceea ce înseamnă că inclusiv din propria competenţă metodologică şi din propriile cercetări ne vine (mai) la îndemînă să facem obiect al reflexivităţii noastre teoretice, nu meta-teoretice;

- sînt probabil destul de nenumărabile teoriile şi teoretizările sociologice în care putem face asta. Alegerea este la dispoziţia fiecăruia/ fiecăreia; ca sugestie, cred că principalul criteriu de alegere ar trebui să fie capacitatea de divergenţă, deci ca teoria/ teoretizarea aleasă să lumineze probleme care altfel nu se văd, de pildă nu le-a (prea) văzut nimeni înainte, iar acestea să fie cît mai importante şi mai disconfortabile în raport cu „ceea ce se ştie", deci mai consistent auto-edificatoare;
- pentru mentoringul nostru m-am orientat asupra teoretizărilor sociologice despre putere/ raporturi de putere. Le voi opera sub o teoretizare centrată pe noţiunea de *politică metodologică*, dar pînă atunci şi ca provocare aperitivă avem de (re)descoperit şi de băgat la cap că:
  - a propune o explicaţie sau o predicţie echivalează cu a angaja un raport de putere;
  - a accepta o explicaţie sau o predicţie echivalează cu a accepta raportul de putere pe care aceasta îl angajează;

- a propune o explicație sau o predicție alternativă echivalează cu a contesta raportul de putere angajat de propunerea inițială.

Ca „poruncă de mentoring", e obligatoriu să gîndim chestiunile acestea: înțelegem încă de la început cît de pretențioase și de subtile sînt de fapt situațiile – atît cele profesionale, cît și cele de intelectual public – în care ne aflăm cu oricare dintre explicațiile și predicțiile pe care le punem pe masă.

Plus următoarea completare, de avut în minte și mobilizat atît pentru ce spun/ scriu alții, cît mai ales pentru ce spui/ scrii tu: ca furnizor de explicații și predicții, certamente de explicații și predicții ștampilate ca științifice, cu Glasul Unic și Definitiv al Adevărului numai prostul își poate îngădui să se pronunțe;

- **1.3.1. politicile metodologice – *the mind-altering devices*;**

- 1.3.1.1. deși la prima vedere pare perfect sobră, ba chiar aduce a terminologie instituțională neproblematic rulabilă, eventual deja consacrată, noțiunea de *politică metodologică* (în engleza de origine o avem la plural, *politics of method*) este cît se poate de zglobie (vreau să spun *drăcoasă, neastîmpărată, nebună/ nebunatică, răutăcioasă*, pe sensul inițial al românescului *z(g)lobiv*). De pildă pentru că e destul de recentă (denumirea n-o avem încă acreditată pe franțuzește ori pe nemțește, evident nici pe românește), iar circulația ei este destul de restrînsă; și anume la unele medii academice, medii formate exclusiv din „social-umani" și preponderent din sociologi, probabil încă mult prea originale pentru a fi și pe gustul lumii bune. Între predecesori țin neapărat să-l invoc pe Elliot W. Eisner (1933 – 2014), fost profesor la Stanford University, *one of the United States' leading academic minds*,

widely known for his contributions to art education, curriculum studies, and qualitative research methods (spicuiesc de pe Net). De la care, foarte sus, e folositor să reținem următoarea definiție a educației – *the invention of yourself*; iar „în cestiune", punerea ne-echivocă a politicilor metodologice în clasa *mind-altering devices*[13];

– *noțiunea de politică metodologică este o invenție a „social-umanilor", mă rog, a unora dintre ei, și este aplicată pînă acum numai pe domeniul științelor social-umane, de fapt pe sociologie, fără a fi nici aici o modalitate de auto-teoretizare la modă (cum sînt, în diminuare, e drept, dar încă fashionable* pentru foarte multă lume – bună, bineînțeles – auto-teoretizările cu noțiunea de criză). Ca proaspăt convertit, e normal să-i prevăd un viitor strălucitor. Dar numai pentru domeniile care au printre deservenți persoane dispuse să fumeze, pînă la capăt și trăgînd adînc în piept, sîrme ghimpate de genul „politicile metodologice zăpăcite ale ..."; de pildă „politicile metodologice zăpăcite ale psihologiei", „politicile metodologice zăpăcite ale istoriei (ca știință, normal)", „politicile metodologice zăpăcite ale economiei (tot ca știință)", „politicile metodologice zăpăcite ale lingvisticii" sau, de ce nu, „politicile metodologice zăpăcite ale fizicii nucleare", „politicile metodologice zăpăcite ale astrofizicii", „politicile metodologice zăpăcite ale biologiei" ori „politicile metodologice zăpăcite ale geneticii". Pe voi, dragi și stimați *mentoreș*, vă invit să încercați, chiar acum, „politicile metodologice zăpăcite ale sociologiei". E?

[13] Vezi EISNER, Elliot, W., *The primacy of experience and the politics of method*, în „Educational Researcher", Sage Journals, june 1988, vol. 17. no 5. DOI: 10.3102/0013189X017005015.

– a nu se confunda *politics of method* cu, nominal învecinabila, dar incomparabil mai notoria noțiune de *politics of research*. Pe care unora, foarte bine băgați în seamă, le cade bine să o rezolve în cimilitura obiectivitate *versus* ideologie. *Conundrum* (pe românește ar veni „ghicitoare amuzantă", deci cimilitură), chiar așa îi zice enciclopedia SAGE de metode de cercetare în științele sociale, una dintre cele mai frecventate dintre întruchipările magaziei noastre centrale. Care statuează ca *possible way out*, practic singura ieșire din moment ce de vreo alta nu ne zice,

to distinguish between politics, on one hand, and objectivity in producing knowledge, on the other. Asking questions that are guided by a political or ethical point of view need not to prevent a researcher from striving toward objectivity in the actual research. This involves using rigorous and systematic procedures throughout the research process, including during the analysis and when producing an account. Researchers are arguing that, even in there is no utopia of absolute objectivity for social scientist, yhis must still be an aspiration in the interest of generating robust knowledge and understanding.[14]

Ceea ce înseamnă că, în deplină consonanță cu filosofia folclorică pe care o operează, plus verbiajul aferent (ce mama naibii o fi aia *robust knowledge and understanding* (s. m.)? Care or fi acele minunate *rigorous and systematic procedures*, de utilizat *throughout the research process*?), „SAGE Encyclopedia of social science research methods" ne învață să evităm derapajele pozitiviste, *namely* „utopia obiectivității absolute", prin cultivarea ei ca aspirație, deci,

[14] LEWIS-BECK, Michael S., BRYMAN, Alan, FUTING LIAO, Tim, *The SAGE encyclopedia of social science research methods*, vol. 2, SAGE publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 2004, p. 832.

cum să zic, direcțional și asimptotic. Trebuie că e vorba despre ceva în genul cui pe cui se scoate, folcloric săracul; că de teoretizări ale adevărului mai fiabile decît adevărul obiectiv din teoria adevărului corespondență în lecțiune pășunită (vezi *absolute objectivity*), teoretizări numeroase și practicabile inclusiv în registrul realismului (al realismului nefolcloric, *sorry*), nu poate fi în niciun fel vorba. Ca să nu mai vorbim despre pășunismul sugestiei, foarte transparentă aș zice, că obiectivitatea absolută e utopie, eventual asimptotă, numai pentru *social scientists*, pentru „scientiștii" altor domenii fiind ceva tangibil la modul propriu și curent;

- noroc că alții, de regulă nu prea băgați în seamă ca magazie centrală, ne invită să gîndim *the politics of research* în termeni de putere, ca pe orice *politics*; adică punîndu-ne întrebările, clare și realmente edificatoare, cum ar fi *cine și cum ajunge să facă cercetări și cine nu, de unde vin banii pentru cercetări* ori *cine decide care rezultate de cercetare se publică și care nu se publică*. Sau, cu amabilitățile retractile specifice limbajului academic, *the work of professional researchers is strongly influenced by funding, disciplines, hierarchy and competition. As a result, it is mainly useful to corporations, governments, professions and researchers themselves. Strategies to challenge this pattern include critical teaching and research, popularisation and community participation in research*[15];

- *în tematizările sedițioase, ori măcar insolente, de care avem nevoie, noțiunea politics of method* este fasonată de George Steinmetz, *Charles Tilly collegiate professor of sociology at the University of Michigan*. El este primul care identifică

[15] MARTIN, Brian, *Information liberation*, Freedom Press, London, 1998, rezumatul introductiv la capitolul 7. Capitol citibil integral la https://www.uow.edu.au/~bmartin/pubs/98il/il07.pdf.

diversele școli, curente și stiluri din științele social-umane ca diversitate de, textual, *politics of method*[16]. *Intenția mea ca mentor fiind să vă împing într-o atitudine critică foarte tăioasă, îi sînt în mod particular îndatorat pentru exemplaritatea cu care realizează principiul că o problematică tare se formulează și dezvoltă într-o stilistică adecvat de expresivă. De pildă, nu știu dacă m-ar fi dus mintea să problematizez la modul „sociologia și politicile ei metodologice zăpăcite" fără să mă fi curentat cu asocierea pe care el o face între „sociologie" și „zăpăceli"; textual imperial entanglements*, G. Steinmetz și echipa sa producînd o carte de mai bine de șasesute de pagini despre, atenție, zăpăcelile imperiale ale sociologiei[17].

Îmi dau seama că în mod uzual *entanglements* vine pe românește *complicații* sau *încurcături*; cred însă că în stilul de problematizare ciufulitoare G. Steinmetz echivalarea adecvată este *zăpăceli*, eventual *încîlceli*. Mi-ar fi plăcut și *politicile metodologice încîlcite ale sociologiei*, dar cu *zăpăcite* e mai clar ceea ce vreau să spun că obișnuiesc să ne facă nouă respectivele politici: să ne altereze/ denatureze/ falsifice mintea; pe scurt, să ne zăpăcească;

– 1.3.1.2. în raport cu sursa, sensul pe care îl operez este o focalizare: vorbind despre politici metodologice nu mă refer la școli, curente și stiluri din științele social-umane, ci doar

[16] Vezi STEINMETZ, George, *The politics of method in the human sciences: positivism and its epistemological others*, Duke University Press, 2005.

[17] Îmi pare rău dar nu le pot prezenta aici deoarece ar trebui să le rezum; ceea ce, indiferent cît de talentat m-aș crede la rezumări, prea le-ar diminua ca baze de sedițiune. Deci n-ar fi rău să mergeți la text, adică la STEINMETZ, George (editor), *Sociology and empire: the imperial entanglements of a discipline*, Duke University Press, 2013. Garantez că se merită: e, în cel mai bun sens imaginabil, *a mind-altering device*, o carte care, cel puțin apropo de sociologia asta a noastră, ne cu adevărat sucește mințile, făcîndu-ne să o vedem cu totul altfel decît ne-am obișnuit.

la poziționările în materia metodologiei și competențelor metodologice implicate de cercetările sociologice, în primul rînd de cele explicativ-predictive. Pe acest sens restrîns, ideea de bază este că ori de cîte ori cineva îi învață pe alții sau se învață pe sine ceva despre (cercetările sociologice cu) ipoteze, respectiv ori de cîte ori cineva realizează sau evaluează o cercetare (sociologică) cu ipoteze, acel/ acea cineva instrumentează un anumit răspuns la întrebarea *de ce le trebuie/ la ce le folosește sociologilor să învețe și să știe să facă cercetare explicativă și predictivă*. Respectiv că, indiferent dacă știe sau dacă nu știe că așa face sau dacă e conștient/ă ori nu de răspunsul pe care îl instrumentează, se cheamă că acel/ acea cineva realizează respectivul răspuns ca politică metodologică;

– totodată este un sens cu tăiș ideologic explicit, în genul versiunilor cele mai ascuțite ale teoriei critice. Astfel: i. ca orice, *lato sensu*, politică, politicile metodologice sînt expresia unor valori și interese. Cu precizarea că valorile și interesele pe care le exprimă politicile metodologice depășesc, și anume în mod copios, sfera valorilor și intereselor pur sau eminamente cognitive; ii. ca la orice politică, funcția de bază a politicilor metodologice este aceea de a instrumenta anumite valori și interese în competițiile de putere și pentru categoriile de resurse asociate cu puterea; iii. ca la orice politică, valorile și interesele pe care le exprimă și instrumentează politicile metodologice sînt valori și interese de grup, adică într-un fel sau altul particulare; iv. ca la orice politică, treaba politicilor metodologice este să mobilizeze de partea lor cît mai mulți „votanți", aderenți, deservenți, motiv pentru care ascund faptul că exprimă și instrumentează valori

și interese particulare, pretinzînd exact invers, și anume că exprimă și instrumentează valori și interese generale; v. politicile metodologice sînt de evaluat ca toate politicile, adică atît pe întreaga gamă a criteriilor axiologice, cît și pe cea a criteriilor instrumentale, inclusiv cu criterii de eficacitate propagandistică și în general competitivă;

- **1.3.2. cum pot fi tipologizate politicile metodologice. „Politici metodologice bune, des-zăpăcitoare, *versus* politici metodologice rele, zăpăcitoare";**

- așa cum ne spune folclorul meseriașilor, cînd ai în mînă un ciocan, toate lucrurile ți se par cuie. Însușindu-ne adică la modul activ noțiunea de politică metodologică, va fi destul de natural ca în jurul nostru să nu vedem decît politici metodologice. Riscurile unei astfel de administrări sînt evidente, cel mai perfid fiind quasi-inevitabila tipologizare *politica mea metodologică versus (toate) celelalte politici metodologice*, prin însăși natura ei dihotomică și idiosincratică, deci foarte la îndemînă, cel mai la îndemînă de atacat & desființat critic. Ei bine, tipologizarea „politici metodologice în numele sociologilor *versus* politici metodologice în numele sociologiei", de bază pentru acest volum 3 al „Cercetării sociologice", nu este altceva decît idiosincrazia „politica mea (Gh. O.) metodologică *versus* (toate) celelalte politici metodologice".

Sigur că știu să mă scot de sub acest risc, să ascunzi o la origine dihotomie prin multiplicarea taxonilor de la primul nivel și apoi a nivelelor succesive de taxonomizare fiind o abilitate intelectivă destul de, ca să zic așa, general umană. De pildă, nu aș avea decît provocări de hărnicie să iau criteriile cu care am setat definiția

noţiunii de politică metodologică (i. – v., undeva mai înainte) şi să-l operez – pe fiecare sau în diverse combinaţii – drept criteriu de tipologizare; e clar că aş obţine o tipologie cît vreau de abundentă şi de riguroasă, mai exact atît cît anticipez că e suficient de abundentă şi de riguroasă pentru ca ochiul critic al comunităţii profesional-ştiinţifice să nu o sesizeze şi desfiinţeze ca dihotomie & arţag personal. Nu am procedat aşa din următoarele două, foarte instructiv de luat în seamă, (serii de) motive:

- 1.3.2.1. de fond, deci cît se poate de interesant ca achiziţie de subtilitate explicativ-predictivă generalmente aplicabilă la oameni şi ale oamenilor, dar şi „tehnologizabil" în raport cu scopul mentoringului nostru, este motivul pe care îl voi denumi *covert/ overt classification*[18]. *Covert classifications*, pe românește îl voi echivala cu *clasificări nedeclarate* (la fel de bine putem spune *tipologizări nedeclarate* ori, preferabil, *categorizări nedeclarate*), este denumirea sub care circulă cel mai adesea noţiunea de *cryptotype* sau *covert category* şi teoretizarea aferentă acesteia, invenţiile lui Benjamin Lee Whorf (1897 – 1941), marele lingvist american[19];

- în terminologia şi teoretizarea inventatorului, *cryptotypes* (sau *covert categories*) vin în opoziţie cu *phenotypes* (sau

[18] Menţionez că, în bună măsură, textul acestui paragraf 1.3.2.1. a fost deja publicat. Şi anume, cu modificările de rigoare, ca preambul la o carte – zgubilitică întreprindere, chiar autorul, un deştept şi jumătate, programînd-o aşa – a unui prieten; vezi BIG, Ioan, *Z-Files: Zombie în secolul 21*, editura RAO, Bucureşti, 2017, „Prefaţă de descurajare".

[19] Care, dacă nu ştiaţi, şi-a cîştigat existenţa ca inginer în prevenirea incendiilor, adică într-un domeniu de practică profesională cum nu se poate mai sensibil la calitatea explicativ-predictivelor întemeietoare. Ca lingvist, a fost publicat şi descoperit la mai bine de un deceniu după ce a murit. Vă reamintesc: B. L. Whorf este cel de la care ştim că ***nimic nu este mai practic decît o bună teorie.***

overt categories): și unele și celelalte au configurație semantică și sintactică, dar numai *phenotypes/ overt categories* au *morphological implementation*. În, vorba ceea, traducere liberă, asta înseamnă că:

- orice limbaj, începînd cu limbajul natural, produce și conține clasificări/ tipologizări/ categorizări și că aceste clasificări/ tipologizări/ categorizări au sens (în respectivul limbaj);
- pe cînd *phenotypes/ overt categories* sînt clasificările/ tipologizările/ categorizările pe care le exprimăm ca atare (și) în public, operîndu-le adică (și) în limbajul exterior, *cryptotypes/ covert categories* sînt clasificările/ tipologizările/ categorizările pe care nu le exprimăm ca atare în public, ci le păstrăm pentru noi, operîndu-le numai în limbajul interior.

Deoarece le consider ca irelevante sau cel mult ca insuficiente, voi ieși din perimetrul de siguranță pe care experimentele psihologice urmăresc să-l acrediteze în problematica gîndire și limbaj[20],

[20] Experimente dedicate, generic vorbind, rezolvării empirice a problemei *ce efecte are limbajul asupra gîndirii*; cu descoperiri cam fără excepție în registrul NMM (adică Nerozeli Mici și Mijlocii), de pildă *the language can have some small effect on thought*. Între altele, nu pot pricepe cum se face că aceste experimente, cu inspirația în Noam Chomsky și foarte la modă în ultimele decenii, îl ignoră pe Wittgenstein; și, în loc să proceseze cîte ceva din filosofia analitică/ filosofia limbajului, de neignorat totuși în vremea din urmă, mai ales ca anglofon, metabolizează fără-de-sine supoziții filosofice empiriste penibilmente folclorice. Ia testați, stimați savanți/ stimate savante, psihologi/ psiholoage de regulă, experimental dacă ziceți că vă ține curelele (vă informez că pe sociologi i-ar ține), o ipoteză de genul *limitele vocabularului unei persoane (al oricărei persoane) sînt limitele lumii persoanei respective (oricare ar fi ea)*; sau, mai adecvat de tărișor pentru niște savanți care se ocupă cu efectele limbajului asupra gîndirii, ia propuneți oareșce ipoteze pentru un obiectiv de cercetare cu sensul *ce legături există între modurile predicative ale unei limbi naturale și capacitățile explicativ-predictive ale gîndirii nativilor în respectiva limbă naturală*.

pentru a enunța, în concordanță cu teoria lui Whorf, următoarele extinderi:

- *cryptotypes/ covert categories* sînt idiosincratice și dihotomice în mod nativ;
- *cryptotypes/ covert categories* pre-există în (mintea noastră deci) limbajul nostru, furnizînd baza inițială de înțelegere pentru orice frază;
- pentru frazele care ne interesează, dar pentru care nu le are pregătite, (mintea noastră deci) limbajul nostru interior produce *cryptotypes/ covert categories*;
- frazele pentru care (mintea noastră deci) limbajul nostru interior nu poate ori nu este interesat să producă *cryptotypes/ covert categories* rămîn în afara înțelegerii noastre;
- în raport cu *cryptotypes/ covert categories*, *phenotypes/ overt categories* sînt prelucrări, și anume amenajări care satisfac exigențele (gîndirii deci) vorbirii în public;
- în anumite situații, *phenotypes/ overt categories* pe care ni le-am însușit tind să înlocuiască în (mintea noastră deci) limbajul nostru *cryptotypes/ covert categories* corespondente. Este de pildă situația însușirii limbajelor profesionale;
- mă întreb ce și cum se petrece atunci cînd avem de însușit/ sîntem pe cale să ne însușim/ ne-am însușit *phenotypes/ overt categories* care nu au în (mintea noastră deci) limbajul nostru *cryptotypes/ covert categories* corespondente;

- deși ne cam incomodează istoria substituirii terminologiei lui Whorf, centrată pe *categories*, prin *classifications*[21], *cred*

[21] O istorie foarte prestigioasă, însuși Feyerabend, unul dintre marii redescoperitori ai lui B. J. Whorf, contribuind la această substituire; vezi

că am fi mult mai avantajați de revenirea la categories, deci la *categorizare*. Cel puțin pentru că propozițiile de genul „categorizarea este o activitate nativă și curentă a (minții deci) limbajului" produc înțelesuri sociologice semnificativ mai imediat provocatoare decît cele de genul „clasificarea este o activitate nativă și curentă a (minții deci) limbajului".

Oricum, cu sau fără revenirea la *categorizare*, ideea este că pentru noi și sociologia noastră B. L. Whorf e de redescoperit în continuare, practic – din păcate așa stau pînă acum lucrurile – de descoperit, pornind eventual de la „ipoteza Sapir-Whorf"[22]. În această idee, trag nădejde că în înșiruirea i. – ix. de mai sus sînt sesizabile provocările pentru noi, mai ales în materie de subtilitate explicativ-predictivă. Unde de pildă ai de știut că **orice persoană socialmente normală** – tu însuți/ însăți, clienții prestațiilor tale profesionale și „obiecții" acestor prestații, subiecții cercetărilor tale, coechipierii și colaboratorii tăi, publicurile tale – **înțelege și acționează în baza unor programatori de limbaj interior care sînt categorizări în mod nativ dihotomice și idiosincratice**. Cum aflăm care sînt aceste categorizări, iată o bună provocare pentru dezvoltarea MTCS, inclusiv în ceea ce privește analiza conversațiilor ca metodă de cercetare sociologică; dar și în ceea ce privește dezlegarea

FEYERABEND, Paul, *Science in a free society*, New Left Books, London, 1978; textual *cf. Whorf's „covert classifications"*, de pildă la p. 115. Între noi fie vorba, rămîne totuși ciudat de ce, pornind de la originarul englez *category, categories*, al unui nativ în engleză (fie ea și americană), un nativ în germană reface, în engleza lui ne-nativă, *classification* în loc de *categorization*.

[22] Care ne spune în esență că reprezentările mentale sînt categorizări de limbaj; sau, în genul de expresii ale „folclorului cult", *the structure of a language can strongly influence or determine someone's world view*. Edward Sapir (1884 – 1939), lingvist și antropolog, este fostul profesor al lui Whorf. În materia a ceea ce numim astăzi „ipoteza Sapir-Whorf", discuția între ei a avut loc prin 1929, dar și-a început circuitul public abia după 1950, odată cu publicarea primelor lucrări ale lui Whorf.

„blestemului Bourdieu" apropo de metoda anchetei (să ni-l reamintim: *la* malédiction *de la sociologie/ des sciences de l'homme est* d'avoir affaire *à un* objet qui parle);

- 1.3.2.2. celălalt motiv este unul imediat „tehnologic", legat direct de obiectivele stagiului nostru de mentoring, mai precis de exersarea în atacul critic. Adică, dacă tot l-am (re) descoperit de Whorf, ar fi cu totul contra-productiv, ca să nu zic indecent, să sustrag de la examinarea critică tocmai tipologizarea politicilor metodologice pe care o propun, enunțînd-o în vreuna dintre versiunile de limbaj extern/ public; versiuni potențial și numeroase și dificil de atacat critic, deoarece, cum ziceam, fiind o competență elementară, prezentă chiar și la profesori, de MTCS inclusiv, nu aș avea niciun fel de problemă în a produce o tipologizare *overt* tehnic ireproșabilă. Precizez că asta nu e o „mărturisire", deci ceva cu rostul de a-mi defila onestitatea și, pe această cale, de a-mi sustrage tipologizarea de la o examinare realmente critică; la limită prin subtilitatea, inatacabilă în teoretizare Whorf, că orice clasificare/ categorizare/ tipologizare scoasă în public, deci ca *phenotypes/ overt categories/ overt classification*, inclusiv din registrul științific, este la origine *cryptotypes/ covert categories/ covert classification* în registrul „eu *versus* inamicii". Totalmente dimpotrivă, sub restricțiile clarității/ inteligibilității, îmi voi expune tipologizarea politicilor metodologice în versiunea cea mai apropiată de ceea ce (mintea mea deci) limbajul meu decupează, naturalmente idiosincratic, și anume *politica mea metodologică versus (toate) celelalte politici metodologice.*

Ca reverență față de stilistica *phenotypes/ overt categories/ overt classification*, deci a punerii în limbajul extern cu care sîntem

familiarizați, pe *(toate) celelalte politici metodologice* le voi prezenta, vezi în continuare subcapitolul 2, în categorizarea „politici metodologice în numele sociologiei", iar pe *politica mea metodologică*, vezi în continuare subcapitolul 3, în categorizarea „politici metodologice în numele sociologilor". Scopul fiind exersarea în atacul critic, mă voi strădui să le prezint pe ambele astfel încît să poată fi atacate la fel de necruțător, deci de auto-edificator. Declar însă încă de aici că nu sînt deloc încredințat că simetria asta chiar mi-a reușit: oricît „m-aș ține în obiectivitate", n-am cum să blochez integral rolul de propagandist al propriei politici metodologice, în sinea mea, deci în limbajul meu interior, evident și normal (cea) mai deșteaptă;

- **1.3.3. cum pot fi identificate politicile metodologice;**
- e de așteptat ca titularii/ deservenții de politici metodologice, mai ales de politici metodologice în numele sociologiei, să reacționeze foarte viu la expunerea lor în această condiție, de la retrageri mai mult sau mai puțin îmbufnate, la respingeri mai mult sau mai puțin oripilate. Ceea face ca identificarea politicilor metodologice, certamente de politici metodologice în numele sociologiei, să nu fie posibilă cu procedee de cercetare sesizabile ca atare de către „subiecți", necum cu cele marcat intrusive (cum ar fi de pildă cele ținînd de metoda anchetei);

- 1.3.3.1. cu aplicație la politicile metodologice în numele sociologiei, cînd sînt implicite, iar de regula regulii așa sînt, acestea pot fi identificate prin analiză de conținut pe *curricula* (singular *curriculum*, în româna instituțională „planul de învățămînt") aferente ciclului de licență în sociologie și pe programele analitice („fișa disciplinei") aferente cursurilor, generic vorbind, de MTCS. Mai *reliable*, le putem identifica

în ceea ce se face efectiv la cursurile de MTCS – teme de curs, lucrări de seminar, subiecte de examen etc. Le putem identifica de asemenea în conţinutul şi organizarea literaturii noastre de specialitate, atît în manualele, tratatele şi celelalte cărţi de MTCS, cît şi în studiile şi articolele ştiinţifice care, într-un fel sau altul, se referă la metodologia cercetărilor sociologice cu ipoteze, adică explicativ-predictive, sau metabolizează astfel de cercetări. În sfîrşit, cu un pic de îndemînare provocativă sau/ şi de noroc, le mai putem identifica în spusele informale – cu cît sînt mai nonşalante, cu atît sînt mai probatorii – ale titularilor de cursuri de MTCS cînd e să vorbească *off the record*, deci „pe bune", despre ce se poate şi ce nu se poate în materie de MTCS;

– în rarele cazuri cînd sînt explicite le putem vedea (dar nicidecum intitulate *politică metodologică*) la directorii programelor de studiu aferente licenţei în sociologiei şi la cadrele didactice care predau MTCS şi similarele. Le putem vedea mai ales ca dispute, purtate mai ales de corifei, normal, universitari, şi angajînd răspunsuri, de regulă foarte tari, la întrebarea *ce ar trebui să înveţe şi să ştie sociologii ca MTCS* (eventual şi ca metodologie a cercetărilor explicativ-predictive). Dispute care se poartă mai rar în literatura de specialitate (în literatura din ultimii douăzeci de ani eu n-am reuşit să găsesc aşa ceva, oricît de *ww* m-am străduit să caut) şi mai des în diverse conclavuri, mai mult sau mai puţin informale, mai mult sau mai puţin decizionale;

– 1.3.3.2. cu regretul că (încă) nu am o competenţă suficient de adecvată în materie, e de datoria mea să evidenţiez oportunitatea de a identifica politicile metodologice, de orice

tip ar fi acestea, ca moduri de vorbire, adică în tehnologia intelectivă asociată filosofiei limbajului, cu plasarea lor ca obiecte de cercetare pentru *analiza conversației* (engl. *conversation analysis*). Voi reveni asupra analizei conversației, asupra filiației sale, funciarmente sociologice, și încă pe traseul cultivat al sociologiei (cu totul altul decît cel pe care ne vine hărnicia numărătornică Lasswell & Krippendorf a analizei de conținut), evidențiind necesitatea și oportunitatea, generale, ale recuperării ei ca metodă de cercetare sociologică. Cu aplicație la politicile metodologice în general, va fi cel puțin interesant, eu zic că foarte interesant și foarte folositor, să identificăm (cercetare sociologică descriptivă) care sînt, ca atare!, cuvintele, constructele verbale, contructele sintactice, predicațiile etc. în care vorbim/ scriem, respectiv „se vorbește/ se scrie", despre sociologie, sociologi și treburile lor. Iar pe această bază să ne întrebăm și să ne răspundem în mod valid (cercetare sociologică explicativ-predictivă) de unde vin ele (i.e. cum se explică), ce consecințe au, de pildă în materia felului în care sîntem formați/ formate în facultățile de sociologie, și cum le putem administra ca „butoane de apăsat", adică atunci cînd am vrea să schimbăm ceva în ceea ce ne privește pe noi, sociologii, pe sociologia asta a noastră și, desigur, pe competența noastră explicativ-predictivă;

– 1.3.3.3. e destul de sigur ca identificarea de politici metodologice, de orice fel ar fi ele, să necesite – în mod prealabil, ba chiar în regim *sine qua non* – condiția pre-existenței în mintea noastră a unei anumite politici metodologice, active acolo la modul propriu și personal. Și anume suficient de pricinos pentru a vedea peste tot politici metodologice și a

cîntări în interesul tău „chemarea" cu care fiecare dintre ele te vizează ca votant & deservent;

1.4. Deprecarizarea: condiția fiecare pentru sine croitor de pîine. Politica metodologică personală explicită și deliberată;

- **1.4.1. de la politica metodologică personală *pattern* la politica metodologică personală explicită și deliberată;**

- 1.4.1.1. pentru obiectivul central al mentoringului nostru, adică pentru conceperea, configurarea și apoi administrarea propriei politici metodologice, personale, explicite și deliberate, condiția politicii metodologice personale implicite, pre-existente în mintea noastră, este crucială. În sensul că realizarea acestui obiectiv constă în principal din trecerea respectivei politici metodologice implicite, pre-existente în mintea noastră, și anume în registrul programatorilor (mai mult sau mai puțin) *pattern*, în registrul programatorilor (cît mai) deplin expliciți și deliberați;

- deși mi-ar fi greu, sînt totuși profesor de *how-to-do*-uri, despre realizarea acestei treceri aș putea admite că nu știu să o enunț cît ar trebui de procedural. Nicidecum pentru situația extremă, măcar de principiu setabilă: nu știu să spun ce și cum e de făcut pentru a ajunge la politica ta metodologică explicită și deliberată cînd constați că în mintea ta nu (prea) se află o politică metodologică personală pre-existentă acolo la modul *pattern*; sau, practic ar fi cam același lucru, cînd constați că pe respectivul *pattern* de politică metodologică nu-l poți degaja și identifica, de pildă cu suficientă acuratețe ca să devii, măcar cît-de-cît, *aware about*;

- 1.4.1.2. în realitate, ca să zic așa, deși nu sînt chiar comod de realizat, lucrurile se prezintă altfel. Și anume cam așa:
  - povestea ar trebui să fie ca la orice politică: nu îți poți da seama că ești ținta/ destinatarul anumitor politici, nici ce vor de la tine politicile cu pricina, dacă nu ești cît de cît conștient/ă de propriile tale interese, scopuri și valori. Deci dacă nu poți să judeci dacă și în ce fel cutare sau cutare politică te zăpăcește/ îți sucește mintea ca să o votezi sau, dimpotrivă, o votezi pentru că exprimă și instrumentează interese, scopuri și valori care sînt, într-o măsură pe care o judeci comparativ convenabilă, și ale tale/ alor tăi. Altfel vorbind, e destul de sigur că, în calitate de cetățeni, „conținem" o anumită politică personală, politică pe care o operăm în primul rînd ca grilă de evaluare a politicilor care ne țintesc; între altele, pentru a decide dacă și pe cine votăm. Așa cum oricine poate vedea, e clar că nivelul de conștientizare a acestei politici personale este foarte variabil; dar că, deși ea poate fi foarte intuitiv-implicită, ba chiar și foarte naivă, de lipsit nu lipsește nimănui. Respectiv că trecerea acestei politici din registrul *pattern* în cel explicit & deliberat ține de formarea, dezvoltarea și exprimarea competenței de cetățean. Prin analogie directă, susțin că în mintea fiecăruia/ fiecăreia dintre noi se află o politică metodologică, fie ea și foarte embrionară, intuitiv-implicită și naivă; și că, pentru a putea identifica o politică metodologică sau alta „din exterior", e necesar să conștientizăm că ne aflăm într-un cîmp politic. Nu vreau să mă scot, dar asta ține de educația cetățenească, nu de procedurile unui la urma urmelor manual, necum ale unui manual de MTCS. Recunosc însă că între obiectivele mentoringului nostru

se află, inclusiv în enunțări explicite, și cultivarea unui anumit nivel, superior, de civism;

- în registru cît-pe-aci procedural, ca să zic așa, vă trimit la nemulțumire și la cultivarea ei. Cîtă vreme și în chestiunile în care sîntem mulțumiți/ mulțumite (ia te uită ce *lapsus calami*: era să scriu mulțumuți/ mulțumute) cu ceea ce sîntem & avem & putem, *rien ne va plus*. Dar *rien de rien, nada de nada, nothing at all*, ioc! Nicidecum identificări de politici, mai ales metodologice. Nu fi deci niciodată mulțumit/ă, nici de cîți bani cîștigi, nici de ce anume, cum anume și cu cine anume ai de făcut ca să-i cîștigi, nici de cum se vede în ochii celorlalților tăi/ celorlaltelor tale cît de important și de fain este ceea ce faci. E obligatoriu să adaug însă că a-ți cultiva nemulțumirea nu îți așterne chiar cea mai confortabilă cale spre fericire (nicidecum spre rai, rezervat din cîte înțeleg celor săraci cu duhul, adică mulțumuților și mulțumutelor). Presupun că oricine știe asta, ceea ce face ușor de înțeles de ce orice eventual *training* în nemulțumire și cultivarea nemulțumirilor, fără discuție inventabil în registru procedural, să fie și mai fără discuție foarte delicat în registrul etic. În consecință, din moment ce nu știu ce fel de fericire vă doriți și nu e în niciun fel treaba mea să vă indic, cu atît mai puțin să vă configurez și instalez felul de fericire pe care să vi-l doriți, *training*-ul cu pricina trebuie să-l opresc aici;

- 1.4.1.3. după cum presupun că se înțelege, traversada de la politica metodologică pre-existentă *pattern* la politica metodologică explicită și deliberată o aveți de făcut pe cont propriu;

- în calculele mele ca *mentor*[23], *mai aveți de adăugat dibăcia în modalitățile critice pe care ni le disponibilizează noțiunea de politică metodologică; dibăcie pentru a cărei achiziționare și exersare sînt de văzut și sub-capitolele următoare, respectiv 2, în care noțiunea se aplică la politicile metodologice în numele sociologiei, respectiv 3, în care aplicația este la politicile metodologice în numele sociologilor;*

- **1.4.2. ca *training* pentru degajarea și identificarea bazei de pornire, adică a politicii metodologice personale *pattern*, pre-existente, recomand:**

- 1.4.2.1. înclinația vigilentă și tenace de a identifica drept politică metodologică pe oricare dintre cursurile, manualele, cărțile, studiile de MTCS sau care au într-un fel sau altul conecții în MTCS; inclusiv partea de metodologie explicativă și predictivă, cea exprimată ca atare, ca și cea trecută sub tăcere, din abundenta producție publicistică bazată pe cercetări empirice din literatura noastră de specialitate. Conștientizînd că fiecare dintre acestea exprimă anumite valori și interese, cognitive, dar mai ales extra-cognitive, respectiv că ne vizează de fapt în rolul de „votanți"/ aderenți/ deservenți ai unor valori, deci interese, care nu e deloc obligatoriu să fie, toate și în mod necesar, și ale noastre. Altfel vorbind, dezvoltarea de pragmatică autoreflexivă de care

[23] Cred că e bine să mai insist o dată: pe *mentor*, *mentorees* și *mentoring* îi avem de luat exclusiv ca termeni. Aveți deci grijă să nu vă fure sensurile de limbă naturală, mai ales ale lui *mentor* în pereche cu *discipoli*. Deci nu ne aflăm, nicidecum, într-un *mentorat*, adică în situația de limbă naurală, în care eu aș fi mentorul, super-deșteptul infailibil, iar voi ați fi discipolii, materialele inerte din care îmi fac eu clone. Completamente dimpotrivă, ne aflăm într-un *mentoring*.

avem nevoie este să nu mai „votăm" cu capul în sac, autointoxicîndu-ne cu caracterul „olimpian"/ „obiectiv"/ *value-free* al metodologiei de cercetare (sociologică), deci cu naivitatea de a crede că – minus diferenţele, altfel normale, de nivel al competenţei tehnico-metodologice dintre mine şi colegii mei mai valoroşi sau mai puţin valoroşi – ceea ce ştiu şi fac eu în cercetările mele este ceea ce ştie şi (ar) face oricare sociolog. Să ne cultivăm deci ca obligaţie punerea sub control a naivităţii că există un singur MTCS. Sînt mai multe MTCS-uri, fiecare cu deserventii şi cu adversarii săi, dar de văzut sîntem ţinuţi/ ţinute să vedem sistematic invers. Iar această violenţă propagandistică (i.e., în terminologie Bourdieu, violenţă simbolică) are manifestările cele mai pregnante şi consecinţele cele mai pernicioase exact în zona cea mai sensibilă a competenţei noastre de produs/ administrat cunoaştere de succes, şi anume capacitatea explicativă şi predictivă;

- 1.4.2.2. conştientizarea faptului că, implicit sau explicit, oricine poate titulariza o politică metodologică. Iar ca pragmatică autoreflexivă eficace, foarte de luat în seamă este ceea ce clienţii prestaţiilor noastre, publicurile şi ceilaţii implicaţi de prestaţiile noastre, profesionale sau de intelectual public, cred că este un sociolog, respectiv se aşteaptă să ştie, să spună, să facă şi să dreagă un sociolog. Pentru succesul nostru profesional va fi întotdeauna folositor, eu susţin că esenţial, să ne dăm cît de cît seama ce politici metodologice ale sociologiei „clocesc" în mintea lor aceste persoane, adică să ne fie cît mai clar şi cît mai de dinainte clar ce se aşteaptă ele să putem/ să nu putem noi, ca sociologi, în materie de explicaţii şi predicţii mai bune decît ale lor.

2. Antrenament: demo[24]-uri critice la politicile metodologice în numele sociologiei

– definitoriu pentru politicile metodologice în numele sociologiei este faptul că inferează conținutul și configurația competenței explicativ-predictive de sociolog pe o referențialitate ambiguă – la ce, dar mai ales la cine ne referim cînd zicem „sociologie"? –, suficient de ambiguă pentru a instrumenta, în numele unui interes general, interese de fapt particulare. Cu anumite variații, se adaugă următoarele: i. nu își zic politici metodologice, cu atît mai puțin nu se asumă ca politici metodologice; ii. inferează competența explicativ-predictivă de sociolog mai ales implicit și în baze implicite; iii. dar fiecare dintre ele se clamează ca ortodoxie, calea cea dreaptă și singura cale dreaptă, construindu-se identitar mai ales prin raportare arogantă la niște „alții" aflați în eroare sau de-a dreptul în erezie;

– în sinopsis, de identificat și atacat ca politici metodologice în numele sociologiei sînt următoarele:
– politicile *în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile sînt de principiu imposibilități*;
– politicile *ad hoc*;
– politica *în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile cauzale sînt de principiu imposibilități*;
– politica *generația Blalock* sau *analiza cauzală*;
– politica *explicațiile și predicțiile cauzale sînt imposibile în*

[24] Probabil că știm cu toții ce înseamnă *demo*, un englezism deja foarte global. Pentru orice eventualitate, iată cum îl definește dicționarul Cambridge: *informal for „demonstration" = when you show people how something works or how to do something.* Vezi http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/demo.

soluționări Blalock, posibile sînt numai prin întoarcerea la soluționările „canonice" (David Hume și) John Stuart Mill;
- politica *explicațiile și predicțiile cauzale sînt imposibile, posibile sînt numai explicațiile și predicțiile corelaționale (deci cu statistica multivariată);*
- politicile *sociologia în criză/ criza sociologiei;*

- ca demo-uri critice ar trebui să produc atacuri demonstrative măcar pentru unele dintre politicile metodologice pe care le-am identificat mai sus. Așa voi și proceda în continuare, cu următoarele precizări:
- atacuri critice produc pentru fiecare, dar pe unele dintre respectivele atacuri le-am distribuit la capitolele/ paragrafele la care, sub aspectul organizării coerente a conținuturilor acestei cărți, un manual la urma urmelor, se potrivesc cel mai bine. Aici le atac pe cele instructive ca demo-uri critice generale;
- în raport cu definiția politicilor metodologice pe care o propun, atacurile nu operează în mod sistematic, adică pe fiecare dintre cele cinci criterii definiționale. Nu pot să spun că procedînd astfel am intenționat ceva anume, pur și simplu așa mi-a ieșit în logica redactării. Dar rezultatul, și anume spațiile rămase în acest fel libere, este interesant de valorificat ca „fișii" pentru propriile voastre atacuri critice. De pildă, evaluarea politicilor metodologice după criteriul competiției pentru putere și resurse asociate puterii (statut și roluri de *gatekeeper*, „harem" academic, fonduri de cercetare etc.) între sociologii de serai universitar; sau, pe mine asta chiar mă preocupă, după criteriul competiției pentru putere specifice contextelor profesionale exterioare mediului academic în care sociologii – în primul rînd sociologii

practicieni, dar și sociologii în roluri de intelectual public – își angajează competența explicativ-predictivă;

- deși cred că politicile metodologice pe care le-am identificat formează o colecție metodologic saturată, nu m-ar mira să poată fi identificate & criticate și altele. Cînd/ dacă vă interesează, *go for it!* Cel puțin pentru că, în ceea ce privește turgorul culturii profesional-științifice a fiecăruia/ fiecăreia dintre noi, sportul acesta este neîndoielnic tonifiant;

2.1. Politicile *în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile sînt de principiu imposibilități;*

- în formulările compacte cele mai notorii, politicile metodologice *în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile sînt de principiu imposibilități* (sau, cu o denumire mai explicită, *sociologia și celelalte științe social-umane nu pot să producă, de principiu, cunoaștere explicativ-predictivă validă*) spun că în domeniul social-uman nu se poate produce decît „pretenție de cunoaștere", în cel mai bun caz „știință infirmă";

- este foarte probabil ca aceste politici să vină în descendența stilisticii intelective a științelor naturii din prima jumătate a secolului XX. Cînd, pentru a contra de o manieră decisivă valorificările, deosebit de expansive și *très à la mode* în epocă, ale metafizicii și mai ales ale teologiei în cîmpul Științei, personalități pe care istoria le înregistrează în primele linii la capitolul savanți au ales soluția radicală. Și anume susținerea, devenită o adevărată și de regulă textuală lemă a neo-pozitivismului, că veritabila cunoaștere științifică trebuie să aibă ca scop, cît se poate de exclusiv,

producţia de descrieri, prin definiţie obiective deoarece sînt perfect verificabile „în realitate"; în niciun caz/ în niciun fel producţia de explicaţii şi de predicţii, inevitabil „speculative", adică prin definiţie neomologabile în termeni analizabili, producţie care trebuie pur şi simplu evacuată din perimetrul Ştiinţei. Pe scurt, că dacă Ştiinţa e să fie altceva decît metafizica/ teologia/ poezia, adică altceva decît speculaţie ingarantabilă, finalmente dăunătoare, trebuie să eliminăm din ea orice demers/ produs de cunoaştere realizat pe astfel de căi, începînd cu explicaţiile şi predicţiile;

- problema este că, luînd cît-de-cît în serios inovaţiile aduse de modernitate, istorice totuşi şi în care trăim şi astăzi, politicile *în domeniul social-uman explicaţiile şi predicţiile sînt imposibilităţi de principiu*, de oriunde ar veni şi pe orice supoziţii filosofice ori baze ideologice ar fi inferate, produc o consecinţă logică de felul următor: dacă sociologia este infirmă ca ştiinţă, cum poate fi profesia pe care ea o întemeiază? Ceea ce face ca ipostazele acestor politici, de regulă destul de lejer contra-argumentabile ca elaborate intelective, să ne disconforteze cu provocări de neignorat, în primul rînd ca teme de autoreflexivitate;

- **2.1.1. nu putem descoperi nimic „real": *the manic psyche of sociology*;**

- 2.1.1.1. *we cannot discover anything* notifica, nu mai mult decît acum vreo două decenii, sociologul (!) Ian Craib (1945 – 2003). Partea special interesantă este susţinerea, în baza solidei sale competenţe de psihoterapeut, că e destul de verosimil ca alergatul sociologilor după cunoaştere

explicativ-predictivă să fie de fapt o „psihoză socială": știința sociologică nu este altceva decît una dintre modalitățile în care psihicurile noastre, maniacale!, își gestionează depresiile. În chiar cuvintele sale,

(...) sociologists find it difficult to recognise the limitations of their discipline – the depressive position – one reason being that we do not actualy exercise power over anybody; social constructionism enables us to convince ourselves that the opposite is true, that we know everything about how people become what they are, that we dop not have to take account of other disciplines or sciences, but we can explain everything.

The manic psyche of sociology (...) is one which rejects, or better „ejects", threatening knowledge and then re-internalises it as the object of sociological knowledge, passive and unthreatening. Once this is done it is not possible to discover anything very new; from our omnipotent position we already know what is happening – we have an imagery of scripts or discursive practices, of the imaginary and the symbolic, and all we have to do is apply them to redescribe the world. We cannot discover anything.[25]

– putem respinge destul de ușor această teoretizare, de pildă ca reiterare – destul de evidentă, în opinia mea – a paradoxului lui Epimenide din Knossos, cretanul care ne zăpăcește de vreo douăzecișișase de secole cu aporia că toți cretanii sînt mincinoși. Astfel, dacă sociologii („cretanii") *cannot discover anything*, e de neînțeles cum de i s-a întîmplat sociologului („cretanului") Ian Craib să facă această descoperire (de fapt

[25] CRAIB, Ian, *Social constructionism as a social psychosis*, în „Sociology" vol. 31, no. 1 february 1997. DOI: 10.1177/0038038597031001002, p. 1, 14.

două descoperiri, pe aceasta și pe cea cu psihoza noastră socială/ psihicul nostru maniacal). „I s-a întîmplat pentru că nu e sociolog, ci psihoterapeut" fiind o explicație care ne bagă în tot felul de alte paradoxe, este mai economicoasă respingerea ca versiune a paradoxului cu cretanii mincinoși (respingere bine consacrată, prin teoria tipurilor sau, elementar de simplu, prin desființarea caracterului universal al enunțului fie și cu un singur contra-exemplu factual);

- 2.1.1.2. de la Ian Craig vă propun să rămînem însă cu ceva; și anume cu o suplimentare a scepticismului, scepticism cu care sîntem datori/ datoare în general, față de oricare dintre produsele noastre de cunoaștere, dar cu o aplicație mai ascuțită cînd e vorba despre producția noastră de explicații și predicții. Pentru că sociologia ca psihoză nu este o idee tocmai de expediat; dimpotrivă, e prea neobișnuită ca să nu-i încercăm – măcar din cînd în cînd, de pildă ca autoterapie la vreo supărare – capabilitățile explicativ-predictive, pentru vieților noastre profesionale, pentru sociologia noastră ca profesie, ca și pentru sociologia noastră mai în genere. (Așa, între noi ne-tocilarii, să-i vezi pe marii sociologi – de la Marx, Durkheim ori Weber, la Foucault, Goffman ori Giddens – ca maniaco-depresivi, iar pe teoriile lor ca auto-psihoterapii (reușite?), iată un mod foarte netocilăresc eficace de a învăța pentru examenele, altfel destul de antipatice, de regulă teste de memorie, la istoria sociologiei[26].)

[26] Iar dacă tot veni vorba despre „istoria sociologiei", declar că nu voi reuși să înțeleg vreodată de ce la cursurile astfel intitulate învățăm numai despre istoria teoriilor sociologice, nu și despre istoria practicilor profesionale de sociolog. La „istoria medicinei", să zicem, se învață numai istoria teoriilor medicale?

- **2.1.2. adînca ostilitate a marilor scriitori față de sociologie: *science* (adică sociologia, știința despre societate) *cannot speak „true" on society*;**

- 2.1.2.1. sociologiei ca știință i se poate contesta nu numai capacitatea de a produce explicații și predicții, ci întreaga capacitate de a produce cunoaștere cumsecade despre oameni și ale oamenilor, începînd cu capacitatea de a produce descrieri „adevărate". Cel mai interesant apare atacul care convoacă piscuri dintre cele mai înalte ale literaturii universale, ba chiar și ale filosofiei. Putem afla astfel că
  Dickens, Stendhal, Balzac, Flaubert, Zola, Gogol, Pushkin, Dostoyevsky and many others, up to Stefan Georg, Thomas Mann, E.R. Curtius and T.S. Eliot, barely hid their deep hostility to sociology. (...) Science is powerless; it cannot speak „true" on society. Writers affirmed that social novels describe society and problems such as socialism, anarchism, poverty, prostitution, the dissolution of mores, and so on, better than the „infirm science". From this point of view they expressed the same opinion as Karl Marx and Friedrich Engels.[27]

În „descrierea sociologică a realității" literatura vede „a danger for artistic and literary effort, a biased form of competition in shaping the sensitivity and opinion of the public". Iar ambiția sociologiei – adică „that of telling the truth about the world, establishing social values and finalities, giving modern society ultimate orientations" – este judecată ca pur și simplu inacceptabilă[28];

---

[27] BUSINO, Giovanni, VAN ESS, Josef, *Sociology: an infirm science? By way of introduction*, în „Diogenes" 38/ 1990, p. 43. Online studiul poate fi găsit la http://dio.sagepub.com. DOI: 10.1177/039219219003815003.

[28] Idem.

- 2.1.2.2. bag mîna în foc că nu sînt singurul care să poată declara: i. că nu cunoaște nici măcar o bucățică de text în care vreunul dintre marii scriitori invocați mai sus, necum Karl Marx și Friedrich Engels, să-și exprime, fie și de o manieră (abia) ascunsă, „ostilitatea față de sociologie"; ii. că n-a auzit vreodată ca vreun absolvent de sociologie să fi pretins că rostul sociologiei este să stabilească „valorile și scopurile sociale" și să-i fixeze „societății moderne" „orientările fundamentale & definitive" (cam așa ar veni, presupun, pe românește *ultimate orientations*). Ceea ce, adăugînd distingerea artei/ adevărului artistic de știință/ adevărul științific, o cunoștință destul de comună printre oamenii (mai) cu carte, ar constitui o contra-argumentare deja suficientă pentru scoaterea din teren a ideii cu sociologia drept (cel mai) nedemn și socialmente primejdios concurent al literaturii (și, în general, al artei);

- aș zice însă să nu ne foarte grăbim. Chiar dacă ne poate vexa, punerea sociologiei în concurență, fie și în rol de competitor nedemn, cu marea literatură (beletristică) și filosofia echivalează cu punerea sociologiei pe același plan al finalităților societale cu marea literatură (beletristică) și filosofia. Ceea ce, cel puțin ca sursă de autoreflexivitate, nu e tocmai de neglijat. Voi profita deci de ocazie:
- pentru a mai sublinia odată că un sociolog incult – de pildă necitit în „Dickens, Stendhal, Balzac, Flaubert, Zola, Gogol, Pushkin, Dostoyevsky și mulți alții, pînă la Stefan Georg, Thomas Mann, E.R. Curtius and T.S. Eliot" – este o primejdie. Primejdie pentru sine, primejdie pentru destinatarii competenței și muncii & prestațiilor sale;
- pentru a ne realmente și personalmente neliniști în legătură

cu felul în care sociologia a ales și are în continuare de ales să facă parte din cultură. Între (multe) altele deoarece, cîtă vreme nu ne putem lăuda cu prestațiile profesionale de sociolog, e cam greu să acreditãm noblețea profesiei de sociolog; iar dacă rămînem la ceea ce se vede, și anume că adevăratele prestații profesionale de sociolog constau în producția de texte, și anume nici propriu-zis filosofice, nici propriu-zis științifice, deci de, inevitabil, „literatură", ostilitatea literaturii și a filosofiei propriu-zise față de sociologie ar trebui să o luăm ca de principiu justificată[29];

- **2.1.3. cunoașterea în domeniul social-uman = *pretence of knowledge, charlatanism and worse*;**

- 2.1.3.1. gigantul Friedrich August von Hayek (1899 – 1992), între foarte multe alte mărețe și necontestabile merite, premiul Nobel pentru economie[30] în 1974, expune cunoașterea în domeniul social-uman drept *pretenție de cunoaștere* (engl. *pretence of knowledge*), adică drept nici mai mult nici mai puțin decît „șarlatanie și chiar mai rău" (textual *charlatanism and worse*). Expresia *pretence of knowledge* (cîteodată

[29] Ceea ce nu înseamnă că voi înceta să îl/ o aștept pe laureatul premiului Nobel pentru literatură care să-și fi luat, cîndva la tinerețe, licența în sociologie. Regret dar trebuie să vă informez că, avînd de făcut treburi mai presante și nefiind chiar o persoană foarte harnică, pe mine nu cred că se mai poate conta foarte serios în materia aceasta. Încurajat însă de „cazul Bob Dylan", nu m-ar mira ca la un moment dat în viitorul inteligibil suedezii să-mi acorde Nobelul pentru literatură; păi de ce credeți că am scris „Cercetarea sociologică" așa cum am scris-o? (Pentru prin definiție încruntați/ încruntate, trebuie să precizez că aceasta este o glumă, adică ceva de rîs; iar dacă nu vă vine să rîdeți, să știți că de vină nu sînt numai eu.)

[30] Că tot veni vorba vorba: de ce s-or da premii Nobel pentru economie, iar pentru sociologie nu? E mai importantă „economia" decît „societatea"? Este „economia" o abstracție mai puțin șleampătă decît „sociologia"?

cu grafia *pretense of knowledge*) epitomizează textul pe care von Hayek l-a prezentat ca discurs de recepție la decernarea Nobel-ului, text care a făcut după aceea o excepțională carieră. Într-un excerpt pe care m-am străduit să-l scot cît mai netrunchiat din respectivul discurs, von Hayek spune așa:

A acționa crezând că deținem cunoașterea și puterea care ne permit să modelăm procesele sociale după bunul nostru plac, o cunoaștere pe care de fapt nu o avem, ne va determina să facem și mai mult rău. În științele fizice se poate să existe mai puține obiecții la adresa încercărilor de a face ceea ce este imposibil; unii s-ar putea chiar să considere că cei foarte încrezători nu trebuie descurajați deoarece experimentele lor ar putea în cele din urmă să genereze noi moduri de a privi lucrurile. Dar în domeniul social, convingerea eronată că exercitarea puterii va avea consecințe benefice s-ar putea să conducă la crearea unei noi puteri de coerciție conferită unei anumite autorități. Chiar dacă această putere nu este, în sine, una negativă, exercitarea ei va împiedica funcționarea acelor forțe ale ordinii spontane prin care, fără a le înțelege, oamenii sunt într-o măsură atât de mare ajutați să-și îndeplinească scopurile. Noi abia începem să înțelegem că funcționarea unei societăți industriale avansate se bazează pe un sistem de comunicare atât de subtil – un sistem de comunicare pe care îl numim piață și care se dovedește a fi un mecanism mai eficient pentru asimilarea informațiilor dispersate decât oricare alt mecanism creat în mod deliberat de om. Dacă oamenii nu vor să facă mai mult rău decât bine în eforturile lor de a îmbunătăți ordinea socială, atunci ei trebuie să învețe că în acest domeniu, la fel ca și în alte domenii în care primează organizarea de o complexitate esențială, nu vor putea atinge cunoașterea deplină care face posibil controlul tuturor evenimentelor. Ei vor trebui să se folosească de cunoașterea pe

care o pot dobândi, nu pentru a modela rezultatele precum un artizan modelează lucrarea mâinilor sale, ci pentru a cultiva creşterea prin asigurarea unui mediu adecvat, aşa cum face un grădinar pentru plantele lui. Sentimentul exuberant al puterii din ce în ce mai mare pe care progresul ştiinţelor fizice l-a generat îi face pe oameni să fie tentaţi să încerce, „ameţiţi de succes", ca să folosesc o frază caracteristică a comunismului timpuriu, să supună controlului voinţei umane nu doar mediul nostru natural ci şi cel uman. Recunoaşterea limitelor insurmontabile ale cunoaşterii ar trebui să fie, pentru oricine studiază societatea, o lecţie de umilinţă care l-ar feri să devină un complice în lupta fatală a oamenilor de a controla societatea – o luptă care îl va transforma nu doar într-un tiran faţă de semenii săi, ci în distrugătorul unei civilizaţii pe care nicio minte umană nu a creat-o, dar care s-a dezvoltat prin eforturile libere ale milioanelor de indivizi.[31]

– ideea centrală la von Hayek este certamente ontologică, şi anume „complexitatea esenţială" (în original *essential complexity*), generată de *spontaneous ordering forces*. Despre acest gen de complexitate şi acest gen de forţe, marele economist spune că nu le putem cuprinde cognitiv. Mai exact, că nu le putem cuprinde decît cu pretenţii de cunoaştere; pretenţii care, administrate în politici, deci ca acţiuni de

[31] HAYEK, Friedrich August von, *A free monetary system and the pretense of knowledge*. Textul de bază poate fi găsit la Friedrich August von Hayek – Prize Lecture: „The Pretence of Knowledge". Nobelprize.org. Nobel Media AB 2013. Web. 7 Feb 2014, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1974/hayek-lecture.html; în paginaţia originală, textul e disponibil la http://mises.org/books/monetarysystem.pdf. Citez pe româneşte între altele deoarece această versiune în limba română, realizată de Delia Raluca Şancariuc, disponibilă la http://www.ecol.ro/content/pretentia-cunoasterii, este cel mai des frecventată & colportată.

schimbare deliberată, nu vor face decît să distrugă ordinea socială spontană generată de acţiunile şi activităţilor oamenilor ca oameni liberi, ducîndu-ne la dictatură/ tiranie, deci la servitute şi pierderea libertăţii[32]. (De remarcat continuitatea de adîncime a acestei teoretizări, pe care von Hayek o începe undeva prin 1938, într-un studiu care enunţă problema declinului raţiunii în consecinţa abuzului de raţiune, abuz pe care ulterior îl tematizează drept *contra-revoluţie în ştiinţă*, pentru a-l consacra într-o *teorie a fenomenelor complexe*[33].)

- obligatoriu de remarcat este că teoria von Hayek constituie unul dintre cele mai prizate suporturi de cunoaştere pentru politicile economice efective, neo-conservatoare în cazul acesta, exemplele cele mai notorii fiind guvernarea Thatcher (Marea Britanie, 1979 – 1990) şi guvernarea Reagan (SUA, 1981 – 1989). Dar cel puţin la fel de remarcabilă aş zice că este povestea ideilor radicale din teoria von Hayek, de pildă desfiinţarea băncilor centrale şi a monopolului lor în materie de produs (tipărit) şi administrat, de fapt de comercializat, bani. Von Hayek susţine că buba bubelor în materie de pretenţie de cunoaştere şi de concentrare a unei mari/ excesive/ primejdioase puteri de intervenţie a statului în economie este monopolul statului „pe piaţa banilor", soluţia,

[32] *The road to serfdom* este una dintre cărţile cele mai celebre ale lui Friedrich von Hayek, pe care a scris-o încă în 1940 – 1943. Pentru versiunea în limba română, vezi HAYEK, Friedrich August von, *Drumul spre servitute*, traducere Eugen B. Marian, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.

[33] Vezi *The counter-revolution of science: studies on the abuse of reason*, din 1952, respectiv *The theory of complex phenomena* din 1964, frecvent republicate; la care von Hayek face trimiteri explicite în discursul de recepţie a premiului Nobel.

absolut obligatorie în concepția von Hayek, fiind desființarea acestui monopol astfel încît bani să vîndă, să cumpere, deci și să emită, oricine poftește, ca în cazul oricărei mărfi.

Consider ca intelectualmente foarte provocator faptul că, deși radicalele von Hayek sînt perfect coerente în teoria von Hayek, pe ele estabilshment-ul nu le-a luat niciodată altfel decît drept ciudățenii, excese de „teoretician", adică de, nu-i așa, „poet"[34];

– 2.1.3.2. decisiv anti-Hayek poate ataca orice om de stînga, de pildă comunistul de mine. Care știe între altele că pesimismele în materia posibilității cunoașterii (explicativ-predictive) sînt proiecții ideologice în interesul claselor opresoare: pe cei cărora le convine ordinea socială așa cum este acum îi aranjează cum nu se poate mai bine ideea de imposibilitate de principiu a cunoașterii explicativ-predictive, adică de imposibilitate și primejdie, deci de nelegitimitate, a schimbării deliberate – în baza unui proiect, vreau să spun – a ordinii sociale în concordanță cu aspirațiile altora, de pildă ale oprimaților. Ca bieți oameni în timpul vieții noastre, cum se zice, de ce să credem noi, oamenii de astăzi, că speranța într-o lume mai bună ar așterne drumul spre servitute? Doar pentru că socialismul (mă rog, comunismul, cum se zice – cam prostește, fie vorba-ntre noi – acum), prima ei întruchipare „macro", sistematică și „aplicată", a fost realizarea unor, de sus pînă jos, mitocani, foarte bogați la viclenie, dar vai cît de săraci la minte? Materie în care nu

[34] Mărturisesc că mi-e și frică să mă gîndesc la succesul experienței *bitcoin* ca posibilă probă pentru consistența și coerența, pare-se impecabile, teoriei von Hayek ca teorie economică. Ceea ce nu înseamnă, dar deloc, că nu s-ar merita să ne băgăm și noi năsucurile în povestea asta cu *bitcoins*, o poveste posibil (re)fondatoare pentru lumea, economică, dar nu numai economică, de mîine; pentru o eventuală (primă) edificare, vezi https://bitcoin.org/en/.

avem voie să trecem cu vederea că teoretizarea von Hayek foloseşte propriul ei combustibil, neavînd nevoie să calculeze cu prăbuşirea „lagărului socialist" (pentru simplul motiv că, în vremea cînd marele economist gîndea şi scria, cu startul prin 1938, această prăbuşire încă nu se petrecuse);

- neideologic, teoria von Hayek poate fi respinsă inclusiv prin dezarticulări în genul reducerii la absurd. De pildă punînd-o în analogie cu acelaşi gen de dezarticulare a teoretizării lui Stephen Hawking despre felul în care legile fizicii operează ca şi cînd în Univers ar exista un agent anti-călătorie-în-timp, adică „un cineva" (mie mi-ar plăcea „o cineva") care stă de veghe şi intervine în mod deliberat, folosindu-se de legile fizicii, pentru ca omenirea să nu ajungă niciodată să poată călători în timp. Păi dacă „un/ o cineva" poate folosi legile fizicii pentru „protecţia cronologică" a Universului, adică în intervenţii eficace *anti-time-machine*, trebuie admis, şi anume la cea mai simetrică paritate, că o altă entitate a Universului, să zicem mai generoasă (sau aceeaşi, dar neglijentă, zăpăcită ori răzgîndită), poate folosi legile fizicii, la fel de eficace, exact în scopul opus, adică în intervenţii *pro-time-machine*. Altfel vorbind, drept cine şi drept ce se crede Stephen Hawking de s-a apucat să facă fişa postului de Doamne-Doamne[35]? Restrînsă desigur la domeniul

[35] În deplină rezonanţă cu păşunismul „bazelor" lor filosofice, avem de multă vreme savanţi hotărîţi să-şi asume această responsabilitate. Einstein însuşi, de pildă, pentru a-şi argumenta o de altfel cît se poate de proprie şi personală divergenţă de idei (şi anume inaderenţa sa la teoria cuantică şi probabilismul acesteia), a găsit cît se poate de legitim să reglementeze, revenind de numeroase ori cu acest „argument", că „Dumnezeu nu joacă zaruri cu universul". Ceea ce se pare că i-a atras din partea lui Niels Bohr, *si non e vero, e ben trovato*, faimoasa replică „Ia nu-i mai spune tu lui Dumnezeu ce să facă!"

social-uman, dar la fel de ascuțită, putem pune aceeași întrebare pentru *großvater* Friedrich August: *spontaneous ordering forces*, supoziția fundamentală pentru concepția sa despre ce este și ce nu este libertatea, este enunțabilă în domeniul reglementărilor, nicidecum al ontologiei;

– anti-Hayek pot fi convocate de asemenea cercetările explicativ-predictive ne-economice, dar ținînd tot de oameni și ale oamenilor, într-un fel sau altul nediscutabil de reușite și de necesare. De pildă cercetările epidemiologice: presupun că nimeni nu se îndoiește de utilitatea, ca să nu zic de necesitatea, *anchetelor epidemiologice* (anchete, deci cercetări din domeniul social-uman). Sînt de acord, orice anchetă epidemiologică este derogatorie în raport cu exigențele normale pentru cercetările explicativ-predictive științifice, mai ales cauzale; dacă ține cu tot dinadinsul, oricine poate expune o astfel de cercetare, ca pe orice altă cercetare făcută în metoda anchetei, sub eticheta de *pretenție de cunoaștere*. În același timp însă, oricine admite că jugularea unei epidemii sau, preventiv, eliminarea unui focar de epidemie este ceva suficient de sănătos ca să trebuiască să fie făcut. Dată fiind precaritatea suporturilor de cunoaștere pe care anchetele epidemiologice le produc pentru intervențiile de jugulare/ eliminare, e foarte probabil că fiecare dintre aceste intervenții are un număr de consecințe proaste. Într-o perspectivă von Hayek radicală, acționînd astfel și în baza unor astfel de pretenții de cunoaștere, ar trebui să ne temem atît de inevitabilele consecințe proaste, cît mai ales de ocazia ca instituțiile care intervin să acumuleze astfel prea multă putere și să ne ducă pe drumul spre servitute (poate că de aia se umple lumea de părinți – ultradeștepți și megaresponsabili,

din cîte se astfel înțelege – care hotărăsc să nu-și vaccineze copiii);

– iar așa, mai filosofico-antropologic vorbind, e dificil de priceput ce definiție a omului pune marele economist în centrul teoriei sale. Pentru că, dacă tot se devotează apărării libertății, se pune problema ce poate fi aia om liber dacă nu o entitate care acționează, și anume în mod inteligent, pentru a-și ajusta lumea la nevoile/ scopurile sale. Păi dacă în materia „complexității esențiale" omul nu are cum să acționeze inteligent, deoarece toată inteligența în respectiva materie nu poate fi decît pretenție de cunoaștere, ce mai rămîne ca teren al libertății? Consider că nu e treaba mea să tranșez genul acesta de dileme von Hayek; aceasta pentru că treaba mea, sînt și eu un critic, ba chiar unul *demo*, dacă mă-nțelegeți, este să evidențiez ceva ce vedem în orice teoretizare aparținînd științei economice, indiferent de statura corifeilor care o titularizează: reprezentările – foarte rudimentar simpluțe și deosebit de antipatic stupiduțe, dar foarte cu tupeu operate ca „realiste"[36] – de care omul beneficiază în știința vecinilor noștri economiștii. La cît de caricaturale sînt aceste reprezentări, aproape că nu mai contează evidențierea penibilității lor ca elaborate intelective de clasă filosofică (unde e limpede că nu sînt altceva decît abstracții

[36] „Realismul" fiind cel mai important dintre parametrii cu care economiștii se autoflatează identitar. De exemplu, le place să se identifice drept filosofi, dar țin neapărat să precizeze că sînt filosofi ai, textual, lucrurilor pămîntești (vezi HEILBRONER, Robert, *Filozofii lucrurilor pămîntești. Viețile, epocile și ideile marilor economiști*, versiune românească de Dorin Stanciu, Editura Humanitas, București, 1994). Spre deosebire de oricare altfel de filosofi, definiți implicit ca filosofi ai lucrurilor, nu-i așa, ne-pămîntești, adică „aeriene".

despre o „esență umană" și generală, și imuabilă, și „inerentă individului izolat"[37]).

Cu referire directă la idealul de umanitate pe care îl operează von Hayek, se poate spune că nu există niciun motiv pentru care să ne temem că vom fi tîrîți pe vreunul dintre drumurile spre servitute. Aceasta deoarece sîntem deja acolo: ceea ce von Hayek definește ca ideal, și anume *ordinea socială spontană generată de acțiunile și activităților oamenilor ca oameni liberi*, nu este altceva decît servitutea însăși; de fapt, și nu cred că numai într-o minte de sociolog, idealizarea servituții;

- 2.1.3.3. apropo de „blestemul von Hayek", i.e. *complexitatea esențială, deci pretenție de cunoaștere & șarlatanism = drumul spre servitute*, problema care se pune este dacă chiar se justifică să-l respingem cu tot cu premisa ontologică, cea cu *spontaneous ordering forces = essential complexity*. Deoarece poate fi setată ca implacabilă cînd e vorba despre oameni și ale oamenilor, această premisă ridică întrebări foarte serioase despre capabilitatea oricărei științe social-umane ca suport de practică profesională, fără discuție și a sociologiei. De pildă pe următoarea: reușim/ vom reuși vreodată să cuprindem complexitatea altfel decît cu pretenții de cunoaștere?

- teoretizările lui Hayek sînt provocatoare mai ales pentru că sugerează că vom fi tot timpul în urma complexității lumii în general și mai ales în urma complexificării lumii în

[37] Iar cînd îl asumi pe Marx printre (marii tăi) predecesori și te joci cu reprezentări generale despre „om", măcar faimoasa teză a 6-a ar fi normal să nu o ignori. Teză din care aflăm – și, sociologi fiind, nu economiști, ar fi deosebit de ne-inteligent să trecem cu vederea – că „esența umană nu este o abstracție inerentă individului izolat. În realitatea ei, ea este ansamblul relațiilor sociale."

care trăim, inclusiv ca rezultat al intervenţiilor în lume bazate pe pretenţiile de cunoaştere. Deoarece ne priveşte pe toată adîncimea, chestiunea necesită o discuţie aplicată; o voi aborda distinct (şi anume în „Epilog", capitolul final al „Cercetării"), ca problemă de validitate a cercetărilor sociologice explicativ-predictive;

2.2. Politicile metodologice *ad hoc*

- sub această etichetă identific politicile metodologice în numele sociologiei care stabilesc fără deliberare ce şi cîtă metodologie a cercetărilor explicative şi predictive trebuie să ştie absolvenţii de sociologie. Adică: i. fără să ia competenţa explicativ-predictivă de sociolog, conţinutul, configuraţia sau formarea acesteia, ca în vreun fel problematice, deci de gîndit/ răzgîndit şi de notificat rezultatul gîndirii/ răzgîndirii; ii. ignorînd orice întrebare *de ce* programatoare, evident şi întrebarea *de ce le trebuie/ la ce le foloseşte sociologilor să înveţe şi să ştie să facă cercetare explicativă şi predictivă*; iii. inferînd implicit şi în baze implicite, şi anume în baze de genul *e evident/ oricine ştie/ oricine îşi dă seama ce anume, cît anume şi cum anume putem să îi învăţăm pe studenţi în materie de metodologie a cercetărilor sociologice explicative şi predictive*;

- de natură fără discuţie folclorică, politicile metodologice *ad hoc* sînt de departe cele mai răspîndite, printre cadrele didactice care realizează în facultăţile de sociologie cursuri de metodologie a cercetării, ca şi printre autorii de MTCS. Totodată, ele funcţionează ca inculcare de primă instanţă, adică formează atît zestrea – cîtă e, dar mai ales cîtă nu e

– de competență în metodologia cercetărilor explicative și predictive cu care ieșim din facultățile noastre de sociologie, cît și atitudinea – încrezătoare, dar mai ales neîncrezătoare față de această competență și față de aceste cercetări – care va tinde să ne guverneze după aceea. În consecință, aceste politici funcționează ca un fel de colector general al politicilor metodologice în numele sociologiei, iar în materie de zăpăceală și precaritate ele sînt focare care le pulsează neobosit „în beneficiul" maselor de absolvenți de sociologie;

– ce valori și ale cui interese le instrumentează politicile *ad hoc* – iată un subiect delicat. Colportorii lor se consideră cît se poate de nechestionabil îndreptățiți în a administra ca programatoare răspunsuri din categoria *e evident/ oricine știe de ce*. Ceea ce înseamnă că de fapt fiecare rulează propria și personala politică metodologică, adică: așa cum i-a fost ea inculcată în facultatea de sociologie pe care a absolvit-o și așa cum i-au personalizat-o experiențele profesional-științifice și de viață prin care a trecut fiecare; așa cum și cît îl/ o duce mintea; iar laolaltă și mai ales, în maniera guvernărilor nedeliberate pe care ne-o procură orice *pattern* cultural. Cum-necum, ar trebui să rezulte o anumită diversitate, inclusiv o anumită diversitate a valorilor și intereselor pe care fiecare dintre politicile metodologice *ad hoc* le instrumentează. Or aicea e numai în principiu la noroc, în practică fiind la ne-noroc. Pentru că, în contextul cumulativ al „scăderii presiunii" la admiterea în facultățile de sociologie, al reducerii ciclului de licență de la patru la trei ani și al expansiunii „calitativismului", e de la sine înțeles că politicile *ad hoc* vor privilegia și pompa *pattern*-urile din gama *în domeniul social-uman explicațiile*

şi predicţiile fiind imposibilităţi de principiu, în materie de metodologie a cercetărilor explicativ-predictive n-are niciun rost să îmi chinui studenţii cu cine-ştie-ce savanterii. Iar dacă ne uităm la planurile de învăţământ aliniate prin ceea e denumit „procesul Bologna", *pattern*-ul care tinde să se generalizeze în facultăţile de sociologie din ţara noastră, Uniunea Europeană, pare să fie *în materie de metodologie a cercetărilor explicativ-predictive n-are niciun rost să îmi chinui studenţii cu ceva.*

Partea delicată cu valorile şi interesele este dacă nu cumva politicile metodologice *ad hoc* privilegiază de fapt inferările *pattern* cele mai confortabile ca muncă didactică (mă jenez să arăt că şi cele mai prietenoase cu competenţele aproximative şi cu incuria, deci mă opresc aici);

- **2.2.1. un subtip obligatoriu de atacat: politicile metodologice *ad hoc* realiste;**

- 2.2.1.1. ca exemplificare, nu pot rata ocazia de „a-l pîrî" pe profesorul Lazăr Vlăsceanu şi politica metodologică pe care a exhibat-o acum cîţiva ani, la o reuniune – informală, dar avînd declarate intenţii regularizatoare – a unora dintre responsabilii din facultăţile de sociologie de pe la noi. Onorîndu-mă ca preopinent, dînsul mi-a combătut neliniştile spunînd (citez cu oarecari imprecizii, dar garantez autenticitatea sensului şi a expresiilor de bază): „dacă după ce au terminat cu tine, studenţii pot să care zece chestionare de aici pînă acolo fără să le încurce sau piardă pe drum, asta se cheamă că ţi-ai făcut cum trebuie munca de profesor de MTCS". Desigur, avem de-a face cu o exprimare figurată, normală în disputele dintre persoane care se

suspectează reciproc de un cît-de-cît simț al umorului. Citită însă pe sensul efectiv, ea spune că dacă privim lucrurile cu responsabilitate – adică luînd în mod realist în calcul cine ajunge student la sociologie, cît de diligenți sînt studenții la sociologie, cît timp avem pentru MTCS, cît timp avem pentru eșafodajul metateoretic și de teorii sociologice necesare competenței explicativ-predictive, cît de consistente sînt teoriile sociologice ca teorii științifice și, de ce nu, cîtă carte și meserie știu efectiv profesorii de MTCS –, concluzia este că n-are niciun rost să ne chinuim studenții cu cine-știe-ce MTCS. Abia dacă li se poate instala ABC-ul în materie de cercetare descriptivă/ operatorie de teren („culegerea de informații"?), necum firoscoșeniile cu variabile *explanans* și variabile *explanandum*, cu ipoteze, cu admisibilitatea și testarea acestora, cu analiza cauzală și statistica multivariată etc., adică metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive (cîtă e și ea);

– după cum se înțelege, avem de-a face cu o politică metodologică *ad hoc*, care inferează în baza *e evident*, ba chiar *eu știu cel mai bine*, ce și cîtă metodologie explicativă și predictivă putem să-i învățăm pe studenții la sociologie; și anume (mai) nimic și (mai) deloc. Vom admite însă că versiunile realiste – destul de diverse și nu chiar de tot rare, dar pentru curajul cît-p-aci fostului meu profesor de a formula și asuma „cu public", o să le zic *politicile metodologice Vlăsceanu*[38] *– sînt de neignorat. Aceasta în special din urmă-*

[38] Am profitat de faptul că i-am putut arăta lui Lazăr (mă ia la rost dacă-i zic Dom' Profesor și nu-l tutuiesc), înainte de apariția editorială, textul în care îl „expun" ca titular de politică metodologică. Iată ce mi-a răspuns: „Nu mi-am adus aminte de zicerea menționată de tine, chiar dacă îmi amintesc de discuția avută cu tine și cu mai mulți colegi despre sociologia universitară. Dacă zici tu că am zis așa, nu am cum să te contrazic cu o amintire pe care nu

toarele motive: i. ca bază de inferare, deci ca e evident/ eu știu cel mai bine, ele convoacă factualități, și anume un ansamblu de constatări pe care oricine care pretinde că are un pic de experiență, deci de realism, ar trebui să le admită ca adevărate la modul peremptoriu; ii. ca față de oricare somație în numele „experienței, deci al realității", avem și față de politicile metodologice Vlăsceanu înclinația naturală de a reacționa „în mod responsabil", adică de a le asuma fără să le punem sub vreo îndoială (cine nu face așa se desfigurează ca persoană cu experiență, deci realistă, deci responsabilă);

- 2.2.1.2. pentru punerea sub îndoială și respingerea subsecventă a politicilor metodologice Vlăsceanu ar trebui să fie suficient faptul că, oricît ni s-ar părea de evident adevărate, constatările din baza lor de inferare nu au fost niciodată realizate ca date de cercetare; la fel de adevărat este însă că nici nu au fost infirmate prin date de cercetare. Ceea ce face ca atacarea lor critică să nu poată fi decisivă „în cîmpul faptelor", ci altfel. Eu am ales să o mut într-un alt „cîmp al realității", și anume în cel al consecințelor, urmărind dilemele pe care le generează. Astfel,

---

o am. Mai mult: sunt de acord cu demonstrația ta, aș fi scris și eu la fel ca tine, chiar dacă tu ai zice că aș contrazice o zicere de care nu îmi amintesc. Numai chestia cu „politica metodologică a lui Vlăsceanu" mă cam incomodează, poate din cauza mefienței mele față de orice ideologie care se vrea transfigurată într-o politică. Iar eu nu mă văd a fi deloc constructor de ideologii transfigurate în politici. Cu atât mai mult pe terenul metodologiei sociologice." (Lazăr Vlăsceanu, corespondență privată pe e-mail, 29 oct. 2014.) Ce să spun, sînt cum nu se poate mai încîntat că Profesorul Vlăsceanu dă semne că va adera, fie și ca „a-politic", la politica mea metodologică; pînă la această eventuală (și, fie vorba-ntre noi, destul de senzațională) traversadă însă, *politicile metodologice ad-hoc realiste* le voi menține sub intitularea pe care am stabilit-o; rămînem deci la *politicile metodologice Vlăsceanu*.

- dacă mă la uit la competența explicativ-predictivă pe care ne-o pretinde practica profesională de sociolog, n-am nici o ezitare în a expune pe oricare dintre politicile *ad hoc* ca gesticulație de confort didactic, adică cel puțin neglijentă, dacă nu de-a dreptul indolentă și iresponsabilă. Deoarece nu sînt nimic altceva decît *simplicitas*, nu văd de ce le-am lăsa să ne tîrască într-o evoluție atît de contrară intereselor noastre, ale oricărui absolvent de sociologie, dar mai ales ale absolvenților care, ajunși/ ajunse pe alte trasee ocupaționale decît cele de serai academic, constată că nu le cade bine – măcar, vorba lui Caragiale, pungaminte vorbind – să se complacă în conivențele succeselor profesionale de periferie. Cu atît mai puțin să luăm aceste politici ca *sancta simplicitas* și să ne lăsăm prăjiți/ prăjite de simplicitățile, *voir* comodițăile, lor, niciuna și nicidecum *sanctae*;
- însă ar fi la fel de neserios să ignor supozițiile factuale pe care politicile metodologice Vlăsceanu le folosesc în materia lui *ce competență explicativ-predictivă se poate forma, realist vorbind, în cei trei ani ai licenței în sociologie și la vîrsta, intelectivă și nu numai, pe care o au studenții din primul ciclu academic*. Pentru că, atîta vreme cît n-am date de cercetare care să le contrazică, respectivele supoziții sînt, cum ziceam, de neignorat;

- dilema s-ar evapora dacă am avea fapte care să ne arate că precaritatea competenței explicativ-predictive de sociolog ar fi un endemism, de pildă românesc sau în altfel bananier: ne uităm și noi la ce și cum fac avansații (de americani, de englezi, de francezi, de nemți, de etc.) și facem și noi la fel; eventual ne rugăm de careva dintre ei/ ele să vină să ne ajute să ieșim din, asta e, bananieritate. Problema este că, în

orice pretenție realistă, precaritatea metodologiei de cercetare sociologică explicativă și predictivă și a competenței explicativ-predictive a absolvenților de sociologie este situația generală, nicidecum vreun endemism. Ceea ce înseamnă că, dacă e să gîndim cu adevărat serios și realist, dilema poate fi scrisă și altfel, de pildă așa:

- ori rămînem cu producția de sociologi actuală, numeric vorbind tipică școlilor profesionale superioare, adică mult, de cel puțin zece ori mai mult față de ceea ce seraiul academic poate absorbi, adică o producție destinată într-o majoritate zdrobitoare unor joburi și cariere din afara seraiului. Situație în care știm că, neavînd competența explicativ-predictivă adecvată, absolvenții facultăților noastre sînt de fapt destinați periferiei pieței muncii și prestațiilor profesionale. Ceea ce înseamnă că, ne totalmente tîmpiți fiind, știm și că va fi din ce în ce mai greu, iar de la o vreme imposibil, să ne asigurăm inputul, mai ales inputul de calitate și destul de sofisticat pe care îl pretinde licența în sociologie făcută cît-de-cît cum trebuie. Deci că tinerii care vin la facultățile de sociologie vor fi din ce în ce mai puțini și din ce în ce mai aerieni (de fapt prostănaci; să mă iertați, dar n-am cum să le spun altfel unor persoane care, cum să zic, nu-și cunosc interesul);
- ori restrîngem producția de sociologi la un gabarit care să permită absorbția integrală în joburi și cariere din sau de pe lîngă seraiul academic, ceea ce înseamnă maximum 10% față de numărul de studenți pe care îl avem acum. Situație în care, ne totalmente tîmpiți fiind, știm că o mulțime de facultăți de sociologie ar trebui desființate, respectiv că o largă majoritate dintre noi, sociologii de serai universitar, cam nouă din zece, va trebui să ne găsim de muncă și de carieră

în alte zări. Iar sociologia să revină la statutul ei inițial, și anume cel de știință & „teorie" (mă rog, de artă, de vocație, de stil intelectual, de *hobby* etc.), abandonîndu-l definitiv, dacă realmente l-o fi țintit vreodată, pe cel de profesie;

- probabil că există și alte modalități realiste în care putem formula problemele competenței explicativ-predictive adecvate exercitărilor de succes ale profesiei de sociolog. Mi-e teamă însă că toate ne conduc în dileme și că toate dilemele în care ne conduc sînt alegeri de genul celor de mai sus: ori boală-lungă-moarte-sigură ori auto-eutanasiere;
  În supoziția că nimeni nu poate fi realmente disponibil/ă pentru o astfel de alegere, mă aștept ca eventualele disponibilități să fie pentru desființarea surselor intelective ale dilemelor. De pildă, putem zice că asta cu practica profesională de sociolog ca schimbări de entități umane e o fantezie, zicere sub care pretenția cu competența explicativ-predictivă de sociolog rămîne fără aer. Zicere care nu necesită niciun fel de argumentare, ci doar o simplă contra-stipulare; și anume una care să spună cît de cît inteligibil în ce constă munca/ practica profesională de sociolog, aia neperiferică și care nu necesită competență explicativ-predictivă. OK, voi aștepta această contra-stipulare; să ne grăbim însă un pic, deoarece se făcu veacul de cînd facultățile de sociologi „produc pe stoc", aruncîndu-și între mîinile întîmplării cel puțin nouă din zece absolvenți.

- 2.2.1.3. astfel, evităm concluzia că politicile metodologice Vlăsceanu sînt de neclintit/ ne-evacuat pentru că sînt realiste, înlocuind-o cu concluzia că ele sînt de clintit/ evacuat pentru că produc numai alegeri între variante în egală măsură inacceptabile. Adică dileme. Or dilemele, indiferent

cît de „rupte din realitate" ar putea părea, nu sînt povestiri despre/ din realitate, ci paradoxe, adică povestiri despre/ din mintea noastră, despre/ din valorile și atitudinile care ne animă, despre/ din vorbirile de care găsim de cuviință să ne folosim. Pentru a ataca politicile Vlăsceanu ca politici metodologice *ad hoc*, ceea ce avem deci de făcut nu este să le desființăm cu argumente „din realitate", ci să le înfrîngem ca în-consecințe-dileme;

- în baza regulii cui pe cui se scoate, mai mult și ne-folcloric nu cred că se merită, se pare că nu există o cale mai fișneață de a înfrînge cu folos o dilemă decît aceea de a o pune pe ea însăși sub enunțuri paradoxale. Pe cel mai adecvat la dilemele noastre l-am găsit într-o spusă a „automobilistului" Henry Ford (1863 – 1947), colportată de altfel într-un program tv de genul „descopery", deci cît se poate de populară. Și anume, de ținut minte și pentru alte ocazii,

If you think you can do a thing or think you can't do a thing, you're right.[39]

Ceea ce, într-o echivalare neparadoxală deoarece e instrucțiune, ar veni așa: *atunci cînd crezi că poți face un lucru, chiar dacă în același timp și cu argumente la fel de bune crezi că nu-l poți face, apucă-te și fă-l*. Repet, apucă-te și fă-l; o să vezi tu cît te chinui/ nu te chinui și cît de posibil/ imposibil o să-ți fie, o să vezi tu ce o să-ți iasă pînă la sfîrșit. Ține-o însă pe a ta și nu te opri, inclusiv pentru că cele mai bune lucruri vor fi cele pe care le vei descoperi/ înțelege/ rezolva pe drumul *apucă-te și fă*, nu neapărat la capătul lui;

- într-o exprimare oarecum terminologică, concluzia este că politicile metodologice, oricare dintre politicile metodologice,

[39] Cu link-uri și *related authors* (de la Bill Gates la Donald Trump), poate fi găsită la http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/h/henryford122451.html.

sînt de judecat (și) în cîmpul axiologic și atitudinal dintre optimism și pesimism. Iar politicile metodologice Vlăsceanu sînt o ilustrare foarte adecvată a adevărului general că realismul și înțelepciunile aferente acestuia echivalează pesimismul, și anume pe cel cu adevărat desăvîrșit: bonificînd înțelesurile *acest lucru nu se poate face*, ne conduc în pozițiile *nici nu te gîndi să-l faci*. Aplicat, iese cam așa: în materia competenței explicative și predictive de sociolog știm la modul cel mai realist că așa cum e acum e rău; dar, deoarece e nerealist să credem că putem face ceva, nu merită nici măcar să ne gîndim la ce am putea face; deci rămînem la așa cum e acum. Ei bine, cui naiba îi folosește să rămînem la cum e acum? Cît poate dura acest cum-e-acum? Cine și cu ce îndreptățire își poate permite să lase acest cum-e-acum să evolueze și să se termine, cum s-o termina, de la sine?

- ca recomandare generală reținem că deoarece pesimismul, oricît ar fi de înțelept și de realist, e pînă la urmă nerentabil, de cultivat avem de cultivat, oricît ar fi de văzduhist, optimismul. Sau cel puțin că n-ar fi rău să calculăm realismele, oricît de înțelepte ar fi ele, punîndu-le în balanță cu spuse „de specialitate" în materie de optimism;
- de pildă cu faimoasa fabulă a celor două broaște căzute în găleata cu lapte. Pe care, dacă nu ați aflat-o, o puteți găsi pe Net[40]; pentru orice eventualitate, iată modul meu de a dezvolta morala acestei fabule:

Lumea asta e plină de înțelepți, de realmente înțelepți și neîndoielnic demni de respect ca înțelepți; care spun nu se poate. Dacă ne

[40] De pildă la https://www.youtube.com/watch?v=NP7TDxP0_Zw; sau, în versiune text, la http://www.english-for-students.com/The-Two-Frogs.html.

uităm însă cu un pic de atenție, o atenție așa, mai candidă și mai istorică, la lumea asta, vedem că tot, dar absolut orice din ce se află în ea, e de folos și e gîndit de minte omenească a fost gîndit și făcut la origine de cu totul altcineva decît de înțelepți. Și anume de niște certamente puțini și, mai ales, certamente tîmpiți; atît de tîmpiți încît pur și simplu n-au priceput că ***nu se poate*** *(ori, e aceeași tîmpenie, pur și simplu nu le-a păsat că* ***nu se poate****). Și care nu s-au lăsat pînă* ***s-a putut.***

– ca și cu adagiile de genul următor:

It is thousand times better to be optimist and to be wrong, than to be pessimist and to be right. (Jack Penn)

A pessimist sees the difficulty in every opportunity; an optimist sees the opportunity in every difficulty. (Winston Churchill)

In the long run the pessimist may be proved right, but the optimist has a better time on the trip. (Daniel L. Reardon)

– ca recomandare specifică, dacă, vorba ceea, nu am spus-o, o repet: oricît de realiste ar fi, politicile metodologice *ad hoc* nu fac altceva decît să ne predestineze succeselor profesionale de periferie și să nu ne scape din astfel de succese. Pînă cînd profesorii noștri se vor mai gîndi, cît de competenți/ competente vrem să fim în cercetarea explicativă și predictivă este un drum al fiecăruia/ fiecăreia dintre noi. *Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive* din care citiți acum este folositoare în măsura în care o (ad)judecăm ca expresie a unei politici metodologice optimiste;

– 2.2.1.4. iar dacă tot ne-am apucat să discutăm realist, hai să comparăm profesia de sociolog cu o profesie comparabilă cu a noastră la complexitate și de-adevăratelea profesie, și anume cu profesia de medic. Ca și medicii (de fapt mult mai

ceva decît medicii, dar nu ne certăm acum pe asta), sociologii au de operat schimbări pe oameni și ale oamenilor, entitățile cele mai complexe și mai importante de sub soarele Domnului; adică excepționale sub aspectul complexității și siguranței cunoașterii/ cunoștințelor de care ai nevoie ca să le faci cum trebuie și totodată excepționale sub aspectul exigențelor etice pe care le ai de complinit. Are cineva vreo obiecție?

– păi dacă nu are, vă informez cu respect că sîntem pe cale să detonăm, și asta la un mod logic destul de impecabil, următoarea super-bombă: dacă pentru formarea adecvată a unui medic sînt necesari șase ani de „școală profesională" plus vreo trei ani de „ucenicie" (ca intern), decurge că formarea adecvată a unui sociolog trebuie să fie realizată într-o perioadă comparabilă.

În cei cam nouă ani care rezultă vom avea și timpul și climatul de exigență academică potrivite pentru formarea sociologilor, inclusiv a competenței lor explicativ-predictive. Iar absolvenții de sociologie se vor ocupa cu ceea ce lumea asta are nevoie într-o măsură comparabilă cu ceea ce are nevoie în materie de sănătate, adică cu schimbări dezirabile, cu prevenirea „îmbolnăvirilor", ca și „vindecările" entităților social-umane. Și nu vor mai fi nevoiți să se plieze sub mîna întîmplării, pe la periferiile pieței muncii și a prestațiilor profesionale. Și nici să se apere de această amenințare cum zic eu să facă, adică învățînd metodologia cercetărilor explicativ-predictive în baza unei politici metodologice proprii și personale, adică la urma urmei pe cont propriu;

– putem fi încredințați/ încredințate că, de la concepție la administrare, formarea sociologilor în șase ani plus trei constituie o imposibilitate numai pentru cine ține neapărat să rămînă în înțelepciunea, altfel iremediabil demnă de

respect, a lui *nu se poate*. Deoarece logica e pe celălalt taler al judecății, mă întreb ce-ar fi dacă am aborda chestiunea ca pe un foarte obișnuit „paradox Ford"; sau măcar ca niște broaște așa, mai tîmpițele, adică prea văzduhiste ca să priceapă ori să le pese că nu se poate. *Enibody for (this) tea*? Mai precis – vine cineva lîngă mine?

- **2.2.2. celălalt subtip obligatoriu de atacat: politica KISS – *Keep It Simple and Stupid*;**

- 2.2.2.1. cu desfășurarea *Keep It Simple and Stupid*, KISS este un acronim, cum să-i zic, acoperit: pe de o parte el este foarte bine prizat de producătorii și negustorii de pe o anumită piață de bunuri și servicii, și anume de cei mai reușiți; pe de cealaltă parte este ținut la secret, ascuns de ochi străini, în primul rînd de ochii „consumatorilor finali" ai respectivelor bunuri și servicii. Este vorba despre piața bunurilor și serviciilor care, pentru a spune așa, se servesc conceptualizate dar se consumă simple, predilectă fiind piața consultanței și, mult mai sesizabilă în rezultate, piața de *advertising & public relations*. Strategie de concepție, realizare și marketizare, KISS se tranzacționează numai în regim *business-to-business*: „consumatorii finali"/ „țintele" habar n-au că „au decis" să cumpere cutare serviciu/ produs – telefonie mobilă sau detergent să zicem, dar e la fel de valabil și pentru pe cine votăm – ca rezultat al unei campanii de *advertising* concepută și realizată în strategie KISS. Evident, strategia KISS este rezervată unui cerc restrîns de furnizori și clienți *business-to-business*, și anume celor suficient de deștepți ca să poată concepe și administra strategii KISS, respectiv ca să se prindă de ce KISS este eficace. Normal, nu orice profesor

(de marketing) le are cu KISS, deci nu orice student învață KISS; care e mai degrabă apanajul, dacă expresia nu e cumva pleonastică, vicleniei comerciale, mai precis vicleniei comerciale „de top". Dar, chiar dacă nu a auzit în mod expres despre KISS, oricare furnizor cît de cît ne-tîmpitel își va da seama de KISS ca tendința cea mai *cool & stylish & trendy* de pe piața sa; iar în consecință se va strădui să o cît mai îndeaproape emuleze;

- după cum presupun că se înțelege, marele secret al eficacității KISS este luarea foarte pragmatic realistă în calcul a confortului „consumatorului final"/ „țintei": putem fi absolut siguri că acesta n-are timp să priceapă mesaje complicate, iar ca să fim siguri că ajung la el, vom face mesajele cît mai simple cu putință. Deoarece nu ne putem face o idee suficient de *reliable* despre cum ar putea fi acest *cît mai simplu cu putință* pentru fiecare segment de piață sau public dintre cele pe care le țintim, facem mesajele atît de simple încît oricine să aibă timp să le priceapă. Unde, e tot o chestiune de pragmatică, „să aibă timp" se administrează pe sensul „să-l/ să o ducă mintea"; scurt și procedural foarte clar, mesajele le vom face și menține în versiunea pe care noi o judecăm ca fiind suficient de simplă ca să o priceapă orice prost; să mă iertați, trebuind să subliniez, o să repet – orice prost. Desigur, cu grija ca destinatarii, proștii efectivi, ca să zicem așa, să nu afle că îi procesăm astfel;

- 2.2.2.2. ce legătură are KISS cu politicile metodologice ale sociologiei, și anume cu cele *ad hoc*? Ei bine, KISS este unul dintre vectorii politicilor metodologice *ad hoc*, și anume vectorul material, cel mai direct și mai incisiv: afirm

că moda actuală a suporturilor didactice, a manualelor în primul rînd, nu este altceva decît rezultatul strategiei KISS minuţios aplicate. Adică, luînd foarte pragmatic şi realist în calcul că studenţii, „consumatorii finali"/ „ţintele"/ destinatarii cursurilor şi manualelor noastre, sînt persoane eminamente confortabile, le vom livra cursuri şi manuale eminamente KISS, cît mai KISS;

- strategia KISS pentru suporturile didactice constă în stilul, *lato sensu*, în care, de cel puţin cinci decenii şi cît se poate de sesizant, sînt ţinute să fie redactate manualele, inclusiv cele de nivel universitar. Şi anume numai din adevăruri definitive, cît mai simplu, cît mai pe scurt şi la obiect, cum se zice, obligatoriu cu schematizări grafice şi alte cibernetisme, obligatoriu cu setarea introductivă, la fiecare capitol, a „subiectelor" care urmează să fie tratate, obligatoriu cu reluarea lor recapitulativă la final (de pildă ca „enunţuri esenţiale", plus „întrebări şi sugestii pentru continuarea reflecţiei"[41]); şi, ori de cîte ori se poate, fiind cam de ruşine să nu se poată, cu *list of figures*, *list of tables*, *list of panels*, *list of transcripts*, *list of activities*. Pe scurt, fără dileme, cît mai repede de citit, cît mai uşor de priceput şi de reţinut.

Strategia aceasta, pe care eu o sesizez – la origine, ca şi în cele mai notorii realizări – ca *made in USA*, pare să fi devenit un adevărat

[41] Mă jenez să trimit la sursa acestor formulări. Trebuie să spun însă că e vorba despre, citez, „o cuprinzătoare introducere în sociologie", o introducere atît de cuprinzătoare încît nu s-a lăsat redactată în mai puţin de nouăsutetreizecişiuna de pagini. O probă – peremptorie, aş zice – că sînt subiecte, teme şi domenii care, chiar şi sub cele mai diafane programări KISS, sfîrşesc în redacţiuni eminamente prostănace. Stupefiant de prostănace, pentru că partea cu deosebire enervantă apropo de această „cuprinzătoare introducere" este că îi are ca autori pe unii dintre cei mai deştepţi şi mai faini – vorbesc cît se poate de serios, iar despre mulţi dintre ei în directă şi personală cunoştinţă de cauză – sociologi români din zilele noastre. N-ar trebui să ne ia cu frică?

ideal: oricare autor de manuale, indiferent de domeniu și de nivel, își propune să-l cît mai bine atingă (pot să arăt chiar și manuale de filosofie astfel canonite). Ea a ajuns să funcționeze ca standard, un standard pe care nimeni cu capul pe umeri – vreau să spun nimeni care ține la „imaginea" sa de autor, ba chiar și de intelectual neretardat – nu se gîndește să-l chestioneze, necum să-l conteste; necum studenții, pe care această strategie îi ține și grijește ca beneficiari, că doară pentru confortul lor de leguminoase ne străduim atît de din răsputeri să *keep it simple*, cel mai *simple*. De fapt *stupid*, materialmente *stupid*, inclusiv în consecințe;

- expun deci KISS ca instrumentarea cea mai *cool & trendy* a politicilor metodologice *ad hoc*, cea mai directă și de departe cea mai bogată în consecințe rele. Apropo de consecințele rele,
- iată o argumentare generală. Chiar dacă, intelectuali europeni de astăzi fiind, deci cumva naturalmente mai înclinați/ înclinate spre stînga, aderați totuși (mai) spre dreapta, rămîneți funciarmente sociologi. Adică nu cred că e ceva „de stînga" să te întrebi cui și în ce fel folosește ca intelectualii, să zicem persoanele cu studii superioare, să-și însușească, să zicem la perfecție, doar dexteritățile profesiei lor; deci fără umbră de autoreflexivitate și completamente sterilizați/ sterilizate la competența de a sesiza, înainte să se împiedice „tot poporul" în ele, probleme care, cetățenește vorbind, sînt fără discuție de interes general. Păi cine să le sesizeze, eventual să le și definească în vederea soluționării? Cine face și cu ce legitimitate face agenda problemelor publice? Dacă absolvenții de facultate, elita intelectivă a unei țări, nu au competența de a participa la identificarea și definirea problemelor de agendă publică, cine mama naibii

stabilește această agendă? Pe scurt, KISS este de natură să producă *stupids*, sclavi foarte competenți în munca lor, dar nu cetățeni;

- ca argumentare specifică voi invoca un fapt peremptoriu: în cele mai multe dintre manualele și cursurile de MTCS metodologia cercetărilor sociologice explicativ-predictive este absentă ori cel mult expediată prin/ pe sub covor. La urma urmelor explicația s-ar putea să fie cît se poate de LMC: într-un curs/ manual configurat sub idealități & standarde KISS, n-ai cum să pui ceva ce nu se lasă redactat KISS. Cu observația, destul de peremptorie și ea, că atunci cînd, în materia metodologiei de cercetare sociologică explicativ-predictivă, te străduiești să redactezi *simple*, rezultatele le vei vedea chiar tu și la modul propriu ca *stupid*; adică inadministrabile, cel puțin confuze, dacă nu de-a dreptul inteligibile. Și atunci, ca să nu te compromiți ca autor – ca autor în general, dar și ca autor *cool & stylish & trendy* – le lași naibii de-o parte; ce te costă? (În cel mai rău caz o să te sfădească un oareșcare Gheonuț, cine naiba o mai fi/ s-o mai fi crezînd și ăsta, cu practic înfrecventabila lui română cu tot.)

Nu mă interesează (aici) ce reverberații are KISS în competența explicativ-predictivă a altor profesioniști (cu studii superioare). Mă interesează la noi, unde ambițiile de concepere și redactare KISS a manualelor – de MTCS, dar și de teorie/ teoretizare sociologică, ca și de „sociologie generală" –, după ce că ne mînă în afara autoreflexivității, ne așează competența explicativ-predictivă direct în precaritate și provincialism;

- la cît e de invazivă, de *trendy, cool & stylish*, a te opune politicii KISS pare, în cel mai bun caz și indiferent cît e de „globală" limba în care te exprimi, un donquijotism. O fac însă

fără să clipesc; și asta pentru că, în raport cu ceea ce eu îmi închipui despre rostul „cadrelor cu pregătire superioară", nu am de ales. În închipuirea mea (și a nu chiar foarte puțini alți, nu-i așa, retardați), așa cum misiunea fundamentală a învățămîntului elementar, adică a școlii obligatorii, este să producă cetățeni, misiunea fundamentală a învățămîntului superior, adică a facultăților, este să producă intelectuali, adică elita cetățenească. Cine nu e de acord cu această închipuire și cu misiunile astfel definite să facă bine să le contra-argumenteze. Iar dacă vrea să pună ca misiune fundamentală profesionalizarea, „adecă practică, nu teorie", va trebui neapărat să contra-argumenteze și închipuirea următoare: un stat în care formarea cetățenilor și a elitei cetățenești nu este urmărită ca misiune fundamentală a educației, școlare în primul rînd, este un stat care parodiază democrația; și care va deveni orice, dar nu o adunare a cetățenilor[42];

– insist: dincolo de neutralizarea consecințelor KISS ca politică metodologică în sociologie, o sarcină normal de asumat

[42] Pînă și un comunist ca mine (de fapt, în primul rînd un comunist ca mine) știe că democrația fără realmente cetățeni este o aberație, și anume o aberație foarte costisitoare, cu scadențe întotdeauna dezastruoase în viitor. Ca exemplificare, recentă și de proporții istorice, avem mitocănia autoritaristă, grosolan anticivică, a „socialismelor" (acum li se zice, destul de mitocănește, dacă tot veni vorba, „comunism") înfăptuite în trena „Revoluției din octombrie" (din Rusia); mitocănie despre care consider că a constituit însuși fundamentul atît de penibilelor eșecuri ale respectivelor „socialisme" din/ de după 1989. Penibilitate despre care, deoarece memoria publică le consacră ca revoluții, „de catifea", „din Decembrie" etc., am de anticipat că ne vor pedepsi – un pic de rememorare, vă rog: penibil = care pedepsește – multă vreme după 1989, în tot felul de feluri, unul mai puțin „explicabil" decît altul, inclusiv deoarece conștiința publică nu va fi în stare să le recunoască originea; cum ziceam, penibilă. Altfel vorbind, mă tem: cîtă vreme pînă și democrația Atenei sacrificiului lui Socrate a sucombat sub mitocănii anticivice, dați-mi voie să fiu foarte îngrijorat de KISS ca de o în-consecințe-mitocănie-anticivică.

în politica metodologică personală, explicită și deliberată a fiecăruia/ fiecăreia dintre noi, vă convoc la combaterea KISS ca friabilizare a înseși fundațiilor democrației. Pe scurt, sociologi, deci intelectuali fiind și responsabili ca intelectuali publici fiind, împotriva KISS vă convoc la cea mai *sabre au claire* combatanță civică;

2.3. Politicile metodologice sociologia în criză/ criza sociologiei;

- nu am reușit să identific cine și cînd a descoperit prima oară că sociologia e în criză, dar e clar că a lansat o modă, ba chiar o modă perenă din cîte se vede. Mă cam stînjenește că e destul de probabil să fie copiată după psihologi (care de cînd se știu nu prididesc să-și bage psihologia în tot felul de crize, una mai definitivă decît alta), dar ce e sigur e sigur: după 1960 aproape că nu a trecut anul fără să fim somați, de regulă în apariții editoriale *best seller*, că sociologia a (mai) intrat într-o criză; așa cum era normal, sociologia e în criză și pe Net, inclusiv pe rețelele de socializare (de pildă, de ziua mea onomastică 2015, Google mă cadorisea cu 268.000 de intrări pentru *crisis of sociology*, plus 191.000 pentru *crise de la sociologie*, nu mai vorbesc de cele 184.000 pentru *criza sociologiei*). Putem contabiliza în consecință nu o criză, ci o diversitate de crize, una după alta ca și concomitente, exhibînd îndoieli și îngrijorări, de regulă foarte grave, în legătură cu sociologia, soarta și viitorul ei. Și e destul de normal ca șirul, pare-se interminabil, de „crize ale sociologiei" să fie un bun prilej de amuzament și sarcasme pentru oricare dintre noi (mie cel puțin îmi e foarte greu să mă abțin), mai ales că e foarte la îndemînă să le suspectăm atît de vanitate auctorială, cît și de lucrative nădejdi de marketing; după cum e la

fel de normal să eșueze ca povești cu Petrică și lupul, în care nu se știe dacă lupul acela a fost/ este/ va fi doar distracția lu' Petrică sau chiar va veni/ vine/ a venit și chiar ne va mînca/ ne mănîncă/ ne-a mîncat;

- însă, dincolo de luările peste picior, există motive suficiente pentru care abordările sociologiei în termeni de criză să merite să fie luate în serios. Între altele pentru că, puse la grămadă, ele constituie ceva ce poate fi numit un fenomen social, ceea ce e suficient ca să justifice punerea obiectului „literatura de specialitate despre criza sociologiei", cu toate dimensiunile sale și în deplină frigiditate teoretico-metodologică, sub chiar atenția profesional-științifică a noastră, a sociologilor. Dar mai ales pentru că, ne place sau nu, ele fac parte dintre foarte puținele exemplificări realmente disponibile, inclusiv la capitolul inteligibilitate, pentru autoteoretizarea sociologică. Iar din perspectiva noțiunii de politică metodologică, tematizările la „criza sociologiei" formează corolarul, un corolar care expune cam tot ce e instructiv și edificator în materia dumeritilor și nedumeritilor pe care le ocazionează vorbitul în numele sociologiei, deci al „interesului general". Pentru potențialul lor foarte consistent în această materie, am ales ca ținte politica *sociology transformed* (Stephen Turner) și politica *sociological self-reflection and deprovincialization* (George Steinmetz);

- **2.3.1. politica *sociology transformed* (Stephen Turner);**

- 2.3.1.1. ne centrăm pe seria „Sociology transformed" a editurii anglo-americane Palgrave Macmillan, serie coordonată de profesorii John Holmwood (University of Nottingham,

UK) și Stephen Turner (University of South Florida, US), mai precis pe *American sociology. From pre-disciplinary to post-normal*[43];

- primele chestii de remarcat și de reflectat asupra lor sînt cam așa: i. undeva în această lume există niște persoane, fără discuție serioase, care au decis să se dedice și să mobilizeze resurse pentru a profeți (iau acest cuvînt cu un sens aproape ne-ironic, incluzînd ideea de predicție/ prognoză/ programare) asupra viitorului sociologiei; ii. ideea lor este că viitorul sociologiei e de profețit/ programat la nivel global, iar ca bază de inferare e de întocmit *harta schimbărilor*, rapide, care au avut loc *in the field of sociology* în ultimele decenii. O hartă care să acopere nu numai *the traditional centres of the discipline*, ci și *its many variant forms across the globe*[44]; *iii. schimbările acestea sînt crize, asta trebuind să însemne că ceea ce e de programat ca viitor al sociologiei sînt soluții pentru depanarea din respectivele crize; iv. este o inițiativă privată, și încă la un mod destul de personal. În orice caz nu este inițiativa vreuneia dintre asociațiile noastre profesional-științifice, nici de nivel național (nu o titularizează nici British Sociological Association și nici American Sociological Association), nici internaționale (de pildă ISA – International Sociological Association – sau, aș zice mai ales, ESA – European Sociological Association); v. în condițiile în care cei mai mulți și din ce în ce mai mulți absolvenți de sociologie sînt femei, inițiatorii seriei și, în general, autorii preocupați de viitorul sociologiei, sînt fără*

[43] Adică TURNER, Stephen, *American sociology. From pre-disciplinary to post-normal*, Palgrave Macmillan, Hampshire, New York, 2014.

[44] Idem, p. iii.

excepție bărbați (ca de altfel mai toată elita auctorială și șefimea sociologică);

– *ca etape*[45] *să zicem „preistorice" ale schimbărilor pe care le-a traversat sociologia avem: pînă în 1920 the pre-academic reformism and the conflict between advocacy and objectivity*; urmează *the revolution of the 1920's and the interwar years*, iar după aceea *the postwar boom*. Etapele „istorice", adică schimbările care au consecințe active, deci contează în calcularea viitorului sociologiei, formează o succesiune de crize, și anume criza anilor 1970, urmată de marea și neagra criză a anilor 1980; o criză în care sociologia s-a aflat într-o, țineți-vă bine, nici mai mult nici mai puțin decît *near-death experience*;

– nu e prea clar – cel puțin așa mă străduiesc eu, *of course* la mișto, să nu înțeleg – dacă neagra criză a anilor 1980 s-a încheiat sau dacă sociologia încă se mai zbate în **experiența-în-vecinătatea-morții**. Sarcinile pentru ieșirea din criză sînt însă foarte actuale: i. în prezent și pentru viitorul inteligibil sociologia are de luptat pe cîmpurile *feminization, the new university environment, and the quest for a sociology for people*, respectiv *the elite and its power*; ii. dacă la începuturi sociologia a fost „pre-disciplinară", acum are de depășit disciplinaritatea, inclusiv evoluțiile ei pînă acum consacrate, interdisciplinaritatea și transdisciplinaritatea, pentru a trece la ultima modă în materie, știința post-normală (engl. *post-normal science*[46]); *iii. în materie de, cum să zicem, prezență*

[45] Pentru descrierea etapelor, vezi TURNER, Stephen, op. cit., cap. 1, 2, 3, 4, respectiv 5.

[46] Concept inventat și dezvoltat la începutul anilor 1990 de profesorii oxfordieni Silvio Funtowicz și Jerome Ravetz. Foarte prizat în ultima vreme: pentru *post-normal science* Google ne dă peste nouăzeci de milioane de rezultate.

şi intervenţie în lume, sociologia are de ales între activism, profesionalism sau *condominium*-ul acestora[47];

- trebuie să mărturisesc că aceste profeţii, dar mai ales criza care le-ar infera, m-au lăsat completamente *bouche bée*. Mi-am dat brusc seama că, în vremea în care eu mă gîndeam şi alegeam să mă fac sociolog, îmi făceam şi finalizam studiile, îmi cîştigam apoi pîinea foarte mîndru că sînt „sociologul Oficiului Forţei de Muncă Braşov", iar după 1990 inventam o facultate de sociologie, şi anume una cu o concurenţă de opt-zece candidaţi pe loc la admitere, draga mea de sociologie, amorul şi destinul vieţii mele, se prăbuşea în criză, ba chiar se zbătea în ghearele morţii. Sigur, deşi nu e chiar elegant din partea lui, este totuşi perfect posibil ca autorul să nu vorbească şi despre sociologia din amărîta mea de provincie, prea mărginaşă pentru a fi luată în calcul fie şi la rubrica *its many variant forms across the globe*; asta nu mă împiedică însă să fiu foarte jenat că, şi mai ne-elegant decît el, în toată perioada cu pricina eu habar n-aveam, deci nici că-mi păsa, prin ce nenorocire trece sociologia în SUA şi UK. Dar nu chiar atît de jenat încît să nu mă distrez, măcar un pic. Evidenţiind de pildă: i. ceea ce e de evidenţiat pentru toate „crizele", inclusiv pentru „crizele sociologiei", bineînţeles şi pentru cele identificate de S. Turner, şi anume că, fără excepţie şi fără discuţie, ele sînt profeţii despre trecut. În sensul că, dacă chiar s-au petrecut şi dacă au fost chiar atît de negre şi de zguduitoare, nu se explică de ce

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

Ca (probabil) primă punere în public a acestui concept, vezi FUNTOWICZ, Silvio, O., RAVETZ, Jerome, R., *Uncertainty and quality in science for policy*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1990.

[47] TURNER, Stephen, op. cit., cap. 6, 7, respectiv 8.

nimeni nu le-a văzut și semnalat, de contrat nici nu se pune problema, înainte de a se petrece sau măcar în timp ce se petreceau; ii. ceea ce e de evidențiat pentru toate profețiile, și anume riscul permanent și nu prea evitabil de a fi, cum zice un mare economist (american), „de trei ori Ir" – *Irrational, Irrelevant, and Irreverent*;

– 2.3.1.2. altfel, *sociology transformed* programează pentru viitorul sociologiei cerințe dintre cele mai încîntătoare, refacerea sociologiei ca *sociologie pentru oameni* (în engleza originară *sociology for people*), respectiv ca *știință post-normală* fiind doar unele dintre ele. Păcat că sînt altele, poate nu chiar de tot neimportante, foarte caracteristic scăpate din vedere. Cum ar fi de pildă care sociologi sînt chemați să lucreze la implementarea cerințelor și care nu, respectiv pentru care sociologi aceste cerințe odată implementate vor fi surse/ modalități ale succesului, profesional să zicem, și pentru care doar apă-de-foc și mărgele colorate. Vreau să spun că, în termeni de politici metodologice, *sociology transformed* și crizele de la baza ei de inferare ridică nedumeriri dintre cele mai incomode; începînd cu întrebarea de ce se vorbește despre sociologie, ba chiar sub intitularea *discipline*, și nu despre sociologi/ absolvenții de sociologie. Chiar nu am motive să-l suspectez pe profesorul Stephen Turner de mișculații propagandistice pentru promovarea ca interes general de sociolog a de fapt grijilor/ preocupărilor/ intereselor/ valorilor găștii noastre de sultani în seraiurile noastre academice (și anume americano-britanice, dar ce mai contează). Însă nici nu pot să înțeleg cum se face ca un, totuși, sociolog, care și-a luat doctoratul (în 1975, cam la douăzecișipatru de ani, a avut tot timpul să crească) cu o teză de metodologie a

cercetării, *Level of measurement claims for intensive properties* și dizertația complementară *Sociological explanation* (!), din 1989 *graduate research professor*, mai apoi *distinguished university professor*, să fie atît de indiferent la succesul profesional al, totuși, ultra-majorității foștilor săi studenți, adică al celor care au ajuns în cu totul alte ocupații și pe cu totul alte trasee de carieră decît cele de sultan academic. Deci să nu pună printre dimensiunile crizei sociologiei și, pe cale de consecință, nici printre cerințele programatoare ale viitorului sociologiei, competența de sociolog, totuși o profesie, începînd deci cu competența de producător și administrator de cunoaștere explicativ-predictivă de calitate și de succes;

- explicația cea mai dificil de evitat este că așa se întîmplă, și anume foarte sistematic, cînd te folosești de „sociologie", o abstracție a cărei ambiguitate referențială îți permite să o iei și tu cum ți se pare că ar fi mai bine prizată ca deșteptăciune în mediul tău, cel al sultanilor din seraiurile academice. Situație în care exercitării sociologiei ca profesie e pur și simplu natural să-i inventezi o variație de genul *activism, professionalism, and condominium*. O tipologie cam șleampătă: ipostaza *condominium*, adică „și activism și profesionalism", tehnic o cam desființează (deoarece acesta este prostul obicei al dihotomiilor, și anume să se cam facă varză cînd le adaugi o a treia ipostază cu sensul „și laie și bălaie"); de altfel, utilizarea cuvîntului *condominium*, fără discuție fastuoasă ca intenție stilistică, este și mai fără discuție improprie ca rezultat (deoarece, în contextul dat, „condominium" e o metaforizare de natură să zăpăcească pe oricine știe/ se duce la dicționare să afle ce e aia „condominium", pe englezește inclusiv; încercați.) O tipologie cam insalubră: din disjungerea activism/ profesionalism rezultă că putem

alege să o facem pe sociologii numai ca activiști, deci prin „muncă voluntară"; păi banii, banii din care să trăim și noi cum trăiesc toți profesioniștii, de unde îi luăm? O tipologie generalmente sterilă: despre conținutul, configurația și modul de formare/ dezvoltare a competenței profesionale de sociolog, din ea nu se poate infera nimic (sau, e același lucru, se poate infera orice); evident nu se poate infera nimic nici despre competența explicativ-predictivă de sociolog;

- 2.3.2. politica *sociological self-reflection and deprovincialization* (George Steinmetz);

- 2.3.2.1. „criza"[48] din care Steinmetz inferează necesitatea unui nou viitor pentru sociologie și sarcinile de urmat în direcția acestui viitor sînt cam așa: i. poziția sociologiei în raport cu celelalte științe/ discipline social-umane. O poziție arogantă, foarte special provincială, poziție în care s-a izolat în consecința ancestralelor ei *imperial entanglements*; ii. persistența, la rîndul ei provincială, în pozitivismul metodologic și disciplinaritatea caracteristică pozitivismului, un adevărat *hysteresis of habitus*.

A sosit, și încă la modul imperativ consideră Steinmetz, vremea ca sociologia să-și abandoneze habitusurile, imperiale, pozitiviste și disciplinare, să se deschidă spre celelalte științe social-umane și să o facă prin întîlniri care, oricît ar fi de conflictuale, nu au voie să mai fie cu nasul, imperial, foarte pe sus, cum au fost pînă acum. La capăt o așteaptă *deprovincializarea*, deprovincializare care va rezulta în urma *transculturației intelectuale* pe care *autoreflexivitatea*

[48] Pun cuvîntul între ghilimele deoarece autorul în discuție nu îl utilizează ca atare. Ceea ce nu înseamnă că nu definește starea actuală a sociologiei ca profund și istoric vicioasă, deci imperativ și urgent de depășit; adică drept criză.

sociologică o va genera, extinde și susține în toată republica, cum să zicem, federativă și egalitară, a științelor social-umane;

- nu va fi deloc ușor deoarece asupra strădaniilor nondisciplinare și transdisciplinare apasă un conservatorism disciplinar cu adîncimi și justificări istorice. Dar, în avantajul ei, sociologia va trebui să conștientizeze că

  (...) if the present situation is conducive to 'visiting' and 'traveling' outside the discipline, disciplinary conservatives are likely to become more aggressive in policing intellectual boundaries and even less tolerant of interactions with fields viewed as subjective, unscientific or lacking in practical application. But many of the supposed barriers to nondisciplinarity are self-imposed. There is something like a discipline-wide 'hysteresis of habitus': the sociological conditions that gave rise to a positivistic social-scientific habitus have partly faded away, but the old practices persist. The 'postmodern' absence of intelectual and moral foundations, the 'post-Kuhnian' tentativeness of even the most solid forms of scientific knowledge, and the 'decisionistic' state of emergency in the political realm may lead to something like a security-centered backlash in the realm of sociological epistemology. As Carl Schmitt remarked about legal positivists in a similarly uncertain situation (...), the positivist confronted by decisionistic complexity may feel he is 'losing the ground from beneath his feet' and react defensively. This makes it all the more imperative that sociology continue to reflect on its own disciplinary identity, looking inward even as it also gazes outward in an effort at all-encompassing deprovincialization.[49]

[49] STEINMETZ, George, *Transdisciplinarity as a nonimperial encounter: for an open sociology*, în „Thesis Eleven" 2007; 91. DOI: 10.1177/072551360708 2002, p. 58.

– vis-à-vis de celelalte științe/ discipline social-umane, sociologia poate aborda de principiu una sau alta dintre următoarele strategii de transdisciplinaritate, definite prin analogie cu statele și politica internațională: i. *the informal, nonterritorial imperialism practiced globally by the United States*; ii. *the annexation of one discipline by another – a situation that is analogous to colonialism*; iii. *a nonhegemonized systems of equal disciplines (analogous to the Westphalian state system)*; iv. *nonimperial 'traveling' and transculturation among disciplines (analogous to the practices of members of weak or declining imperial states)*[50]. *După ce ne conjură să terminăm odată cu politizarea frontierelor disciplinare ale sociologiei, în materie de valorificare a transdisciplinarității G. Steinmetz susține să începem to encourage various forms of intellectual transculturation*, adică să adoptăm strategia iv., perfect non-imperială, aceea a „călătoriei și transculturației printre discipline";

Mai în glumă, mai în serios, mărturisesc că – obiectiv, subiectiv și istoric, ca să zic așa – mie îmi place de strategia ii., cea propriu-zis și desăvîrșit imperială. Dar că, deoarece în zilele noastre practicabilă ca imperială este doar strategia i., mă mulțumesc și cu ea; sub condiția ca, OK, va fi fiind el un imperialism informal și nonteritorial, dar trebuie să fie la fel de forțos și de în ultimă instanță de intratabil cum este imperialismul în vremea noastră, cel *globally practiced by the United States*. Ceea ce mă subminează, obligîndu-mă la smiorcăiala „mai în glumă, mai în serios" și la litere micșorate, este evidentul conflict dintre, pe de o parte, visurile mele pentru sociologie, visuri, nu-i așa, imperiale și, pe de cealaltă, identitatea mea de fiu al unei națiuni

[50] Idem, p. 48. (decupaj Gh. O.)

care n-a cucerit pe nimeni, niciodată (cum se zice într-un roman de-al nostru, nu există niciun popor care să-și serbeze ca zi națională „ziua eliberării de sub jugul românesc").

- 2.3.2.2. pe G. Steinmetz e bine să-l avem într-o atenție cu totul drăgăstoasă. În primul rînd pentru – am mai zis asta, deci subliniez asta – reperele de terminologie și de problematizare percutantă și relevantă pe care le găsim în textele sale. De exemplu, deja pomenitele „politici metodologice" și abordarea istoriei științei/ disciplinei științifice pe care o numim sociologie ca teren frămîntat, încă de la Durkheim și alți fondatori, deci cumva ancestral, de *imperial entanglements*[51]. *Dar și, neapărat:*
- *„epistemologia socială spontană a sociologilor" (spontaneous social epistemology of sociologists)*;
- prejudecățile (eu le-aș zice superstițiile, ba chiar bigotismele, per total pășunismele) sociologilor *about topics like science, the humanities, theory, and the idiographic versus the nomothetic*;
- abordarea sociologiei de serai universitar în termeni de *economics of academic hiring, control of journals by specific gatekeeping groups, agonistic dynamics, need to justify a discipline's existence to funders and university administrators*[52];

- totodată, el ne propune unele dintre cele mai incitante dintre textele disponibile ale autoteoretizării și autoreflexivității

[51] Vezi STEINMETZ, George (editor), *Sociology and empire: the imperial entanglements of a discipline*, Duke University Press, Durham and London, 2013, loc. cit.

[52] Idem, p. 57-58.

sociologice, eu aș zice cele mai ofensator trezitoare[53]. Evident, autoreflexivitatea este exigență și oportunitate pentru fiecare sociolog; o oportunitate cu atît mai productivă cînd o realizezi în problematizări – și sociologice, și inedite, și intelectualmente evoluate – cum sînt cele ale lui Steinmetz. De exemplu așa:

(...) sociologists in the present situation might pe able to take advantage of their field's relative structural disunity, its long-lasting `crisis`, to promote transdisciplinarity. The collapse of the regularizing social patterns of postwar Fordism means that the spontaneous social epistemology of sociologists are less likely to conform to the strictures of methodological positivism. These change inside and outside the discipline could empower sociologists to shed long-standing disciplinary prejudices about topics like science, the humanities, theory, and the idiographic versus the nomothetic, and to enter into open-ended and deterritorialized ecounters with various intellectual others.[54]

– în concluzie, față de soluțiile de *sociological self-reflection and deprovincialization* ne putem plasa în orice divergență, mergînd pînă la respingeri frontale. Eu de pildă nu reușesc să pricep cine anume/ care sociologi au în sarcină/ „fișa postului" să realizeze voiajele printre discipline, i.e. transculturația intelectuală, respectiv să deschidă sociologia; din ce bani trăiesc acești sociologi și făcînd ce anume ca să-i cîștige? Mai pe (meta)teoreticește, nu pricep cum poți să pui

[53] Iar website-ul său, http://www-personal.umich.edu/~geostein, ne dă posibilitatea să vedem, *for free*, foarte multe dintre aceste texte.

[54] STEINMETZ, George, *Transdisciplinarity as a nonimperial encounter: for an open sociology*, ed. cit., p. 57-58.

exigenţa *self-reflection and deprovincialization* sub epitetul *sociological*, cu o referenţialitate perfect neclară, ratînd astfel *sociologists' (self-reflection and deprovincialization)*.

Însă, faţă de problematica pe care *sociological self-reflection and deprovincialization* o identifică, recomandabilă este empatia intelectivă, o empatie care să meargă pînă la dezvoltări şi reconfigurări de beneficiu personal. De pildă ca politică metodologică proprie şi personală, explicită şi deliberată;

- **2.3.3. demo-uri critice comune la politicile *sociologia în criză/ criza sociologiei*;**

- 2.3.3.1. justificarea sarcinilor de refacere/ actualizare a sociologiei ca soluţii necesare pentru scoaterea ei din criză este întotdeauna vulnerabilă, între altele deoarece oricare dintre ele poate fi luată în balon ca ilustrare la cei trei „Ir". Dar şi din motive complet desubiectivizabile, cum ar fi să zicem acela că, fiind evident inferări inductive, „reglementările" de la trecut la viitor sînt prin definiţie logic probabile şi subiectiv incerte; deci că pur şi simplu nu se pretează la administrări tari, ca ortodoxie, cu atît mai puţin ca ortodoxie a salvării;

- s-ar spune că şi mai dificil de apărat este justificarea „salvărilor" ca opţiuni/ gusturi personale în materie de *up to date*: sociologii preocupaţi de viitorul sociologiei, de pildă Steinmez la fel ca Turner, nu au făcut altceva decît să îşi dorească să aducă sociologia la ultima modă; ultimă modă pe care au luat-o ori dintre creaţiile marilor case de modă epistemologică (e.g. *post-normal science*), ori dintre creaţiile

propriei case, specializată în moda sociologică (e.g. *intellectual transculturation, open sociology*). Părerea mea este că, pentru toate politicile *criza sociologiei*, justificarea chiar asta este de fapt; și mai ales că, recunoscută cu onestitate ca atare, ea ar fi incomparabil mai fiabilă, mai productivă și mai folositoare decît justificarea prin „realitatea" crizelor. E drept însă că nimeni nu riscă să-și desfigureze onorabilitatea academică spunînd în gura mare că da, viitorul sociologiei trebuie să fie pe gustul meu, așa cum mintea mea consideră că e *stylish, cool, and trendy*, adică „așa cum vrea mușchii mei";

– 2.3.3.2. problema cea mai serioasă este că, atîta vreme cît zicem *sociologie* și nu *sociologi*, în oglinda grijilor și preocupărilor noastre ne vom vedea doar pe noi înșine, sociologii de serai academic; ceea ce înseamnă că soluțiile pe care le vom inventa vor fi soluții doar pentru noi, în timp ce va fi cît se poate de natural să le vedem ca exprimînd interesele tuturor absolvenților de sociologie. E greu de spus ce griji și preocupări ar instrumenta un sociolog practician, și e greu, de fapt imposibil, deoarece sociologii practicieni nu au glas: „megafoanele", adică scrisul și publicatul de cărți, studii, articole, sînt la noi, la sociologii de serai; iar cînd lăsăm la megafon pe vreun sociolog practician, el/ ea va simți nevoia, de fapt altfel nici nu îl/ o lăsăm, să vorbească despre ce și așa cum vorbim noi (iată o ilustrare la ceea ce Steinmetz identifică drept *control of journals by specific gatekeeping groups*). În concluzie, e destul de sigur că, oglindind griji și preocupări ale noastre, ale sociologilor de serai, politicile *criza sociologiei* proiectează viitoruri doar pentru sociologii de serai;

– e normal deci să mă adresez direct – cu foarte ofensatoare, eu sper că în cel puţin egală măsură şi trezitoare, intenţii – colegilor noştri sociologi de serai universitar. Pe care îi/ le invit să (auto)reflecteze la următoarea întrebare: ce şi cum ar fi dacă facultăţile de medicină, inginerie, arhitectură, contabilitate etc. ar fi astfel setate încît să nu producă ceea ce produc prin definiţie, adică medici, ingineri, arhitecţi, contabili etc. „propriu-zişi", adică „practicieni", ci să producă, prin definiţie, profesori de/ cercetători în medicină, profesori de/ cercetători în inginerie, profesori de/ cercetători în arhitectură, profesori de/ cercetători în contabilitate etc. Altfel vorbind, ce şi cum ar fi dacă toate facultăţile ar fi setate cum sînt setate facultăţile de sociologie. Adică astfel ca nişte pelicani roz fabricaţi să trăiască în cuiburi de pelicani roz să producă alţi pelicani roz fabricaţi să trăiască în cuiburi de pelicani roz, dar care, într-o proporţie de cel puţin nouă din zece, e sigur că nu vor avea niciodată loc în cuiburi de pelicani roz (deoarece cuiburile de pelicani roz sînt în mod necesar excepţionale, înainte de orice în sensul excepţional de puţine);

3. Antrenament: *demo*-uri critice la politicile metodologice în numele sociologilor

– în numele sociologilor sînt acele politici metodologice care, pentru a răspunde la întrebarea *de ce le trebuie/ la ce le foloseşte sociologilor să înveţe şi să ştie să facă cercetare explicativă şi predictivă*, folosesc ca bază de inferare supoziţii referitoare la exercitarea profesiei de sociolog. Adică la ceea ce – prin analogie directă cu ceea ce înseamnă muncă de medic, muncă de jurist, muncă de inginer horticol, chimist

sau metalurg, muncă de biolog, muncă de designer vestimentar, muncă de ofițer de poliție, muncă de arhitect, muncă de contabil, muncă de etc. – am putea spune că este munca de sociolog. De fapt, ar trebui să fie obligatoriu să putem spune deoarece facultățile de sociologie sînt și ele școli profesionale (superioare), ca toate facultățile: nu ne ducem la facultatea de sociologie „ca să învățăm sociologie", ci ca să devenim sociologi, adică să învățăm să facem ceva care se tranzacționează pe o piață, salarială și de prestații profesionale, ceva despre care am decis că asta este ceea ce ne place să facem pentru a ne cîștiga pîinea și gloria. Deoarece țin neapărat ca nu care cumva să-i scap din colimator, pentru viitorii mei colegi, adică pentru studenții la sociologie, voi adăuga că munca de sociolog este ceea ce ar trebui să le puteți răspunde părinților voștri cînd vă întreabă, vai cît de îngrijorați, „da' ce ieși tu mamă din facultatea aia a ta de sociologie, cu ce o să te ocupi tu, la ce o să te pricepi tu să faci, pentru ce și cam cu cît or să te plătească cei care te vor angaja";

– nu pot fi ignorate intervențiile din roluri de intelectual public: o politică metodologică în numele sociologilor inferează care și cîtă ar trebui să fie competența explicativ-predictivă de sociolog și pentru ca absolvenții de sociologie, oricare ar fi ei/ ele, să poată susține cu succes genul acesta de roluri. Aceasta deoarece, pe de o parte, profesia de sociolog ne fără discuție responsabilizează la intervenții ca intelectual public și, pe de cealaltă, intervențiile de succes ca intelectual public sînt mai ales să spui, fără să greșești, de ce este cum este, respectiv, în baza explicațiilor pe care le furnizezi, să spui ce urmează să se petreacă, ce e de folos și ce e de evitat, ce

e de făcut pentru a favoriza o anumită evoluţie/ ce e de făcut pentru a o evita. (Insist: un sociolog care deschide gura pentru a spune o banalitate este un nonsens în ploaie; să facă bine şi să şi-o ţină închis ori, şi mai bine, să stea pe la casele sale.)

3.1. Caracterul problematic al referenţialităţii noţiunii de politică metodologică în numele sociologilor;

- cred că e evident pentru oricine că atît interpretarea competenţei explicativ-predictive ca rezultantă a politicilor metodologice, cît şi tipologia aferentă acestei interpretări, şi anume dihotomia *în numele sociologiei/ în numele sociologilor*, reprezintă un construct intelectiv refutabil, deci că „fişiile" în care poate fi atacat sînt suficient de multe. În calculele mele însă, zona în care atacurile critice promit, cel puţin actualmente, să fie cele mai devastatoare, deci cele mai productive ca autoreflexivitate, este deficitul de referenţialitate al noţiunii de politică metodologică în numele sociologilor;

- problema cu deficitul de referenţialitate este că dacă sub noţiunea de politică metodologică în numele sociologiei am putut identifica un număr convenabil de mare de cazuri şi confortabil de mutual distincte, sub noţiunea de politică metodologică în numele sociologilor pot identifica efectiv un singur caz. Iar colac peste pupăză, acesta nu este unul pe care să-l fi identificat la alţii, adică sub condiţii de obiectivitate din capul locului mai puţin obiectabile, ci unul pe care l-am inventat eu, adică inevitabil mai nesigur de descris şi de evaluat cînd aceste condiţii sînt administrate chiar de mine;

- **3.1.1. atacuri critice în materia deficitului de referențialitate;**
- din rațiuni de eficacitate tactică, am ales să vă pun la dispoziție două fișii de atac, și anume pe cele care par să le subîntindă între ele pe cele mai interesante ca sport critic folositor de realizat pe cont propriu;

- 3.1.1.1. prima ține de una dintre regulile ABC ale metodologiei de cercetare, ba chiar și ale cunoașterii raționale în general. Și anume aceea care ne spune că o tipologie în care una și numai aceea dintre „căsuțele" ei conține doar un singur caz este o tipologie de principiu vulnerabilă; deci că într-un fel sau altul trebuie reparată, calea cea mai comodă și mai uzuală fiind desființarea căsuței respective și redistribuirea acelei singularități în căsuța „alte situații/ variante" (evident sub condiția încărcării ei și cu alte cazuri rebarbative în tipologia dată, respectiv a menținerii acestei căsuțe la încărcări proporțional inteligente, de pildă mai mici sau cel mult egale cu încărcarea celei mai „sărace" dintre căsuțele cu denumire specificată). Pentru tipologiile dihotomice, această vulnerabilitate cere soluționări semnificativ mai tari. Cea mai comodă – dacă, desigur, ai din ce să o faci – este să învingi empiric singularitatea, adică să găsești și alte cazuri. Dacă nu reușești, tot în zona tehnicalităților, dar de data asta, cum să-i zic, de epistemologie aplicată, e obligatorie soluția radicală, și anume punerea în discuție și repararea eșafodajului teoretic cu care ai generat respectiva dihotomie șchioapă, de regulă fiind nevoie de desființarea lui, cu toate consecințele de rigoare;

- cu dihotomia politici metodologice în numele sociologiei *versus* politici metodologice în numele sociologilor este deci

cum nu se poate mai rău: deoarece a doua variantă conţine un singur caz (sub aspect metodologic n-are niciun fel de importanţă cît e de „interesant", nici cine/ de ce/ în ce context l-a produs), această tipologie este de principiu invalidă. Iar dacă nu reuşesc să identific şi alte cazuri pentru a doua variantă, invalid este şi eşafodajul teoretic al dihotomiei, adică este invalidă sau cel puţin insuficient de productivă, deci de desfiinţat sau măcar tărişor de amendat, toată povestea cu competenţa explicativ-predictivă de sociolog în teoretizări despre putere, *recte* cu centrul pe termenul de politică metodologică;

- soluţia mea a fost ca, pentru politicile metodologice în numele sociologilor, să caut şi să identific şi alte cazuri, satisfăcător de multe şi de diverse (vezi paragraful 3.1.2., mai jos). Notific încă de aici că în materia lui „şi alte cazuri" am găsit mai ales cazuri de principiu; e adevărat, oricînd posibil de identificat empiric, dar nu constatări deja notificate & de alţii notificate. Ca indicaţie de atac, vă previn că deoarece sînt inferări în regim deductiv, desfiinţarea acestor cazuri pe cale inductivă, de pildă prin generalizare empirică, este foarte probabil ineficace. Nu zic că este imposibilă, ci că sub aspect auto-instructiv este mai interestantă atacarea eşafodajului teoretic cu care am generat dihotomia în discuţie, începînd cu validitatea conexării noţiunii de politică metodologică (aşa cum o operez) cu competenţa explicativ-predictivă de sociolog;

- 3.1.1.2. fişia de la cealaltă extremă indică o tematică de atac care va trebui operată global, şi anume ca sursă pentru doza suplimentară de scepticism cu care sînt de abordat rolurile de *mentoree* în mentoringul nostru. Despre necesitatea şi

oportunitatea acestei tematici de atac mi-e destul greu să vorbesc deoarece nu e vorba doar despre exigența de autoreflexivitate care ne comandă să tratăm cu scepticism orice ne cade sub ochi, o exigență generală, perfect normală nu numai pentru noi, sociologii, ci și pentru intelectuali în general. Ci e vorba despre necesitatea și oportunitatea unui supliment de scepticism, supliment justificabil și construibil prin atacarea mea ca mentor, mai precis ca autor, experiență și, inevitabil, ca tip de persoană. Supliment de scepticism care să calculeze cu eventualitatea ca, în totalitate sau în foarte mare măsură, ceea ce am scris și cum am scris în „Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive", inevitabil și în cele două cărți anterioare care compun „Cercetarea sociologică", să nu fie decît eructație de veleitar;

– pentru a expune cît și cum trebuie această eventualitate, voi decarta propriile mele neliniști apropo de ea. Aceste neliniști își au sursa în faptul că nu reușesc să-mi explic cum se face că lumea asta întreagă a sociologilor, cu generațiile ei succesive de uriași pe umeri de uriași, cu resursele, uriașe și ele, mai ales de minte și de prestigiu, ale „centrelor tradiționale", a trebuit să mă aștepte pe mine să pun întrebările esențiale despre sociologia ca profesie și, în consecință, să arăt cu degetul tot felul de pășunisme, îndelung și generalmente prizate ca ortodoxie MTCS, și să inventez, inclusiv în chestiuni MTCS esențiale, soluții dacă nu adecvate, cel puțin inteligibile. Și a trebuit să aștepte mai bine de un secol, și mai ales a trebuit să mă aștepte tocmai pe mine, un sociolog născut și crescut sub soarele – toxic, nu-i așa – al „comunismului", conf, adică evident insuficient de capabil din moment ce, la vîrsta lui, nu e și el prof, și încă într-o universitate evident

periferică, dintr-o țară de la o evident lizieră a lumii civilizate;

- am tot felul de explicații pentru această evidentă, aș zice de-a dreptul gogonată, disproporție. Aceste explicații fiind însă în mod funciar incomplete, bașca „originale", făcute adică pe constatări la care nu sînt deloc sigur că ar subscrie și altcineva, rămîn cu neliniștea explicației alternative, cea prin veleitarism, de principiu pînă și pentru mine sesizant mai fiabilă. Și anume că tot ceea ce scriu – adică toate criticile și soluțiile, nu mai vorbim de modul de problematizare și de exprimare, aproape peste tot înțepat și altfel decît didactic, academic și KISS – nu este decît fabricație tipică de „original cu orice preț", deci nu sînt decît niște biete aiureli. Coerente săracele, dar coerente numai cu nemulțumirea de Gică-contra, continuă și omnidirecțională, caracteristică acestui gen de persoane (personaje?) și cu la fel de caracteristica lor condiție semidoctă. Sigur, eu cred că nu e deloc așa, iar la cîtă experiență profesional-științifică și dexteritate, inclusiv în stilul savant, îmi reiese că denotă textele mele prin comparație cu textele MTCS clasice & tradiționale, și am mîncat ceva tone din aceste texte, înclin să cred că (mai) deșteptul sînt eu; dar asta e și ea o caracteristică de Gică-contra;

- în consecință, deoarece eu însumi nu mă pot sustrage acestei suspiciuni, cred că expunerea la controlul de veleitarism a „Cercetării sociologice" – de fundal, ca și de detaliu, începînd desigur cu politica metodologică în numele sociologilor pe care o instrumentează – este nu numai necesară și oportună ca eficacitate critică, ci și etic obligatorie;
- în ceea ce privește eficacitatea ei critică, deci autoconstructivă, sînt însă anumite lucruri de discutat. Nu e nici o supărare

dacă valorificarea ei (a controlării de veleitarism) o vei face prin atacuri la persoană, adică la persoana mea, de pildă în registrul „ia te uită cine s-a găsit să se ia de Marele ... și de Marele... și de Marele ..." (puneți numele care vă convin, m-am luat de foarte mulți dintre corifei, ai noștri și nu numai, cîteodată cu numele la vedere, alteori prin sugerări, destul de transparente în închipuirea mea); mi-e teamă însă că pe această cale nu e (mai) nimic de cîștigat. De cîștigat cred că e din atacul pe cealaltă direcție, cea care te obligă la judecăți comparative, adică punînd în balanță critică ce spun eu, de judecat sub recomandare generală de scepticism, plus suplimentul care iese din suspiciunea de veleitarism, cu ceea ce spun tradiția & clasificatea și corifeii, de judecat, normal, doar sub recomandarea generală de scepticism. Singura mea pretenție fiind ca aceste judecăți să nu le faci avînd în minte vreuna dintre personificările nereferențiale sau foarte vag referențiale, de pildă „sociologia", ci avîndu-te în minte pe tine, cu interesele și aspirațiile pe care tu însuți/ însăți și pentru tine însuți/ însăți ți le definești ca muncă și carieră de succes. Probabil că devine enervant să te tot îmbrîncesc să ieși din auto-indolență/ auto-indulgență, dar nu văd cum te-ai putea sustrage desființînd-o și pe aceasta ca aiureală de veleitar;

- **3.1.2. apărări în materia deficitului de referențialitate: varietatea politicilor metodologice în numele sociologilor;**

- ceea ce încerc să demonstrez aici este că dihotomia în numele sociologiei *versus* în numele sociologilor este OK sub aspect metodologic, în sensul că politicile metodologice în numele sociologilor sînt suficient de numeroase, comparabil

de numeroase cu cele în numele sociologiei, respectiv suficient de diverse, comparabil de diverse cu cele în numele sociologiei;

- pentru a descrie varietatea politicilor metodologice în numele sociologilor, avem de marcat că: i. politicile metodologice în numele sociologilor pot fi la fel de tacite și de nedeliberate, deci de *pattern*, ca și politicile metodologice în numele sociologiei; ii. spre deosebire de cele în numele sociologiei, ele pot fi și personale, nu numai instituționale. După aceste două criterii, variația de principiu a politicilor metodologice în numele sociologilor este următoarea:

politici metodologice în numele sociologilor:	a. explicite și deliberate	b. pattern
1. instituționale	1.a.	1.b.
2. personale	2.a.	2.b.

Dihotomia în numele sociologiei *versus* în numele sociologilor este de principiu OK sub aspect metodologic deoarece, după cum se vede, politicile metodologice în numele sociologilor se distribuie de principiu în patru „căsuțe" distincte, nu într-o singularitate;

- 3.1.2.1. ca referențialitate efectivă, „căsuța" 1.a., adică *politicile metodologice în numele sociologilor instituționale, explicite și deliberate*, conține pînă acum un singur caz identificabil ca atare, și anume politica metodologică în numele sociologilor inventată de mine. Ea este evident explicită și deliberată, între altele pentru că o pot prezenta ca atare (vezi paragraful 3.2., mai încolo). Totodată, e evident și instituțională: e clar că produce un, insituționalmente vorbind, manual, cel din care citiți acum; și e clar, vă informez

oficial, că la Universitatea „Transilvania" din Brașov, evident o instituție, studenții la sociologie învață MTCS după acest manual, în baza unei fișe a disciplinei, evident un document oficial, potrivită pe acest manual;

- multitudinea, adică multiplicarea acestei politici la alte manuale de MTCS și la alte facultăți de sociologie, este de principiu posibilă, nu mai vorbesc de veșnica glorie cu care m-ar acoperi. Împreună cu multitudinea, diversitatea este de asemenea posibilă; în sensul că, deși ar fi mai mică și indirectă, la fel de veșnică ar fi gloria care mi-ar reveni din extinderea, de principiu anticipabilă, a numărului de manuale de MTCS și de facultăți de sociologie care operează explicit alte politici metodologice în numele sociologilor instituționale decît cea inventată de mine. Evident, extinderile acestea nu depind de mine, deci nu e interesant să luați ca țintă de atac gloria de care urmează să mă bucur: ar fi destul de caraghios să ne închipuim că ideea de a infera competența explicativ-predictivă de sociolog din munca/ muncile de sociolog și de a instrumenta instituțional această inferare nu-mi putea trece prin cap decît mie. De luat eventual ca țintă, dar în registrul meta, este susținerea mea că respectivele extinderi nu sînt necesare ca probe ale multitudinii și diversității politicilor metodologice în numele sociologilor instituționale, explicite și deliberate;

- 3.1.2.2. tot ca referențialitate efectivă, despre „căsuța" 2.a., adică despre *politicile metodologice în numele sociologilor personale, explicite și deliberate*, e de spus că deși sînt momentan excepții, cazurile pe care ea le conține sînt în mod nediscutabil reale. În sensul că putem identifica absolvenți

de sociologie care au achiziționat cutare sau cutare tehnici sau/ și procedee de producție și gestiune explicativ-predictivă pentru că au ochit un cîmp de prestații profesionale sau o anumită perspectivă de carieră care cer respectiva dezvoltare a competenței lor explicativ-predictive; de exemplu, cunosc absolvenți de sociologie care au învățat CIT, i.e. *Critical Incident Technique*, pentru că au ochit ceva fain în domeniul ocupațional și de carieră denumit managementul calității (engl. *quality management*, abreviat de regulă QM), incluzînd managementul calității totale (engl. *Total Quality Management*, abreviat de regulă TQM). Între persoanele pe care le cunosc, acești absolvenți de sociologie sînt într-adevăr foarte puțini; dar garantez că sînt, evidențiind totodată că au avut ei înșiși/ ele însele inițiativa acelei achiziții și că au rezolvat-o în regimul perfecționării/ educației continue, post-profesionale, cum i se mai zice, și anume prin investiții personale;

- 3.1.2.3. sînt exemplificabile factual și „căsuțele" 1.b. și 2.b, adică *politicile metodologice în numele sociologilor pattern, instituționale* sau *personale*. Interesante la capitolul de deszăpăcire, aceste politici metodologice sînt în mod natural anticamere ale politicilor metodologice în numele sociologilor, instituționale sau personale, ne-*pattern*, deci explicite și deliberate. Pentru ieșirea noastră din periferiile pieței muncii și a prestațiilor profesionale, e clar că o politică metodologică în numele sociologilor *pattern* nu constituie o condiție suficientă; dar e la fel de clar că, chiar dacă nu ar fi în mod imperativ necesară, o condiție deosebit de avantajoasă tot ar fi. Deci că dacă în mintea noastră pre-există *pattern* o politică metodologică în numele sociologilor,

e de așteptat să ne fie suficient de la îndemînă să o putem identifica și perfecționa în mod explicit, pentru ca apoi să o punem să ne guverneze în mod deliberat achiziția de competență explicativ-predictivă și administrarea acesteia. Am toate motivele să fi reglementat autoritar această traversadă, ca instrucțiune; sau neautoritar, de pildă ca încurajare: *dacă vrei să-ți pui în valoare profesia ta de sociolog și să te bucuri de ea, e bine să faci așa*;

- nu ar fi deloc de mirare să putem identifica titulari de politici metodologice instituționale care pretind că inferează ce și cîtă să fie metodologia explicativ-predictivă pe care studenții lor o au de învățat, adică cea pe care o predau/ scriu ca MTCS, în baza unor supoziții despre „munca de sociolog", adică despre sarcinile profesionale pe care dumnealor anticipează că aceștia le vor avea de îndeplinit ca absolvenți de sociologie. Iar cea mai ilustrativă exemplificare sînt politicile metodologice *ad hoc* realiste. Din motivele arătate apropo de acestea, politicile metodologice instituționale care se pretind în numele sociologilor rămîn politici metodologice în numele sociologiei; chiar și atunci, de fapt mai ales atunci, cînd prin „muncă de sociolog" înțeleg muncă de cercetare". Regret, n-am nimic de negociat, faceți bine de traversați;

3.2. politica metodologică integrativă;

- politica metodologică integrativă este politica mea metodologică; acest paragraf este destinat prezentării ei explicite.

Funcțiunea de bază a acestei prezentări este funcțiunea ei în rolul de, cum se zice în terminologie militară, *alertă și control timpuriu*

(tehnic şi pe englezeşte, AEW&C – *airborne early warning and control*): politica metodologică integrativă este politica metodologică în numele sociologilor pe care o instrumentează acest, să-i zicem momentan, manual de metodologie a cercetărilor sociologice explicative şi predictive (ca de altfel întreaga „Cercetare sociologică"). În consecinţa directă a acestei instrumentări, ceea ce urmează după acest capitol de mentoring, adică efectiv ca metodologie a cercetărilor sociologice explicative şi predictive este, faţă de ce şi cum arată manualele & tratatele clasice în materie, o întreagă colecţie de altceva-uri şi altfel-uri. Suficient de altceva şi altfel ca să necesite o familiarizare *early warning and control* cu sursa care le-a generat;

- **3.2.1. baza de inferare a politicii metodologice integrative;**
- ceea ce diferenţiază politica metodologică integrativă în genul proxim al politicilor metodologice în numele sociologilor instituţionale, explicite şi deliberate este răspunsul pe care ea îl angajează la întrebarea *de ce le trebuie/ la ce le foloseşte sociologilor să înveţe şi să ştie să facă cercetare explicativă şi predictivă.* Răspunsul pe care îl utilizez pune în colaborare două centre de inferare, şi anume prestaţiile profesionale de sociolog practician, respectiv sociologul ca integrator de cunoaştere;

- 3.2.1.1. sociologilor le trebuie/ le foloseşte să înveţe şi să ştie să facă cercetare explicativ-predictivă pentru a realiza cu succes prestaţiile profesionale de sociolog practician[55];

[55] Despre expresia „sociolog practician" ţin neapărat să repet ceea ce spuneam undeva mai înainte: dacă sociologia este (şi) profesie & practică profesională (nu numai ştiinţă & „teorie" sau *hobby*), „sociolog practician" ar trebui să sune la fel de pleonastic ca „medic practician", „inginer practician" ori „contabil pratician". Întrebarea care se pune este atît de ce nu (ne) sună aşa, cît mai ales ce ar trebuie să se întîmple ca să chiar (ne) sune a pleonasm.

– 3.2.1.1.1. în epură, pe prestațiile profesionale de sociolog practician le definesc astfel:

1. căutînd la modul foarte activ și continuu, ne-am făcut rost de un beneficiar, client sau angajator, beneficiar care ne plătește pentru ca să-i schimbăm, așa cum precizează că dorește, o entitate social-umană pe care o precizează de asemenea. Adică să aducem respectiva entitate social-umană din situația/ variația ei actuală, Sa, într-o altă situație/ variație, Sd, într-un interval de timp precizat și cu resurse definite;
2. ca să știm ce și cum avem de făcut pentru realizarea acestei schimbări, în baza competenței de sociolog producem un stoc de cunoștințe care să definească Sa ca variabilă obiect (o vom nota cu O), cea pe a cărei variație o avem de schimbat, și să identifice care este variabila (o vom nota cu X) a cărei variație se asociază suficient de strîns cu variația lui O pentru ca „apăsînd pe butoane", adică făcînd schimbările adecvate în variația ei, să generăm la O variația Sd, cea dorită de beneficiar și specificată ca obiect al prestației.

Precizări:

– 2.1. ca situație profesională de referință ar trebui să luăm situația cu un set de variabile O și un set de variabile X. Din motive de *parcimony* și de administrare a acesteia cu garanții eficace de anti-simplicitate (definite la capitolul XI, par. 2.4.), în practică procedăm de regulă altfel, reducînd situația de referință la situația cu o singură variabilă O și un set de variabile X; sau, cel mai frecvent, reducînd-o la o colecție de situații, fiecare cu o singură variabilă O și o singură variabilă X. Versiunea recomandabilă, pe care în meseria noastră ar trebui să o asumăm ca obligatorie, este colecția de situații, fiecare cu o singură variabilă O și cu setul ei de variabile X;

- 2.2. cercetarea cu care producem stocul de cunoştinţe suport pentru prestaţie trebuie să ne spună nu numai care sînt variabilele X pe care le avem de manevrat pentru a genera variaţia Sd a lui O, ci şi cum să realizăm manevrarea lor, de pildă cît de tare să o „apăsăm" pe fiecare şi în ce ordine sau combinaţii de succesiuni şi/ sau simultaneităţi;

3. realizăm efectiv modificările în variaţia variabilei X/ setului de variabile X. Sau, dacă beneficiarul nostru doreşte să le realizeze el însuşi sau/ şi prin agenţi desemnaţi de el alţii decît noi, furnizăm asistenţa necesară pentru realizarea eficace a respectivelor modificări;
4. testăm dacă modificările în variaţia variabilei X/ setului de variabile X au generat variaţia Sd (a lui O) planificată; operăm corecţiile (i.e. feed-back-urile) care se impun. Sau, dacă beneficiarul nostru doreşte să testeze/ corecteze el însuşi sau/ şi prin agenţi desemnaţi de el, furnizăm asistenţa necesară pentru realizarea eficace a testării şi a respectivelor corecţii;

- 3.2.1.1.2. ca instalaţie capabilă în producţia şi administrarea de suporturi/ stocuri de cunoaştere destinate prestaţiilor noastre profesionale, competenţa explicativ-predictivă de sociolog are de satisfăcut nu numai exigenţele în materia academică a metodologiei cercetărilor explicative şi predictive, ci şi exigenţele de pragmatică a prestaţiilor profesionale de succes. Pentru aceste exigenţe, pe epura prestaţiilor profesionale de sociolog ca bază de inferare aleg să o colorez pînă la intensitatea *no less than perfect* (pe românește *niciodată altfel decît perfect*); intensitate care, dat fiind faptul că ne aflăm pe o piaţă (de prestaţii profesionale), este de operat

și în versiunea marketing – *garanteed customer satisfaction* (pe românește *satisfacția garantată a clientului*)[56].

Precizez că nu am nimic de negociat în privința acestei intensități. Între altele pentru că nu văd cine și de ce ar dori să o conteste ca standard la care sociologii să-și programeze și să se străduiască să-și realizeze prestațiile profesionale, pe fiecare dintre ele, pe fiecare componentă/ fază/ operație în parte și de fiecare dată. De altfel, pentru succesul prestațiilor profesionale pe piețele actuale, *no less than perfect & garanteed customer satisfaction* constituie standardul de departe cel mai clamat și mai demn de respect;

- ca să nu terminologizez *à sec*, voi indica acest standard printr-o exemplificare. N-am ales o exemplificare de prestație sociologică, ci una de prestație medicală; aceasta deoarece, intuitiv cel puțin, sîntem incomparabil mai bine familiarizați cu prestațiile profesionale de medic decît cu cele de sociolog (știm de pildă o mulțime de copii, inclusiv copiii care am fost noi, care se joacă de-a medicul, dar nu cred să fi auzit cineva de vreunul care să se joace de-a sociologul, fie el și practician). Din aceleași motive de inteligibilitate cu bună ancorare intuitivă, plus autenticitatea relatării, am ales o prestație care m-a implicat și pe care am priceput-o personal (reiau, de data asta cu detaliile necesare, o trimitere pe care am mai făcut-o, pe undeva în volumul 2.1. al „Cercetării sociologice");
- sîntem deci prin mai 2008, iar băiatul meu cel mic, Costi, cam de optsprezece ani pe vremea aceea, se plînge de vreo două luni de o durere în piept, undeva între coaste; nu e o cine-știe-ce durere, dar nu trece de la sine; doctorul Mihai

[56] Poate e folositor să precizez că expresiile *no less than perfect* și *garanteed customer satisfaction*, curente în limbajul „internațional" al științelor manageriale și marketingului, nu par să aibe echivalări românești la fel de nevarietur circulate. Pînă una-alta, propun să le utilizăm și noi în versiunile originare, în lumea noastră evident mai incitant expresive.

M., medicul lui (și prietenul nostru de familie), zice că nu știe ce-o fi cu durerea aia, dar că oricum nu e ceva îngrijorător, inclusiv pentru că pare să fie o senzație subiectivă. Noroc că (norocul nostru, pentru că altfel n-am fi avut această exemplificare), un pic cam ipohondru, numitul Costi profită de ocazia că, în calitate de *spin doctor* („zugrav electoral", cum spun eu), am un drum la București, ca să povestesc un pic cu Sorin Oprescu, aflat în plină campanie electorală pentru funcția de primar general al capitalei. Și dacă tot mă văd cu respectivul Sorin, dacă tot e medic, și încă profuniv, și dacă tot sîntem prieteni, să se uite un pic și la durerea aia de piept. Am ajuns la București, iar candidatul, unde să ne primească și el pentru o totuși discuție cu subiect electoral, ne-a primit în biroul său de președinte al Colegiului Medicilor din București; adică fără nimic din „echipamentul de cercetare" de medic, nici măcar emblematicul halat alb & stetoscop;

- ca să fiu cît mai scurt (pierzînd astfel din expresivitatea sorinopresciană, cunoscută pentru culorile ei, dar nu și sensurile care ne trebuie), după ce s-a dus la baie și s-a spălat pe mîini, Domnul doctor Oprescu i-a zis pacientului să-și scoată tricoul; după care s-a uitat la pieptul lui; între timp l-a apăsat pe stern cu palma și l-a întrebat dacă îl doare și dacă durerea trece dintr-o parte în cealaltă; nu mă doare, nu trece, i-a răspuns pacientul. „OK, îmbracă-te. Băi Costache, află că ți-ai făcut rost de o ruptură de mușchi intercostal; probabil că s-o fi suit vreo gagică să țopăie cu c...ul pe pieptul tău, ia adu-ți aminte..." („Nu, că nu, miaună feciorelnic Costi; dar am fost într-adevăr la pescuit cu niște prieteni și ne-am luptat așa, în joacă, acum îmi dau seama că de atunci mă doare.") „Mușchii ăștia sînt foarte subțiri, cîteva filamente, și cînd se rup, se rup de obicei din spate, de lîngă

șira spinării, și se adună în față, lîngă stern; pune degetul aici, simți gîlmuța? Nu trebuie să faci nimic, se reface de la sine, deja se reface, la vîrsta ta îi mai trebuie vreo trei-patru săptămîni, fii liniștit." Apoi mie (mă știe ca prof de metodologico-explicativ-predictive): „hai să-ți explic, domnu' profesor-doctor-sociolog. Cînd mi-ai zis la telefon de o durere intercostală care nu trece de două luni, primul lucru la care m-am gîndit (adică prima ipoteză, n.m.) a fost cel mai grav: herpes intercostal. L-am eliminat imediat deoarece durerea într-un asemenea caz e îngrozitoare, n-ai cum să reziști cu ea două luni; deci n-are herpes intercostal. Păi ce are? M-am gîndit deci la eventualitatea logic următoare, oasele: o fisură la vreo coastă sau la stern. Ai văzut, l-am apăsat pe piept; dacă ar fi fost fisură la vreo coastă, ar fi țipat, dacă ar fi fost fisură la stern, durerea ar fi trecut peste palma mea, dintr-o parte în cealaltă. N-a țipat, n-a trecut. Ce mai rămîne? Păi mai rămîn mușchii: ruptură de mușchi intercostal. Știind cum se rupe de regulă un asemenea mușchi, am găsit gîlma acolo unde experiența (adică teoria, n. m.) zice că e de căutat, în spațiul intercostal de lîngă stern; una singură, deci un singur mușchi";

- precizez că toată cercetarea & prestația – să pun ghilimele sau să nu pun? – a durat cam trei minute. Și că a fost fără discuție de succes: pacientul a avut cu ce să-și calmeze neliniștea, fie ea și ipohondră, durerea a trecut cam în trei săptămîni, gîlmuța s-a resorbit;
- întorși acasă, normal că dr. Mihai M. voia să știe și el ce a zis Dom' Profesor (mai ales că Mihai a făcut medicina la Cluj, nu la „neseriosul" ăla de București). I-am zis, iar reacția lui, după secunde bune de tăcere, a fost, cît se poate de onest ardelenească, următoarea: „Gheorghe, pe cuvîntul meu, la

toate m-am gîndit. De ce naiba nu m-am gîndit şi la ruptura de mușchi intercostal, asta mi-e greu să pricep. Mai ales că acum, după ce mi-ai spus, era o chestie perfect logică";

- sper din toată inima că această exemplificare este instructivă *per se* (iar dacă nu e suficient de, urmăriți un pic aliniatele şi încercați să vă marcați, punct cu punct, „descoperirile"). Dar (dincolo de faptul evident că am vrut să mă laud cît sînt eu de *spin doctor* şi cum mă trag eu de șireturi cu un, fie şi fost, Domn Primar General al Bucureştiului), cred că e imperativ necesar să invoc şi evidențiez statutul de profesionist de clasă; unde vă invit să ignorați partea cu profuniv, deoarece e sigur că, pe număratelea, profesioniștii de clasă nu sînt în mod necesar profunivi. Dat fiind însă faptul că, din păcate, e la fel de adevărată şi reciproca, pe colegii mei academici îi invit să nu o ignore: așa trebuie să fie un profesor universitar de discipline *how to do*, profesionist de clasă, cel mai bun de pe piața prestațiilor profesionale pentru care își învață studenții. Declar cu respect şi invidie că așa vreau să fiu şi eu: dacă țin un curs de, să zicem, MTCS, apăi trebuie să fiu (sau cel puțin să mă străduiesc să fiu) cel mai bun furnizor de pe piața cercetărilor sociologice, de pildă cel care vinde cele mai sofisticate, mai *reliable* şi, în consecință, mai scumpe prestații de pe acea piață. Vine cineva lîngă mine?
- într-o sintetizare oarecum terminologică, exigențele de pragmatică a prestațiilor profesionale de succes pretind că pentru administrarea la prestație a rezultatelor cercetărilor noastre explicativ-predictive ai nevoie de o competență explicativ-predictivă prealabilă atît tehnico-empirică şi teoretică, cît şi meta-teoretică, adică solid şi destul de divers auto-reflexivă, în principal ontologică, epistemologică şi etică. Meta-competență care trebuie să-ți furnizeze mintea mai

bună și mai subtilă necesară pentru producerea, evaluarea și administrarea cunoștințelor explicative și predictive, prin definiție mai complexe și mai *unreliable* decît cele descriptive. Într-un limbaj direct, voi spune că exigențele de pragmatică a prestațiilor profesionale de succes pot fi definite ca exigențe de management, inclusiv de *self-management*, concentrate în expresia *prompt, clar și sigur/ garantat. Prompt, clar și sigur* – așa prestează profesioniștii de clasă, deci *prompte, clare și sigure* trebuie să fie inclusiv cunoștințele pe care le producem cu cercetările noastre explicativ-predictive;

– 3.2.1.2. totodată, sociologilor le trebuie/ le folosește să învețe și să știe să facă cercetare explicativ-predictivă pentru a realiza cu succes rolul de integrator de cunoaștere;

– 3.2.1.2.1. intitulînd-o politica metodologică *integrativă*, vreau să marchez foarte clar centrarea politicii mele metodologice pe ideea sociologului ca integrator de cunoaștere. Nu insist, rolul sociologului ca inițiator și organizator al co-evoluției intelective și etice l-am prezentat deja (poate fi (re) văzut în volumul 1 al „Cercetării sociologice", la capitolul III, paragraful 6.3.2.2.) Aici e nevoie să indic acest rol ca parte a bazei în care este inferată politica metodologică integrativă; astfel, insist să cred că succesul cu profesia de sociolog este foarte serios condiționat de co-evoluția, adică de evoluția, intelectivă și etică, a noastră împreună cu ceilalții noștri.

Sau, dacă se înțelege mai ușor într-o exprimare oarecum frustă, insist să cred că exercitarea competenței de sociolog cu și pentru persoane subcalibrate intelectiv și etic ne mănîncă nu din banii și gloria pe care îi/ o avem de cîștigat mîine, ci chiar banii și gloria pe

care îi/ o avem de cîștigat mîine. Maximum din ce pot concede este că poate nu chiar de mîine. Dar certamente de poimîine; iar voi, stimați și dragi *mentorees*, sînteți sociologi mai ales de și pentru poimîine;

- 3.2.1.2.2. *dixi, sed non salvavi animam meam*. Adică, deși am identificat-o ca problemă, pentru configurarea competenței explicativ-predictive de sociolog (și) pentru scopul sociologul ca integrator de cunoaștere nu am decît soluția parțială a integrării teoretice (pe care o puteți (re)vedea, ba chiar în versiune procedurală, în volumul 1 al „Cercetării sociologice, la 6.3., capitolul III). Situație în care, bucurîndu-mă de opțiunea pentru mentoring, vă informez cu drag că avansul în soluționări mai complete este decisiv mai avantajos de realizat ca sarcină de *mentorees*. Asta desigur dacă scopul mentoringului nostru va fi atins: este cît se poate de LMC ca politica ta metodologică, proprie și personală, să tematizeze cumva rolul tău, propriu și personal, în configurarea, cît mai completă și mai subtil eficace, a rolului de inițiator și organizator al co-evoluției intelective și etice, a ta și a celorlalților tăi.

Ca să evităm posibile supărări, probabil că trebuie să neutralizez cumva aroganța, aparent intratabilă, a ideii cu sociologul ca integrator de cunoaștere. O spun cu toată onestitatea, iar dacă se ia în calcul că sînt sociolog, și cu o cît-de-cîtă competență: co-evoluția intelectivă și etică este sarcina întregii elite intelectuale, nu numai a sociologilor. Altfel vorbind, indiferent ce facultate au făcut, absolvenții de învățămînt superior sînt în egală măsură îndreptățiți la inițierea și organizarea co-evoluției intelective și etice, a lor împreună cu ceilalți lor. Pentru rolul sociologilor în

această co-evoluție nu pretind deci nici un privilegiu; în afară de privilegiul, dacă de vreun privilegiu este vorba, de a ne strădui să fim cel mai prompt și mai tenace responsabili/ responsabile.

- **3.2.2. originalități & vulnerabilități;**
- realizarea critică a originalităților politicii metodologice integrative este – dacă nu v-am spus-o, v-o repet – treaba voastră de *mentorees*. Treaba mea de *mentor* este – dacă nu mi-am spus-o, mi-o repet – să le prezint cît de „nepropagandistic" pot, adică în redactări suficient de clare și de clar argumentate pentru a fi disponibile pentru distanțările critice specifice rolului de *mentoree*. În această idee, trebuie să semnalez o modalitate oarecum mai special (auto)edificatoare, și anume respingerea globală a politicii metodologice integrative, cît mai de sus și mai frontal. Ca incitare, putem vedea că această politică metodologică poate fi atacată inclusiv prin expediere sumară;

- 3.2.2.1. tratînd-o, de pildă, ca *opțiune pe gustul meu (Gh. O.)* La urma urmelor, politica metodologică integrativă chiar asta e, politica mea metodologică proprie și personală, deci cît se poate de pe gustul meu. N-ar fi nimic de obiectat cîtă vreme m-aș folosi de ea doar pentru mine și interesele mele: cine și ce poate obiecta la felul în care înțeleg eu să-mi asum propria viață profesional-științifică? Lucrurile se schimbă însă, ba chiar foarte radical, cînd pretind să fiu urmat, derulînd în scopul adeziunii „maselor largi" de sociologi toată propaganda de care, ca orice titular de politică metodologică, sînt în stare; mai ales că pe această propagandă, cînd e vorba despre nevinovații puișori-sociologi care se nimerește să-mi fie studenți, îmi stă foarte la îndemînă să o montez

în vasta gamă de coerciții la care mă autorizează *le travail pédagogique*[57].

Iată cum plănuiesc să mă apăr de această expediere: așa consider eu că e stylish, cool, and trendy să știe, să facă și să dreagă sociologii, incluzînd desigur competența lor explicativ-predictivă. Cui îi place/ convine ce și cum știu, fac și dreg acum sociologii, n-are decît să mă expedieze, de sus, complet și fără multă vorbă. Cui nu îi place/ nu-i convine n-are decît să inventeze propriul său mod în care consideră că e *stylish, cool, and trendy* să știe, să facă și să dreagă sociologii, adică pe gustul său; iar dacă vom reuși să împărtășim un cît-de-cît control în materie de arbietraritatea gusturilor, îmi va face întotdeauna plăcere să ne luăm la trîntă;

– 3.2.2.2. sau, la modul academic, interpretînd-o ca variantă a politicilor metodologice *criza sociologiei/ sociologia în criză*, cu toate criticile convocabile față de respectivele politici metodologice (le puteți revedea la paragraful 2.3. din acest capitol, undeva mai înainte). Ba chiar mai aspru, ca variantă „preluată", adică mai mult sau mai puțin copiată, după politica metodologică George Steinmetz, cu care e evident că are atingeri consistente, de problematizare ca și de terminologizare. Deși sîntem cam de-o vîrstă (ba chiar e mai mic decît mine cu vreo patru ani), e posibil să nu mă creadă nimeni că

[57] Ca să zic după Bourdieu (și Passeron). Vezi BOURDIEU, Pierre, PASSERON, Jean-Claude, *La Reproduction. Éléments pour une théorie du système d'enseignement*, Édition de Minuit, Paris, 1970. Punînd *le travail pédagogique* ca dimensiune a *violenței simbolice* și modalitate esențială de reproducere a acesteia, *La Reproduction* este una dintre cărțile care m-au intelectualmente format, ca probabil pe mulți alți sociologi „din seria mea" (grație lui Aculin Cazacu, profesorul care ne-a chinuit, nu glumesc, cu ea). Poate a sosit vremea să o reactivăm, și anume mai sus decît se obișnuiește, ba chiar pe alte trasee decît cele urmate de Bourdieu însuși (trasee care mie, un comunist iremediabil, mi se par cam cuminți).

necesitatea *de-precarizării* (competenței explicativ-predictive de sociolog) *și de-periferializării* (joburilor și carierelor tipice pînă acum pentru absolvenții de sociologie), am descoperit-o și formulat-o cu mult înainte de a-l descoperi pe G. Steinmetz, deci pe *sociological self-reflexion and deprovincialization*. Din fericire, chestiunea eventualei „preluări" este completamente neimportantă, între altele pentru că nu poate fi argumentată (ceea ce nu mă face mai puțin recunoscător față de exemplaritatea lui G. Steinmetz – foarte încurajatoare pentru mine, ba cumva chiar confirmatoare – ca problematizare percutantă și ca angajament expresiv). Idee în care vă informez că nu am jucat niciodată și nicidecum ***sociological self-reflection and deprovincialization***. Deci că, într-o eventuală apărare, pentru a-mi ține politica în afara quiproquo-urilor politicilor în numele sociologiei, o voi ranforsa ca ***sociologists's self-reflection and deprovincialization***; cu specificarea sociologilor care au de angajat, pentru ei înșiși/ ele însele, deprovincializarea, deprovincializare pe care o definesc ca deperiferializarea ocupațională și de carieră a absolvenților de sociologie, deperiferializare care necesită deprecarizarea competenței lor explicativ-predictive, deprecarizare care e de montat pe resursa centrală a autoreflexivității, auto-reflexivitatea care, în mintea mea, o fi ea **sociologică** (i.e. *sociological*), dar trebuie să fie în mod necesar **a sociologilor**, adică a acelor persoane, concret identificabile, care sînt licențiate în sociologie, respectiv care se pregătesc pentru a obține licența în sociologie.

Mi-e teamă însă că politica metodologică integrativă rămîne destul de sensibilă la interpretarea ei ca variantă a politicilor metodologice *criza sociologiei/ sociologia în criză*; mai ales apropo de cei trei Ir, certamente apropo de *Irreverent*, posibil și de *Irrational*,

dar sper din toată inima că nu şi apropo de *Irrelevant*. Materie în care în care e de observat că nu am dezvoltat-o în profeţii ci, dacă luaţi în calcul capitolele X – XIV ale acestei cărţi, într-un la urma urmelor manual de metodologie a cercetărilor sociologice explicativ-predictive;

- 3.2.2.3. ori, de data asta la modul „academic", identificînd ca *inginerie socială* (engl. *social engineering*) prestaţiile profesionale de sociolog practician (deci ceea ce politica metodologică integrativă asumă ca bază de inferare). Mă folosesc de ghilimele deoarece povestea asta cu ingineria socială mi se pare chiar „academică": pe de o parte, ca şi *marketingul social* şi asociatele, *ingineria socială* nu mi se pare mai mult decît invenţie de săraci cu duhul; pe de cealaltă, „academic" este şi rostul pe care şi l-a găsit, şi anume acela de a da – unor colegi sociologi care se consideră îndreptăţiţi la responsabilitate, dar n-au vorbele cu care să angajeze, inclusiv ca apărare, subiectul, şi anume sociologia ca profesie şi practică profesională – prilejul poziţionării „responsabile", mai mult sau mai puţin indignate. Altfel vorbind, cine crede că trebuie să luăm în serios folclorismele de acest gen, acuzînd de pildă vreun „derapaj" al politicii metodologice integrative în inginerie socială, va trebui să producă o oarecare definire a expresiei cu pricina;

- dacă e nevoie de o apărare imediată, explicită şi (excesiv de) politicoasă, vă informez că identificarea de conexiuni ale politicii metodologice integrative cu ingineria socială ignoră, între altele, toată povestea cu autoreflexivitatea, ca să nu mai vorbim despre cea cu sociologul ca integrator de cunoaştere, responsabil de co-evoluţia intelectivă şi etică.

4. Politica ta metodologică, proprie și personală. Resurse pentru conceperea, configurarea și administrarea acesteia

Am ajuns în pragul finalizării mentoringului nostru. Din calculele mele de *mentor*, reiese că, asimilînd condițiile *„invention of yourself", nu clonare*, respectiv *sedițiune, nu obedientă*, ți-ai constituit și poți mobiliza resursele de care ai nevoie pentru a-ți concepe, configura/ redacta și (apoi) administra politica ta metodologică, proprie și personală, explicită și deliberată.

OK, apucă-te și scri-o.

4.1. Resursa practic conducătoare: politica ta metodologică în primă versiune;

- *apucă-te și scri-o* este intrucțiune nederogatorie, de urmat cît mai curînd posibil, de pildă chiar acum, și cît mai capcoadă. Optim ar fi înainte de a citi ce scrie de la par. 4.2. încolo;

- vei obține astfel politica ta metodologică în primă versiune.

E destul de sigur că această primă versiune o să ți se pară, și asta încă de cînd o redactezi, „imperfectă", poate chiar naivă; motiv pentru care, de la un timp încolo, e la fel de sigur că vei simți nevoia să tot intervii asupra ei, cu diverse corecții și completări. Cu toate acestea, de fapt tocmai de aceea, prima versiune a politicii tale metodologice este resursă de bază: ea îți va conduce achizițiile de *self-management*, mai ales de *self-awareness & self-development*, care te vor guverna ca profesionist de succes; incluzînd aici și capacitatea de a alege care și la ce nivel să-ți fie achizițiile de competență explicativ-predictivă;

- cum ziceam, va fi destul de inevitabil ca, mult timp după ce ai redactat-o, să-ţi tot revezi politica metodologică în primă versiune. Ţi se va întîmpla în limbajul interior, poţi fi sigur/ă de asta, de regulă fără să mai ai dispoziţie pentru reredactări (în scris, vreau să zic). Dar, pentru a o configura şi menţine în rolul de resursă conducătoare, pe această primă versiune va fi folositor să o redactezi, iar apoi să o tot re/ răsfinalizezi ţinînd cont de următoarele, ca să le zic aşa, reguli, instrucţiuni şi prudenţe:

- un argument de neignorat despre fezabilitatea acestei prime redactări, de fapt o (auto)încurajare cît se poate de serioasă, este că nimeni nu ştie cum anume trebuie să arate o politică metodologică proprie şi personală, explicită şi deliberată, cu atît mai puţin cum se procedează, deci care e „reţeta", unică şi desăvîrşită, pentru conceperea, redactarea şi (apoi) administrarea ei. Ceea ce înseamnă că politica ta metodologică e ceva de inventat; iar instrucţiunea *OK, apucă-te şi scri-o* e de aplicat în regimul *despre cum să configurezi politica ta metodologică şi ce să pui/ nu pui în ea , nu trebuie să te supui la niciun fel de regulă.* Scri-o deci cum îţi vine, cum îţi cade bine.

Singura regulă propriu-zisă – dar care este o obligaţie faţă de tine, în niciun caz şi în niciun fel faţă de altcineva – este să o chiar scrii;

- redactarea politicii tale metodologice în primă versiune, oricît ai fi de nemulţumit/ă de ea, îţi va fi incomparabil mai de folos decît nici o redactare. Ca să nu mai vorbim despre drumul, prin definiţie optimist, pînă la ea. Angajează cu bucurie acest drum, miră-te şi lasă-te provocat/ă de ce descoperi!

– politica metodologică proprie și personală este pentru *mentorees*, nu pentru clone. Ai deci foarte mare grijă să nu o produci ca obligație școlărească, de pildă ca „temă de casă".

Scrie cît mai „din prima".

Alegeți cu drag, cu foarte mare drag, timpul în care scrii la ea. *Festina lente.*

– va fi vorba despre tine, cel/ cea de peste vreo zece ani (mai puțin nu prea e rentabil, mai mult nu prea e administrabil), presupunînd că între timp toate s-au petrecut după poftа inimii tale.

Ia-ți deci nasul la purtare, visează la cai-verzi-pe-pereți: numește ce anume, cum anume, cu cine anume și pentru cine anume ți-ar plăcea să faci ca să-ți cîștigi banii și gloria. Subliniez, ți-ar plăcea. Subliniez, cai-verzi-pe-pereți. Subliniez, visează(-te), nu fii rezonabil/ă: taie-ți o felie cumsecade din cozonacul vieții, nu te mulțumi cu firimituri. Sau, cum zice Norman Vincent Peale (1898 – 1993), unul dintre inventatorii ideii de gîndire pozitivă,

Shoot for the moon. Even if you miss, you'll land among the stars[58].

[58] Precizez că nu mor de dragul lui *positive thinking* (deoarece mi se pare teritoriu tipic pentru modul cu precădere incult în care teoretizează științele manageriale. De pildă, acesta fiind cazul aici, cînd preiau, fără să aibă habar de asta, productele cu destinație *self-help* ale unui pastor – preot creștin, la urma urmelor, indiferent cît ar el de reformat-de-nu-știu-de-care și de american – care își ignoră fundamentele creștine. Iubirea mai ales, pe care, în cartea sa *The power of positive thinking* din 1952, deci inițiatoare în materie, N. V. Peale, o uită în favoarea a tot felul de alte „valori", de exemplu autosugestia; spre enervarea – încă de la apariție și, aș zice, pe bună dreptate – atît a teologilor cît și a psihiatrilor). Motivul pentru care citez totuși îndemnul pastorului Peale, în afară de expresivitatea lui în materia „nu te mulțumi cu firimituri", este și unul personal: acest *shoot for the moon* este moto-ul unei teze de doctorat, în biologie, foarte speciale pentru mine, vezi ONUȚ-BRÄNNSTRÖM, Ioana, *The puzzle of lichen symbiosis*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala, 2017. Adică profit de ocazie ca să mă mai dau o dată mare, de data asta citînd din fiica mea (apud, p. 3), după cum se înțelege (proaspăt) doctor în biologie al Universității Uppsala.

- nu e deloc obligatoriu să arăţi cuiva ce ai scris. Aceasta pentru că, în mod normal şi în numele celui mai înţelept realism, ceilalţii noştri, inclusiv cei mai apropiaţi şi mai demni de încredere dintre ei/ ele, pentru că ţin cu adevărat la noi, vor avea o înclinaţie irepresibilă ca să ne ajute, aducîndu-ne, nu-i aşa, cu picioarele pe pămînt;

- pune bine ce ai scris. Bineînţeles, nu chiar atît de bine încît, cînd vei simţi nevoia să revezi, să nu mai ştii unde ai pus.

Nu te grăbi şi nici nu te pisălogi cu „corectatul" şi „completatul" (în scris, vreau să zic). Va fi semnificativ mai auto-edificator, garantez că şi amuzant, ca revederea redactării de acum să o faci „la ocazii" (de pildă la aniversarea a nu-ştiu-cîţi ani de la terminarea facultăţii);

4.2. Despre resursele complementare;

- cu ocazia redactării primei versiuni a politicii tale metodologice, ar fi de mirare să nu-ţi fi dat seama că o ai de finalizat într-un „plan de achiziţii", adică într-o listă punct cu punct a modalităţilor de produs cunoaştere explicativ-predictivă *reliable* pe care consideri că trebuie să ţi le însuşeşti în timpul care urmează (altfel vorbind, obiectivele pe care ţi-ai propus să le înfăptuieşti ca realizare a scopului, adică a formării şi dezvoltării competenţei tale explicativ-predictive). La fel de de mirare ar fi să nu te fi prins că, pentru a-ţi face un astfel de plan, n-ar fi rău să ai oareşce cunoştinţe despre cum se fac şi se administrează planurile în general; dar mai ales că, pentru a-ţi face planul de achiziţii, ai nevoie să te raportezi la un oarecare inventar – cu cît mai complet şi mai clar structurat, cu atît mai bine – al modalităţilor (i.e. „metode

și tehnici") de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*. Iar cel mai de mirare ar fi să nu-ți fi dat seama că o politică meodologică proprie și personală, explicită și deliberată, necesită o sursă de inferare („generatorul de adîncime"); și anume traseul ocupațional, neperiferic!, pe care tu însuți/ însăți, cu mintea, interesele și aspirațiile tale, ți l-ai configurat, sub încredințarea că pe acesta ți-l dorești.

- e clar deci că, în elaborarea și apoi administrarea unei politici metodologice proprii și personale, explicite și deliberate, intervine de fapt o gamă întreagă de resurse. Sistematizîndule la un prim nivel, este vorba despre:
- resurse generale. Și anume resursele de *self-management*, în primul rînd de *self-awareness & self-development*, cele de care ai nevoie pentru proiectarea „generatorului de adîncime", adică a traseului ocupațional – nu neperiferic și nefirimituri, ci de-a dreptul *shoot for the moon* – pe care ți-l dorești. La care n-ar fi deloc rău să poți adăuga cîte ceva dintre cunoștințele tehnico-operaționale, pentru a le spune așa, disponibile în materia managementului proiectelor/ politicilor;
- resurse specifice. Și anume tipologizările/ inventarele de modalități de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*, tipologizări/ inventare de care ai nevoie pentru stabilirea planului tău de achiziții;

- despre aceste alte surse, calculele mele ca *mentor* pentru tine ca *mentoree* spun că sînt mobilizabile și funcționează ca resurse complementare. În sensul că: i. nu e nevoie să le inventezi, le găsești deja constituite. Și anume ca itemi bibliografici în diverse magazii centrale, iar unele dintre ele (și)

ca practici formative curente (cumpărabile ca stagii de *training*, *coaching* şi chiar *mentoring*); şi nu sînt puţine cele care sînt circulate, la modul foarte notoriu, de „folclorul cult" al vremii noastre. Deci nu le avem de generat, ci de identificat şi mobilizat; cu precizarea că, activînd cu tenacitatea adecvată condiţiile *„invention of yourself", nu clonare*, plus *sedițiune, nu obedienţă*, identificarea şi mobilizarea acestor resurse se petrec cumva de la sine, certamente pe parcursul redactării primei versiuni a politicii metodologice proprii şi personale; ii. ele funcţionează ca resurse suplimentare, deci cumva facultative. Chiar dacă – mai ales pe parcursul redactării primei versiuni a politicii metodologice proprii şi personale – nu ne va trece prin minte să le identificăm şi mobilizăm ca atare, mintea noastră va şti cumva, inclusiv în limbaj interior, că are nevoie de genul acesta de resurse; şi va fi înclinată, cel puţin la început, să se folosească de ceea ce poate inventa, respectiv de ceea ce poate găsi, începînd cu convocabilele din folclorul de care ziceam;

- pe scurt, n-ar trebui să-mi fac griji: într-un fel sau altul, mai folcloric la început, mai „profesional-ştiinţific" după aceea, veţi putea identifica şi mobiliza pe cont propriu resursele complementare; iar dacă adaug faptul că nu sînt deloc sigur dacă să-mi fac griji este o atitudine adecvată ca *mentor*, paragrafele care urmează (în încheierea, totuşi, *mentornig*-ului nostru) ar trebui să nu le pun deloc sau, cel mult şi eventual, să le pun cu corp de literă micşorat. Am ales invers, adică să-mi fac griji şi, în consecinţă, să pun respectivele paragrafe, ba chiar cu corpul de literă normal, din următoarele motive, vreau să spun griji, principale:
  - disponibilitatea voastră – real-activă, nu doar vorbibilă – de a vă proiecta sursa de inferare („generatorul de

adîncime"; traseul ocupațional pe care tu însuți/ însăți, cu mintea, interesele și aspirațiile tale, ți l-ai configurat, sub încredințarea că pe acesta ți-l dorești) în termeni de *ți-ar plăcea, cai-verzi-pe-pereți, visează(-te), nu fii rezonabil/ă, taie-ți o felie cumsecade din cozonacul vieții, nu te mulțumi cu firimituri*; pe scurt, *shoot for the moon*;

- înclinația, cît se poate de sistematică, de a vă folosi, în locul resurselor de *self management* cît-de-cît cum-secade, de diversele troșcolete folclorice pe care le produc și circulă științele, nu-i așa, manageriale; de pildă de omnidisponibila „analiză SWOT";
- inconsistența, și asta foarte politicos vorbind, a resurselor pe care le putem găsi ca tipologizări/ inventare de metode, tehnici și procedee de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable* (tipologizări/ inventare de care ai nevoie pentru stabilirea planului tău de achiziții);

4.3. Resurse complementare generale: un pic de self-management

- să nu-mi fac griji ar trebui să fie o convingere quasi-completă despre identificarea & mobilizarea resurselor generale, cele de *self-management*. Pur și simplu avem ce și avem de unde: în ultimele trei decenii și cu o tendință evident crescătoare, o adevărată modă în ultima vreme, resursele pe care literatura de specialitate ni le pune la dispoziție în materie de *self-management* sînt de-a dreptul copioase, inclusiv în ceea ce privește diversificarea conținutului. Mai mult, domeniul este în expansiune și ca practici profesionale, în managementul resursei umane; unde versiunea inițială, de acum trei-patru decenii, „dezvoltarea personalului" (engl. *personnel development*), centrată pe stagii de *training* al

competențelor strict profesionale, adică direct și imediat inferabile din *job descriptions*, este astăzi realizată în stagii – de *training*, de *coaching*, de *mentoring*, dar și de *self-training* – foarte expansive, de la *ABC managerial skills*, la dezvoltarea creativității, ba chiar și la dezvoltarea personală (engl. *personal development*) în areale fără legătură imediată cu performanța în sarcină (cum ar fi, de pildă, armonia relației de cuplu, *wellnness* sau cultura muzicală);

- pentru prezentarea resurselor de *self-management* am ales să iau în calcul că, pe parcursul redactării politicii tale metodologice în primă versiune, va fi pur și simplu natural să constați, pe cont propriu, care sînt îți sînt nevoile de *self-management*; și, tot pe cont propriu, să operezi pe mulțimea resurselor disponibile identificările și mobilizările care îți convin. Sînt însă oarecece griji de care nu pot să scap, veți înțelege mai încolo de care și de ce. În această situație, facem doar „un pic de *self-management*", centrat însă pe „acute", adică pe neutralizarea identificărilor & mobilizărilor care vă pot vulnerabiliza;

- **4.3.1. consilierea de carieră (engl. *career counseling*);**
- prima „acută" este pentru *shoot for the moon*. Vorbind cît trebui de tare, experiența mă autorizează să vă informez – cu tot respectul, deci fără nicio jenă – că:
- pentru noi, sociologii, proiectarea rezonabilă & realistă a „generatorului de adîncime", adică exact invers decît *shoot for the moon*, ne pune direct la mîna întîmplării, expediindu-ne și ținîndu-ne la periferia pieții muncii și a prestațiilor profesionale;
- resursa esențială ca să putem atinge standardul *shoot for the moon* este să ne administrăm un foarte, dar foarte decis șut în fund.

Discutăm această chestiune în termeni de consiliere de carieră, adică exact așa cum se pune ea și se rezolvă – ca practică profesională, nu doar ca „teorie" – în zilele noastre. Speranța mea este că văzînd asta, și anume într-o setare tipică modalităților intelective pe care le admit ca *enough reliable* oamenii (mai) cu carte, deci și voi, veți ajunge la constatarea că, în registrul în care oamenii zilelor noastre își definesc și asumă viitorul, *shoot for the moon* este de practicat nu ca fantezie drăguț vorbibilă, în ultimă instanță perfect derogatorie, certamente pentru persoanele serioase, ci ca sport curent, derogatoriu doar pentru fraieri[59].

(Secundar, nu pot rata ocazia de a vă semnala consilierea de carieră ca domeniu de practică și succes profesional interesant, inclusiv sub aspect remuneratoriu, pentru absolvenții de sociologie.)

– 4.3.1.1. ca inițiere în consilierea de carieră (engl. *career counseling*) vom ști că ea este subdomeniu în managementul resursei umane (MRU). A nu se confunda cu managementul carierelor (engl. *career management*, rebotezat în ultima vreme ca *talent management*): dacă managementul carierelor este destinat angajatorilor și are ca scop dezvoltarea și punerea în valoare, în interesul respectivilor angajatori, a resursei umane (salariaților) de care dispun, consilierea de carieră este destinată persoanelor și are ca scop dezvoltarea și punerea în valoare, în interesul respectivelor persoane, a propriilor capacități și aspirații;

[59] Atenție, cînd spun oamenii zilelor noastre nu mă refer la majoritatea, amărîtă, a lumii în care trăim. Lume în care *shoot for the moon* de practicat ca sport curent este privilegiu, aș zice locul geometric al privilegiilor cu care ne năpăstuim – la ei acasă, ca și la noi acasă – semenii mai puțin, nu-i așa, norocoși decît noi. Iar ca sociologi avem de observat că *shoot for the moon* este unul dintre indicatorii cei mai tari & expresivi ai standardului de viață la extrema superioară.

- dar mai ales a nu se confunda cu ceea ce încă se obişnuieşte sub denumiri cu sensul *orientare şcolară şi profesională* (OŞP): dacă OŞP-ul este, ca să-l citez pe truculentul Dom' profesor Cazangiu din vremea studenţiei mele, „să-i arătăm fiecărui copil care-ncotro s-o apuce", consilierea de carieră este să-l ajutăm pe fiecare, ne-copil!, să descopere ce i-ar plăcea să facă (pentru a-şi cîştiga banii şi gloria). Poate nu se înţelege: OŞP este să te „testez", adică să-ţi „evaluez aptitudinile", ca să aflu ce ţi s-ar potrivi ca muncă şi carieră; şi să te „orientez" ca nu cumva să faci altceva, de pildă ceva ce deşi ţi-ai dori, eu am descoperit că „nu (prea) ai aptitudini". Pe cînd consilierea de carieră este să te ajut, tu fiind adult ori cel mult adolescent, să faci achiziţiile de *self-awareness* care să-ţi permită să descoperi, tu însuţi/ tu însăţi şi pentru tine însuţi/ pentru tine însăţi, ce ţi-ai dori/ ţi-ar plăcea/ te-ar face fericit/ă ca muncă şi carieră. Şi, deoarece e drept că n-are legătură cu ce treabă avem noi aici, dar e imediat plasabilă în responsabilitatea noastră ca intelectuali publici, nu pot termina cu OŞP-ul înainte de a da de pămînt cu mitocănia autoritaristă care îl întemeiază; cu atît mai mult cînd pretinde să-i „orienteze şcolar şi profesional" pe copii;
- după cum sper că se înţelege sau, n-ar fi rău, că se ştie, prestaţiile profesionale de *career counseling* constau în a-ţi pune beneficarii în cea mai bună condiţie de *self-awareness*. Şi anume pe ambele „picioare", adică atît pe *self-awareness* în sensul uzual (cel pe care româna îl aproximează sub cumularea expresiilor *cunoaştere de sine* şi *conştiinţă de sine*), cît şi pe cunoaşterea, extinsă şi pentru sine însuşi, a pieţii job-urilor şi prestaţiilor profesionale.

În materia consilierii de carieră, literatura de specialitate este cît se poate de ofertantă, atît în materie de ce este şi cum se face

consilierea de carieră ca prestație profesională[60], cît și în materia achiziției de *self awareness*[61];

- o relaționare specială pe care ar/ va trebui să o avem în vedere este cea cu consilierea curiculară și academică (CCA). Ca funcțiune, CCA este omniprezentă: probabil că nu există universitate cît-de-cît recognoscibilă care să nu o aibă într-o oarecare proiecție organizațională. Diferențele sînt însă foarte mari, unele universități, de regulă din vest, avînd întregi departamente de CCA, bine plasate în managamentul academic și corespunzător dotate, altele, de pildă cele de pe la noi, avînd cîteva persoane, ba chiar și cîte una singură, care „se ocupă" cu CCA. Comună tuturor însă este centrarea pe consilierea curiculară și academică. (De pildă, în prima, hai să zicem a doua, săptămînă ca student la vreunul dintre masteratele Universității din Malmö te vei negreșit întîlni cu un consilier CCA; care n-ar fi deloc exclus să constate că ești, ai fost dintotdeauna așa, dar n-a văzut nimeni pînă acum, mild dyslexic; și care, deoarece este în interesul universității să aibă studenți buni, îți va amenaja accesul la

[60] Ca recomandări bibliografice, sînt de văzut de pildă (le iau aproape la întîmplare) ARRUDA, William, DIXSON, Kirsten, *Career distinction. Stand out by building your brand*, John Wiley & Sons Inc., Hoboken, New Jersey, 2007 și HUGHEY, Kenneth F., BURTON NELSON, Dorothy, DAMMINGER, Joanne K., McCALLA-WRIGGINS, Betsy and associates, *The handbook of career advising*, Jossey-Bass, San Francisco, 2009.

[61] Pentru *self-awareness* în sensul uzual, sînt de văzut de pildă McCLELLAND, Carol L., *Your dream career for dummies*, Wiley Publishing, Inc., Indianapolis, 2005 și CARLISLE, Jim, GILL, Alex, *A.I.M.: the powerful 10-step personal and career success program*, John Wiley & Sons Inc., Mississauga, Canada, 2010. Iar pentru piața job-urilor și prestațiilor ***, *Best jobs for the 21st century*, third edition, JIST Publishing Inc., Indianapolis, 2004 și ***, *Top 300 careers. Your complete guidebook to major jobs in every field*, eleventh edition., JIST Works, Indianapolis, 2008. (Regret, literatura europeană în materie pare să fie inexistentă).

versiunile audio ale cursurilor.) Excepţia o constituie departamentele de CCA ale unora dintre universităţile nord-americane, departamente care editează an de an „broşuri" (pun între ghilimele pentru că, în mod obişnuit, sînt dincolo de 150 de pagini), pe Net inclusiv, despre ce poţi face, adică ce joburi şi cariere faine te aşteaptă, cu licenţa în ... (adică în domeniile de major, de licenţă, cum am zice noi, respectiva universitate oferă diplome. Să mă scuzaţi, inclusiv cu licenţa în sociologie, textual, *great jobs for sociology majors);*

- concluzia mi se pare evidentă: cîtă vreme cele mai bune realizări în materie nu sînt altceva decît strategii de marketing, CCA nu este decît foarte parţial consiliere de carieră. De unde decurge că departamentele de CCA din universităţi nu obişnuiesc să ne furnizeze (cine-ştie-ce) consiliere de carieră. Deci că, secundar în raport cu treaba noastră de aici, dar foarte interesant ca posibil domeniu de carieră pentru absolvenţii de sociologie, pe piaţa prestaţiilor de *career counseling* nu ne aşteaptă niciun fel de concurent tare. Adaug că: i. firmele de MRU/ HRM nu se arată deloc interesate de această piaţă. E simplu, clientela potenţială e prea pulverizată, iar consilierea de carieră este prea unu-la-unu ca să o poţi „industrializa"; ii. titularii de licenţe în MRU/ HRM sînt prea noi-nouţi şi prea cu aspiraţii de funcţionar ca să poftească la această piaţă, care e evident că cere prestaţii *on your own.* Regret, dar cu toate eforturile mele ca director al unui masterat în domeniu, ca şi ale colegilor mei ca titulari de cursuri la respectivul masterat, aspiraţiile masterilor în MRU/ HRM par să aibă convergenţa în condiţia de „funcţionar"; iii. deci *jump on it!* Bineînţeles, dacă vă interesează; dar mai ales, în cazul în care nu s-a înţeles pînă aici, dacă vă place. Ca să vă familiarizaţi pînă la nivelul la care să

decideți dacă vă place sau nu, vizitați de pildă site-ul JIST, Job Information Seeking and Training, *a leading provider of materials and technology that help hard-to-employ populations build essential skills for career, academic, and life success. Our solutions will help your clients become proactive, prepare for their futures, and master techniques to achieve their goals as quickly as possible*[62].

– 4.3.1.2. și acum la griji. Și anume la neliniștile mele, dar pe care, asta ținînd de rolul meu de *mentor*, am datoria să vi le instalez și vouă, cu tot cu corectivele pe care le nădăjduiesc;

– reiau: am îndoieli foarte severe despre cum vă veți descoperi voi și vă veți alege traseul ocupațional visînd la cai-verzi-pe-pereți și tăindu-vă cea mai consistentă felie din cozonacul vieții; deci cu maximum de drag, cu maximum de optimism, calculînd cu ce ți-ar plăcea, adică văzduhist, nicidecum cu realist/ rezonabil/ fezabil. Aceste îndoieli vin din experiența de consilier de carieră, inclusiv ca titular al unor cursuri dedicate consilierii de carieră. Care experiență semnalizează, exact și sistematic, în sens invers, și anume că, iar asta de regula regulii, sînteți persoane fioros de bine crescute, deci de serioase, de realiste și de rezonabile, această adîncă și generalizată cumsecădenie avînd proiecția cea

[62] La http://jist.com/about/. Mai regret o dată: în materie de *career counseling*, începînd cu *job information seeking and training*, resursele cele mai bune, de foarte departe cele mai bune, nu se găsesc în țara noastră UE, ci în SUA. Drept consecință, în materie de *self awareness* vom umbla cu un „picior american", știind adică ce job-uri și cariere se află prin SUA, nu neapărat și pe la noi. Vom avea nevoie deci de tot felul de acomodări; ceea ce nu e tocmai rău, deoarece ne obligă la explorarea pe cont propriu a peisajului de joburi și cariere de pe la noi.

mai consistentă în aspiraţiile voastre, de regula regulii mediocre; unde mediocre ţine de un fel foarte politicos de a vorbi. Începînd desigur cu aspiraţiile voastre în materie de joburi şi cariere, dar asta numai cînd aveţi ceva ce seamănă a aşa ceva, pentru că, de altă regulă a regulii, înclinaţia voastră „naturală" este să nu vă gîndiţi la aşa ceva, deci să vă lăsaţi la mîna întîmplării. Pe scurt, şansele ca să vă poată cineva îmbrînci să *shoot for the moon* sînt quasi-nule.

Cum ziceam, ca probă/ mărturie stă experienţa mea. Dacă vi se pare insuficientă sau în altfel nerelevantă, vă invit să încercaţi un pic de autoîmbrîncire, rezolvînd tema stagiului de practică cu care îi chinui de vreo zece ani pe studenţii de anul II de la Sociologia de Braşov. Iat-o, integral.

CARNETUL DE BAL
– paşii temei de practică –

- 1. Identifică cinci persoane juridice – societăţi comerciale, instituţii ale administraţiei centrale ori locale sau organizaţii neguvernamentale – pentru care ţi-ar plăcea să lucrezi. Esenţial este ţi-ar plăcea; te invit adică să visezi, şi anume la cai-verzi-pe-pereţi, fără să-ţi pui frîne de realism, rezonabilitate, fezabilitate, „seriozitate". Dacă, de pildă, pentru NASA ţi-ar plăcea să lucrezi, NASA vei pune.
- 2. După ce le-ai identificat, adună cît mai multă informaţie despre fiecare dintre cele cinci.
  - 2.1. În primul şi în primul rînd vei afla ce anume din ceea ce face şi-ar dori să facă mai bine, respectiv ce anume nu face acum dar şi-ar dori să facă. Evident, vei umbla după chestii la care te pricepi, deci care intră în „raza de acţiune" a competenţei tale de (viitor) licenţiat în sociologie.

- 2.2. Vei afla de asemenea orice informație relevantă pentru PCR-ul (i.e. capitalul relațional și, în general, simbolic) de care vei avea nevoie ca să accesezi respectiva persoană juridică de o manieră eficace. Deci cît mai la vîrful ierarhiei, în ideea ca managerul cu care vei ajunge să vorbești să te primească în picioare, știind cum te cheamă și cam ce vrei să-i propui, foarte curios și interesat de ce anume vrei să-i propui. În final adică, trebuie să ajungi la cineva care îți poate asigura acest fel de intrare, la acel nivel ierarhic.

  Pentru colectarea acestor informații te vei folosi atît de surse dechise, cît și de surse rezervate. E treaba ta ce surse folosești și cum ajungi la ele. Fii cît se poate de inventiv/ă și de tenace, considerîndu-te un super-ofițer de *intelligence*.

- 3. Vei valida și consolida apoi informațiile obținute la 2. despre fiecare dintre cele cinci persoane juridice.
  - 3.1. Apropo de 2.1., asigură-te ca chestia pe care ai aflat-o e chiar importantă pentru careva dintre managerii de top de la persoana juridică respectivă. Asigură-te de asemenea că persoana juridică respectivă are bani pentru rezolvarea ei sau/ și, eventual, că a mai cumpărat vreodată genul respectiv de prestații.
  - 3.2. Apropo de 2.2., pentru fiecare dintre cele zece persoane juridice, extinde-ți PCR-ul cît poți de mult. Idealul în această materie e definit la 2.2.

- 4. În funcție de ce ai obținut la 3.1. și 3.2., vei face un top al celor cinci persoane juridice. Pe primul loc o vei pune pe cea la care: i. ai identificat chestiunea la care ți-ar plăcea cel

mai mult să ajungi să te pricepi să o rezolvi; ii. ai reuşit să dezvolţi PCR-ul cel mai eficace. Şi tot aşa pînă la locul cinci.

- 5. La două dintre cele cinci persoane juridice, cu respectivul manager de top la care ai ajuns cu PCR-ul vei face un interviu explorativ pentru calibrarea prestaţiei tale ca ofertă comercială.

- 6. Ca răspuns la coloviul de practică îmi vei trimite, integral, dosarul „Carnetului de bal" care ţi-a rezultat. Inclusiv trascripturile celor două interviuri specificate la 5.

Vă stau la dispoziţie pentru suport.
E-mail onutg@yahoo.com.
Telefon 0745 984 153.

Vă puteţi mulţumi cu rezolvarea pasului 1 şi, dacă nu vă deranjează prea tare[63], a lui 2. Ocazie cu care veţi vedea pe cont propriu cît de „confortabil" vă simţiţi în condiţia *cai-verzi-pe-pereţi, fără să-ţi pui frîne de realism, rezonabilitate, fezabilitate, seriozitate*, adică *shooting for the moon*;

- problema este deci cu visatul-la-cai-verzi-pe-pereţi & *shoot for the moon*. Fără de a cărei rezolvare – *sorry*, textual conformă – licenţa în sociologie ne pune direct între mîinile întîmplării şi direct în periferialitate. Înfricoşătoare în ideea mea despre sociologia ca profesie & exerciţiu profesional, problema aceasta poate fi enunţată în următoarea întrebare: păi ce naiba o fi (o fi fost) în minţile noastre cînd alegem

[63] Regret, dar sînt destul de sigur că o să vă deranjeze, şi anume suficient de tare ca să nici nu vă treacă prin cap să faceţi.

(am ales) să facem facultatea de sociologie? Cu agravanta că, după ce absolvim Sociologia și ajungem în, nu-i așa, „cîmpul muncii", găsim tot felul de autoanestezieri, ba chiar și de autoeuforizări, cu care să nu vedem cît de minunată este viața noastră profesională și cît de mirobolante sînt succesele din ea.

Vă somez deci să vă, alături de mine, speriați;

- 4.3.1.3. în afară de identificarea și definirea problemei, mi-e teamă că somația de mai sus este singura contribuție din exterior la șutul ca să *shoot for the moon* de care aveți nevoie; toate celelalte sînt „din interior", adică auto-șuturi. Tot ceea ce mai pot face din rolul de *mentor* este să vă încurajez de o manieră eficace în condițiile date, calculînd adică, așa cum ziceam, exact cu receptivitățile voastre de persoane rezonabile; arătîndu-vă deci „pe fapte" că, în registrul în care oamenii zilelor noastre își definesc și asumă viitorul, *shoot for the moon* este de practicat ca sport curent;

- faptul e că setarea & clarificarea viziunii noastre despre noi cei/ cele din viitorul analizabil, adică să ne planificăm viitorul, este o sarcină normalmente și generalmente dificilă, *voir* „imposibilă". În orice caz foarte antipatică: ne vine să o lăsăm baltă numai cînd ne gîndim la ea;
- dacă vi se pare că avem de-a face cu un endemism românesc ori al sociologilor, vă asigur că vă înșelați, și anume complet: nu (prea) știm de ce se întîmplă așa, dar e sigur că indisponibilitatea/ antipatia față de proiectarea propriului viitor este caracteristică oricărei persoane socialmente normale, certamente persoanelor care aparțin de ceea ce putem numi culturi de tip european; de pildă, așa cum vom vedea

în continuare (și sper să vă edificator surprindă), la elvețieni și la masteranzi în *business management*;

- orice meseriaș în consilierea de carieră știe despre indisponibilitatea/ antipatia generalizată față de proiectarea propriului viitor. Motiv pentru care, ca să-i facă pe beneficiarii săi să-și proiecteze/ planifice viitorul, pasul decisiv în orice prestație de consiliere de carieră reușită, niciun astfel de meseriaș nu va apela la abordarea directă, rațională și serioasă; cu totul dimpotrivă, soluționarea va fi indirectă și, mai ales, „nerațională" și „neserioasă", și anume prin jocuri. Ca probă imediat edificatoare, luați exercițiile cu numerele 1, 2, 5, 7, 9, 12, 14 și 20 din setul „Pentru a-mi planifica viitorul", îl voi cita integral un pic mai încolo, set utilizat la unul dintre cele mai prestigioase masterate de *business administration* din lume, cel de la Facultatea de înalte studii comerciale – în denumirea oficială *Faculté des hautes études commerciales* – a Universității din Lausanne. Ca supliment vă informez că jocurile ca soluție standard pentru planificarea viitorului formează deja un folclor global. Puteți verifica pe Google, pe englezește cu *plan (to) my future/ plan out my future*, pe franțuzește cu *pour planifier mon futur*;

- instrucțiunea este să luați un astfel de set de jocuri *plan (to) my future/ plan out my future*, respectiv *pour planifier mon futur/ avenir*, și anume cel de care vă place; set pe care chiar să-l faceți. Și să vă bucurați de *self awareness*-ul pe care vi l-ați astfel constituit.

Personal, eu l-aș face pe cel de la MBA-ul de la Lausanne, motiv pentru care vi-l livrez integral.

Setul de exerciții
PENTRU A-MI PLANIFICA VIITORUL

„Pentru a-mi planifica viitorul" este un set de exerciții de *self-awareness*. În timp ce realizați exercițiile veți face descoperiri folositoare, posibil suprinzătoare, despre voi înșivă, în special pe direcția *ce vrei de fapt de la tine*.

Evident, nu există răspunsuri bune sau proaste. Mai mult, pentru ca exercițiile să-și producă efectele, ar fi bine să evitați răspunsurile „ca la școală".

Rezolvați în scris fiecare exercițiu. Porniți de la premisa că nu trebuie să arătați nimănui ce ați scris.

- 1. Luați zece bucățele de hîrtie (nu trebuie să fie mai mari de A$_7$). Scrieți pe fiecare cîte o propoziție care începe cu „Eu sunt..." (sau cu „Eu nu sunt..."). Clasificați-le apoi în ordinea importanței pe care le-o acordați.

- 2. Dacă ați primi mîine o importantă sumă de bani, ce ați face cu ei?

- 3a. Care sunt obiectivele de carieră pe care vi le-ați propus pentru următorii 3 ani, respectiv pentru următorii 10 ani?
- 3b. Ce sentimente veți încerca în caz că le veți atinge?
- 3c. Dar dacă nu le-ați atinge? Concret, ce ați face?

- 4a. Clasificați următoarele elemente legate de muncă, în funcție de importanța pe care le-o acordați:
  - salariul
  - colegii/ colaboratorii
  - varietatea sarcinilor

- autonomia
- rangul social al postului
- renumele firmei/ instituţiei
- posibilităţile de promovare
- stima colegilor
- condiţiile de muncă
- varietatea experienţelor
- siguranţa (stabilitatea) locului de muncă
- programul de participare la beneficii

- 4b. Clasificaţi-le la fel şi pe următoarele:
  - eu
  - familie
  - cinste
  - călătorii
  - religie
  - loialitate
  - colegialitate
  - respect
  - comunitate
  - estetică
  - productivitate
  - distracţii
  - competiţie
  - milă
  - egalitate
  - toleranţă
  - conformare
  - individualitate
  - securitate
  - putere
  - succes

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- schimbare
- încredere
- stabilitate
- natură

- 5. Care sunt cele mai importante trei lucruri pe care vreți să le realizați de acum încolo?

- 6a. Care vă sunt scopurile în relațiile
  - i. cu colegii
  - ii. cu prietenii,
  - iii. cu părinții
  - iv. cu oamenii în general?

- 6b. Ce importanță acordați acestor scopuri ?

- 7. Din ce grupuri/ grupări/ categorii ați dori să faceți parte? Ce roluri v-ar plăcea să aveți în acestea?

- 8. Ce ați dori să faceți în timpul liber? Ce hobby-uri, sporturi, activități culturale sau alte interese de acest gen ați dori să aveți? Pînă la ce nivel ați dori să vi le dezvoltați?

- 9. De cine doriți să fiți respectat(ă)? Pînă la ce nivel?

- 10. Ce importanță are pentru dumneavoastră liniștea sufletească? Cum vă gîndiți să o obțineți?

- 11a. Urmează o listă de atribute ale climatului organizațional. Alegeți cinci, și anume pe cele care sunt cele mai importante pentru Dumneavoastră.

BCU IAȘI CENTRU UNIVERSITAR LIBRARY

- orientat spre un scop
- creativ
- bine structurat
- prudent
- înclinat spre risc
- stabil
- nou
- orientat spre formare (pregătire profesională)
- întreprinzător
- profesionist
- orientat spre succesul de piaţă
- orientat spre calitatea activităţii interne
- orientat spre asistenţa socială
- orientat spre activitatea politică
- orientat spre prelucrarea şi analiza datelor
- orientat spre managementul resurselor umane
- orientat spre administraţia publică
- orientat spre sectorul privat
- orientat spre sectorul de stat
- tînăr
- în evoluţie rapidă
- orientat spre execuţie
- informal
- provocator
- competitiv
- paternalist
- sensibil la nevoile sociale ale angajaţilor
- orientat spre educaţie
- orientat spre cercetare (ştiinţifică)
- supravegheat îndeaproape
- bine remunerat

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

– cu bună reputație

– 11b. Urmează o listă de activități. Alegeți cinci, și anume pe cele despre care sunteți sigur(ă) că v-ar da cea mai înaltă satisfacție.
  – a analiza
  – a comunica
  – a controla
  – a coordona
  – a consilia
  – a crea
  – a dirija
  – a evalua
  – a anticipa
  – a examina
  – a comanda
  – a avea întîlniri cu ceilalți
  – a gera
  – a face marketing
  – a negocia
  – a convinge
  – a planifica
  – a rezolva probleme
  – a produce
  – a promova
  – a face publicitate
  – a vinde
  – a repara
  – a promova
  – a sistematiza
  – a forma

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- a repara
- a face cercetare ştiinţifică

- 12. Presupunînd că între timp toate lucrurile s-au petrecut exact cum vă doriţi, descrieţi o zi obişnuită din viaţa Dumneavoastră de peste zece ani.

- 13. Prin ce experienţe aţi dori neapărat să treceţi în această viaţă?

- 14. Scrieţi o pagină de necrolog care v-ar plăcea să apară la moartea Dumneavoastră.

- 15. Descrieţi un loc de muncă pe care v-ar plăcea să-l obţineţi după ce veţi absolvi facultatea la care sînteţi student/ă acum. Descrieţi firma, instituţia în care v-ar plăcea să fie; puneţi cît mai multe detalii (de exemplu mărime, ramură-subramură, tip de proprietate, politică de personal, politică salarială etc.)

- 16. Scrieţi cinci anunţuri de posturi vacante care, dacă le-aţi vedea în presă, v-ar face să candidaţi.

- 17. Numiţi cinci lucruri pe care le faceţi mediocru, cinci de care vă vine să vă lăsaţi numai cînd vă gîndiţi la ele şi cinci pe care v-ar plăcea să le faceţi mai bine decît le faceţi acum.

- 18. Faceţi o listă cu defectele care v-ar putea împiedica să vă atingeţi scopurile.

- 19. Faceţi o listă cu toate realizările, împlinirile, faptele

– chiar și cele mai mici, indiferent de domeniu – cu care vă mîndriți, chiar dacă ele nu sînt cunoscute de alții.

– 20. Faceți o listă cu toate realizările, împlinirile, faptele – chiar și cele mai mici – în legătură cu care cineva vă poartă sau ar trebui să vă poarte recunoștință.

– 21. Puneți-vă în locul cuiva care se gîndește să vă angajez (sau promoveze). Ce motive ar avea să o facă?[64]

Este foarte probabil că nu vei ajunge direct la *shoot for the moon*. Vei atinge însă un altfel de *self awareness*, și anume cel cu care vei avea curajul atitudinal, cunoașterea de sine și cuvintele & expresiile verbale cu care să cauți, să găsești și să poți formula *shoot-for-the-moon*-ul tău; pentru ca apoi să te ții cu adevărat de el;

– în limbaj „profesional-științific", ideea stă în auto-consilierea de carieră. Cu cîteva ranforsări corective însă, de aplicat în primul rînd modului în care, folcloric și insidios, mintea noastră pare să fie înclinată să priceapă lucrurile acestea. Cumva recapitulînd,
– consilierea de carieră nu constă în identificarea job-ului/job-urilor cu care capacitățile și celelalte „talente" (e.g. aptitudini) ale tale se potrivesc. Totalmente dimpotrivă, consilierea de carieră este destinată să te ajute să descoperi pe care dintre job-urile existente ți le realmente dorești; vedem noi

[64] Setul „Pour planifier mon futur", elaborat de profesorul Alexander Bergman, de la Școala de Înalte Studii Comerciale, Universitatea din Lausanne. Mi-a fost pus la dispoziție de fostul meu student Horațiu Pință, MBA al facultății menționate, cu acordul profesorului Bergman; le mulțumesc și pe această cale. Pentru a evita eventuale reproșuri despre eventuale neconformități, precizez că „traducerea și adaptarea" îmi aparțin.

după aceea ce ai de făcut cu respectivele capacităţi şi „talente" ca să *match your personal skills to the jobs*;

- treaba consilierii de carieră nu este să te aducă în opţiuni realiste, deci mediocre, deci să te mulţumeşti cu firimituri. Totalmente dimpotrivă, treaba consilierii de carieră este să te ajute să te visezi în cea mai deplină şi mai bucuroasă versiune – profesională, bineînţeles, dar în nicidefel numai profesională – a ta. Adică să *shoot for the moon*;
- e cineva care, pentru absolvenţii de sociologie, poate lista alte job-uri & cariere decît cele cu „cercetare", realiste numai în ceea ce priveşte condiţia de salariat & subaltern, adică de periferic?
- sînt sociolog, ce naiba, adică primul care să ştie cît de „posibilă" este trecerea, fie şi a unei singure persoane, de la condiţia bine-crescută/ cum-se-cade/ realistă/ rezonabilă, deci cu aspiraţii mediocre, la condiţia visat-la-cai-verzi-pe-pereţi, deci cu aspiraţii *shoot for the moon*. Dar tot eu sînt cel care n-are încotro, deci trebuie să se întrebe dacă şi cît de facultative pot fi pentru sociologi aspiraţiile *shoot for the moon*. Subliniez deci susţinerea că ne putem foarte serios intensifica auto-consilierea de carieră, şi anume prin frecventarea ei sub întrebarea *chiar aşa, ce naiba o fi fost în mintea mea cînd am ales să fac facultatea de sociologie*. Frecventare despre care nu ezit să spun (şi, dacă mi-aţi îngădui-o ca *mentor*, să reglementez) că e de realizat în regimul *fiecare pentru sine croitor de pîine*;

Poate că n-ar fi rău, sociologi fiind, să medităm un pic la acel *nu (prea) ştim de ce se întîmplă aşa, dar e sigur că indisponibilitatea/ antipatia faţă de proiectarea propriului viitor este caracteristică oricărei persoane normale, certamente persoanelor care*

aparțin de ceea ce putem numi culturi de tip european. Materie în care nu mă pot împiedica să nu semnalez următoarea constatare: indisponibilității/ antipatiei față de proiectarea propriului viitor se pare că le corespunde absența, în orice caz ineficacitatea, cuvintelor și expresiilor de limbă naturală aferentabile. Cu alte cuvinte, se pare că înțelepciunea de-zi-cu-zi nu identifică planificarea viitorului personal ca sarcină, cît-de-cît importantă, de viață; și, neavînd resursele de limbă naturală pentru identificare și definirea ei, nu avem nici *pattern*-urile care să ne guverneze ca automatisme culturale în asumarea și realizarea ei.

Dacă e așa, se naște următoarea întrebare, un adevărat mister după mintea mea (normal, de sociolog): cum se explică faptul că specia care a inventat domesticirea, inclusiv domesticirea viitorului, e atît de indiferentă la planificarea viitorului personal? E chiar atît de neimportantă această planificare pentru succesul nostru ca specie?

Iar într-un plan mai puțin misterios, dar incomparabil mai imediat disconfortabil, ne putem pune problema limbajului în care, dacă tot am ajuns la ideea importanței planificării viitorului personal, o putem asuma și realiza ca sarcină. E (destul de) sigur că în culturile populare, deci în înțelepciunea de-zi-cu zi, acest limbaj este inexistent ori cel mult ineficace. Ar trebui să-l inventăm în cultura profesional-științifică, deci în gama *phenotypes/ overt categories*; dar, deoarece nu are corespondenți în gama *cryptotypes/ covert categories*, e greu de crezut că poate fi preluat în vreun limbaj interior, deci ca problemă pentru sine însuși/ însăși. Se pare că abordarea prin jocuri funcționează ca un fel de anticameră a însușirii planificării viitorului personal ca sarcină de viață. Experiența îmi spune însă că în mai mult de jumătate dintre aplicațiile cu setul „Pour planifier mon futur" așa și rămîne, o anticameră; și n-am niciun motiv să cred că situația e altfel la aplicațiile cu alte seturi. O fi treabă de sociolog să se poată mai mult?

Cu observaţia că, apropo de acest „să se poată mai mult", avem deja un număr de inovaţii, cum să le zic, populare, în orice caz cu totul altfel decît profesional-ştiinţifice. Cea mai notabilă este ce fac tinerii – atenţie, este vorba despre ceea ce numim copii de familie bună, şi anume din ţările cele mai dezvoltate, cum ar SUA, Germania, Franţa, Regatul Unit ori Danemarca – după ce termină liceul. Ei bine, alegerea aceasta fiind în vizibilă expansiune de vreo două decenii, în loc „să se ducă la facultate", „se duc prin lume"; în medie cam trei – patru ani, cîştigîndu-şi singuri existenţa, de regulă ca voluntari (de pildă ştergîndu-i la năsucuri pe ţigănuşii din satul Toflea[65], judeţul Galaţi, România; ori învăţîndu-i engleza, aritmetica etc., pe copilaşii din satul Oshipumbu, regiunea Oshana, Namibia). E clar că aceşti tinerii achiziţionează un cu totul altfel de *self awareness* decît cel posibil la ei acasă, inclusiv în ceea ce priveşte limbajul „despre mine şi viitorul meu", deci vor avea opţiuni de viaţă şi carieră semnificativ ne-banale/ ne-rezonabile/ ne-realiste.

- **4.3.2. resursele tehnico-operaţionale de *self management*. Necesitatea de a ne înlocui folcloricele cu profesional-ştiinţifice;**

- cu expresia *resurse tehnico-operaţionale de self managament* mă refer la modalităţile mai mult sau mai puţin procedurale prin care se realizează diversele dimensiuni ale *self management*-ului; planificarea carierei este, de pildă, o astfel de dimensiune, ca şi dezvoltarea creativităţii, dezvoltarea

[65] Ştergîndu-i la năsucuri e un fel de a vorbi foarte timorat, pe care l-aş dori foarte drăgăstos şi respectuos. Pentru că, vai de capul meu şi de zilele mele de cetăţean român şi de sociolog, a trebuit să aflu de la nişte tineri norvegieni – abia ieşiţi din liceu, voluntari, cum ziceam – că se mai întîmplă ca primăvara, dacă întîrzie urzicile şi ştirul, copiii din Toflea şi părinţii lor să mai mănînce şi iarbă. Iarbă, iarbă crudă.

competenței în utilizarea timpului, a abilităților interpersonale ori a abilităților de *self presentation*. În liniile cel mai generale care ne interesează aici, inclusiv sub aspectul forțării unor dihotomizări instructiv eficace, aceste resurse pot fi clasificate ca modalități de natură folclorică (pe care, undeva mai înainte, mi-am luat îngăduința de a le numi *troșcolete folclorice*), respectiv ca modalități de natură profesional-științifică (pe care, tot acolo, le-am numit *resurse de self management cît-de-cît cum-se-cade*). Țintim astfel, apropo de conceperea, configurarea și apoi administrarea politicilor metodologice proprii și personale, punerea sub control a înclinației de a vă folosi, în locul resurselor de *self management* cît-de-cît cum-se-cade, de diverse modalități folclorice;

– în legătură cu cele folclorice, avem mai întîi de notat ca suficient de, cum să zic, general umană înclinația de a mobiliza ca tehnico-operaționale resursele care ne sînt imediat disponibile: pe cele *ad hoc*, cele pe care le inventăm noi înșine, cu sau fără posibilitatea de a indica „sursa/ sursele de inspirație"; respectiv pe cele imediat convocabile deoarece sînt intens circulate, ca veritabile mode, de „folclorul cult". Ideea este să le procesăm dihotomic, practic în opoziție;

– 4.3.2.1. pentru resursele *ad hoc*, adică resursele tehnico-operaționale pe care, pe parcursul redactării politicii noastre metodologice în primă versiune, mintea noastră (crede că) le inventează, instrucțiunea generică este să le luăm în serios, ba chiar să le cultivăm; în orice caz să punem preț pe ele;

- justificarea e neîndoielnică: redactarea politicii noastre metodologice, mai ales cea în primă versiune, este un proces eminamente creativ. În consecință, e de procedat cam ca la brainstorming: adunăm tot ceea ce mintea noastră scînteiază, mizînd pe „cantitate", nu pe „calitate", „fără discernămînt" și fără să ne auto-blocăm în judecarea la fiecare pas dacă „e bine" ce ne-a trecut prin minte. Cu atenție la obiceiul minții noastre – un obicei general uman, din cîte se știe – de a-și ignora propriile scînteieri, inclusiv prin abandonarea „ante portas" a verbalizării acestora, și anume în versiuni ambigue de limbaj interior. Ca să le trecem din stadiul de *cryptotypes* în cel de *phenotypes* e obligatoriu să le asigurăm, ca să rămînem în terminologie Whorf, *morphological implementation*; adică să le scriem (iată încă un motiv pentru care redactarea politicilor metodologice proprii și personale în primă versiune este resursa conducătoare);

- vedem noi mai încolo ce ne-a ieșit și ce corecții & completări sînt de făcut. Ideea este ca, în aceste faze de reconfigurare a politicii metodologice proprii și personale de primă versiune, să ne depășim condiția inițială, mai mult sau mai puțin intuitivă, identificînd și mobilizînd resurse tehnico-operaționale de *self management* din gama explicit profesional-științifică. Cum ziceam, avem ce și de unde alege, resursele pe care literatura de specialitate ni le pune la dispoziție fiind de-a dreptul copioase, la ele adăugîndu-se o ofertă formativă la fel de diversă și disponibilă (constînd în stagii – de training, coaching și mentoring – specializate pe „capitolele", inclusiv tehnico-operaționale, ale *self management*-ului, ca și stagii de dezvoltare personală). Cu precizarea, voi insista mai încolo asupra ei, că, mai ales pentru noi,

sociologii, pe aproape oricare dintre temele acestor stagii le putem realiza în regim de auto-formare;

- 4.3.2.2. pentru resursele folclorice imediat convocabile (deoarece sînt intens circulate de „folclorul cult"), instrucțiunea generică este cea opusă: mai întîi și mai întîi avem de conștientizat înclinația de a mobiliza, în locul resurselor de *self management* cît-de-cît cum-se-cade, inclusiv a celor *ad hoc*, diversele troșcolete care formează „folclorul cult". Pentru că problema nu este că nu am ști să inversăm, eliminînd folcloricele și mobilizînd în locul lor profesional-științificele; problema este că nici nu ne trece prin minte, mobilizînd fără-de-sine troșcoletele, în deplin regim *unaware*. Avem deci de conștientizat acest gen de automatism și, desigur, de blocat; operație care necesită distingerea troșcoletelor de resursele de *self management* cît-de-cît cum-se-cade;

- distingerea aceasta e de asumat ca subiect dificultuos. E mai bine așa deoarece multe și importante dintre respectivele resurse sînt creații ale științelor manageriale, respectiv pentru că nu sînt chiar rare situațiile în care acestea sînt bine și cu aplomb circulate de „folclorul cult". Dar mai ales pentru că se întîmplă ca distingerea de care avem nevoie să necesite terapie anti-snobism; or, să operezi pe cineva de snobism, și anume pe viu, este o activitate exagerat de, cum să zic, *heavy and painful*.

În consecință, pentru a vă ajuta în distingerea troșcoletelor de resursele de *self management* cît-de-cît cum-se-cade, în loc de criterii și instrucțiuni de operare a acestora, voi prefera următoarele aluzii:

- pot înțelege, de pildă, cum se face că, pentru a-ți concepe politica metodologică proprie și personală în primă versiune, „ai ales" să îți faci o analiză SWOT. Ceea ce nu pot pricepe este cum de nu ți-ai dat seama că ți-a ieșit un spanac, quasi-inadministrabil (încerc să mă menținpoliticos; ar fi trebuit să scriu nu quasi-inadministrabil, ci perfect stupid) cînd e vorba să-ți proiectezi „generatorul de adîncime"; asta ca să nu vorbim despre completa zăticneală în materia *shoot for the moon* pe care ne-o procură „straiturile", „uicnesisurile", „oportunitiurile" și „treaturile" cu pricina. (Iar dacă tot veni vorba de troșcolete, pot înțelege cum se face că, pentru examenul de licență, „ai ales" o prezentare în *power point*; ceea ce nu pot pricepe este cum de nu îți dai seama, cît-de-cît preventiv, în ce caraghioslîc te pui făcînd karaoke, adică citind de pe ecran niște texte pe care le văd și examinatorii.[66]) Din păcate, gama acestor scule pare să fie nu numai inepuizabilă, adăugați-le de pildă pe cele de categorie „one minute manager" ori „CV-ul perfect", ci și excepțional de invazivă. Chiar ne place de ele? Chiar le alegem?

- esențialul este să nu „alegeți", ci chiar să alegeți. Adică să fiți *aware*, evaluînd de fiecare dată posibilitatea ca ideile procedurale care vă vin, oricare dintre ele, să nu vă fi venit decît

[66] N-aș vrea să se înțeleagă că pun *power point*-ul la troșcolete (chiar dacă mie mi se pare o invenție cam obosită). La troșcolete pun, și asta foarte decis, utilizările sub justificarea *păi așa face toată lumea* (bună, evident), utilizări care, de regula regulii, îl pur și simplu desfigurează ca tehnică vizuală. Apropo de utilizări cum-se-cade: cunosc colective – de cercetare, dar și de business – în care numărul maxim de cuvinte admis pentru o prezentare în *power point*, indiferent de subiect și indiferent de numărul de diapozitive, este cincizeci; pe număratelea, iar pentru fiecare dintre eventualele cuvinte în plus ai de plătit o amendă colegială, de zece euro de pildă, pe loc și fără niciun fel de derogare.

pentru că *așa face toată lumea* (bună, evident). Nu cred să aveți nevoie de setări de criterii de discriminare explicite; dar apropo de ele, e folositor să știți că: i. pe fiecare dintre ideile procedurale care vă vin, controlați-o de KISS. Fără excepție, cu maxim aplomb pe cele „recunoscute" (pentru cazul în care nu (mai) știți ce e asta cu KISS, aveți de (re)văzut paragraful 2.2.2., cel despre politicile metodologice *Keep It Simple and Stupid*); ii. iar dacă nu vă lămuriți cît trebuie, mobilizați-l pe Murphy. Și anume pe aceea dintre legile lui Murphy care ne instruiește că o sculă făcută și pentru uzul proștilor nu va fi de folos decît acestora. Să n-aveți îndoieli, așa e;

- **4.3.3. managementul politicilor/ proiectelor;**
- pentru definire, vom lua expresia *politică/ proiect*, evident compozită, cu sensul englezescului *policy*. După dicționar[67], *policy* este:
  - 1. a: prudence or wisdom in the management of affairs; b: management or procedure based primarily on material interest;
  - 2. a: a definite course or method of action selected from among alternatives and in light of given conditions to guide and determine present and future decisions; b: a high-level overall plan embracing the general goals and acceptable procedures especially of a governmental body.

Se înțelege presupun că politicile metodologice, inclusiv cele proprii și personale, sînt cu toatele *policies*;

[67] Și anume după Merriam-Webster, vezi https://www.merriam-webster.com/dictionary/policy.

- 4.3.3.1. modalităţile de management al politicilor/ proiectelor fac parte dintre resursele tehnico-operaţionale de *self management*. Normal, modalităţile acestea pot fi profesional-ştiinţifice, după cum pot fi şi folclorice, atît în sensul că ni le putem inventa şi mobiliza *ad hoc*, cît şi în sensul că ne circulă direct pe sub năsucuri, gata să se lase „alese" sub încredinţări de gamă *aşa face toată lumea* (bună, evident). Le pun într-un paragraf distinct deoarece, în conceperea, configurarea şi apoi administrarea politicilor metodologice proprii şi personale, au consecinţele practice cele mai directe; respectiv deoarece mobilizarea de versiuni folclorice pentru aceste modalităţi, ca şi procesarea în regim de troşcoletă a celor profesional-ştiinţifice, sînt cum nu se poate mai *threatening*, şi asta (cam) fără excepţii cît-de-cît administrabile;
- ca instrucţiune, decurge că, pentru succesul politicilor noastre metodologice proprii şi personale, soluţia cu adevărat înţeleaptă este să învăţăm şi noi un pic de *project management*;

- 4.3.3.2. ca să învăţăm şi noi un pic de *project management*, ideea mea este să ni-l luăm ca mentor în primul rînd pe Peter Drucker; şi abia după aceea, dacă şi unde considerăm că este nevoie de completări & precizări, pe alţii (care de regulă sînt discipoli sau colportori mai mult sau mai puţin inspiraţi ai lui Drucker). Ca iniţiere în „reţeta P. Drucker" (eventual şi ca justificare a opţiunii mele pentru ea), avem de ştiut că:

- Peter Ferdinand Drucker (1909 – 2005) este *the founder of modern management*. Dintre conceptele pe care le-a

dezvoltat, aici ne interesează mai ales cele legate de educarea managerială, în special cel de *management by objectives*, respectiv de *self-control*. Și este important să înregistrăm ce spun sursele mai istețe de pe Net despre lucrările lui Drucker, și anume că „au transformat teoria managementului într-o disciplină pe care sociologii să o ia în serios" (în engleza originară, *turned management theory into a serious discipline among sociologists*). Asta ca să contrăm cît trebuie obiceiul lumii academice „social-umane", sociologice inclusiv, de a-l ignora pe P. Drucker și lucrările lui ca aparținînd de „științele manageriale", completamente nefrecventabile, nu-i așa, de la înălțimea științelor noastre;

- elementele centrale în „rețeta Drucker" sînt următoarele:
  - ***scopul***, elementul central al viziunii & misiunii, este răspunsul, de formulat cît mai clar, eventual și *crispy*, la întrebarea *de ce facem asta* (adică ceea ce ne-am propus să facem);
  - ***obiectivele***, cît mai clar de inferat din scop, sînt răspunsurile la întrebarea *ce anume avem de făcut pentru realizarea scopului*. Orice obiectiv trebuie să fie SMART, adică (pentru menținerea acronimului mnemotehnic, citez în engleza originară):
    - *Specific* (cu varianta *Strategic and specific*)
    - *Measurable* (cu varianta *Motivating*)
    - *Assignable* (cu variantele *Attainable, Achievable, Agreed, Action-oriented, Ambitious*)
    - *Realistic* (cu variantele *Relevant, Resourced, Reasonable*)
    - *Time-related* (cu variantele *Time-bound, Trackable, Time-based, Time limited, Time/ cost limited, Timely, Time-sensitive, Timeframe*).

Realizarea oricărei activități/ acțiuni „manageriate", să zicem mai complexă decît ștersul la nas, e avantajos de programat/ judecat/ criticat/ perfecționat în această „rețetă". Avem deci de controlat dacă și în ce măsură: i. scopul este suficient de clar (și de *crispy*) formulat; ii. obiectivele sînt clar inferate din scop; iii. obiectivele sînt suficient de SMART. Și desigur de luat măsurile de optimizare;

- ***planul de acțiune***, înfăptuirea obiectivelor e obligatoriu de programat și de urmărit într-un *plan de acțiune*. Probabil că a concepe și configura un plan (de acțiune), mai ales atunci cînd ai obiectivele setate SMART, necesită o competență care poate fi și intuitivă, eventual cu surse de inspirație în cultura populară. Cred însă că n-ar fi rău dacă, mai ales pentru planul de acțiune care urmează să pună în operă un proiect atît de neobișnuit cum este o politică metodologică proprie și personală, am profita de ocazie ca să ne instalăm o competență tehnică în materie de planificare, semnificativ mai *reliable* decît ceea ce putem mobiliza intuitiv & folcloric. (Chestiune în care țin să adaug că, de altfel, planificările și planurile de acțiune analizabil de eficace sînt instrumente în orice fel de competență, profesională și nu numai.) Sugestia mea ca modalitate tehnică de planificare sînt *diagramele Gant* (scris și Gantt, engl. *Gantt chart*), versiunea cea mai intuitivă și, mai ales, cea mai notorie, inclusiv pentru ceilalți noștri importanți[68];

[68] Poate fi găsită pe Net (pentru *Gantt charts*, Google ne dă peste treisutedemii de intrări). De pildă la https://www.easyproject.com/gantt-project-management/?utm_campaign=world-gantt&gclid=CLnc_qrdMCFdEV0wod36QLwA; sau, la fel de instructiv, la https://www.bitrix24.com/features/tasks.php?gclid=CJTQwNXsrdMCFQwaGwodwYEDow.

- „rețeta Drucker" este, ca să spunem așa, „universală", în sensul că poate fi aplicată pentru orice implică proiecte, de la prestații la organizații, de business ca și *non-for-profit*. Ca rezumat astfel generalizabil, „rețeta Drucker" este setabilă astfel:

1. Misiune
   - P. Drucker: de ce facem ceea ce facem, rațiunea de a fi a prestației. Răspunsul, clar și cît mai *crispy*, la întrebarea *de ce facem asta*;
   - J.A. Pearce, R. B. Robinson: ambiția unică și fundamentală care diferențiază un proiect (în original – companie) de altele, cu același tip de identitate, și care identifică scopul operațiilor în termeni de realizare (și de piață);
2. Viziune
   - portretul dezirabil al proiectului finalizat (în original – al companiei în viitor).
3. Scopuri
   - un set de trei – cinci predicate care formează fundamentul proiectului (în original – companiei) și asigură orientarea acesteia pe durata realizării lui.
4. Beneficiari
   - organizația/ persoana/ persoanele care trebuie satisfăcută/ satisfăcute prin realizarea proiectului:
     - **beneficari primari** = organizația/ persoana/ persoanele a căror (cărei) viață se va schimba prin realizarea prestației/ proiectului;
     - **beneficari suporteri** = voluntarii, partenerii, angajații, donatorii care contribuie la realizarea prestației/ proiectului și care trebuie satisfăcuți pe parcursul realizării sau în urma realizării prestației/ proiectului;
     - **valoare beneficiar** = ceea ce satisface nevoile

beneficiarilor (bunăstarea fizică si psihologică), așteptările acestora (cînd, unde și cum prestația/ proiectul trebuie livrat) și aspirațiile lor (rezultatele dorite pe termen lung);

- **rezultate** = bilanțul prestației/ proiectului. Se definește în vieți schimbate: performanțe, comportamente, circumstanțe, sănătate, speranțe, competențe, capacitate etc.

5. Obiective
   - nivele concrete și măsurabile de realizare a scopurilor;
   - obiectivele bine definite trebuie să fie SMART.
6. Plan de acțiune
   - activitățile detaliate, ordonate în timp și direcționate spre realizarea obiectivelor;
   - diagrama Gant.
7. Buget
   - angajarea resurselor necesare pentru implementarea planului, expresia financiară a unui anumit plan de acțiune.

- e întotdeauna de calculat cu faptul că, deși e mai puțin receptivă la aplicații troșcoletă, ca oricare dintre resursele de *self management* cît-de-cît cum-se-cade, „rețeta Drucker" nu este nici ea imună la astfel de deșteptăciuni;

- **4.3.4. auto-formarea;**
- n-am nimic de obiectat la ideea că formarea în *self management* este normal să evolueze ca piață de prestații profesionale, adică de cumpărat „din exterior" (*outsourcing*), de la furnizori explicit calificați, nu de improvizat „din ce avem și noi prin casă". Chestiune în care mă frecventează de multă vreme nedumerirea de ce pe piața stagiilor de *training*,

coaching, *mentoring*, inclusiv pe teme/ dimensiuni de *self management*, furnizorii sînt absolvenți de aproape orice ți-ar trece prin cap, dar nu și de sociologie, nu prea, spre nu deloc. Convingerea mea este nu numai că am putea și noi (dacă pot inginerii și economiștii, noi de ce să nu putem), ci că licența în sociologie ne oferă avantaje comparative substanțiale, plasîndu-ne potențial între furnizorii cei mai de succes; și mă pur și simplu scoate din sărite să mă gîndesc la motivele pentru care „alegem" să ne tot ignorăm ca furnizori pe această piață de prestații profesionale;

- este deci destul de probabil ca *self management*-ul de care (credem că) avem nevoie să ajungă la noi ca oferte marketizate de furnizorii deja în piață, pe care adică să ni le cumpărăm de la aceștia; dar să constatăm, să fiu iertat de previziunea sumbră, că n-avem banii potriviți sau, e cam același lucru, că „avem alte priorități". Consider că măcar din acest motiv avem de luat în calcul varianta auto-formării, adică a achizițiilor de *self management* pe care să ni le producem „din ce avem și noi prin casă";

- insist să susțin că *self management*-ul este pentru noi, sociologii, perfect realizabil în regim de auto-formare, și asta pe aproape oricare dintre temele/ dimensiunile *self management*-ului; iar singurele excepții sînt temele/ dimensiunile care nu vă interesează „în general": dacă nu vă interesează „în general", nu văd motive pentru care v-ar interesa pentru voi, și încă la nivelul de a vă cumpăra vreun stagiu în materie. Pot fi de acord că această supoziție e discutabilă în plan general. Poate vreți să spuneți de pildă că absolvenții de marketing sînt din start mai reușiți decît noi ca *trainer*-i

de vînzări, la fel cu absolvenţii de psihologie ca *mentor*-i în gestiunea conflictelor. OK, se poate discuta; dar dacă va fi vorba despre faptul că pe tine, absolvent de sociologie, te interesează să produci şi să vinzi stagii de *self management*, garantez că singura condiţie realmente decisivă, indiferent de temă/ dimensiune, este să te intereseze *davvero*. Celelalte vor veni în trenă.

Ca nicidecum discutabil însă, susţin că resursele complementare generale – acel „un pic de *self management*" de care avem nevoie pentru conceperea, configurarea/ redactarea şi (apoi) administrarea politicilor noastre metodologice proprii şi personale – ni le putem fără probleme pune la dispoziţie prin auto-formare. Cu alte cuvinte că atît consilierea de carieră şi înlocuirea tehnico-operaţionalelor folclorice cu profesional-ştiinţifice, cît şi managementul politicilor/ proiectelor vi le puteţi fără probleme disponibiliza prin *self training, self coaching, self mentoring*;

4.4. Resurse complementare specifice: tipologizările/ inventarele de modalităţi de produs cunoaştere explicativ-predictivă *reliable*;

- ca orice *policy*, şi politicile metodologice proprii şi personale, explicite şi deliberate se realizează prin planuri de acţiune; iar specificitatea acestor planuri de acţiune constă în configurarea lor ca planuri de achiziţii, adică să alegi care sînt modalităţile de produs cunoaştere explicativ-predictivă *reliable*[69] *pe care urmează să ţi le însuşeşti (deoarece pe acelea*

[69] Precizări relative la expresia „modalităţi de produs cunoaştere explicativ-predictivă *reliable*": i. pentru viteză, o putem contrage în versiunea „explicativ-predictive"; ii. cu condiţia de a ţine sub control consecinţele stilisticii (neo)pozitiviste, o putem lua cu sensul „metode, tehnici şi procedee de produs

ți le-a „dictat" generatorul tău de adîncime/ shoot for the moon-ul tău). E clar că, pentru ca să-ți configurezi planul de achiziții, ai avea nevoie de un inventar al modalităților de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*, inventar care, pentru prima orientare, cel mai folositor ar fi în versiunea listă. La fel de clar este că, pentru ca să-ți faci cu promptitudine deciziile metodologice și pentru ca acestea să fie optime, ai avea nevoie de un dublet tipologic al listei, adică de o tipologie cît mai bine organizată a modalităților de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*;

- **4.4.1. configurarea de principiu a planului de achiziții: schiță procedurală;**

- 4.4.1.1. în ipostazele imediat la îndemînă, versiunea listă a inventarului de explicativ-predictive pe care să-ți faci planul de achiziții poate să fie unul sau altul, la alegerea ta, dintre cuprinsurile sau/ și indexurile a ceea ce ar trebui să găsim ca resurse bibliografice – tratate, manuale, dicționare, enciclopedii ori altfel de texte – referitoare la metodele și tehnicile de cercetare explicativ-predictivă sociologică. Recomandarea mea, direct calculabilă în deprovincializarea competenței explicativ-predictive de sociolog așa cum o definește politica metodologică integrativă, este destul de altfel, reglementînd ca optimă următoarea succesiune: 1. începem cu resursele „mai meta", deci cu resursele bibliografice care se referă la explicativ-predictivele cele mai generale,

cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*"; iii. folosesc *reliable* cu sensul pe care îl acreditează limbajul de specialitate (al epistemologiei/ metodologiei): un construct mental este *reliable* atunci cînd îi putem determina, notifica și administra condițiile și limitele încrederii pe care o putem avea în el.

care pot fi utilizate în orice domeniu ştiinţific; 2. după ce neam făcut opţiunile de achiziţie din gama acestor explicativ-predictive, cele mai generale, continuăm cu nivelul următor. Şi anume alegerea pe unul sau altul dintre cuprinsurile sau/ şi indexurile resurselor bibliografice – tratate, manualelor, dicţionare, enciclopediil ori altfel de texte – dedicate explicativ-predictivelor din domeniul social-uman. Mai întîi celor general valabile pentru acest domeniu, apoi celor specializate; dar indiferent care ar fi acestea, inclusiv cele pe care corifeii şi învăţătorii noştri le ignoră ori de-a dreptul meprizează (cum sînt, de exemplu, cele din „ştiinţele manageriale"); 3. finalizăm cu nivelul resurselor bibliografice specifice, cele referitoare de metodele şi tehnicile de cercetare explicativ-predictivă sociologică;

- 4.4.1.2. procedural, lucrurile ar fi evidente: pe cuprinsurile sau indexurile respective îţi faci alegerile de primă instanţă, alegeri pe care le poţi controla imediat, pe textul aferent fiecărei alegeri aşa cum îl găseşti în tratatul/ manualul/ dicţionarul/ enciclopedia/ altfel de textul din care citeşti. Fiind vorba de alegeri de primă instanţă, învăţatul explicativ-predictivelor pe care le-ai ales poate fi foarte sumar, şi anume doar atît cît să te lămureşti dacă respectivele explicativ-predictive sînt sau nu ceva ce îţi trebuie în planul de achiziţii;

- documentarea propriu-zisă vine după aceea, şi anume ca documentare metodologică uzuală. Insist adică să susţin că: i. trusa noastră personală e bine să fie formată preponderent din intrări de primă instanţă (în genul alegerilor precizate mai sus). Despre care avem de ştiut doar atît cît să ne facem

deciziile metodologice de primă instanță; ii. ne vom documenta cît trebuie cu ocazia fiecărei cercetări, pentru fiecare dintre metodele, tehnicile și procedeele pe care am decis să le utilizăm. Și vom face această documentare chiar și pentru metodele, tehnicile și procedeele despre care credem că sîntem deja foarte familiarizați/ familiarizate;

- pentru documentarea propriu-zisă, deoarece e sigur că resursa bibliografică pe care ai utilizat-o în primă instanță nu te lămurește, *voir* instruiește, îndeajuns, te vei duce și la alte colecții de tipul tratat/ manual/ dicționar/ enciclopedie care conțin explicativ-predictivele din planul tău de achiziții. Iar cînd nu îți ajunge, te vei duce la surse bibliografice strict dedicate (monografii, de pildă despre raționarea anulabilă, *latin square, Solomon four group* , experimentul *double blinde* ori *bootstrap/ Jackknife*), surse pe care stă în obligațiile de bază ale tratatelor/ manualelor/ dicționarelor/ enciclopediilor să le indice;
- ca modalitate, să zicem complementară, de realizare a documentării recomand întrebatul în stînga și-n dreapta, pe la prieteni, (foști) colegi sau/ și (foști) profesori, susceptibili de a ști mai multe în materia uneia sau alteia dintre alegerile tale de primă instanță; la mine de pildă, nu prea e indicat să vii pentru statistica multivariată, dar poți veni pentru *the covering law model* sau experimente *post-test only* (normal însă, ca la oricare prof de MTCS, mai poți veni și pentru altele, la limită pentru oricare dintre cele despre care nu ai găsit ce și cum îți trebuie.) Vorbesc cît se poate de serios: deși poate părea exagerat de originală față de ce învățăm la școală, această modalitate de documentare prezintă tot felul de avantaje, de exemplu pe acela de a te scuti de ore și ore de căutare bibliografică în orb sau avantajul, respectiv

de acela, poate şi mai important, de a-ţi diminua neliniştile de a fi ratat surse bibliografice esenţiale; de altfel, o recomand şi pentru documentările – mult mai în orb şi mult mai neliniştitoare în materia relevanţei surselor explorate – cu care ne facem încadrările teoretice. Şi poate n-ar fi rău să evidenţiez unul dintre avantajele ei generale şi mai de durată, şi anume solidarităţile şi coeziunile pe care este în natura ei să le iniţieze şi întreţină;

- **4.4.2. configurarea *de facto* a planului de achiziţii: *fiecare pentru sine croitor de pîine*;**

- 4.4.2.1. problematica de adîncime a acestui paragraf 4.4. este despre acel „ai avea nevoie" dinspre finalul primului aliniat. Ca intrare, avem de înţeles ce este cu expresia tipologizări/ inventare, evident compozită. Ei bine, trebuie să mă folosesc de ea deoarece, în materia resurselor complementare specifice, sînt de reglementat din start cîteva chestiuni nu numai la fel de importante, ci şi inseparabil & concomitent importante. Astfel:
  - ca să funcţioneze ca resursă constructivă pentru planul tău de achiziţii, un inventar de modalităţi de produs cunoaştere explicativ-predictivă *reliable* e obligatoriu să(-ţi) fie perfect disponibil. Dar să nu fie doar o agregare mai mult sau mai puţin tabelară de denumiri, cum la o adică poate arăta, fără obiecţii iniţiale de luat în serios, o tipologie; ci să fie o agregare, la limită o listă, care să te trimită, pentru fiecare dintre modalităţile de produs cunoaştere explicativ-predictivă pe care le-ai ales ca să le înveţi, la sursele, bibliografice sau în alte feluri instructive, din care efectiv să înveţi;

– iar ca să fie cu adevărat demn de încredere și, totodată, maniabil ca bază de alegere promptă, inventarul acesta e obligatoriu să fie cît mai complet și cît mai clar organizat; ceea ce înseamnă că e obligatoriu să fie rezultatul unei tipologizări. Cu alte cuvinte, generatorul și „turnul de control" al oricărui inventar de explicativ-predictive trebuie fie o tipologie care acoperă de o manieră analizabilă exigențele oricărei tipologii bine făcute (adică, dar probabil că sînt mult prea pretențios spunînd asta, ale taxonomiilor); cel puțin pe cele de bază, și anume exigența exhaustivității setului de itemi pe care îi organizează, respectiv exigența exclusivității mutuale a itemilor cu pricina. Insist: orice inventar de modalități de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable* trebuie să fie inferat dintr-o tipologie analizabil de bine făcută a respectivelor modalități;

– mă folosesc de *tipologizări/ inventare*, și nu de *tipologii/ inventare*, valorificînd proprietatea limbii române de a folosi, cu deplină naturalețe și perfect inteligibile pentru nativii ei, substantive făcute pe infinitivul lung (al verbelor): a ședea – ședere, a vedea – vedere, a cînta – cîntare etc.; cu observația că genul acesta de substantive au o proprietate specială, și anume de a conserva sensul de *acțiune în curs de desfășurare, neterminată/ nefinalizată* prezent în infinitiv. Motivele pentru care invoc acest sens țin de proiecția acelui „ai avea nevoie" pe realitatea, ca să zic așa, a magaziilor centrale. Ceea ce putem găsi *de facto* ca tipologii/ inventare de explicativ-predictive, găsire care constituie una dintre expresiile cele mai directe ale precarității competenței explicativ-predictive, de sociolog și nu numai de sociolog, arată cam așa:

- eventualele inventare de explicativ-predictive, începînd cu cuprinsurile sau/ şi indexurile tratatelor/ manualelor/ dicţionarelor/ enciclopediilor de explicativ-predictive, nu obişnuiesc să-şi declare tipologiile din baza de inferare. Unde „nu obişnuiesc" chiar asta înseamnă, şi anume ceva de genul „n-are niciun rost să arăt tipologia (pe care mi-am făcut tratatul/ manualul/ dicţionarul/ enciclopedia) deoarece e LMC evidentă şi, în acelaşi timp, evident bună, deci nimeni nu ar utiliza o alta". Problema este că dacă reconstituim respectivele tipologii (operaţie realmente LMC posibilă), le constatăm ca eminamente defectuoase, fără excepţie şi pe oricare dintre exigenţe; nişte alandale în materie de exclusivitate mutuală (ca şi, mai ales, de organizare pe nivele şi pe tipuri), una mai parţială şi mai *cherry picking* indolentă decît alta în materie de exhaustivitate;
- cît priveşte producţia de tipologii explicite, de rulat eventual ca bază de inferare pentru conţinutul şi organizarea tratatelor/ manualelor/ dicţionarelor/ enciclopediilor de explicativ-predictive, ea este, pe de o parte, foarte, dar foarte restrînsă, iar pe de cealaltă titularizată de academici de condiţie aşa, mai specială; şi anume aşa, mai mărginaşi, care s-au refugiat în producerea de astfel de tipologii deoarece nu sînt suficient de dibaci în temele „realmente", de fapt uzualmente, academice. Pot să spun asta deoarece aceşti academici, adică autorii de studii şi articole cu subiectul *typology of research methods*, deşi scriu, literal, *typology* şi cu toate că e greu de crezut că n-ar fi auzit cum că tipologiile au de complinit oareşce exigenţe, tărişoare, cînd e să producă vreo tipologie în materie (iau la întîmplare, despre *research methods within the social sciences* de pildă), reuşesc

de fiecare dată să o facă varză[70]. Consecința este că tipologiile de „metode de cercetare" notificate ca atare sînt imposibil de operat pentru alte scopuri, și asta în cel mai bun caz, decît cele de serai universitar (ca teme de curs și subiecte de examen, presupun); nicidecum pentru a fi operate, fie și în versiunea listă, ca planuri de achiziție[71];

– 4.4.2.2. va trebui să (re)vedeți paragraful 1.1. al stagiului nostru de *mentoring*; vreau să spun ia faceți-vă un bine și (re)vedeți-l, chiar acum.

Cu mintea critică și stenică din această fază, de încheiere, a *mentoring*-ului nostru, veți înțelege că, apropo de inventarele de

[70] Mă foarte jenez să argumentez prin exemplificări la sursă, între altele deoarece niciun astfel de product nu e mai ne-varză decît altul. Dacă nu mă credeți, vă invit să încercați pe cont propriu, căutînd *typology of research methods* pe Net, pe Google de pildă, care ne dă mai bine de cincisutedemii de intrări. Luați cîte vreți & pe care le vreți, controlați-le la cele două exigențe de bază, trîntiți-mi-le în cap pe cele pe care le constatați ca OK; pariez că voi rămîne cu freza intactă.

[71] Deoarece e posibil să nu se înțeleagă ce tot mîrîi & cîrîi eu aici, voi da totuși un exemplu, pe cel mai des colportat, din ceea ce se vede, menținînd însă opțiunea anonimizării sursei. Deci, *the main categories (or hierarchies)* (sic! Cel puțin pentru că nu toate „categorizările" sînt clasificări ordinale, adică „ierarhii"; sic! și pentru că, în uzajul pînă la urmă normal, „categorii"/ „categorizare" trimit la clasificări nominale) în „tipologia metodelor de cercetare din științele sociale" sînt: *1. frameworks for research and research designs; 2. data collection; 3. data quality and data management; 4. data handling and data analysis; 5. ICT, software and simulation; 6. research management and application of research; 7. research skills, communication and dissemination.* Mă întreb cine și pentru ce și-ar cumpăra un tratat/ manual/ dicționar/ o enciclopedie de explicativ-predictive din „științele sociale" configurat/ă pe aceste șapte „categorii (sau ierarhii)". Dar mai ales cum să-mi fac între ele alegerile din planul de achiziții: problemă destul de dificultuoasă, certamente pentru mine, deoarece, între altele, pur și simplu nu mă duce mintea să-mi dau seama pe unde în această tipologie se vor fi aflînd neimportantele astea de explicativ-predictive (completamente neimportante din moment ce, spre deosebire de metodele de *data collection*, de *data quality* etc., ele nu-și găsesc locul, nicidefel ca *main categories*).

explicativ-predictive, vă veți afla de fiecare dată în situație optativ-condițională, adică *aș avea nevoie, dar nu voi găsi niciodată ceea ce îmi trebuie*;

- la o primă vedere concluzia ar putea fi că, trebuind să vă descurcați pe cont propriu, rezolvarea ar fi să identificați, din literatura de specialitate, vreau să zic, ori să inventați, pornind tot de acolo, *cherry picking*-ul/ combinația de *cherry picking*-uri care vă convine. Și n-aș zice că am vreo îndoială – din păcate chiar puteți asta; este vorba despre derapajul de clone în care dificultățile de care vorbeam sînt de natură să ne, și asta la modul cel mai natural, împingă. N-am adică nici o îndoială – „depășirea" lor se poate realiza școlărește; de pildă așa: avînd sub ochi o oarecare tipologie, ba chiar și numai o oarecare sumară și *cherry-picking* trecere în revistă, a ceva ce seamănă a „metode și tehnici de cercetare sociologică explicativ-predictivă", cel mai la îndemînă îți va fi să o alegi pe vreuna dintre respectivele „metode și tehnici", să o pui într-un plan de achiziții, pe care să ți-l reprezinți apoi ca întruchipare a politicii tale metodologice, proprii și personale;

- vă rog însă să vă gîndiți la ce ați avea de cîștigat – în afară, desigur, de incontestabilele beneficii ale supușeniei de clone – dintr-o astfel de rezolvare. Între altele pentru că, din motive foarte întemeiate – sînteți totuși *mentorees*, conștienți/ conștiente de precaritățile în care ne ține condiția de clone –, am ales o cu totul altă rezolvare. Și anume pe aceea de a vă face părtași/ părtașe la problemă: vă voi arăta „soluțiile mele" de tipologizare a explicativ-predictivelor „bune pentru sociologi", insitînd însă asupra limitelor lor și asupra exploatării

acestora ca oportunități. Pe scurt, vă invit să rămîneți, ba chiar ranforsîndu-l cu acest prilej, în deplinul statut de *mentorees*. De fapt, la cît de îndelung și de sistematic inculcate ne sînt „rezolvările" din condiția de clone, nu prea am de ales, deci vă (mai) somez (o dată): păstrați-vă *mentorees*!

Ca ținută de drum, consider că n-ar fi deloc rău să luăm în calcul povestea lui *criză* – sîntem într-o criză cu tipologizările astea – pe chinezește: pentru ceea ce noi zicem/ scriem și înțelegem drept *criză*, limba chineză folosește un semn cu în același timp două înțelesuri, egal de tari: *pericol*, respectiv *șansă/ oportunitate*. (Iar chinezii – și ar fi bine să nu uităm asta, eventual și pentru alte ocazii – scriu și citesc încă de pe vremea cînd, ca să generalizez o spusă a lui Arghezi, noi ne legănam în cozi prin codrii Europei.)

– susțin deci că nu e deloc cazul, de fapt că nu avem voie, să ne poziționăm *non possumus*; de asemenea, refuz să admit soluția de a ne mulțumi cu ce găsim. Ideea mea este cu *tipologizare* în loc de *tipologii* (mai mult sau mai puțin disponibile, mai mult sau mai puțin varzolete). În registrul pe care l-am convenit, și anume *fiecare pentru sine croitor de pîine*, vă mobilizez la competență, necesarmente (auto)reflexivă, în tipologizarea explicativ-predictivelor și la exercitarea ei neabătută: vom ști astfel, despre oricare inventar de explicativ-predictive pe care îl vom alege (ca să ne facem planul de achiziții), cîte parale face; ne vor veni astfel tot felul de idei pentru a-l face cît mai demn de încredere pe cel pe care l-am ales; vom avea astfel în minte – poate nu de fiecare dată foarte clare, dar întotdeauna potențial productive, inclusiv ca administrabilitate și *feed-back* corectiv – problemele, deci și limitele de *reliability* a ceea ce am configurat și realizăm ca plan de achiziții;

4.5. Această carte, *Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive*, ca resursă;

- foarte simplu vorbind, exceptînd eventual acest capitolul introductiv, *Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive* nu este decît un item al magaziei noastre centrale, una dintre resursele bibliografice din care se poate documenta metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive. Una dintre aceste resurse, nicidefel singura: oricît de critic ne-am raporta (eu, de pildă, e clar că nu mă raportez chiar foarte prietenos) la ceea ce magazia centrală, a noastră și nu numai a noastră, a acumulat, deci conține și ne putem pune la dispoziție, sărăcia în materia modalităților de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable* este mult prea periclitantă ca să ne putem permite ignorarea vreunei resurse.

Că este un altfel de item ține de evidență: este una dintre puținele cărți explicit alocate cercetării (sociologice) eplicativ-predictive, are un gabarit mai mare, iar metodele, tehnicile și procedeele explicativ-predictive pe care le conține, semnificativ mai diverse, sînt configurate și organizate destul de cu totul altfel decît magaziile centrale, a noastră și nu numai a noastră, obișnuiesc. Decurge necesitatea unui „manual de utilizare", un fel de hartă care, suprapozabilă pe ceea ce obișnuiește, cît și cum obișnuiește, magazia noastră centrală în materie de explicativ-predictive, deci semnalizînd *ab initio* diferențele de nivel general (mai încolo și fiecare la locul ei, voi introduce și altele, circumstanțiate), evită încurcăturile, potențial blocajele, care pot surveni în activitățile de (auto-)învățare, inclusiv în activitățile de documentare metodologică. (Mai ales că, știind cu cîtă parcimonie trebuie să alocăm timpul destinat documentării, mă refer în primul rînd la documentarea metodologică

a cercetărilor suport de prestații profesionale, respectiv cît de din mai mult de o sursă trebuie să ne facem documentările, e limpede că numai de surse cu conținuturi și organizări unicat, opace în raport cu ceea ce și ceea ce cum deja s-a acumulat, nu avem nevoie.)

- **4.5.1. „manual de utilizare & hartă", dar și suport de (auto-)*training* în tipologizarea explicativ-predictivelor;**

- profitînd de faptul că avem sub ochi o carte explicit alocată cercetării explicativ-predictive, am decis ca pe necesarul „manual de utilizare & hartă" să-l dublez cu funcția de suport pentru antrenamentul (auto)reflexivității critice în materia tipologizării explicativ-predictivelor, adică aplicînd respectiva (auto)reflexivitate critică pe tipologia care generează și configurează această carte. Justificarea de principiu se găsește la paragraful 4.4.2.2., imediat anterior (mai direct în ultimul aliniat, cel cu nu avem voie la *non possumus* și nici să ne mulțumim cu ceea ce găsim);

- 4.5.1.1. tipologia pe care ar trebui să o produc și să o operez angajează standardul de competență explicativ-predictivă de sociolog așa cum îl definește politica metodologică integrativă. În acest standard, originalitatea cu adevărat originală ar fi fost să produc un manual/ tratat/ dicționar ori enciclopedie organizat/ă pe o tipologie inferată riguros și cap-coadă din respectiva politică metodologică. Adică pe o tipologie evoluată, o voi denumi în continuare quasi-taxonomie, în care modalitățile de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable* sau cel puțin ceea ce este identificabil în ideea de metode și tehnici de cercetare sociologică explicativ-predictivă, să fie organizate pe o tipologie, de asemenea

evoluată, a prestațiilor profesionale de sociolog practician. Cu distribuirea respectivelor cunoștințe pe nivelele, eu am inventat rigoarea asta, deci nu mă pot sustrage, metode – tehnici – procedee. Ca utilitate și utilizare, asta ar însemna că:

- știind în ce constă prestația profesională pe care ai convenit-o cu clientul, adică ce ai de schimbat, la care entitate social-umană și care anume trebuie să fie rezultatele schimbării, pe respectiva prestație să o poți identifica, ne-echivoc, în primul volet al quasi-taxonomiei, și anume în tipologia evoluată a prestațiilor profesionale de sociolog (practician);
- pentru ca apoi să poți identifica, tot ne-echivoc, care sînt metodele, tehnicile și procedeele de cercetare explicativ predictivă pe care, în al doilea său volet, quasi-taxonomia le setează ca de principiu optime pentru realizarea cercetării explicativ-predictive de care ai nevoie ca suport de cunoaștere al prestației tale. Și să alegi de acolo metoda/ tehnica/ procedeul ori combinația de astfel setate explicativ-predictive care se potrivește cel mai bine pentru prestația ta, în funcție de standardul de *reliability*, adică de validitate și fidelitate, pe care îl judeci ca adecvat, respectiv în funcție de resursele pe care le-ai identificat ca realmente disponibile;

- mai pe îndelete, într-o astfel de organizare, patrimoniul de cunoștințe despre metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive acumulat pînă acum în magazia centrală a profesiei & științei noastre, plus „importurile" din alte magazii, ar fi trebuit să îl repartizez pe tipologia primului volet. „Căsuțele" din quasi-taxonomia care ar rezulta

ar fi de exemplu ca următoarea: metodele de cercetare explicativă, tehnicile aferente acestor metode și procedeele aferente acestor tehnici, tehnici și procedee optime pentru prestațiile profesionale în care sociologul este *task/ project manager* pe cont propriu, are de accelerat derularea unui conflict, conflict survenit între un număr de grupări din organizația clientului, organizația respectivă este în sectorul privat de business, iar comportamentele asupra cărora are de intervenit sînt conversațiile dintre persoanele care compun fiecare dintre grupările în conflict. Totodată, în concordanță cu pretențiile de distinctivitate între explicativ și predictiv pe care le statuează metoda științifică sub principiul fundaționismului, metodele, tehnicile și procedeele predictive de folosit în acest tip de prestație ar fi trebuit le pun în căsuțe distincte față de cele în care am pus metodele, tehnicile și procedeele explicative;

- această quasi-taxonomie ar trebui să acopere funcțiile de bază ale oricărei tipologii evoluate (că de aia îl are în denumire pe taxonomie) sau măcar rezonabil de bune (că de aia am denumit-o quasi-, deci ca-și-cînd-taxonomie). Și anume, cu aplicație la modalitățile de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*, pe următoarele:
- funcția de suport pentru deciziile metodologice, inclusiv pentru configurarea planurilor de achiziții;
- funcția de ghid pentru a ne descărca, foarte prompt, cunoștințele tehnico-metodologice de care avem nevoie din magazia centrală și nu se află în trusa noastră personală;
- funcția de matrice de descoperire. În sensul că ar trebui să evidențieze căsuțele goale sau cu conținuturi insuficiente, adică tipurile de prestații profesionale de sociolog practician pentru care magazia noastră centrală nu conține nimic din

cunoștințele metodologice explicativ-predictive care ar fi necesare; sau conține prea puțin/ insuficient de practicabil/ insuficient de *reliable*. Astfel încît să vedem, dintr-o ochire cum s-ar zice, care sînt cunoștințele metodologice explicativ-predictive pe care le avem de inventat, de perfecționat sau, de ce nu, de preluat și eventual acomodat din magaziile centrale ale altor profesii/ domenii de cercetare, științifică și nu numai științifică;

- iar pentru a fi completă, originalitatea aceasta ar fi trebuit să joace la fel de atent și exigențele de pragmatică a prestațiilor profesionale de succes, cele sintetizate de expresia *prompt, clar și sigur*. Ceea ce, între foarte multe altele, dar de o manieră pur și simplu ne-ocolibilă, ar fi trebuit să producă privilegierea metodelor, tehnicilor și procedeelor de cercetare explicativă și predictivă cauzală, de departe cele mai adecvate cînd intervențiile tale „pe butoane" trebuie să fie prompte, clare și sigure, deci cu rezultate pe care să le poți garanta;

- scriind la „Cercetarea sociologică" de mai bine de două decenii (aproape zilnic în ultimii șase ani), nu se poate spune că n-am încercat, și încă de cîte ori; dar de reușit n-am reușit niciodată cum de principiu eu însumi arăt că ar trebui să se poată;
- primul volet al quasi-taxonomiei s-a dovedit, ca să zic așa, partea plină: am constatat că nu aș întîmpina dificultăți serioase pentru a produce o tipologie evoluată – adică și suficient de multicriterială, și riguroasă – a prestațiilor profesionale de sociolog (practician); ba chiar am și produs o astfel de tipologie[72]. E adevărat, în variante cît-de-cît garantabile

[72] O putem (re)vedea în volumul 1 al „Cercetării sociologice", în versiune populară la paginile 15-16, iar în versiune „profi" la paginile 48-49.

la exhaustivitate, o astfel de tipologie nu poate fi decît o dihanie, inoperabilă ca atare; varianta mea de pildă generează nu mai puțin de 88.536 de „căsuțe", adică tot atîtea tipuri distincte de prestații profesionale de sociolog practician (pe care să aloci explicativ-predictivele). Dar asta nu înseamnă defel că ele nu pot fi reduse la gabarite rezonabile: oricine a restrîns vreodată variația unei variabile index la un număr gestionabil de ipostaze știe cum se face asta. Altfel vorbind, nu aș fi avut probleme să produc tipologii ale prestațiilor profesionale de sociolog practician cu unsprezece, cu nouă, cu șapte, ba chiar și cu cinci „căsuțe", deci cît se poate de administrabile;

- partea ne-plină este cealaltă, voletul cu explicativ-predictive. E sigur că am fost persecutat de neputințe personale, de hărnicie, ca și de minte. Au fost însă și altele, niște altele care ne privesc pe toți și pe toate. În primul rînd disproporția dintre ceea ce în mod normal și curent ne-ar trebui și ceea ce în mod normal și curent putem avea, acea disproporție care ne predestinează periferiilor ocupaționale. Simplu vorbind, am fost nevoit să constat că nu prea am ce organiza. Oricît de restrînsă ar fi tipologia prestațiilor profesionale de sociolog practician și oricît de nonșalante, *voir* forțate, ar fi alocările în configurația metode – tehnici – procedee, ceea ce magazia centrală a profesiei & științei noastre conține ca explicativ-predictive, fie și în ideea restrînsă de metode și tehnici de cercetare explicativ-predictivă, fie și în versiuni procedural șleampete, acoperă foarte precar respectiva tipologie. Și anume în sensul că majoritatea căsuțelor rămîn – să mă ierte Cei De Sus, de ieri, de azi și de peste tot – eminamente goale, deci că nu e (mai) nimic de pus în ele;

- 4.5.1.1.1. Ca explicaţie pentru de ce se întîmplă aşa, prima mea ipoteză (ipoteză = explicaţie posibilă, dar care încă nu a fost probată ca adevărată sau ca falsă) este că se întîmplă aşa deoarece mai tot ce se ştie şi se vehiculează în materie face oficiul de cunoştinţe metodologice destinate exclusiv situaţiilor în care studenţii la sociologie/ absolvenţii de sociologie au de realizat cercetări explicativ-predictive de uz academic, de la lucrări de seminar şi teze de licenţă, la teze de doctorat şi studii/ cărţi de publicat ca literatură de specialitate. Nu studenţilor pentru a deveni sociologi practicieni, necum absolvenţilor de sociologie pentru a angaja şi face cum trebuie prestaţii profesionale de sociolog practician.
- sînt însă nevoit să calculez cu următoarea explicaţie , de fapt ipoteză, rivală: prevalenţa netă – dar nu netă, ci netă de netă, la toate capitolele, de la număr, diversitate şi isteţime, pînă la acurateţea procedurală şi instructivă – a metodologiei cercetării descriptive în dauna metodologiei cercetării explicative şi predictive este loc comun în chiar nucleul metodei ştiinţifice, ştiinţele naturii; deci mi-e tare teamă că această situaţie nu este explicabilă mai ales prin eventualele indolenţe/ nepriceperi ale autorilor de MTC-uri. Explicaţia cea mai bună (adică ipoteza rivală) pentru această prevalenţă/ disproporţie – o anomalie, o contravenţie cît se poate de majoră faţă de însăşi esenţa metodei ştiinţifice – este aceea care o acuză drept deficienţă funciară a metodei ştiinţifice ca paradigmă & tehnologie a cunoaşterii de succes. Foarte interesantă ca temă de cercetare în sociologia (ca şi în filosofia) ştiinţei, ca problemă de administrat apropo de cercetările noastre explicative şi predictive această anomalie nu face decît să ne precizeze şi ranforseze exigenţele de autoreflexivitate;

- e de discutat însă, măcar un pic, despre posibilitatea de a realiza – cîndva mai încolo, prin inovațiile tehnico-metodologice ale tuturor celor care au de-a face, într-un fel sau altul, cu cercetarea explicativă și predictivă – „umplerea" căsuțelor actualmente goale; adică o (quasi-) taxonomie a metodelor, tehnicilor și procedeelor de cercetare explicativă și predictivă, taxonomie amenajată pe o tipologie evoluată a prestațiilor profesionale de sociolog. În ceea ce mă privește, despre această posibilitate mă cutreieră o foarte îndesată combinație de da-uri și de nu-uri;
- pe de o parte sînt cît se poate de încrezător. Știu de pildă că, în versiunea ideală (i.e., în sens Max Weber, ca *tip ideal*) pe care o promite politica metodologică integrativă, un manual de MTCS e de făcut obligatoriu în versiune digitală, astfel încît conținutul lui să poată fi sortat și accesat după mai multe criterii, în mod necesar după combinarea criteriului *tip de prestație* cu criteriul *metodă, tehnică sau procedeu de cercetare*, în decupajul *descriptive, explicative sau predictive*. Cu următoarele instrucțiuni: i. fără asumarea explicită a unei anumite politici metodologice, orice încercare de a organiza magazia noastră centrală la un nivel adecvat exercitării profesiei de sociolog va pluti între diverse opțiuni *cherry picking*, mai mult sau mai puțin idiosincratice (un exemplu edificator fiind chiar încercarea de tipologizare pe care am făcut-o în volumul 1 al „Cercetării sociologice", p. 313-317; voi reveni asupra chestiunii); ii. în orice asumare explicită, căsuțele goale, ca și dificultățile de alocare a cunoștințelor metodologice existente sînt de luat într-o perspectivă critică dublă: mai întîi, normal, ca provocare la inovație tehnico-metodologică, dar obligatoriu și ca semnale de alertă în conexiune cu slăbiciunile metodei științifice ca paradigmă;

- pe de cealaltă parte sînt cît se poate de neîncrezător. La bază, este vorba despre chiar slăbiciunile metodei ştiinţifice ca paradigmă. Mai precis despre probabilitatea, pare-se foarte consistentă, ca aceste slăbiciuni să nu fie administrabile ca surse de perfecţionare incrementală sau, preluîndu-l pe Kuhn, în perimetrul MTV al metodei ştiinţifice. Sînt foarte multe şi din ce în ce mai tari semnalele în această direcţie, de la distinctivitatea metodologică foarte specială, iar pe mari porţiuni indistinctivitatea, dintre nivelul cunoaşterii/ cercetării explicative şi nivelul cunoaşterii/ cercetării predictive, la imposibilităţile de principiu ale explicaţiei cauzale şi ale predicţiei, imposibilităţi evidenţiate nu numai de ontologiile, deci de filosofia secolului XX, ci şi de frontierele cercetărilor fundamentale din înseşi ştiinţele naturii. Înţelegem astfel că metoda ştiinţifică şi-a epuizat resursele specifice de inovare metodologică explicativă şi predictivă, ceea ce urmează nu poate fi decît o altă paradigmă a cunoaşterii de succes, suficient de alta pentru ca Ştiinţa/ metoda ştiinţifică să devină trecut;

- 4.5.1.1.2. pînă mai văd/ vedem, pînă mai înţeleg/ înţelegem, cred că sînt folositor de avut în vedere următoarele „instrucţiuni de meta-navigaţie":
- cîtă vreme profesionalismul nu dă semne că ar intra şi el, alături de Ştiinţă/ metoda ştiinţifică, în vibraţiile pe care le acuză post-modernismele, momentan şi cumva paradoxal el pare să evolueze, certamente la claxon, exact invers, nu avem de ales. Adică trebuie să ne străduim în direcţia unei taxonomii a metodelor, tehnicilor şi procedeelor explicative şi predictive care să emuleze o tipologie a prestaţiilor noastre profesionale. Sînt eventual de acord că amenajarea

efectivă a acestei taxonomii nu e o treabă pentru toți/ toate, ci doar pentru ceea ce numim metodologi, autori/ profesori de MTCS. Despre sesizarea căsuțelor goale și inovațiile subsecvente în metodologia explicativă și predictivă sînt însă convins că este o treabă pentru fiecare dintre noi, inclusiv pentru noi ca sociologi practicieni. Iar ca sursă generică de inspirație, să ne uităm la vreuna dintre profesiile mature și, în același timp, comparabile cu a noastră la complexitate, la medicină de exemplu. Unde iată ce vedem: codificarea cunoștințelor științifice de la baza ei, a tuturor, nu numai a celor, ca să zicem așa, procedurale, în corespondență explicită cu „munca de medic", deci cu intervețiile pe care medicul le are de făcut ca prestații profesionale, interveții la rîndul lor codificate (de pildă pe organe și boli ale acestora). Înlocuiți, vă rog, pe codificare/ codificate, cu tipologizate și veți obține exact quasi-taxonomia pe care, în vasta mea, nu-i așa, naivitate, o pretind pentru știința și profesia de sociolog;

- gestiunea vulnerabilităților metodei științifice ca paradigmă și a vibrațiilor la scară societală pe care acestea le eventual propagă, problemă intelectuală de primă mărime, ne privește și pe noi, sociologii. Iar eu susțin că – dată fiind autoreflexivitatea definitorie pentru competența de sociolog, și date fiind exigențele care revin sociologiei noastre ca, totuși, parte a culturii – ne privește în primele rînduri, ne privește pe fiecare, ne privește în mod curent. Deci că am face bine să o asumăm între temele centrale ale meditațiilor și intervențiilor noastre ca intelectuali publici;

- 4.5.1.2. în primă arpegiere, pe celălalt volet al quasi-taxonomiei, adică tipologia metodelor, tehnicilor și procedeelor

de cercetare sociologică explicativ-predictivă, l-am produs deja, şi anume în primul volum al „Cercetării": ca setare a cunoştinţelor de metodologie a cercetărilor sociologice explicative şi predictive, îl avem la capitolul IV, paragraful 2.1. (sub intitularea „Cercetări descriptive, cercetări explicative şi cercetări predictive"); iar ca tipologizare a metodelor, tehnicilor şi procedeelor de cercetare explicativă şi predictivă în anexa respectivului prim volum (p. 313-315). Despre acestea a sosit momentul să vă informez, stimaţi şi dragi *mentorees*, că sînt de luat în registrul *à l'usage du dauphin*. Deci că, deşi nu e (mai) nimic de retractat & corectat la ceea ce am învăţat/ avem de învăţat ca şcolărei şi şcolăriţe, vine şi momentul începînd cu care este normal să ne instalăm în „mintea post-şcolară", cea de persoană *really in charge, in real charge*;

- pentru mintea noastră de acum, post-şcolară şi de persoane *really in charge, in real charge*, setarea cunoştinţelor de metodologie a cercetărilor sociologice explicative şi predictive o avem în capitolele X – XIV din cele două volume, 3.1. şi 3.2., care formează cartea a treia a „Cercetării"; iar tipologizarea se găseşte în anexa acestui volum 3.1., şi anume sub intitularea „A doua încercare de tipologizare a metodelor, tehnicilor şi procedeelor de cercetare sociologică explicativ-predictivă. Pe denumirile din literatura de specialitate". N-ar fi deloc rău să aruncaţi o privire pe această anexă, şi anume chiar acum.
- ca încurajare în registrul auto-edificărilor critice, vă invit să luaţi succesiunea celor două variante drept exemplificare pentru modul în care poate evolua competenţa în materie de tipologizare a explicativ-predictivelor, în cazul acesta competenţa mea: dacă a doua este evident mai bună, între

altele pentru că nu prea mai seamănă, deloc aș zice, a *cherry picking*, aceasta s-a petrecut deoarece între timp m-am mai deșteptat, ajungînd la un program metodologic generat de altceva decît de ambițiile și, eventual, rigorile de autor academic, și anume de o politică metodologică explicită și explicit asumată;

- 4.5.1.2.1. dacă încercarea tabelară din anexă (din anexa acestui volum 3.1., cea la a cărei vizitare vă tot îmboldesc) este luată ca inventar, de pildă prin listarea, una după alta, a denumirilor „căsuțelor", deci a denumirilor metodelor, tehnicilor și procedeelor explicativ-predictive pe care le conține, e limpede că am reușit ceva destul de invidiabil, atît ca număr, cît și ca diversitate. E cumva natural: fiind generat în baza programului metodologic aferent politicii metodologice integrative (în versiune compactă și, îmi place să cred, mobilizatoare, îl puteți (re)vedea la par. 1.1.3.3. al acestui capitol IX), acest inventar colecționează (cam) tot; ca haplea, popular vorbind, și anume:
  - i. (cam) tot ceea ce magazia noastră centrală conține ca modalități de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*, începînd cu ceea ce este – fie și numai cumva, fie și numai cît-de-cît – identificabil sub ideea de metode și tehnici de cercetare sociologică explicativ-predictivă;
  - ii. (cam) tot ceea ce alte magazii centrale conțin ca modalități de produs cunoaștere explicativ-predictivă, și anume ca modalități *reliable* sau pe care le putem reamenaja ca *reliable*, respectiv, de fapt în primul rînd, ca modalități într-un fel sau altul semnificative pentru deprecarizarea competenței explicativ-predictive de sociolog;

- e treaba voastră de *mentorees* dacă, pentru configurarea planurilor voastre de achiziții, proprii și personale, veți folosi acest inventar. Ca *mentor*, pot să-mi dau seama că n-o să vă fie chiar foarte comod; de pildă pentru faptul că, deși *Metodologia* ... aceasta e semnificativ mai bogată la explicativ-predictivele pe care le (cît-de-cît) descrie, pentru documentare aveți de apelat la foarte multe alte resurse bibliografice, inclusiv la unele foarte neuzuale, ba chiar la unele pe care, mai explicit ori mai tacit, clasicitatea & tradiția MTCS ori le expediază la nefrecventabile ori, și asta de regulă, pur și simplu nu le vede. Alte griji n-aș zice că mă cutreieră; cu o excepție, și anume cea referitoare la exhuastivitate, adică la cît este de complet acest inventar în raport cu explicativ-predictivele, *reliable* și în același timp semnificativ deprecarizante, care vor fi existînd/ pot fi găsite „în realitate", dar eu, cît am fost de haplea, nu le-am găsit (ori le-am găsit dar le-am judecat ca insuficient de reparabile la *reliability* sau ca insuficient de semnificativ deprecarizante);
- ca problemă de principiu, ea este justificată, mai ales cînd te extinzi de la „metode și tehnici de cercetare sociologică explicativ-predictivă" la „explicativ-predictive", vizînd adică pe oricare dintre modalitățile de produs cunoaștere explicativ-predictivă *reliable*. Trebuie să declar însă că nu știu să rezolv această problemă ca întrebare de principiu; de fapt, adică în mintea mea, ea nici nu este o problemă interesantă, ba s-ar putea să nici nu admită soluții deosebit de deștepte (în afară de a invoca inevitabilitatea finalizării generice, adică a oricărui astfel de inventar, cu etc. Care invocare, fiind obligatoriu să prevadă, certamente în acest caz, caracterul temporar al etc.-ului cu pricina, nu e o soluție care să dea pe afară de deșteptăciune);

– în schimb cred că știu să răspund la ea ca întrebare, cum să-i zic, real-activă. În această condiție ea admite (cel puțin) următoarea soluție practică, soluție pe care calculele mele o arată ca suficient de neîndoielnică pentru ca să o notific ca regulă. Deci: ori de cîte ori vi se întîmplă să dați, de pildă să auziți, de o modalitate cît-de-cît utilizată, ori măcar cît-de-cît inteligibil enunțată, de produs cunoaștere explicativ-predictivă cît-de-cît *reliable*, nu stați pe gînduri – puneți-o-vă în trusa personală. Să nu aveți îndoieli: lăsată de capul ei, adică fără constrîngeri parohiale și alte provincialisme, mintea noastră de sociolog – presupun că nu ați uitat, cea mai filosofică, adică cea mai „meta", dintre mințile de practicieni – va ști să o aducă, ori de cîte ori vom pofti să ne folosim de o astfel de găsire, în parametri de validitate și fidelitate standard, adică pe care să-i putem specifica; singura condiție este să știm că e treaba noastră să o evaluăm și să o depanăm;

– 4.5.1.2.2. dacă încercarea tabelară din această anexă este luată ca tipologie, atunci *Houston, we have a problem*; de fapt *a lot of problems*. Problema/ caierul de probleme cu ea ca tipologie, începe să se vadă imediat ce încercăm să evaluăm cît de bine acoperă această încercare – altfel una de-a dreptul evoluată, ba chiar *un exploît* dacă ne raportăm la ceea ce literatura de specialitate, a noastră și nu numai a noastră, ne oferă ca tipologii de explicativ-predictive – exigențele tipologiilor bine făcute; în mod special pe cea a operării sistematic clare și coerente a criteriilor de tipologizare, deci, pe cale de consecință, a exclusivității mutuale a „căsuțelor". Punînd ca final al anexei un număr de neclasificate, adică de explicativ-predictive cît-de-cît promițătoare, dar pe care

pur și simplu nu știu în care „căsuțe" să le pun (deoarece se potrivesc, la fel de „logic", în mai mult de una), am vrut să arăt „pe viu" cum stă ca tipologie respectiva încercare. Și anume că stă și în același timp nu stă, și asta în proporții & pe areale doar aproximativ identificabile.

Bineînțeles, responsabil pentru ea ca tipologie neizbutită sînt eu; calitate în care, dacă tot veni vorba, pur și simplu interzic eventuala ei invocare ca sursă de autoritate: la urma urmelor ea nu este decît o exemplificare pentru organizarea de explicativ-predictice care poate fi produsă pe un anumit program metodologic; organizare pe care, de altfel, o pot reconfigura după fiecare cinci minute în care reușesc să fiu mai deștept, de pildă cînd primesc critici relative la acuratețea uneia sau alteia dintre soluțiile de tipologizare ca inferări din programul metodologic pe care l-am declarat;

- 4.5.1.3. pentru ideea de „manual de utilizare & hartă" plus text-suport de *training* al competenței critice & (auto)reflexive în tipologizarea explicativ-predictivelor, diferențele față de ceea ce, în mod clasic și tradițional, se MTCS & generalmente MTC obișnuiește, le voi asocia ca soluții la ceea ce am identificat drept dificultățile în materie de explicativ-predictive pe care le exhibă literatura de specialitate (a noastră și nu numai a noastră, contribuie la ele chiar și filosofia, inclusiv epistemologia; mă rog, unii filosofi/ unii epistemologi, dar nu neapărat puțini și nici neapărat periferici, mai ales pentru că, de regulă, marii savanți nu ezită să se pronunțe filosofic, inclusiv epistemologic). Vă invit ca – în această fază cel puțin, sîntem încă în *mentoring* – accentul să nu-l punem pe judecarea soluțiilor pe care le-am inventat (pentru confortul critic ca *mentorees*, puteți merge pînă la a considera respectivele soluții, temporar cel puțin, ca

evident arbitrare); ci să-l punem pe înțelegerea și asumarea dificultăților, adică pe problemele pe care am avut șansa să le detonez cu ocazia acestei încercări de tipologizare. Avem și un argument general pentru această poziționare atitudinală: o problemă, adică identificarea unei probleme, este de regulă mai importantă decît soluționarea ei (Albert Einstein *dixit*); în versiune imediat activă, argumentul este că, luate așa cum le-am identificat, re-formulate mai deștept sau, mai ales, dezvoltate prin identificarea altora, mai relevante, aceste probleme generează oportunități de tipologizare mai deșteaptă pentru fiecare dintre noi.

Pe dificultățile/ problemele identificate, soluțiile pe care le-am inventat și instrucțiunile aferente „de orientare pe hartă" le voi grupa pe capitolele propriu-zis metodologice, adică X – XIV, ca introducere la fiecare dintre ele. Fac excepție cele referitoare la capitolele propriu-zis metodologice din acest volum 3.1., pe care, din rațiuni de logică editorială, le pun imediat în continuare. Urmează deci dificultățile/ problemele plus soluțiile plus instrucțiunile aferente capitolului X, despre generarea ipotezelor, și capitolul XI, despre evaluarea & (re)condiționarea ipotezelor;

- atunci cînd, *rara avis*, se referă la vreuna dintre ele sau la amîndouă, literatura MTCS clasică & tradițională le tratează expeditiv, de la alocarea indistinctă, la deficitul numeric al regulilor, instrucțiunilor și prudențelor, ca și la deficiențele de acurateţe procedurală a enunțării acestora. După cum se poate vedea, eu am procedat altfel, destul de invers, ca să zic așa, deci de-a dreptul original. Și am procedat așa în baza următoarelor argumente: dacă n-ai ipoteze, n-ai cercetare explicativ-predictivă, iar dacă n-ai ipoteze (cît-de-cît) cum trebuie, n-ai cum să ai cercetare explicativ-predictivă

(cît-de-cît) cum trebuie; cu alte cuvinte, deoarece generarea ipotezelor și evaluarea & (re)condiționarea lor sînt faze/activități nefacultative în orice cercetare explicativ-predictivă, ele sînt de realizat obligatoriu cum trebuie cu ocazia oricărei cercetări explicativ-predictive;

- cîtă vreme aceste argumente sînt peremptorii, iar mie îmi reies ca LMC peremptorii, originală nu e soluția mea, „originală" fiind expedierea, soluția literaturii de specialitate clasice & tradiționale. În consecință, nu văd necesitatea vreunor instrucțiuni de utilizare, nici măcar de „orientare pe hartă": e suficient să știți că în capitolele X și XI din „Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive" găsiți – explicit și distinct alocate, semnificativ mai multe și, trag nădejde, semnificativ mai clar eunuțate procedural – un întreg asortisment de reguli, instrucțiuni și prudențe de avut în vedere pentru buna realizare a respectivelor două faze, adică generarea ipotezelor, respectiv evaluarea & (re)condiționarea lor;

- **4.5.2. disconforturi pe care le poate genera această carte, degajări subsecvente;**

- *Metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive* prezintă și alte originalități, contrariante în alte planuri decît cele de conținut și de organizare. M-am gîndit că vine în sarcina mea să sugerez posibile degajări din aceste disconforturi, cu centrul pe cele pentru care am avut prilejuri de a-mi fost notificate ca deja active;

- 4.5.2.1. manual ori tratat?
- presupun că oricine se uită prin această „Metodologie", ca de altfel prin „Cercetarea sociologică" în întregimea ei, și are

o cît-de-cîtă experiență cu ceea ce se cheamă manual vede – posibil cu iritare, eventual cu maximă iritare – că deși ar fi de așteptat să fie așa ceva, iar pe numeroase secvențe chiar și seamănă a așa ceva, manual nu e. După cum, deși ar putea semăna a tratat, cel puțin prin gabarit, trimiteri la bibliografie, supraveghere terminologică și organizare, e clar că nici tratat nu e;

- de altfel, „nici manual, nici tratat" este obiecția pe care o primesc de la toți prietenii mei academici care au văzut „Cercetarea", inclusiv șantiere extinse din aceste două volume finale (3.1., respectiv 3.2.), și mă realmente onorează pronunțîndu-se fără menajamente, în văzul și auzul meu, despre ea. Și anume de la amîndoi. De la Romulus Chiriță, profesorul de „filosofii" al Sociologiei de Brașov, un de-adevăratelea profesor; pe care pur și simplu îl scot din sărite „originalitățile" (așa sonorizează dînsul, cu ghilimele) la care m-am dedat și de timpul pe care mi-l consum cu ele. „Salvîndu-mă" ca de-a dreptul incompetent în materie de texte academice deoarece aș fi competent în alte feluri de texte: ca și draga de Lia, adică foarte serioasa profesoară de literatură Cornelia Chiriță, soția lui (care de un timp, Dumnezeu să o odihnească, ne așteaptă pe Tărîmul Celălalt), prietenul meu Romi e convins că în mine se ratează un mare prozator; deci că de aia scriu ce și cum scriu, adică atît de „artistic", deci de inadecvat în raport cu exigențele academice & didactice. De la Carmen Buzea, profesor universitar de la treizecișișase de ani, fosta mea studentă, de cine aș putea fi mai mîndru decît de ea? Care, titulara seminariilor, succesoarea mea ca titulară a cursurilor de MTCS la Sociologia de Brașov, zice că nu ar (va?) avea decît banale probleme de hărnicie ca să restrîngă cele cinci volume ale

„Cercetării" la unul singur, cu maximum trei, hai patru sute de pagini, ca pe un realmente manual; și asta fără nici o altă contribuție personală în afară de selectarea, ca atare, a „pieselor" didactic OK (deci de manual), piese pe care textul actual al „Cercetării", bagă mîna-n foc Carmen, le cît se poate de clar enunțate și sistematizate conține.

De ce numai de la doi, și încă prieteni, iată o chestie despre care consider că nu mă privește: la urma urmelor chiar așa e, *habent sua fata libelli*[73].

Este însă destul de probabil să fi intervenit situații imediate de fapt banale, deci fără legătură cu *captu lectoris*. De pildă penibilele precarități în logistica dezbaterii noastre științifice: e drept că tirajul cu cele trei volume de pînă acum ale „Cercetării" s-a vîndut integral și că am avut grijă ca fiecare dintre titularii de cursuri de MTCS și învecinatele de la facultățile de sociologie din România (și Republica Moldova) să le primească personal (pe aceeași cale au ajuns și în bibliotecile respectivelor facultăți); deci că e destul de probabil să le fi și citit cineva, cît-de-cît, de pildă pînă la diverse distanțări, de așteptat cel puțin enervate date fiind originalitățile. Dar neavînd noi, în țărișoara noastră și în domeniul nostru,

[73] Integral: *Pro captu lectoris habent sua fata libelli*, destul de faimosul vers 1286 din „De litteris. De syllabis. De metris", cartea (de fapt cele trei cărți) de prozodie a lui Terentianus Maurus, gramatician latin în floare pe la sfîrșitul secolului III. Recomandată în epocă de însuși Marele Augustin (cu aspra instrucțiune de a fi deschisă, ba chiar și doar atinsă, numai sub supravegherea unui profesor – *sine magistro adtingere non audere*), această carte a devenit ea însăși „victimă" a adagiului: redescoperită după vreo șaișpe secole de uitare, confirmă deci că, într-adevăr, soarta cărților (*fata libelli*) este la mîna capacității (cap-abilității) cititorilor (*captu lectoris*). Să fiu (re)pus în circulație de cititorii, în sfîrșit capabili, de peste cîteva, fie și mai multuțe, secole, iată o întreprindere la care mă angajez fără nici o ezitare. (Pentru prin definiție încruntați & încruntate, precizez căfraza de dinainte este o, într-adevăr detestabilă, laudă de sine; glumă este numai pentru hliziții & hlizitele alături de care mă simt acasă.)

publicații de specialitate, în spațiul virtual inclusiv, unde să mă fi criticat & desființat posibilii preopinenți, săracii? La MTCS TV?

După cum n-ar fi exclus să fi intervenit, la fel de banale, dar nu și la fel de analizabile fără implicarea lui *captu lectoris*, întîmplări. De pildă aceea ca textul meu să fi picat într-un moment, cum să-i zic, mai special indolent al seraiului universitar sociologic din România. OK, mă aflu într-o companie cum nu se poate mai selectă: în vremea cînd literatura românească de specialitate nu avea nici urmă de așa ceva, manualul de MTCS al lui Henri Stahl[74] trecea pur și simplu neobservat (iar eu și colegii mei învățam MTCS după notițele la cursul unui profesor, bietul de el, mai mult decît improvizat). Și ia uitați cum își gîndise și organizase manualul marele nostru – poate vom (re)descoperi la un moment dat cît de realmente marele și cît de generalmente nostrul – Henri Stahl:

> Cet ouvrage est conçu en deux volumes. Le premier s'adresse aux débutants en sciences sociales, étudiants ou animateurs d'actions sociales. Son niveau est donc assez modeste. Toutefois, son contenu est le résultat d'une très longue expérience professionelle mise par écrit dans le but d'améliorer les recherches actuelles par une critique de ce qui parait aux yeux de l'auteur être un défaut consistant dans l'emploi excessif des enquêtes verbales par questionnaires; ce qui est d'ailleurs, en tout cas, étranger à la conception du matérialisme historique que l'auteur professe. Le volume suivant aura un tout autre niveau, car il s'adressera aux professionels désireux de participer à des „enquêtes interdisciplinaires", qui doivent donc apprendre les techniques spécifiques à ce type de recherches.[75]

---

[74] Adică STAHL, Henri H., *Teoria și practica investigațiilor sociale. Metode și tehnici*, două volume, Editura Științifică, București, 1975.

[75] Citez din „résumé-ul" de la sfîrșitul cărții, după pdf-ul integral al acesteia, document pe care îl puteți descărca de la http://sas.unibuc.ro/uploads_ro/1149/99/HHS74.PRACTICA.pdf. Mulțumiri colegilor de la Facultatea

Dar cel mai tare ar fi ca, date fiind gabaritul „Cercetării" și gravitatea originalităților, i.e. abaterilor & scrîntelilor, pe care le conține, plus așteptarea acestor volume finale, să mi se pregătească ceva, cum se zice. Deci ca un număr dintre corifeii de azi, mie m-ar plăcea ca mai ales dintre cei de mîine, ai MTCS-ului (de limbă română) să adune materialele potrivite pentru un atac devastator. E?

- 4.5.2.1.1. dacă ar fi să mă apăr punînd în mișcare legitima, s-ar putea spune sacrosanta, enervare pedagogică, vă informez că pe această „Metodologie a cercetărilor sociologice explicative și predictive" nu am nici o ezitare să o utilizez ca manual. E drept, pe subiecte de examen destul de altfel decît se obișnuiește, cum ar fi de pildă următorul:
  „Cunoașterea explicativ-predictivă care montează practicile profesionale, orice practică profesională, trebuie să fie cauzală *par excellence*." Comentați. Pentru nota 10: contra-argumentați. Întrebare ajutătoare: echivalați pe românește toastul *Buvons à nos femmes, à nos chevaux et à ceux qui les montent!*

Anibody for (this) tea? Vă invit să nu-mi refuzați chiar din start invitația: dacă stăm strîmb și judecăm drept, genul acesta de subiecte de examen, după ce că acoperă, ba chiar foarte cum trebuie, exigențele evaluării după criteriile didactic uzuale (de pildă, hărnicia lecturii „după manual" și acuratețea memorării a ceea ce „s-a dat de învățat"), mai evaluează și capacitatea de a-ți valorifica în mod autonom deșteptăciunea. Pot fi de acord că, pe un asemenea subiect de examen, e mai ușor să iei patru decît zece și că – *sorry*,

---

de Sociologie și Asistență Socială a Universității București care ne pun la dispoziție această resursă (îmi pare rău, modeștii lu' mama, dar n-am reușit să aflu care ați fost, ca să vă laud cu nume și prenume, așa cum fără discuție meritați).

dar e inevitabil să constați asta, ca examinator, vreau să zic, din fericire destul de rar, vreau să zic – patrul acesta poate indica nu o pregătire acum-și-aici insuficientă ci, cum să zic, o indisponibilitate mai așa, atemporală, pentru sociologie;

– 4.5.2.1.2. dacă ar fi să mă apăr făcînd-o pe deșteptul, pe genul acesta de critici academice & didactice le-aș putea contra cu simple, vorba vine, nonșalanțe, nu chiar de tot și nici numai amuza(n)te. Spunînd de pildă că, într-adevăr, „Cercetarea" nu e nici manual, nici tratat deoarece l-am gîndit de la început ca altceva, completamente altceva, și anume ca poem goliardic[76]. Poem pe care, recunoscător pentru îngrijorările și speranțele cu care experiența a binevoit să mă încarce (era cît p-aci să scriu încurce), m-am simțit

[76] Inspirat să zicem (dar nu chiar din întîmplare), de „Teza de doctorat" a lui Caius Dobrescu (864 de pagini!, Polirom, Iași, 2007), roman goliardic gîndit, elaborat și declarat ca atare de autorul însuși. Din motive și în scopuri pe care mă simt foarte bine să vă las să le descoperiți pe cont propriu, citez integral prezentarea editorială (de la http://www.polirom.ro/catalog/carte/teza-de-doctorat-2630/). „Romanul lui Caius Dobrescu este o construcție monumentală, aiuritoare și amuzantă la culme, ridicată pe scheletul unei false teze de doctorat, scrisă de un oarecare Gică Ludu, fost consilier prezidențial, fost redactor al unei televiziuni private, personaj emblematic pentru tranziția României postdecembriste. Presărat, pentru a adormi vigilența unei Onorate Comisii doctorale, cu fragmente pseudoștiințifice și cu referințe bibliografice de un haz nebun (Persill, 1994, Touraine & Tourette, 1970, Blowjob & Blowjob, 1993, Maamaje & Taataje, 1969), textul – care e de fapt istoria vieții „doctorandului" – devine o cavalcadă printre mineriade, aventuri cu yoghini și afaceri în care se amestecă Împaratul țiganilor, profesori universitari și politicieni (pe care, din nebăgare de seamă, i-am putea confunda cu persoane reale). Nu lipsesc nici basmele, pentru că Gică Ludu este, în momentul povestirii, administratorul unei fundații care se ocupă de un numeros grup de copii, iar pentru ei eroul reconvertește tot acest amalgam de afaceri veroase, șantaj și politică murdară în cheie feerică. **Teza de doctorat** are tot ce îi trebuie pentru a atrage cititorul cel mai pretențios: o poveste care te ține cu sufletul la gură, umor de calitate și o panoramă inedită și plină de sarcasm a societății românești de după 1989."

dator să-l închin profesiei mele și colegilor mei, sociologii de dinaintea mea, sociologii de astăzi și, mai ales, sociologii de mîine. Glumesc?

- 4.5.2.1.3. iar la urma urmelor, s-ar putea ca toată povestea să nu fie altceva decît o oarecare bufonerie în genul *le style est l'homme même*. Rubrică la care sînt foarte mîndru să declar – urmîndu-l pe cel mai iubit dintre mentorii mei generici, Paul Feyerabend, acuzat ca inventator al anarhismului epistemologic[77] – că și eu ador să-i contrariez pe ceilalți;

- 4.5.2.1.4. în realitate, ca să zic așa, deși sînt ori pot părea (mai) neobișnuite, lucrurile sînt cît se poate de explicabile;
- astfel 1, eu chiar am avut norocul să inventez o facultate de sociologie (cea care acum se intitulează oficial Facultatea de Sociologie și Comunicare, la Universitatea „Transilvania" din Brașov). Sigur, după 1989, cu repunerea în joc a celor desființate – București, Cluj și Iași, în România au mai fost inventate și alte facultăți (multe, mai mult sau mai puțin) de sociologie – Sibiu, Oradea, Craiova, Pitești, Petroșani, Galați, Constanța. Subliniez însă: excepțional noroc; pentru care, în ceea ce mă privește, îi voi rămîne pe veci recunoscător Revoluției din Decembrie. Nu și colegilor mei de catedră, care, sub ironia că „noi n-avem, bă Gheorghe, aspirații de Gheorghe Lazăr, ctitor de școală românească", ne-au ținut în loc vreo trei ani, de era cît p-aci să ratăm fereastra de oportunitate deschisă de Revoluție. Trăiască Ștefan Ungurean și înțelepciunea cu care m-a repus în joc; trăiască

[77] Pentru un eventual aperitiv lămuritor despre Feyerabend (și anarhismul epistemologic), recomand Stanford Encyclopedia of Philosophy; pe Net la http://plato.stanford.edu/entries/feyerabend/.

și Gheorghe Fulga, încă de pe atunci fostul nostru coleg, dar care, în poziții politic importante fiind, a netezit obstacolele instituționale survenite între timp;

- astfel 2, nu cred că e ceva special în faptul că, devenind titularul cursului de MTCS în respectiva facultate de sociologie, mi-am stabilit să scriu cel mai bun manual de MTCS din lume (iar Ștefan Ungurean, celălalt inventator principal al Sociologiei de Brașov, ca să zic așa, cel mai bun manual de teorii sociologice). Ca toată lumea, și eu știu, știam încă de atunci, că rămîne de văzut cît de *perfect* ori de *unperfect* este ce ți-a ieșit pînă la urmă; dar de asemenea știu, încă de atunci știam, că sînt situații în care să nu-ți iei un azimut de nivel *no less than perfect* e o meschinărie cu care îți va veni din ce în ce mai greu să coabitezi;
- astfel 3.1, n-am niciun fel de merit, dar absolut niciunul, pentru faptul că, față de ceea ce „se știe și se scrie" ca MTCS, incluzînd aici și ceea ce, eventual, aș fi „descoperit" eu, orice merge, numai manual cu azimut *no less than perfect* nu merge;
- astfel 3.2, oricît aș fi de bănățean și încă nativ în Pești, deci vanitos & lăudăros sub însăși comanda astrelor, ideea de a face un tratat, chiar dacă e o rețetă de împachetare binișor relaxată față de exigențele manualelor, mi s-a părut exagerat de pompoasă (ca s-o zic și pe-a dreaptă, mult prea hărnicoasă în raport cu „năprasnica mea lene balcanică"[78]). Dar și mult prea „trecere în revistă" în raport cu ceea ce resimt – fără să mă pot dezice și indiferent de „talentele" mele pedagogice – ca responsabilitate de, totuși, cadru didactic;
- astfel 3, cuplînd adică pe 3.1. cu 3.2., nu sînt deloc primul,

[78] Pentru această formulare îi sînt recunoscător istoricului Andrei Pippidi. Îmi pare rău, nu mai știu pe unde am găsit-o.

evident nici singurul, care să se fi curentat cu dilema *în materie de MTCS un manual „no less than perfect" este tehnic imposibil, iar un tratat este formativ insuficient.* Prioritatea în MTCS-ul de limbă română o reprezintă „Metodologia"[79] profesorului Septimiu Chelcea; în care soluția – fără discuție sobră, adică nicidecum ca a mea, dar asta nu înseamnă că nu și sesizant originală în raport cu obișnuințele – este redublarea textului propriu, un text, în măsura posibilităților, de manual, cu extrase din literatura de specialitate reprezentativă, la fiecare temă/ chestiune abordată, extrase în genul crestomațiilor, deci sesizant mai sus decît citatele și trimiterile la sursă specifice tratatelor;

- astfel 4, eu m-am dus la facultatea de sociologie ca să mă fac sociolog, nu profesor (de sociologie). Iar banii pe care i-am cîștigat pînă acum pe piața prestațiilor profesionale – evident după 1989, de la management de televiziune, campanii electorale și programe de dezvoltare durabilă, la evaluări de staff-uri manageriale, mentoringuri de dezvoltare a creativității și stagii de *team-building* – sînt de cîteva ori mai mulți decît banii pe care i-am cîștigat ca salariu de universitar (și, între noi fie vorba, ar fi fost de binișor mai multe ori dacă în ultimii ani – în „vîrf de formă" fiind ca prestator, ajunsesem să vînd (stagii de *team-building*, de pildă) prin Suedia și Belgia, dar știind că nu prea pot să fac bine prea multe deodată – nu aș fi ales „să mă retrag de pe piață" ca să scriu bestia asta de „Cercetare"). Vreau să spun că am acumulat ceva experiență ca sociolog practician, o experiență pe cont propriu (adică, pentru a zice așa, ca propriul meu salariat), compusă din prestații reale pe o piață reală, o

[79] Adică CHELCEA, Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, ed. cit., loc. cit.

experiență foarte de dorit, dar nu chiar de tot obișnuită pentru absolvenții de sociologie, necum pentru sociologii de serai universitar;

- astfel 5, să o fac pe profesorul, adică pe fabricantul de clone, nu mi-a apărut niciodată drept ceva pentru mine: n-am văzut niciodată și nu văd nici acum ce naiba poate fi satisfăcător & provocator în a angaja – zilnic, cu toate tenacitățile și încruntările profesorale – vasta gamă de coerciții din care funciarmente se compune *le travail pédagogique*. Ajuns din pură întîmplare cadru didactic, am făcut și fac pe dracu-n-patru ca să mă inventez ca altfel și altceva;
- astfel 6, (cum ziceam, ca ațîțare, într-o notă de subsol anterioară) mă pur și simplu topesc de dragul ideii că noi, sociologii, am avea un *esprit*, și anume un *esprit de corps*; adică, după dicționarele englezamente globale, *the common spirit existing in the members of a group and inspiring enthusiasm, devotion, and strong regard for the honor of the group*; ori *a common spirit of comradership, enthusiasm, and devotion to a cause among the members of a group*. Ca orice persoană „cu idei", am constatat și eu că toate abundentele și diversele mele idei – pe care odinioară le tot notam, ca nu cumva, Doamne ferestre, să le uit – sînt de fapt vreo două-trei, iar la o adică este una singură; pe care, cum zicea prietenul meu Adrian Sîrbu[80], și dacă ți-ai trage un glonț în cap n-ai cum să o uiți. În cazul meu ideea aceasta este sociologia ca profesie și identitate profesională. Nu cred să aibă vreo legătură cu vreunul dintre corifeii sociologiei, nicidecum cu facultatea pe care am făcut-o; sursa cea mai probabilă este ADN-ul meu cultural: sînt copilul muncitorimii Reșiței industriale,

[80] Inventatorul PRO TV-ului, ca să zic doar atît.

în a cărei cultură vectorul care te ține drept se compune din identitatea și mîndria profesională. Însă ceea ce e sigur e sigur: cartea asta (de altfel ca mai tot din ceea ce am scris și publicat) este un cîntec de luptă, imnul cu care mă simt dator, irepresibil și cum nu se poate mai onorat dator, să ne mobilizez la *esprit de corps*;

- astfel 7, să mai zic?

Nu mai zic, cine știe ce alte enormități, stînjenitor de ne-didactice și ne-academice, aș mai produce. Trec deci la concluzie: n-aș zice că am optat, ci aș zice că m-am pomenit în originalități – de conținut, ca și de stilistică & configurare – ne-dactice, ba chiar anti-didactice. Consider că mi-a ieșit un conținut suficient de complet și de clar organizat pentru a fi utilizat ca ipostază a magaziei noastre centrale, deci ca sursă pentru descărcările documentare de care sociologii, eventual și alți „social-umani", au nevoie. Respectiv suficient de altfel-decît-didactic pentru a fi utilizat ca text-suport de auto-învățare, pe o cu totul altă curbă decît clonarea;

- 4.5.2.1.5. de fapt și practic, tot ce e folositor de spus este că, în întregime ca și în detaliu, „Cercetarea sociologică" trebuie consumată în scopul și cu atitudinea & conduita programate de mentoring. Iar dacă nu puteți scăpa de ticurile școlărești, pentru utilizarea „Cercetării" ca manual (de MTCS), depășindu-i originalitățile ne- și anti-didactice într-o învățare cît-de-cît productivă, vă propun o soluție cel puțin interesantă. Și anume pe următoarea: înainte de orice, pentru fiecare dintre cărțile din care se compune „Cercetarea", găsiți o zi în care să o citiți toată; pe-repede-nainte, fără nici o preocupare de „a învăța", *just for fun and just for some funny understandings*; insist pe *just for fun*: lăsați-vă pur și simplu amuzați/ amuzate de „ce și cum scrie ăsta".

Vorbesc cît se poate de serios, pașii următori, cei de învățare propriu-zisă, vor fi semnificativ mai confortabili; între altele deoarece este foarte probabil ca prin citirea asta inițială, pe-repede-nainte și *just for fun*, să fi intrat, pe nesimțite și *de facto*, în atitudinea & conduita de *mentoree*[81];

- 4.5.2.2. „stilistica imposibilă";

- mai complicată ca semnale de orientare necesare este situația altor originalități, și anume a celor pentru care s-ar putea ca mintea voastră, cum să-i zic, (cea mai) stabil școlărească să pretindă, cum să le zic, re-cumințiri stilistice și, inevitabile în consecință, re-cumințiri de problematizare. Am argumentele mele în favoarea ne-cumințeniilor: nu e nevoie decît de un pic de acribie plus un pic de nesupunere ca să-ți dai seama de obiceiul, de mută vreme clasic & tradițional, al literaturii de specialitate, a noastre și nu numai, de a procesa și colporta ca *how-to-think*-uri tot felul de poncife, urechisme și alte folclorisme, iar ca *how-to-do*-uri șiruri întregi de enunțuri nu procedural infezabile, ci simplu ininteligibile; obicei destul de generalizat, dar cu atît mai invaziv cînd e vorba despre metodologia cercetărilor explicativ-predictive. Luînd în calcul exigențele politicii metodologice integrative, am fost obligat la o raportare generalmente neprietenoasă, la reformulări, simplificări și cîteodată la tamponări frontale, cu intenția scoaterii de circulație. Uneori nu mi-am putut ține în frîu sarcasmele, ceea ce, oricine știe asta, e de natură

[81] Soluția a fost inventată de cîțiva dintre studenții de la Sociologia de Brașov pentru a-și pregăti restanțele la examenul de MTCS, restanțe pentru care s-a dovedit productivă, ba chiar de necrezut de productivă. Între respectivii studenți o evidențiez, cu cele mai de *mentor's commandments & benefits* mulțumiri, pe Janina Mihaela Petcu, sociolog de Brașov, promoția 2017.

să producă iritare; OK, o să spun că deși nu e chiar bună, iritarea nu este o intrare tocmai rea, dar ca fișie de atac efectiv și ca în consecință semnale de orientare, importante sînt reformulările, simplificările și tamponările care au rezultat;

- pentru a vă degaja, n-am nicio ezitare să reglementez așa: reformulările, simplificările și tamponările pe care le-am produs sînt de luat, fiecare și din start, ca de principiu abuzive; deci prin maximă distanțare critică. Despre criteriile de judecare pretind însă că trebuie să fie în primul rînd cele de fezabilitate procedurală: ori de cîte ori în această carte este vorba, textual sau implicit, despre reguli, instrucțiuni și prudențe, înțelegerea lor trebuie forțată prin simularea mentală a unei aplicații. (Deși nu sînt deloc facultative, criteriile epistemologice, ontologice și etice, pe scurt filosofice, sînt cumva „pentru mai încolo".) Simplificînd odată în plus, despre administrarea acestor criterii voi spune că dacă vreuna, oricare, dintre reformulările, simplificările și tamponările pe care le-am produs e de judecat ca abuzivă, caracterul ei abuziv trebuie să poată fi calculat în pierderi – de acurateță, de subtilitate, de adecvare, de eficacitate. Oricît te-ar irita în planuri intelective mai înalte, o reformulare/ simplificare/ tamponare pentru care nu poți calcula pierderi o vei considera ca momentan neproblematică, deci ca pînă-una-alta bună de administrat.

BCU IAȘI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul X
Generarea ipotezelor

1. MNPOCEPI – Marea Noastră Problemă cu Obiectivele de Cercetare Explicativ-Predictivă și cu Ipotezele. Neutralizarea blocajelor în meta-subtilități

– - este cît se poate de clar că, în mod esențial, cercetările explicativ-predictive sînt testări de ipoteze; la fel de clar, ba chiar LMC de clar este că, înainte de a învăța cum se testează ipotezele, ar fi cît se poate de logic să afli cum și de unde îți obții acele ipoteze, cu tot cu prealabilul lor, și anume cum și de unde îți obții obiectivele de cercetare explicativ-predictivă (ale căror răspunsuri posibile sînt acele ipoteze). Fiind vorba despre chestiuni decisive – deoarece, simplu vorbind, dacă n-ai obiective de cercetare, n-ai ipoteze, deci n-ai cercetare, iar dacă obiectivele nu sînt cum trebuie, n-ai cum să ai ipoteze cum trebuie, deci n-ai cum să ai cercetări explicativ-predictive cum trebuie –, ar trebui ca literatura de specialitate să specifice foarte clar modalitățile lor de realizare, atît ca acceptabilitate rațională și inteligibilitate cît și ca fezabilitate procedurală și utilitate.

Supărarea este că lucrurile stau foarte aproximativ așa, iar practic nu stau deloc așa: cînd nu ne livrează adagii la marile subtilități

despre ce sînt și cum se obțin ipotezele, adagii completamente inadministrabile, despre cum și de unde să ne obținem obiectivele de cercetare explicativ-predictivă literatura de specialitate ne pune la dispoziție instrucțiuni fasonate pentru sociologul așa cum și-l reprezintă politicile metodologice în numele sociologiei. Adică într-un fel sau altul student (la licență, la masterat sau la doctorat) ori într-un fel sau altul cercetător academic, cu alte cuvinte cineva pentru care obiectivele de cercetare explicativ-predictivă nu sînt altceva decît niște „inspirații" și alte ficțiuni de serai academic; ficțiuni pe care rareori le scoatem altfel și de altundeva decît din burtă, cu toate schimonoselile pe care le ocazionează nașterile „ex burtis". Iar maxima supărare este ansamblul de zăpăceli pe care această combinație îl livrează sociologilor „reali", adică celor minimum 90% dintre studenții la sociologie despre care știm sigur că vor ajunge în alte peisaje ocupaționale decît seraiul universitar; sociologi pentru care competența în stabilirea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și generarea ipotezele aferente conexează direct succesul prestațiilor lor profesionale;

- dacă la cercetarea descriptivă avem MNPO, adică Marea Noastră Problemă cu Operaționalizarea, la cercetarea explicativă și predictivă coșmarul este MNPOCEPI, adică Marea Noastră Problemă cu Obiectivele de Cercetare Explicativă și Predictivă și cu Ipotezele;

- deși traversăm acest coșmar cu ocazia fiecăreia dintre cercetările noastre „cu ipoteze", MNPOCEPI nu face parte din vreo agendă cît de cît notificată cu probleme de rezolvat. Aceasta deoarece, ca și față de MNPO, în partea academică a comunității noastre profesional-științifice am reușit să dezvoltăm un foarte eficace aranjament de convenție.

În acest aranjament, standardele oficiale sub care ne facem şi ne evaluăm cercetările explicativ-predictive sînt subcalibrate de la bază. În mediul academic subcalibrarea standardelor nu prea contează ca riscuri asupra succesului; mai exact contează în măsura în care este vorba despre greşeli suficient de grosolane ca să poată fi sesizate, reclamate şi eventual înţelese în respectivele standarde subcalibrate. Pentru succesul ca sociolog practician însă, ea prezintă o ameninţare dramatică: ar trebui să ne fie şi frică să ne gîndim cum îşi poate face un sociolog prestaţiile profesionale avînd dificultăţi foarte severe încă de la startul producţiei de cunoştinţe explicativ-predictive garantate în exigenţele metodei ştiinţifice, cunoştinţe fără de care nici o prestaţie nu poate fi omologată ca profesională, fără discuţie nici prestaţiile noastre. E clar că cei mai mulţi dintre absolvenţii de sociologie, cu certitudine cei/ cele care vor aborda alte trasee de carieră decît cele de serai academic, pleacă din facultate deplin instalaţi în MNPOCEPI şi subcalibrările ei. În mod special în ideea că povestea asta cu cercetarea explicativ-predictivă, începînd cu obiectivele ei şi cu ipotezele, e o chestie nu numai dificultuoasă ci şi perfect neimportantă: ne înliniştim astfel sub ideea că, odată scăpaţi/ scăpate de facultate şi de profesorii răi, nu vor mai surveni niciun fel de situaţii în care să ne batem capul cu ea. MNPOCEPI funcţionează astfel drept sursă sau cel puţin condiţie principală a felului cu totul timorat în care ne raportăm la piaţa muncii şi a prestaţiilor profesionale, ajungînd atît de sistematic la periferiile ei;

- pentru degajarea din MNPOCEPI avem mai întîi nevoie de clarificări, de regulă mai tărişoare, cu privire la

meta-subtilitățile cu care literatura noastră de specialitate, ca și Știința în general, obișnuiește să ne zăpăcească în materie de cercetare explicativ-predictivă. Aici le voi angaja pe cele care privesc bazele cercetărilor explicativ-predictive, iar ca intenție vizez nici mai mult nici mai puțin decît tamponări care să le scoată din circulație. Pentru situația în care nu voi fi suficient de convingător, pun la dispoziție argumentul cel mai general: meta-subtilitățile cu care Știința și deservenții ei cugetă apropo de ipoteze au fost fabricate și sînt colportate prin lecțiuni de regulă superstițioase, asta ca să nu zic inculte, ale surselor și contextelor inițiale;

1.1. Meta-subtilitatea *hypo-thesis;*

– totul pornește de la etimologie: cuvîntul ipoteză vine din greaca clasică, format după verbul ὑποτιθέναι (în grafie latină *ipotithenai*), care înseamnă ceva de genul „a pune dedesubt, a folosi drept supoziție". Pentru sensul acesta, adică de „propoziție fundamentală"/ „postulat"/ „punct de plecare"/ „teză", sursa cea mai îndepărtată pare să fie Platon. Altfel însă, filosofia grecească îl realizează pe *hypothesis* cu o multitudine de sensuri, foarte diferite între ele, de pildă cu următoarele trei:
(în primul rînd) ca subiect al unei drame, tragedii sau comedii (referindu-se la „peripețiile" care constituie subiectul tragediilor sofocleene și euripidiene) (...) În al doilea rînd în retorică (unde) semnifică „cercetarea în detaliu, pe baza căreia sofiștii obișnuiau să spună <să înfățișăm ipoteza (= tema, subiectul discuției>". În fine, ipoteză mai stă și pentru „începutul demonstrației". Acest sens este și cel tare, utilizat cu deosebire de geometri.[82]

[82] VLĂDUȚESCU, Gheorghe, *O enciclopedie a filosofiei grecești*, Editura Paideia, București, 2001, p. 325.

În consecință, meta-subtilitatea pe care o avem de tamponat este ticul academic, foarte larg și tenace prizat, de a-l lua pe *ipoteză* cu sensul de principiu/ axiomă/ temei, adică de a defini ipotezele ca propoziții obligatoriu foarte importante, fundamental & impozant de importante;

- ca problemă, vom băga de seamă că cine ține cu tot dinadinsul să creadă că ipotezele trebuie să-i fie musai ceva fundamental – principii, axiome, temeiuri – își va crea astfel un obstacol insurmontabil în a găsi vreo ipoteză; deoarece va alerga după cai verzi pe pereți necesarmente axiomatici. Iar ca sociolog practician îi vor sticli ochii de foame: căutînd ipoteze cu o valoare de cunoaștere impozantă și neavînd cum să găsească așa ceva, nu va avea ipoteze; și neavînd ipoteze, nu va reuși să-și explice de ce se întîmplă ceea ce se întîmplă, deci nu va ști pe ce „butoane" să apese ca să nu se mai întîmple ce se întîmplă sau ca să se întîmple altfel, și anume cum își dorește clientul său;

- soluția de des-zăpăcire pe care o propun este așa:
- a. să considerăm pretenția că ipotezele trebuie să fie principii/ axiome/ temeiuri drept subtilitate închipuită, deci să renunțăm net la ea. Îl vom lua eventual pe ὑποτιθέναι/ *ipotithenai* ca pe socratic-moromețianul „pe ce te bazezi": atunci cînd am îndoieli că ceea ce spui este adevărat, vreau să aflu cum ai ajuns la cunoștința respectivă, adică pe ce te-ai bazat, și dacă nu cumva acest *pe ce te-ai bazat* are o valoare de cunoaștere încă necunoscută sau este în alt fel ceva discutabil. Face parte din dialectică – socratica vînătoare de fisuri din construcțiile intelective, ale altora, ca și ale noastre;

- b. în raport cu obținerea lor, să tratăm impozanța ipotezelor ca pe o chestiune „vom vedea mai încolo", deci complet decuplată de generarea ipotezelor. Atunci cînd alergăm să ne facem rost de ipoteze, nu ne vom complica viața legîndu-ne de codiță și bostanul condiției că acestea trebuie să fie su(b)poziție, deci să stea la baza a ceva; oricum asta se va petrece de la sine, indiferent cît de mare sau de mititel va fi conținutul ipotezelor pe care le-am generat și le-am probat ca adevărate;
- c. să ne punem problema impozanței ipotezelor numai după generarea acestora, la judecarea admisibilității. Adică numai atunci cînd, după ce ne-am făcut rost de ipoteze, și anume cît trebuie de multe, avem de decis o ordine de prioritate pentru testarea lor (de pildă în materie de alocare a resurselor cercetării pe rol; sau, pe care le testăm în cercetarea pe rol și pe care în vreo altă cercetare, eventuală și de mai încolo);

1.2. Meta-subtilitatea *hypotheses non fingo*

- *hypotheses non fingo* este un extras din opera lui sir Isaac Newton (1642 – 1727), extras pe care lumii savante i-a foarte plăcut să i-l atribuie ca deviză personală și să-l facă astfel celebru. Pe românește și adecvat la contextul istoric de care aparține, cel mai potrivit ar veni *eu nu-mi născocesc/ nu mi-am născocit ipotezele* (în engleză, limba nativă a marelui fizician, *fingo* din latina sa de savant este echivalat cu *to feign* – un cuvînt vechi, avînd un sens similar cu comparabil de vechiul nostru *a născoci*);

- foarte extins și *con amore* frecventată și astăzi, meta-subtilitatea este de a-l interpreta pe *hypotheses non fingo* ca interdicție, o interdicție cît se poate de clară și, cum s-ar zice,

de procedurală: deoarece ipotezele nu au voie să fie născociri, e definitiv clar că nu avem voie să le obţinem pe vreo cale care aduce, fie şi foarte de departe, a născocire. Ceea ce înseamnă că ipotezele le avem de obţinut pe o cu totul altă cale decît prin născocire/ invenţie/ creaţie. Problema e că nimeni nu ne spune care este această altă cale. În niciun caz nu poate fi vorba despre deducţie, pentru că ţine de o competenţă logică elementară să ştim că prin inferare deductivă, de pildă prin raţionament sau prin particularizarea unei legi dintr-o teorie, obţinem propoziţii explicativ-predictive gata adevărate, pe care nu are nici un rost să le mai testăm; deci care nu sînt ipoteze. După cum nu poate fi vorba nici că ipotezele noastre sînt des-coperiri, adică dez-văluiri/ de-copertări ale lumii-aşa-cum-este-ea-în-realitate, deoarece această versiune a realismului, cea mai tare, este pur şi simplu incult de tratat în vremea noastră ca altfel decît păşunistă;

- consecinţa, pare-se implacabilă, a acestei interpretări este un fel de stupoare a imposibilităţii: minţi dintre cele mai strălucite ale vremurilor noastre expediază toată povestea la coşul cu chestii iraţionale. E dezolant să vedem că însuşi Karl Popper este afectat de această stupoare: a produce idei noi – de exemplu obiective de cercetare explicativ-predictivă şi ipoteze – este pentru Popper ceva ce ţine de „iraţional", de „intuiţia creatoare"; preluînd o formulare a lui Einstein, el asertează că se poate ajunge la idei noi, ipoteze inclusiv, „numai printr-o intuiţie, susţinută de ceva de genul unei iubiri intelectuale (germ. *Einfuehlung*) pentru obiectele experienţei"[83];

[83] Vezi *Metoda ştiinţifică*, în POPPER, Karl, *Filosofia socială şi filosofia ştiinţei*, Editura Trei, Bucureşti, 2000, p. 141 – 150.

– dacă acceptăm că ceea ce se petrece cînd în mintea cuiva se naște o ipoteză, precedată de întrebarea la care ea este un posibil răspuns, ține de „irațional", deci de ne-analizabil, nici măcar nu ne putem pune problema vreunei competențe în respectiva materie, cu atît mai puțin a formării și dezvoltării vreunei competențe. Iar dacă rămînem aici, concluzia, logic necesară, e destul de fioroasă: a face cercetare explicativ-predictivă de un succes cît de cît evaluabil este o capacitate foarte specială, cumva înăscută, în orice caz rezervată unui număr excepțional de mic de persoane. Niște persoane cu totul ieșite din comun, și anume cele care își pot face rost de întrebări explicative și predictive și de ipoteze pentru că au – nu se știe de unde, nu se știe cum, dar pe cale „irațională", deci in-analizabilă, deci și imposibil de replicat ca tehnologie, de pildă formativă – „ceva de genul unei iubiri intelectuale pentru obiectele experienței". Nu știu la alții cum e, dar din perspectiva politicii metodologice integrative nu se vede absolut nici un motiv pentru care am putea trăi liniștiți/ liniștite consecințele unei astfel de concluzii;

– **1.2.1. pentru sterilizarea lui *hypotheses non fingo* ca interdicție,**

– 1.2.1.1. e necesar să replasăm adagiul newtonian în contextul său. Vedem astfel că *hypotheses non fingo* (corect *hypothese*, adică la singular, fiind vorba despre o singură „ipoteză", legea atracției universale, descoperire pe care Newton tocmai o publicase; dar cine mai stă să se uite la astfel de amănunte) este de fapt o replică[84]. Cu întemeierea în metoda ipotetico-

[84] Publicată în eseul *General Scholium*, eseu adăugat la ediția a doua (din 1713) a faimoaselor *Principia* (titlul complet *Philosophiae naturalis principia*

deductivă fundamentată de Aristotel (și inspiratoare pentru „briciul lui Occam"), ea este răspunsul la provocarea publică pe care Newton a primit-o după apariția „Principiilor", și anume să arate, dacă tot zice că a descoperit-o, care sînt cauzele gravitației/ atracției gravitaționale. Pentru că nu avea cum să formuleze (ipoteze despre) aceste cauze, nici astăzi nu prea avem așa ceva, în niciun caz pe cale deductivă, Newton s-a apărat sub ideea de des-coperire, cît se poate de consecvent în stilul intelectiv al epocii sale: Dumnezeu a făcut Universul într-un anumit fel, tot El mi-a îngăduit să des-copăr/ dez-vălui ceva din felul în care l-a făcut; pe scurt și pe gherțoiește – săru-Mîna Doamne, hai pa măi dragă criticilor;

- istoricește vorbind, explicația pentru *hypothese non fingo* este cît se poate de clară. Sîntem în secolul al XVII-lea (și un pic din următorul), adică în plin secol al clasicismului, clasicism ai căror reprezentanți, de la Gassendi (Pierre/ Petrus Gassendi, 1592 – 1655) și Bacon (Francis Bacon, 1561 – 1626), la Descartes (René Descartes, latinizat Renatus Cartesius, 1596 – 1650) și Pascal (Blaise Pascal,

---

mathematica); fac această trimitere pentru a vedea cum se face că o documentare la obiect, fie ea și minimală, poate răsturna acceptabilități și prestigioase și unanime. În traducerea engleză „oficioasă", textul care conține faimoasa expresie este următorul (subl. mea): *I have not as yet been able to discover the reason for these properties of gravity from phenomena, and I do not feign hypotheses. For whatever is not deduced from the phenomena must be called a hypothesis; and hypotheses, whether metaphysical or physical, or based on occult qualities, or mechanical, have no place in experimental philosophy. In this philosophy particular propositions are inferred from the phenomena, and afterwards rendered general by induction.* Vezi NEWTON, Isaac, *General Scholium*, traducere în engleză de I. Bernard Cohen și Anne Whitman, University of California Press, Oakland, 1999. Poate fi găsit fără probleme pe Net, chiar și ca link în Wikipedia, vezi http://en.wikipedia.org/wiki/Hypotheses_non_fingo.

1623 – 1662), resping *imaginația* condamnînd-o explicit ca sminteală, modalitatea cea mai sigură de a rătăci de la calea veritabilă, dreaptă și riguroasă a cugetului, care este *rațiunea*. El însuși unul dintre reprezentanții de seamă ai clasicismului, e limpede de ce Newton se apără, și încă atît de viguros, de suspiciunea că și-ar fi născocit, i.e. imaginat, ideile. Nedumeritor este cum se face că acest *non fingo*, la urma urmelor nimic altceva decît o scrîntează bigotă de secol XVII, ne bîntuie pînă astăzi. Dar oricare ar fi explicația pentru îndelunga și falnica lui colpotare, ea nu justifică în niciun caz și în niciun fel perpetuarea ca interdicție. Iar din perspectiva politicii metodologice integrative, consecințele sînt absolut penibile: i. pe de o parte, eu sînt cel care vă spune că orice prestație profesională de succes se bazează pe o cercetare explicativ-predictivă de succes, adică pe o cercetare cu obiective și ipoteze clare și adecvate. E LMC că sînt obligat să vă învăț cum se obțin/ cum să vă faceți rost de astfel de obiective și ipoteze; ii. pe de cealaltă parte, dacă rămîn la *hypotheses non fingo*, singura poziționare onestă este să vă spun că n-am ce să vă învăț. Pentru cei/ cele care aveți „iubire intelectuală..." – adică pentru o strictă minoritate, și aceasta eventuală – e bine. Pentru ceilalți/ celelalte, adică pentru majoritatea, e rău: hai pa, cine naiba va pus să vă faceți sociologi, adică niște meseriași pentru care generarea de ipoteze, și încă de ipoteze multe și mutual distincte, este condiție *sine qua non* a succesului oricăreia dintre prestațiile lor profesionale; hai pa deoarece nimeni nu știe, eu în niciun caz, cum să vă instaleze, darmite dezvolte pînă unde trebuie, o abilitate cu denumirea „iubire intelectuală pentru obiectele experienței", bașca, nu-i așa, irațională, i.e. inanalizabilă, deci în niciun fel replicabilă ca tehnologie formativă;

- 1.2.1.2. soluția pe care o propun, de altfel destul de normală în epistemologiile ne-pășuniste, este tamponarea frontală a lui *hypotheses non fingo* și înlocuirea cu contrariul, *hypotheses fingo*;

- sînt de acord că, pentru problema generării obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor, scoaterea din circulație a lui *hypotheses non fingo* nu echivalează în mod necesar cu probarea ca adecvată a soluției adverse, adică *hypotheses fingo*. Dar impune sau măcar face interesantă examinarea lui *hypotheses fingo* ca soluție posibil adecvată;
- în expresie Einstein – Popper, *hypotheses fingo* este „iubirea intelectuală pentru obiectele experienței". Ceea ce înseamnă că desconsiderarea, chiar de către inventatorii ei, a „iubirii intelectuale..." ca „irațională" și „psihologică" se extinde și asupra lui *hypotheses fingo*; respectiv că pentru administrarea lui *hypotheses fingo* în termenii unei tehnologii formative, trebuie mai întîi să neutralizăm cumva această desconsiderare. Nu cred că e nevoie să ne batem prea tare capul cu această neutralizare, deoarece ea poate fi realizată chiar și prin băşcălie. La un nivel ceva mai serios, începem prin a ne reaminti că dacă în cîmpul filosofiei ceva este decretat ca „irațional", se întîmplă ca asta să însemne doar că cevaul respectiv nu poate fi explicat prin teoretizare filosofică (de fapt, prin anumite tipuri de teoretizări filosofice, destul de pricăjite, fie vorba-ntre noi). Or, este chiar unul dintre drumurile istorice ale științei acela de a prelua și dezvolta tematizări ale filosofiei în teoretizări de altă factură, recte științifice; cu alte cuvinte, e de văzut dacă tematizarea denumibilă ca *hypotheses fingo = iubire intelectuală...* poate fi teoretizată științific. Surpriza este că lucrurile chiar așa se și petrec, și anume după 1920, în psihologie, sociologie,

antropologia culturală, științele cognitive: indiferent cît ar fi de aproximative și eventual de „eronate", în materia *hypotheses fingo = iubire intelectuală*... avem teorii care acoperă exigențele teoriei științifice, falsificabilitatea popperiană inclusiv, la nivele acceptabile cel puțin pentru ceea ce acceptăm ca științific legitim sub intitularea *științe social-umane*. Nu cred că am avea vreo problemă să cădem de acord ca părțile din *hypotheses fingo = iubire intelectuală*... pe care aceste teorii nu le pot cuprinde/ explica să rămînă filosofiei, care, de ce nu, să le mențină în coșul cu „iraționale"; dar asta nu schimbă faptul că, într-o proporție de un timp decelabilă, tematizarea *hypotheses fingo = iubire intelectuală*... ține de știință, deci e de administrat atît ca măsurare cît și ca tehnologie, de pildă în formarea de competențe. Îl voi lua deci pe *hypotheses non fingo* ca enunț foarte parohial, metodologic ca și cultural-istoric: în ceea ce privește obținerea ipotezelor, el nu este instrucțiune și nu este în niciun fel interdicție;

– în registrul științei, ca să producem o definiție operațională pentru variabila „iubirea intelectuală pentru obiectele experienței", nu am avea decît dificultățile normale pentru orice operaționalizare de concepte. Ceea ce înseamnă că o putem măsura; iar dacă o putem măsura, este neîndoielnic că, pe indicatorii și dimensiunile aceleiași definiții operaționale, o putem și forma/ dezvolta. Pe domeniul cunoașterii științifice actuale, tematizarea *hypotheses fingo = iubire intelectuală*... poate fi găzduită cel mai avantajos de teoriile despre creativitate. „Rețeta" pe care o propun este fundamentată pe premisa că a obține/ a face rost de obiective de cercetare explicativ-predictivă și de ipoteze este creație, deci că implică abilități și procese de aceeași natură cu creativitatea. Ca pragmatică, din această premisă rezultă

că: i. dacă vrei (să măsori și) să dezvolți capacitatea cuiva de a genera obiective de cercetare explicativ-predictivă și ipoteze, o vei face pe vreuna dintre definițiile teoretice ale creativității ca aptitudine; ii. dacă vrei o tehnologie prin care să produci obiective de cercetare explicativ-predictivă și ipoteze, ori de cîte ori și exact atunci cînd ai nevoie de așa ceva, această tehnologie o obții prin replicarea procedurală a uneia sau alteia dintre definițiile teoretice ale creativității ca proces. Deși nu-mi este neapărat necesar ca argument, trebuie totuși să adaug că ideea creativității ca (re)sursă centrală a noutății științifice, deci și a întrebărilor și ipotezelor inedite, este astăzi general acceptată, ba chiar foarte la modă. (Din păcate pe o definiție foarte naivă și implicită a creativității, fără niciun fel de punere sub întrebare a „iubirii intelectuale"; care rămîne o abilitate cam certamente înnăscută și, și mai certamente, o abilitate ieșită din comun, adică rezervată unor „aleși".)

- 1.2.1.2.1. pe ce ne putem baza: capacitatea de conjectare ca precursor al abilității de a genera ipoteze;
- cumva în gama artificiilor de calcul, facem mai întîi o extensie de terminologie. Știm deja că o ipoteză este o conjectură re-enunțată în termenii unei teorii științifice, iar conjectura este o propoziție explicativă sau predictivă de limbă naturală despre care (încă) nu știm dacă și cît este adevărată. *Conjectare* (sau *conjecturare*) este atunci cînd ne punem, în limbă naturală, întrebări cu sensul „de ce se întîmplă ceea ce se întîmplă" și cînd ne dăm, tot în limbă naturală, răspunsuri posibile la aceste întrebări, deci cînd formulăm conjectări; pentru producerea de conjectări formulate direct în termenii unei teorii științifice propun cuvîntul *ipotezare*.

În lumina a ceea știm, acceptăm că nu știm cum se face de *ipotezăm*; știm însă destul de bine cum se face de *conjecturăm* și că a conjectura este o competență naturală pentru orice persoană socialmente normală. Dacă avem o capacitate atît de perfect și de natural funcțională de conjecturare, se pune întrebarea de ce MNPOCEPI, adică de ce ne e atît de greu, *voir* de ce este un coșmar, să ne facem rost de obiective de cercetare explicativ-predictivă și de ipoteze cum trebuie. Răspunsul este din păcate foarte simplu, deci nu tocmai ușor de gestionat: nu numai pentru că plătim un tribut foarte greu lui *hypotheses non-fingo*, ci mai ales pentru că sîntem învățați/ învățate de mici (foarte intensiv între cinci și șapte anișori) să disprețuim ca „bunuri publice" ceea ce mintea noastră scînteiază în limbaj interior, inclusiv întrebările și răspunsurile pe care mintea noastră le scînteiază astfel, și să izolăm aceste produse intelective în zona privată a conștiinței noastre. Să desfacem un pic acest răspuns:

– i. pentru că plătim un tribut foarte greu lui *hypotheses non-fingo*. Pînă cînd rămînem în convingerea că *fingo*, i.e. *a conjecta*, i.e. *a născoci întrebări și idei noi*, este ceva de o cu totul altă natură decît *a ipoteza*, și anume ceva ce ține de irațional, de neanalizabil, deci de neperfectibil, imensa gălăgie a savanților și epistemologilor din a doua jumătate a secolului XX în favoarea celei mai dezlănțuite creativități în Știință – în toate științele și începînd chiar cu dinamitarea fundamentelor lor – este numai și numai o ieremiadă, bună doar ca să ne cerem iertare de la Zei (chiar dacă nu prea pricepem cu ce Le-am greșit). Karl Popper însuși, un mare, eu aș zice principalul, agitator electoral al atitudinii favorabile creativității radicale în știință, nu face decît să-și plătească păcatele „iubirii

intelectuale", de altfel perfect contradictorie cu cea mai importantă dintre creaţiile sale, falsifierea. Pe scurt, cîtă vreme respingem echivalenţa genetică dintre *conjecturare* şi *ipotezare*, nu ştim cum face mintea mintea noastră cînd generează ipoteze, iar la capitolul *how-to-do* apelul la creativitate rămîne în aer;

- ii. pentru că sîntem învăţaţi/ învăţate de mici să dispreţuim întrebările şi răspunsurile pe care ea le scînteiază „în mod natural" & în limbaj interior şi să izolăm aceste produse intelective în zona privată a conştiinţei noastre. Este povestea generală a creativităţii în culturile noastre, certamente în cele de tip european; culturi în care, între vîrsta de cinci şi şapte anişori, învăţăm cu toţii şi cu toatele că sînt lucruri care se spun şi lucruri care nu se spun, învăţăm să ne ţinem gura despre cele care nu se spun deoarece, dacă le spunem, o păţim într-un fel sau altul de la cei din jur, inclusiv cu tandreţe, dar întotdeauna în regimul punitiv de după încălcările lui *nu e voie*. Pe scurt, învăţăm să ne ţinem creativitatea în lesă. Iar cu această ocazie învăţăm să nu dăm drumul la „toate prostiile" care ne trec prin cap, inclusiv la întrebările şi răspunsurile pe care le scînteiază – în mod natural, continuu şi nu tocmai represibil! – mintea noastră. Persoanele pe care le denumim creative sînt, statistic vorbind, cam 2,5% dintr-o populaţie statistic normală, foarte probabil exact aceleaşi cu persoanele pe care le sesizăm ca înzestrate cu exclusivista „iubire intelectuală". Ele sînt persoanele cărora le scapă din lesă „prostiile" care le trec prin cap, în orice caz mai multe decît ne scapă nouă, oamenilor normali. Nu avem explicaţii prea bune despre de ce lor li se întîmplă aşa, dar cea mai

plauzibilă este că s-au învățat ca măgarul cu samarul, adică au învățat să suporte cumva consecințele punitive ale acestei exteriorizări imprudente; sau că nu le pasă de așezarea în lume – ca incomozi, „originali", „cu idei" – pe care le-o furnizează și în care îi percep normalii din jur. Noi, adică normalii, dăm drumul din lesă doar acelor întrebări și răspunsuri despre care am învățat că sînt conforme cu ceea ce e rezonabil, corect, potrivit cu așteptările celorlalți normali din jurul nostru. Or, ca potențiale obiective de cercetare, respectiv ipoteze, acestea sînt în mod necesar platitudini, prostioarele cuminți cu care am învățat să ne ignorăm mintea, adică să expediem la prostii nefolositoare întrebările și răspunsurile spontane, în chiar momentul în care ne vin în minte;

- 1.2.1.2.2. pe ce ne putem baza: expansiunea atitudinii favorabile creativității;
- concluzia paragrafului anterior cade într-un pic de dilemă. A ne folosi de capacitatea de conjectare echivalează cu a ne comporta cum se comportă persoanele creative, deci a ne expune la toate consecințele care decurg în mod inevitabil atunci cînt spunem și susținem în gura mare „toate prostiile care ne trec prin cap". Iar a ne ține gura ca oamenii normali, deci a ne ține mintea în lesă, echivalează cu a produce drept ipoteze tot felul de platitudini, platitudini pe care, ca să nu se vadă că sînt cum sînt, le împopoțonăm și noi cumva (de predilecție formulîndu-le în expresii care mimează terminologia, cît mai greoaie cu putință, conținînd în consecință erori adeseori grosiere, mai ales în gama *double barreled*, a predicatelor blegoase de genul „influențează", a forțărilor în enunțarea ca implicație logică);

- din fericire, ultimele cinci-șase decenii au făcut din creativitate o modă foarte generală. De pildă, a spune cuiva că nu (prea) e creativ/ă echivalează cu aproape o injurie (în orice caz nimănui nu-i cade bine cînd i se spune așa ceva, puteți verifica pe cont propriu); totodată, probabil că nu există persoană care să nu-și dorească să fie (mai) creativă (puteți de asemenea verifica pe cont propriu). Sigur, asta nu înseamnă cine-știe-ce înțelegere a faptului că a fi creativ/ă înseamnă să-ți iei în serios mintea, mai ales întrebările pe care și le pune, să o lași să vorbească în gura mare, pentru ca apoi să mai te și apuci să schimbi lucrurile după „prostiile" din capul tău, să-i deranjezi astfel pe toți din confortul lor, să nu te lași deloc și să suporți toată „simpatia" pe care o generezi astfel, ca fără îndoială *pain in the ass*. Cu această definiție, pe care o garantez ca foarte, foarte greu de contrazis, nu prea înțeleg ce a generat moda creativității, dar ceea ce avem de văzut cu toții/ toatele este că ține și că se extinde. Ceea ce înseamnă că, punîndu-ne un pic mintea la contribuție, putem valorifica această modă pentru a ocoli sau a face gestionabile, fiecare pentru sine, consecințele pe care ni le atrage imprudența de a propune ca obiective/ ipoteze cîte ceva din primele „aiureli" care ne-au venit minte. În acest sens, putem conta destul de direct pe evoluțiile care au loc în ultimele decenii, *world wide*, în culturile manageriale;
- la vîrf, avem culturile manageriale angajate în competiția pentru creativitate ca resursa de succes numărul unu. Dacă pînă acum două decenii, criteriul fundamental al succesului organizațiilor[85] era definit în termeni de capacitate de adaptare la schimbare, de pe la sfîrșitul anilor 1980 încoace, o

[85] Eu aș pune și al persoanelor, ca și al națiunilor și agregatelor de națiuni (cum e țara noastră UE, de pildă).

organizație de succes este o organizație capabilă să genereze schimbare, schimbarea sa, ca și schimbarea mediului în care își definește și obține succesul. Aducerea unei organizații în această capacitate, domeniu de prestații profesionale în plină expansiune (denumit dezvoltare organizațională, engl. *organizational development*, cu abrevierea OD) este un proces care – în cea mai evoluată și bine, adică scump, vîndută, teoretizare – urcă, obligatoriu în această succesiune, următoarele trepte: mai întîi trebuie să o facem *trust organziation*, apoi *learning organziation*, iar ca platformă de lansare, *creative organziation*;

- e destul de evident că organizațiile în/ pentru care lucrăm se află în mod obișnuit destul de departe față de traseul *trust, learning, creative*. Dar e la fel de evident că acest traseu se extinde ca standard pentu culturile manageriale de succes, mai întîi ca idee interesantă și apoi ca *pattern* de guvernare. Pentru noi, sociologii, a participa la proliferarea acestui *pattern* e o chestie pe mijlocul țintei: dezvoltarea organizațională, dezvoltarea culturilor organizaționale, dezvoltarea culturilor manageriale fac parte toate din responsabilitățile profesionale cele mai tipice pentru profesia de sociolog (asta mai ales în închipuirea mea, pentru că de sociologi care să-și cîștige banii și gloria pe piața prestațiilor de OD eu unul n-am prea auzit);

- 1.2.1.2.3. pe ce ne putem baza: decizia personală de dezinhibare inteligentă și oportună a propriei creativități. Pentru a înțelege ce vreau să spun cu această dezinhibare, redactez mai pe larg, asamblînd-o ca preambul/ suport teoretic al unui eventual stagiu de dezvoltare a creativității;
- creativitatea – deci și capacitatea de conjectare, deci și

capacitatea de ipotezare – nu este o aptitudine specială, rezervată unui număr foarte restrîns de inițiați. Creativitatea – deci și capacitatea de conjectare, deci și capacitatea de ipotezare – este o aptitudine comună, definitorie pentru fiecare exemplar socialmente normal al speciei noastre. „Ne pierdem" creativitatea undeva între cinci și șapte ani cînd, în culturile de tip european (zic de tip european pentru că nu știu cum o fi în altele, centrate pe alte idei decît aceea că omul este Stăpînul), învățăm să ne decupăm conștiința/ gîndirea/ vorbirea în două sectoare: i. „sectorul public", în care poate intra oricine și al cărui conținut poate fi arătat oricui; ii. „sectorul privat (sau intim)", în care avem acces numai noi și în mod excepțional alte persoane, foarte puține, numai pe anumite porțiuni și numai pe anumite durate. Deci nu ne pierdem nici defel creativitatea, ci învățăm să o ținem în lesă, în sectorul privat, iar această decupare-și-ținere-în-lesă este unul dintre *habitus*-urile esențiale pe care cultura din care facem parte le definește pentru persoana matură. Așa cum există diferențe între noi în ceea ce privește alergatul, cîntatul sau vorbitul, așa există diferențe în ceea ce privește creativitatea. Dar într-un fel sau altul, fiecare exemplar normal al speciei noastre poate să alerge, să cînte, să vorbească. Cu creativitatea este la fel, singura diferență este că pe această aptitudine învățăm să o gestionăm într-un regim special, și anume foarte rezervat. De unde rezultă că sîntem în mod natural creativi/ creative, dar că majoritatea am învățat să ne luăm în serios mintea și îi scoatem în public produsele de o manieră foarte selectivă. Și că persoanele pe care le numim creative sînt persoane la fel ca noi, dar care au găsit o soluție care li se pare suficient de OK pentru a-și lua în serios mintea și a-i scoate în public produsele de o manieră

mult mai puțin selectivă decît noi, normalii. A fi normal/ă sau a fi creativ/ă este o decizie personală, și anume decizia ce anume ții în sectorul privat și ce anume scoți de acolo în sectorul public. Cu alte cuvinte decizia cît de în serios să-ți iei mintea și ce anume/ cît anume din produsele („prostiile") ei – întrebări și răspunsuri posibile – să pui în public;

– „rețeta" pe care o propun nu este de a vă invita/ soma/ conjura să vă faceți mai creativi/ creative decît sînteți; și nici de a vă invita/ soma/ conjura să *completely and systematically unleash your creativity*, expunîndu-vă astfel la superpromptele corecții castrative ale celor din jur. Teoria mea spune că sînteți suficient de creativi/ creative, deci că mintea voastră, ca orice minte de persoană normală, continuă și după vîrsta de șapte anișori să scînteieze întrebări și răspunsuri, adică să conjecteze, ba chiar la fel de abundent, de „natural", de continuu și de prompt. Vă invit/ somez/ conjur la dezinhibarea inteligentă și oportună a propriei creativități, adică să vă eliberați creativitatea din lesă exact atît cît judecați că puteți neutraliza din pedepsele conformatoare pe care anticipați că le veți primi din partea celor pentru care/ cu care lucrați. Calculînd neapărat cu faptul că, în condițiile expansiunii atitudinilor favorabile creativității, putem neutraliza o mulțime dintre respectivele pedepse conformatoare, în primul rînd prin lămurirea în scopul coevoluției a celorlalților noștri, că de-aia sîntem sociologi (începînd eventual cu bășcălia amicală, de pildă cu „cum se poate ca Dumneavoastră, un super-cavaler al creativității, să respingeți o idee înainte de a o examina, și asta numai pentru că la prima vedere pare un pic mai zgubilitică");

- pe ce nu ne putem baza: filosofismele despre raportul dintre descoperire şi invenţie;

- sînt de acord că susţinerea mea, asta că obiectivele de cercetare explicativ-predictivă şi ipotezele aferente acestora se inventează, nu se descoperă, e posibil să fie percepută ca excesiv de tare. OK, aveţi toată libertatea de a adopta o rezolvare alternativă. Cred însă că e datoria mea să semnalez că singura alternativă momentan cît-de-cît disponibilă pentru noi ca intelectuali „continentali" (adică încă nu prea dedaţi la filosofia limbajului) este una cu totul special „filosofică"; unde ghilimelele vor să spună să s-ar putea să fie ininteligibilă, deci practic inadministrabilă. Mă refer la postularea unui *raport idoneist între descoperire şi invenţie* („idoneism" însemnînd – citez după un dicţionar comun, cele de specialitate, certamente cele de limbă engleză, adică cele la care, de cîteva bune decenii, ajungem la modul cel mai regulat, habar ne-avînd de aşa ceva – „curent filozofic epistemologic relativist şi neoraţionalist care îşi confruntă permanent principiile cu experienţa"[86]). Foarte caracteristic pentru soarta generală a idoneismului, raportul acesta, idoneist, în limba română a fost abordat pentru prima oară pe la sfîrşitul anilor 1960, de Henri Wald[87] (1920 – 2002), care a decis să-i pur şi simplu ignore înţelesul originar, destul de pragmatic haios: e făcut după francezul *idoine*, cu sensul „familier et ironique: qui convient exactement a la situation"[88]; insist – familiar şi iro-

[86] *** *Micul dicţionar academic*, vol. III, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003, p. 12.

[87] Vezi (eventual) WALD, Henri, *Realitate şi limbaj*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968, p. 128.

[88] Aşa zice Larousse-ul, vezi http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/idoine/41459.

nic. Acolo a și rămas (unde și cît a rămas), și anume în acea filosofie a științei despre care se spune că este utilă cercetătorilor exact așa cum ornitologia este utilă păsărilor. Cumva colac peste pupăză, Ferdinand Gonseth (1890 – 1975), cel care introduce *idoneitatea* ca expresie filosofică, o poziționează ne-echivoc ca atitudine metodologică, și anume ca balansare, funciarmente euristică!, între verosimilitate și realitate. Ceea ce înseamnă că, dacă citim propoziția *raportul idoneist între descoperire și invenție* pe sensul Gonseth, adică fără prea multe dintre „adîncimile filosofice", în care filosofia științei obișnuiește să se prostească, ea ne spune că obiectivele de cercetare și ipotezele aferente le avem de inventat și că vedem/ controlăm noi după aceea dacă și ce am descoperit;

1.3. În genul hypo-thesis & hypotheses non fingo mai avem și alte meta-derapaje de eventual luat în furculiță;

– ca exemplu cumva amuzant și, sper, complementar edificator, îl invoc pe, cam din aceeași epocă, faimosul *cogito, ergo sum* (adică *gîndesc, deci exist*) al lui Descartes. Despre care poate că a sosit vremea să fim mai mulți sociologii care iau notă că este o parodiere; și anume parodierea lui *edo, ergo sum* (adică *mănînc, deci exist*), „principiul de viață" pe care Descartes, dimpreună cu inteligența contemporană lui, obișnuia să îl atribuie, pentru a-i disprețui îndestul, călugărilor și, mai țintit, prelaților catolici, foarte reputați în epocă pentru excesele lor, ca să zicem așa, consumeriste. Ceea ce, între altele, ar putea furniza explicații pentru ignorarea lui *si fallor, sum* (adică *dacă greșesc/ mă îndoiesc, sînt/ exist*) prin care teologul și filosoful creștin Augustin (354 – 430, episcop de Hipona/ Hippo Regius, Sfîntul Augustin pentru

catolici, Fericitul Augustin pentru ortodocși) îl precede pe Descartes și *cogito, ergo sum*-ul lui cu mai bine e un mileniu, surclasîndu-l la proporții istorice în materie de adîncime și subtilitate edificatoare. Luînd în calcul cît trebuie acest accident de context, multe dintre interpretările lui *cogito, ergo sum* pur și simplu rămîn fără aer, inclusiv cîteva foarte tari, bine prizate pînă astăzi. Iar metoda științifică ne apare ca o simplă inversare polemică a *doctrinei iluminării*, tot creație augustiniană, prima încheiere teologică a paradigmei platoniciene a cunoașterii de succes. O inversare suficient de mediocră și de neglijent îmbumbată ca să ne întrebăm cum naiba se explică mirobolanta extindere a metodei științifice ca paradigmă a cunoașterii de succes în lumea modernă și moderno-postmodernă: nu cumva prin mediocritatea contributorilor, colportorilor, adoratorilor și consumatorilor? Nu cumva trăim, de vreo patru secole și cu contribuția fondatoare a lui Descartes, o eră a mediocrității, și intelective, și intelectuale, și etice?

Iar dacă am ajuns aici: regret, dar deși știu că formează majoritatea cea mai devotată a cititorilor de literatură academică, nu am consolamente pentru cei/ cele care trăiesc cu convingerea că despre titani și operele lor, Descartes în textul de mai sus, nu așa se (vorbește, deci) gîndește, deci că nu aceasta este, nicidecum, atitudinea adecvată. Le pot da însă un brînci, i.e. o mînă de ajutor (în româna veche brîncă = mînă), prin trimitere la argumentări – foarte serioase, de regulă mult peste ceea ce se consideră ca academic serioase – că, despre titani și operele lor, chiar aceasta este atitudinea cu adevărat comprehensivă/ folositor-înțelegătoare. Dintre aceste argumentări am ales-o pe cea mai compactă și, concomitent, mai prietenoasă ca exprimare inteligibilă; vezi deci VALÉRY, Paul, *Introducere la metoda lui Leonardo da Vinci*, ediția a II-a, Editura

Paralela 45, Pitești, București, 2004. La obiect, „Un mare număr de erori, dăunînd judecăților care se fac asupra operelor omului, se datorează unei uitări ciudate a zămislirii lor. Nu ne prea aducem aminte că ele nu sînt dintotdeauna. A ieșit din asta un soi de cochetărie reciprocă, făcîndu-ne, de obicei, să trecem sub tăcere, și chiar să le ascundem bine, originile unei lucrări. Ne temem să nu fie prea umile, ba ajungem să ne speriem că sînt firești. Și, cu toate că foarte puțini autori îndrăznesc să spună cum și-au alcătuit opera, eu cred că nu sînt mult mai mulți aceia care să fi riscat s-o afle. O asemenea curiozitate începe cu neplăcuta renunțare la noțiunile glorioase și la epitetele laudative; ea nu suferă nici o idee de superioriate, nici o grandomanie." (p. 8, subl. mele). Iar ca antrenament în texte & problematizări subtile, și asta, dat fiind autorul traducerii, într-o foarte instructiv-interesantă română „de meseriaș", „Introducerea" lui Valéry (adică poetul și filosoful Ambroise Paul Toussaint Jules Valéry, 1871 –1945) e de văzut toată (nu are decît 107 pagini, cu tot cu adnotări); sau măcar (aș zice ca eventuală încălzire) nota marginală de la p. 9 – 10, obligatoriu cu adnotarea de la p. 95 a traducătorului, nimeni altul decît poetul Șerban Foarță.

2. „Rețeta MTCS clasică": generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor din perspectiva politicilor metodologice în numele sociologiei

– la modul compact, obiectivele de cercetare explicativ-predictivă se definesc ca întrebări de cunoaștere, putem spune și ca nedumeriri, cu sensul *de ce variația acestei variabile, să-i zicem O, este așa cum bag de seamă că este?*. Sau, în formulare finisată, *există vreo asociere între variația variabilei O, cea pe care vreau să o explic, și variația unei alte variabile, să-i zicem X, despre care am impresia/ mi se pare că/ bănuiesc*

că se întîmplă o dată cu/ prin preajma/ în contextul variabilei O? Sau, mai compact, *ce asociere există, dacă există, între variaţia variabilei O şi variaţia variabilei X*. Presupun că se vede suficient de clar că dacă ai un obiectiv de cercetare explicativ-predictivă, ai imediat şi ipotezele aferente acestuia, şi anume prin simpla re-enuţare ca aserţiune a întrebării din respectivul obiectiv;

- cu alte cuvinte, decupînd MNPOCEPI în cele două sub-probleme imediat sesizabile, generarea obiectivelor, respectiv generarea ipotezelor, net prioritară este întotdeauna prima. De altfel, cam asta este ceea ce susţine şi literatura de specialitate epistemologic mai spălăţică. Mai mult, deşi e normal să privilegieze ipotezele, la urma urmelor ce sînt cercetările descriptive altceva decît testări de ipoteze, cînd e vorba despre generarea lor, respectiva literatură de specialitate, a noastră şi nu numai, povesteşte mai ales despre generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă (dacă nu sesizăm cu suficientă claritate, asta este pentru că o face într-o terminologie de multe ori *sui generis*, diferită de la autor la autor). Dacă mai era nevoie, sîntem şi din această sursă autorizaţi să centrăm MNPOCEPI în sub-problema de unde şi cum ne obţinem obiectivele de cercetare explicativ-predictivă;

2.1. „Teme de cercetare" şi „întrebări de cercetare";

- ca semnal de alertă timpurie (cumva în genul *early warning and control*), e de luat în calcul că (şi) în materia obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă literatura noastră de specialitate are probleme cu terminologia; care este şi aici nesistematică, pentru a nu spune alandala. De pildă, alături

de expresia *obiective de cercetare*, găsim o diversitate de expresii mai mult sau mai puțin sinonime, cele mai frecvente fiind „teme de cercetare" și „întrebări de cercetare", iar uneori chiar confuzionarea obiectivelor de cercetare cu „problemele sociale"; OK, asta e, nefiind singura dată cînd ne confruntăm cu vibrații de terminologie, cu un pic de atenție ne-excesiv de politicoasă ele sînt pînă la urmă gestionabile. Oarecum mai complicată, deci necesitînd mai multă atenție & impolitețe, este povestea indistincției generale: chiar și atunci cînd se clamează drept științifică, literatura noastră de specialitate nu obișnuiește să trateze foarte distinct metodologia cercetărilor descriptive de metodologia cercetărilor explicativ-predictive, deci nici ce sînt/ cum sînt/ cum ne obținem obiectivele de cercetare descriptivă, în raport cu ce sînt/ cum sînt/ cum ne obținem obiectivele de cercetare explicativ-predictivă. Din fericire, nici aceasta nu are consecințe prea dificultuoase deoarece, ca reper implicit pentru cercetarea sociologică în general sînt luate cercetările „cu ipoteze", deci cele explicativ-predictive (vedem asta în orice redactare a „etapelor investigației sociologice", subiect pe care nu îl ratează niciun curs/ manual/ tratat de MTCS). Astfel, atunci cînd literatura noastră de specialitate ne învață despre de unde și cum să ne obținem obiective de cercetare, ne învață de fapt sau măcar preponderent, chiar dacă nu suficient de explicit, despre de unde și cum să ne obținem obiective de cercetare explicativ-predictivă;

- pentru generarea obiectivelor de cercetare, lumea bună a MTCS-ului, adică deserventii politicilor metodologice în numele sociologiei, ne livrează cam aceleași sugestii (recomandări/ învățături/ sfaturi), în cam una și aceeași stilistică.

Versiunile cele mai atente la experiență și la aspectul procedural, deci cele mai instructive, ale „rețetei clasice" ne învață cum să căutăm „teme de cercetare" și cum să „îngustăm" respectivele teme la „întrebări de cercetare". Ca exemplu reper pentru „rețeta clasică" citez *in extenso* o astfel de versiune, aș zice cea mai frecventabilă, în ultimele două decenii foarte frecventată[89]. Pentru ca să nu scape nimic și nimeni, o voi cita în traducere pe românește; deci:

Modalități de selectare a temelor

1. *Experiența personală:* Poți alege o temă referitoare la ceva ce ți se întîmplă ție sau celor pe care-i cunoști. De exemplu, lucrînd în timpul verii într-o fabrică, sindicatul local intră în grevă. Nu favorizezi nici una dintre părți dar ești obligat să alegi de partea cui ești. Observi că tensiunile se intensifică. Atât conducerea cât și sindicatul devin ostili unul față de celălalt. Această experiență sugerează ca temă sindicatele sau munca organizată.
2. *Curiozitatea cu privire la ceva din mass media:* Uneori citești un ziar, un articol dintr-o revistă sau vezi un program la televizor și acest lucru îți provoacă o serie de întrebări. Ceea ce citești îți provoacă întrebări sau îți sugerează o replică la ceea ce a descoperit cercetarea altora. De exemplu, citești un articol din *Newsweek* despre persoanele fără adăpost, dar nu știi prea multe despre cine sunt ele, de ce sunt ele fără adăpost, dacă acest lucru a fost dintotdeauna o problemă și așa mai departe. Acest lucru îți sugerează ca temă persoanele fără adăpost.

[89] Luînd în calcul cele patru stele Amazon pe care le primește lucrarea din care voi cita. Chiar dacă autorul, William Lawrence Newman (scris uneori Neuman), profesor la University of Wisconsin-Whitewater, College of Letters and Sciences, pare să nu fi atins, cel puțin momentan, un nivel convenabil de notorietate, de pildă cel care să-l facă wikipediabil.

3. *Situația cunoștințelor dintr-un domeniu:* Cercetarea de bază este provocată de noile descoperiri în cercetare și de teoriile care ajung până la frontierele cunoașterii. În timp ce explicațiile teoretice sunt elaborate și extinse, trebuie să aflăm răspunsul la anumite întrebări și probleme pentru ca domeniul respectiv să avanseze. În timp ce astfel de probleme sunt identificate și studiate, cunoașterea progresează. De exemplu, citești despre atitudinile vizavi de pedeapsa capitală și îți dai seama că mare parte din cercetare indică o credință de bază a celor care sunt în favoarea pedepsei capitale în răutatea înnăscută a criminalilor. Observi că nimeni nu a cercetat încă dacă oamenii care aparțin anumitor grupuri religioase care favorizează o astfel de credință sprijină pedeapsa capitală și nici nu a trasat cineva vreo hartă care să localizeze aceste grupuri religioase. Cunoștințele tale din domeniu îți sugerează ca temă pentru un proiect de cercetare credințele despre pedeapsa capitală și religia din diferite regiuni.
4. *Soluționarea unei probleme:* Temele de cercetare practică încep adeseori cu o problemă care necesită soluționare. De exemplu, făcînd parte din jobul tău ca administrator de internat, vrei să-i ajuți pe studenții din anul întîi să se împrietenească unii cu alții. Problema ta sugerează ca temă formarea de prietenii printre noii studenți.
5. *Premii/ recompense sociale:* (...) Înseamnă că unele teme sunt „marfă" sau oferă o oportunitate. De exemplu, citești că sunt mulți bani disponibili pentru a face o cercetare asupra sanatoriilor particulare, dar sînt puțini oameni interesați de aceasta. Nevoia de a-ți găsi un job îți sugerează ca temă sanatoriile particulare.
6. *Valorile personale:* Unii oameni sunt foarte atașați de un set de valori religioase, politice sau sociale. De exemplu, ești

puternic atașat de egalitatea rasială și devii ultragiat când auzi de discriminare rasială. Credința ta personală puternică îți sugerează ca temă discriminarea rasială.

7. *Viața de zi cu zi:* Teme potențiale pot fi găsite în viața de zi cu zi, în zicători vechi, romane, cîntece, statistici și în ceea ce spun alții (în special cei care nu sunt de acord cu tine). De exemplu, auzi că avantajul terenului de joc de acasă este foarte important în baschet. Această afirmație sugerează ca temă de cercetare „avantajul terenului de joc de acasă".

Tehnici de „îngustare" a unei teme într-o întrebare de cercetare

1. *Examinează literatura:* Articolele publicate sunt o sursă excelentă de idei pentru întrebările de cercetare. Ele sunt de obicei la un nivel potrivit de specificitate și sugerează întrebări de cercetare care se concentrează asupra următoarelor:
   - reia un proiect de cercetare anterior, cu exactitate sau cu mici variații;
   - explorează descoperirile neașteptate întîlnite în cercetarea anterioară;
   - urmează sugestiile pentru cercetarea viitoare pe care ți le dă un autor la sfîrșitul unui articol;
   - extinde o explicație sau teorie existentă la o nouă temă sau direcție;
   - pune sub semnul întrebării descoperirile sau încearcă să dezminți o relație;
   - specifică procesul care intervine și ia în considerare relațiile de legătură.
2. *Discută despre idei cu alții:*
   - întreabă persoanele care sînt informate despre temă despre întrebări la care s-au gîndit ei referitoare la această temă;

- caută-i pe cei care au opinii care diferă de ale tale asupra temei și discută posibile întrebări de cercetare cu ei.

3. *Aplică la un context specific:*
   - „concentrează" tema într-o perioadă istorică specifică sau într-o perioadă de timp;
   - „îngustează" tema la o societate specifică sau la o unitate geografică;
   - ia în considerare ce subgrupe sau categorii de oameni/ unități sunt implicate și dacă sunt diferențe între ele.
4. *Definește scopul sau rezultatul dorit al studiului:*
   - va fi întrebarea de cercetare pentru un studiu explorator, explicativ sau descriptiv?
   - va implica studiul cercetare practică sau de bază?[90]

2.2. Obiecții & corecții la „rețeta MTCS clasică";

- ca rețetă, sugestiile (recomandările/ învățăturile/ sfaturile) pe care literatura noastră de specialitate ni le livrează – și încă la nivelul cel mai bun, oricum foarte notoriu – în materia cum și de unde să ne facem rost de obiective de cercetare explicativ-predictivă pot fi sintetizate – e drept, nu prea prietenos, dar garantez că fără piederi – astfel: i. ca să-ți faci rost de obiective de cercetare explicativ-predictivă, inspiră-te și tu cumva, de pe undeva; ii. maximumul pe care îl putem face pentru tine este să-ți punem la dispoziție ceva colecții de „declanșatoare ale inspirației" (cum este

[90] NEWMAN, W. Lawrence, *Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Methods*, sixth edition, Allyn and Bacon, Boston, London ..., 2006, casetele 6.2. și 6.7., p. 154 și următoarele. Traducerea aparține unor studenți de la Sociologia de Brașov și a fost rulată ca suport de discuții la seminariile de MTCS; deci ar trebui să fie acceptabil de „conformă cu originalul" și fără dificultate inteligibilă.

de exemplu colecția produsă de profesorul Lawrence Newman);

- cîtă vreme rămîn aderenți ai vreuneia dintre politicile metodologice în numele sociologiei, e clar că profesorii/ autorii de MTCS ne vor învăța să facem ceea ce fac și știu ei/ ele să facă, adică cercetări destinate diferitelor ritualuri de supunere academică, de la promovarea diverselor examene, la accesul în diverse grade și alte demnități academice. Evident, dacă ne dorim sau am abordat deja un traseu de carieră academică, ceea ce „rețeta clasică" ne învață la subiectul generarea obiectivelor de cercetare pare să fie cît se poate de suficient folositor. În mod normal cînd e vorba despre ritualurile de supunere academică, nu vom avea de făcut decît cercetări într-un fel sau altul fundamentale, iar „temele de cercetare" ori ne sînt furnizate de „persoanele informate despre temă", mai ales de Dom' Profesor, ori le generăm din inspirație, folosind de pildă una sau alta dintre colecțiile de „declanșatoare". Cu observația că „îngustarea" unei „teme de cercetare" la o „întrebare de cercetare" capătă sens, și anume ceva sens, numai în acest gen de situații, eminamente școlărești; pentru altfel de situații, „îngustarea" cu pricina este pur și simplu aberantă, dimpreună cu disjuncția teme de cercetare + întrebări de cercetare.

Spun într-un fel sau altul fundamentale deoarece faptul că ne lăudăm cu astfel de cercetări ca fiind „aplicative" sau „practice" deoarece se referă la probleme de interes extra-academic nu le scoate decît foarte rar, foarte puțin și de regulă deloc din ficționalismul candid atît de tipic academicilor cînd se coboară „în lumea reală" (de pildă încheindu-și rapoartele de cercetare cu atît de savantele, de politicoasele și de imprescriptibil naivele „recomandări"). Sau

cel puțin deoarece, oricît ne-am strădui, nu prea avem unde găsi publicate, deci bune de descărcat, cercetări sociologice academice făcute în conecție decelabilă cu vreo practică/ prestație profesională de adevăratelea, adică tranzacționată pe o piață de prestații reală, într-un regim contractual real, pe realmente bani;

- revizitînd „rețeta clasică" din perspectiva ideii generice de politică metodologică, e imposibil să nu ne întrebăm despre care sociologi este vorba, cărui fel de sociologi le sînt folositoare respectivele sugestii (recomandări/ învățături/ sfaturi). Vom vedea astfel că, fără excepție, „andrisantul" lor sînt sociologii savanți, ar trebui să pun un pic de ghilimele, adică sociologilor din seraiul universitar, de la cei aflați în diverse stadii embrionare, deci studenților sociologi de diferite cicluri academice, pînă la academicii, ca să zic așa, savanți *full options*. Ceea ce n-ar fi rău, dar numai și numai dacă sociologii/ absolvenții de sociologie ar fi destinați – cu excepții absolut neglijabile, acceptabil de trecut cu vederea, cumva de pildă ca victime colaterale – seraiului universitar. Sau – să fiu iertat, dar e fix același lucru – numai și numai dacă, în calitate de profesori/ autori de MTCS, ne doare fix în cot de absolvenții noștri, *namely* de făcînd ce anume își vor cîștiga ei/ ele pîinea și gloria. Repet, deci vreau să spun foarte clar că, față de ceea ce vom avea de făcut ca sociologi practicieni, literatura noastră de specialitate în materia generării obiectivelor de cercetare nu face decît să ne zăpăcească. Nici nu-mi trece prin cap că ar fi vreun profesor/ autor de MTCS, fie și unul singur/ una singură, care să facă asta în mod deliberat; ceea ce arăt eu cu degetul este combinația de indolențe și de naivități pe care o pot genera, și încă la persoane perfect responsabile și fără discuție

inteligente, adeziunile fără-de-sine la politici metodologice în numele sociologiei.

Uitîndu-ne la, pentru a le spune aşa, declanşatoarele Lawrence Newman, reper în literatura de specialitate la capitolul de sugestii (recomandări/ învăţături/ sfaturi): din cele vreo douăzecişicinci, doar două – şi anume „4. *Soluţionarea unei probleme*", respectiv „5. *Premii/ Recompense sociale*" – seamănă a ceva destinat sociologilor practicieni. Şi, după ce că sînt numai două, ia uitaţi ce de bani şi ce de glorie sînt de cîştigat din exemplificarea pe care a binevoit să o găsească la 4 (cum naiba o fi găsit-o tocmai pe asta?) – „de exemplu, făcînd parte din jobul tău ca administrator de internat, vrei să-i ajuţi pe studenţii din anul întîi să se împrietenească unii cu alţii. Problema ta sugerează ca temă formarea de prietenii printre noii studenţi". Respectiv ia uitaţi cît realism şi cîtă competenţă responsabilă poate convoca un sociolog de serai cînd e să ne spună cum se caută şi se găseşte un job – „de exemplu, citeşti că sînt mulţi bani disponibili pentru a face o cercetare asupra sanatoriilor particulare, dar sunt puţini oameni interesaţi de aceasta. Nevoia de a-ţi găsi un job îţi sugerează ca temă sanatoriile particulare". Aşa, *en passant*: din ce naiba de bani trăieşti între timp, adică pînă ce „citeşti că sînt mai mulţi bani disponibili pentru ..."?

– cu alte cuvinte, MNPOCEPI se activează şi ne face viaţa amară numai atunci cînd ajungem pe alte trasee de carieră decît cele academice; adică, nu-i aşa, numai la vreo 90% dintre absolvenţii de sociologie. În materia lui de unde şi cum ne obţinem obiectivele de cercetare explicativ-predictivă, ideologia de savant, adică ceea ce avem de învăţat în facultate de sociologie şi putem descărca din literatura de specialitate, nu se potriveşte în niciun fel cu ceea ce avem de obţinut ca obiective pentru cercetările explicativ-predictive

cu care producem stocurile de cunoștințe necesare derulării cu succes a prestațiilor noastre profesionale. Faptul că nu știm/ n-avem de unde lua sugestii (recomandări/ învățături/ sfaturi) eficace pentru generarea acestui gen de obiective e răul cel mic: așa cum vom vedea, cînd ți-e clar ce schimbare ai de făcut ca prestație profesională, generarea obiectivelor cercetării explicativ-predictive de care ai nevoie e ceva ce se petrece destul de la de sine. Răul cel mare este că, sub presiunea ideologiei de savant în care ai fost format/ă și în care vezi că operează lumea bună, adică a corifeilor care scriu & publică, fără excepție savanți, ai toate (ne)șansele să ignori, de regulă sub un suveran dispreț, ceea ce mintea ta scînteiază ca de fapt obiectivele de cercetare explicativ-predictivă de care ai nevoie. Îmi pare rău, dar lucrurile chiar așa se petrec: arde casa pe noi să aflăm de ce asta este cum este și ce ipostaze poate lua (deci care sînt variabilele X de manevrat și cum să le manevrăm ca să ducem variația variabilei O în ipostaza dorită de client), iar noi ne tot pieptănăm cu sugestiile (recomandările/ învățăturile/ sfaturile) din „rețeta clasică", cu ochii-n bagdadie după care naiba or fi obiectivele cercetării mele explicativ-predictive; pe care e inevitabil să le cauți ca „teme de cercetare", din ce în ce mai îngrozit/ă că, după ce că nu le găsești, va mai trebui să le și „îngustezi" la „întrebări de cercetare";

3. „Reţeta mea"[91]: generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă şi a ipotezelor din perspectiva politicii metodologice integrative;

– în măsura în care voi fi reuşit să o fac procedurală, „reţeta mea" ar trebui să fie nu numai practic fezabilă ci şi, tocmai de aceea, raţional acceptabilă. Însă, pentru ratificarea & asumarea ei cum se cade, adică în regim critic exigent, este necesar să expun eşafodajul teoretic care o susţine. Propoziţia esenţială în acest eşafodaj este următoarea: competenţa de a produce cunoaştere explicativă şi predictivă, adică de a produce „obiective de cercetare explicativ-predictivă" şi de a „testa", corecta, reformula şi „retesta" „ipoteze", este capacitate naturală, promptă şi eficace pentru oricare persoană socialmente normală, deci şi pentru oricare sociolog, student la sociologie, absolvent de sociologie;

---

[91] Pun între ghilimele deoarece „reţeta mea" nu este decît un fel de a vorbi; de fapt un fel de asuma. În sensul că: i. ultimele decenii converg cît se poate de clar către opţiunea cum că ideile (ştiinţifice) care se nasc în minţile omeneşti, legile de pildă, sînt *născociri/ invenţii/ creaţii „apropo de realitate"*, deci de admis sau de respins ca adevărate prin diverse proceduri de validare, ele însele subiect de dispută, de judecare & perfecţionare; ii. e drept că opţiunea cealaltă, cum că respectivele idei sînt *des-coperiri ale unor chestii care „există în realitate"*, deci de admis sau de respins ca adevărate prin însuşi faptul de a fi sau a nu fi „realmente" des-coperiri, rămîne în vigoare, cum s-ar zice; dar asta numai pentru persoanele tolerante la păşunism. Cu alte cuvinte, n-am făcut decît să mă aliniez opţiunii curente, singura eventuală susţinere pentru acest „a mea" fiind faptul că m-am aliniat cît se poate de *sabre au claire* (cu totul altfel decît profesorii fac de obicei în astfel de situaţii, şi anume prezentînd cît mai „echilibrat" cele două poziţii (opţiuni) în dispută, adică lăsîndu-le în coadă de peşte). M-am aliniat atît de net şi dintr-un motiv cumva conjunctural: mi s-a pur şi simplu întîmplat ca, în materia creativitate (adică născociri & invenţii), dezvoltarea creativităţii şi tehnici creative, să ajung *chez moi* (e o poveste care începe prin 1984; sigur, între timp nu mai e chiar din întîmplare). Cu siguranţă mai *chez moi* decît cei/ cele care eventual se ocupă cu chestiuni de genul de unde şi cum ne obţinem obiective de cercetare explicativ-predictivă şi ipoteze.

3.1. Prealabile terminologice: *a conjecta/ conjectare* și *a ipoteza/ ipoteză;*

- pentru a scoate dintre ghilimele, deci a face explicite expresiile de bază din propoziția (esențială) de mai sus, avem nevoie de introducerea protocolară a lui *conjectare*, respectiv *ipoteză*, de fapt diferența dintre *conjecturare/ conjectare* și – cuvîntul nu prea există în limba naturală, certamente nu în română – *ipotezare*. Simplu vorbind, despre *conjectare* voi spune că este o propoziție explicativă sau predictivă enunțată cu cuvinte/ expresii de limbă naturală; iar despre *ipoteză* că este aceeași propoziție explicativă sau predictivă, enunțată însă terminologic, adică în care variabilele O și X sînt (denumite cu) termeni dintr-o teorie științifică. *A conjecta* (*conjectura*) înseamnă deci a pune întrebări explicativ-predictive și a le formula răspunsuri posibile în cuvinte și expresii de limbă naturală; iar *a ipoteza* înseamnă a pune întrebări explicativ-predictive și a le formula răspunsuri posibile în cuvinte și expresii care sînt termeni într-o teorie științifică;

- în engleză, limba prin care a intrat în epistemologie, *conjecture* și familia lui lingvistică au un uzaj oarecum curent, cel puțin pentru persoanele educate; și anume cu sensul de *opinion or conclusion formed on the basis of incomplete information*; cu sinonimele *guess, speculation, surmise, fancy, notion, belief, suspicion, presumption, assumption, theory, hypothesis, postulation, supposition*. În română uzajul este exclusiv în regim livresc și chiar și acolo foarte rar. Puținii/ puținele care îl folosesc, de regulă persoane dedate la epistemologie, par să-l prefere în forma *a conjecta/ conjectare*. Oficial însă,

adică în dicţionare, nu îl avem pe *a conjecta/ conjectare*, ci pe *a conjectura/ conjectură*. Cu sensurile, pentru *a conjectura – a judeca după aparenţe, a face o conjectură*. Iar pentru *conjectură – prezumţie; părere bazată pe ipoteze sau pe presupuneri; opinie fondată numai pe aparenţe; simplă supoziţie, care nu a primit încă nici o confirmare; ipoteză; presupunere;*

- în limbajul epistemologiei, *conjecture* are deja o circulaţie curentă, datorată în special lui Popper[92]. Cu un sens apropiat de cel comun în engleză, bine strîns însă pe ideea de explicaţie/ predicţie provizorie, adică de ipoteză, şi, mai ales, subliniind ideea că acest mod de activitate şi producţie mentală este important, cît se poate de demn de a fi luat în considerare şi de a fi pus în valoare. Aceasta este ideea pe care consider că trebuie neapărat să o preluăm. Pentru această preluare avem în primul rînd de tamponat desconsiderarea – implicită, dar cît se poate de „instruitoare", foarte tare în limba română – de care beneficiază ipostazele actuale ale etimonului originar, latinescul *coniecto* şi familia lui. Începînd cu observaţia că, spre deosebire de ceea ce cred

[92] Şi celebrei sale *Conjectures and refutations. The growt of scientific knowledge*, prima ediţie în 1963 (la editura Routledge & Kegan Paul). În româneşte, POPPER, Karl, *Conjecturi şi respingeri. Creşterea cunoaşterii ştiinţifice*, traducere Constantin Stoenescu, Dragan Stoianovici şi Florin Lobonţ, verificarea traducerii Dragan Stoianovici, Editura Trei, Bucureşti, 2001. Profit de ocazie pentru a mă lăuda că Dragan Stoianovici este fostul meu profesor de logică. La care n-am reuşit decît un biet de 5, dar nu şi chiar de tot milostiv: de „pregătit" ce eram, am reinventat logica predicatelor la tabla de examen, deci era clar că m-ar fi dus mintea să învăţ cît şi cum trebuie. Profesor căruia îi voi fi pe veci recunoscător pentru blestemul cu care m-a blestemat ca final al penibilului meu examen: *îţi doresc domnule student să constaţi, cînd ţi-o fi lumea mai dragă, că ai nevoie de logică şi cîtă nevoie ai de logică*. Îl informez cu respect şi, aş fi cum nu se poate mai bucuros să-mi permită, cu drag, că, la cam zece ani de la „eveniment", cînd îmi era lumea mai dragă şi uitasem de el ca de nunta lu' mama, blestemul s-a împlinit. Sociologi din toate ţările, invidiaţi-mă!

> dicționarele englezești, *to conject/ conjecture* nu vine din *conjecto/ conjectare*, de altfel, *sorry*, cît se poate de inexistent în latină, ci din *conicio*, din care *coniecto*, însemnînd „1. (rar) a aduce; 2. a-și da cu părerea a presupune, a bănui (...); 3. a prezice", și apoi *coniectura*, adică „1. presupunere, supoziție: (Cicero) *aberare coniectura*, a greși în supoziția sa (...), (Tacitus) *quantum ex ipsa re coniecturam fecimus*, cît am putut să facem o presupunere din însuși faptul (...), (Cicero) *qui ex lucri magnitudine coniecturam furti capiam*, fiindcă aș face presupunerea, după mărimea cîștigului, că e vorba de furt (...); 2. (ocazional, specializat) interpretare a viselor, prevestire; 3. (retorică) argumentare conjecturală (care se bazează pe conjecturi)"[93].

Observație din care reiese că etimologia lui *conjectare* nu susține în niciun fel desconsiderarea conjectărilor ca opinii/ judecăți superficiale, fondate numai pe aparențe, deci de evitat, eventual cu oripilări. Iar pentru că în limba română avem nevoie de o tamponare neechivoc frontală, cred că în limbajul de specialitate este oportună înlocuirea lui *a conjectura*, oricum cam lung pentru româna vorbită astăzi, respectiv *conjectură*, cu încă nedesconsideratele, cel puțin sub aspect dicționaricesc, *a conjecta*, respectiv *conjectare*. Pentru limbajul de care avem nevoie, sensul lui *a conjecta* (*conjectura*) este cel de a produce întrebări explicativ-predictive, respectiv răspunsuri posibile la aceste întrebări, în limbă naturală. *A conjecta* (*conjectura*) este deci „a ipoteza" în limbă naturală; iar o *conjectare* (*conjectură*) este o ipoteză încă-nu-propriu-zisă, adică ipoteza așa cum ne-a venit în minte, înainte de a-i echivala denumirile variabilelor pe terminologia teoriei științifice în care urmează să le măsurăm, deci să o testăm ca ipoteză propriu-zisă;

[93] GUȚU, G., *Dicționar latin-român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 247.

3.2. Argumentarea propoziției *competența de a produce cunoaștere explicativ-predictivă este capacitate naturală, promptă și eficace pentru oricare persoană socialmente normală;*

- **3.2.1. este o propoziție certamente asertabilă și analizabilă în filosofie;**

- de pildă în filosofia limbajului și în filosofia analitică. E adevărat, „filosofia continentală" – căreia îi sîntem cumva natural devotați „dincoace de Ocean" (vreau să spun Atlantic) și „dincoace de Mînecă" (vreau să spun *English Cahnnel/ La manche/* Canalul Mînecii) – nu-i prea prizează pe Frege (i.e. Gottlob Frege, 1848 – 1925), Russel (i.e. Betrand Russel, 1872 – 1970), Wittgenstein (i.e. Ludwig Wittgenstein, 1889 – 1951) sau/ și G. E. Moore (i.e. George Edward Moore, 1873 – 1958), adică pe fondatorii celor două curente filosofice, și nici pe bogata lor descendență. Ceea ce, luînd în calcul și agnosticismul epistemologic tradițional la maeștrii sociologiei, deci pe cale de consecință și la noi, discipolii lor, e posibil să facă din acest argument un simplu *non-lieu*. Va trebui totuși să luăm notă că respectivele curente filosofice sînt cele mai impozante și mai fertile în gîndirea de vîrf (dacă zicem tehnologie/ tehnologii de vîrf, nu văd de ce n-am putea spune și gîndire/ gîndiri de vîrf), a secolului XX ca și a vremii noastre;

- **3.2.2. avem teorii întregi în știință – intens și foarte larg frecventate, arareori și numai pe anumite secvențe puse la îndoială – care o produc și colportează ca adevărată;**

- 3.2.2.1. în sociologie, o astfel de teorie este cea organizată în jurul conceptelor giddensiene de *conștiință practică* și *monitorizare reflexivă*[94]: *ca încadrare teoretică, ceea ce spune cuvîntul de limbă naturală conjectare* (*conjecturare*), echivalentul pentru *competența de a produce cunoaștere explicativ-predictivă în limbă naturală*, face fără discuție parte din conținutul termenului de *monitorizare reflexivă*;

- 3.2.2.2. o încadrare teoretică mai strînsă o putem face în psihologie, mai exact în psihologiile cognitiviste. Aceste teorii, pentru care voi lua ca reper „originalul", adică așa numita *teorie a constructelor personale* (engl. *PCT – Personal Construct Theory*), a lui George Kelly (1905 –1967), spun în esență că mintea oamenilor, a oricărui om, chiar așa funcționează: în gestiunea situațiilor din viața lor de-zi-cu-zi, oamenii le înfruntă pe acestea cu un flux continuu de întrebări „de ce", inventează în flux continuu răspunsuri la aceste întrebări, le evaluează în flux continuu, respingîndu-le pe unele, perfecționîndu-le pe altele, stocînd în flux continuu ceea ce e de stocat. Mintea omenească face toate acestea la modul cel mai spontan, o face în mod automat, cît se poate de natural și de prompt: așa e făcută mintea noastră. Orice persoană normală face asta, nu-i trebuie nici un talent special și nici o competență specială pentru asta. Desigur, există o variație importantă a capacității de conjectare, de la persoană la persoană, în funcție în principal de complexitatea și bogăția limbii naturale care „se vorbește" în mintea noastră (în perspectivă „continentală" se spune în funcție

[94] Vezi GIDDENS, Anthony, *Modernity and self-identity. self and society in the late modern age*, Stanford University Press, Stanford, 1991, în special capitolul 2, *The self: ontological security and existential anxiety.*

de ingeniozitatea fiecăruia/ fiecăreia şi de familiarizarea cu situaţia pentru care are de pus întrebări „de ce" şi de furnizat răspunsuri la ele); dar de putut şi de făcut, şi anume la un nivel socialmente adecvat, poate şi face oricine;

– de convocat este şi *teoria categorizării*[95], *şi ea fondatoare în psihologia cognitivă, la foarte mare modă în ultima vreme. Care susţine şi ea că mintea umană este cumva pre-programată, şi anume de „reprezentări semantice", categoriile*, fiecare dintre ele centrată, în baza *principiului economiei cognitive*, pe cîte un *obiect prototip*. Cunoştinţele pe care le acumulăm din experienţele cu obiectele din „lumea reală" mintea noastră le organizează deci pe categorii, operînd cu *grade de tipicalitate*, şi ţinînd tot acest agregat cognitiv într-o ordine quasi-taxonomică;

Date fiind opţiunile proprii în materie de continuitate evolutivă a modalităţilor cunoaşterii, pe mine m-ar cam aranja această teorie (chiar dacă prezintă destule suferinţe, unele destul de penibile, de pildă în materie de exclusivitate şi exhaustivitate a tipologiilor utilizate, mai ales în condiţiile în care, ca bază de tipologizare, operează o glumiţă de tabel, cu o coloană, adică „pe verticală", şi cu o linie, adică „pe orizontală"). Ceea ce nu vreau să înţeleg este opţiunea, exclusivă!, pentru substantive, adică pentru obiecte, cu ignorarea verbelor, adică a predicaţiilor. Chiar şi la începutul anilor 1970, cineva care se ocupă cu cogniţia, fie şi din perspectivă psihologică, ar fi trebuit să ia în

[95] Introdusă în 1973 de Eleanor Rosch. Vezi ROSCH, Eleanor, LLOYD, Barbara L. (eds.), *Cognition and categorization*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale, New Jersey, 1978. Dacă vă interesează un pic, dar nu ajungeţi la această carte, puteţi vedea ca introducere, în chiar redactare Eleanor Rosch, „principiple categorizării" (vreo 22 de pagini pdf); şi anume la http://www2.denizyuret.com/bib/rosch/rosch1999principles/QL-75cadM2D.pdf.

calcul că oamenii nu cunosc doar ca să se uite la lume pentru ca să știe ce e asta și ce e ailaltă, ci ca să intervină în lume pentru ca să și-o facă după cum și-ar dori. Această critică nu este îndreptată împotriva teoriei categorizării și atît; ci împotriva a ceea ce astăzi numim ingineria cunoașterii, puișorul cel mai adorat al psihologiei cognitive; care perpetuează exact ADN-ul ei caricatural, și anume computerele ca substitute – mai convenabile, deoarece, nu-i așa, sînt/ pot fi/ vor fi „mai performante" – pentru „*humans*". Profit de ocazie pentru a spune că nu vor fi și că este treaba noastră ca intelectuali publici să demon(e)tăm această iluzie. Și nu doar pentru că ne-ar duce în *jihadul butlerian*[96], *nici asta o eventualitate de ignorat, ci pentru că e o fundătură, și încă una foarte costisitoare. Dixi.*

– de neignorat este *teoria minții* (engl. *theory of mind*, cu abrevierea oarecum uzuală ToM), inclusiv cu dezvoltările în neurofiziologie și neuroștiințe, de pildă *teoria neuronilor (în) oglindă* (engl. *mirror neurons theory*[97]), *pe care le datorăm*

[96] Apropo de jihadul butlerian, dacă încă n-ați făcut-o, garantez că a sosit momentul să vă delectați cu *Dune*, faimosul roman, science-fiction, al lui Frank Herbert. Pe gratis, îl găsiți la https://ia801001.us.archive.org/13/items/FrankHerbertDuneV1Dune_in_romanian/Frank_Herbert_-_Dune_-_V1_Dune.pdf. Iar dacă vreți și filmul (eu unul n-aș zice că mor după el), îl puteți vedea – tot pe gratis, bașca subtitrat pe românește – la http://www.zfilme-online.com/dune-1984-filme-online-subtitrat-in-romana/.

[97] O întreagă nebunie teoria asta, garantez; despre care am convingerea că ar avea ceva zguduieli, destul de minunate, de produs în științele social-umane, cu certitudine și în curtea noastră. Ca aperitive (pe gratis) în materie de *mirror neurons theory* recomand GALLESE, Vittorio, GOLDMAN, Alvin, *Mirror neurons and the simulation theory of mind-reading*, în „Trends in cognitive sciences", december 1998, vol. 2, no. 12, p. 493 – 501; citibil la http://old.unipr.it/arpa/mirror/pubs/pdffiles/Gallese/Gallese-Goldman%201998.pdf. Respectiv WINERMAN, Lea, *The mind's mirror*, în „Monitor on psychology" (publicație a APA – American Pshychological Association), october 2005, vol. 36, no. 9, cover story; citibil la http://www.apa.org/monitor/oct05/mirror.aspx.

profesorilor Giacomo Rizzolati, Giuseppe Di Pellegrino, Luciano Fadiga, Leonardo Fogassi și Vittorio Gallese, de la Universitatea din Parma (universitate, dacă tot veni vorba, fondată în anul 1117!). Din care aflăm că oricare persoană normală are o reprezentare, voir teorie, cît se poate de articulată și de adecvat sofisticată despre în ce constă și cum funcționează mintea persoanelor, a celorlalte persoane ca și a propriei minți, între altele și la loc privilegiat despre conjectare. Ba mai mult, că e foarte probabil ca această reprezentare să fie susținută de o mașinărie neuronală, aceeași în orice creer uman (cu configurație normală), mașinărie care se pune în funcțiune ori de cîte ori sesizează o altă astfel de mașinărie în funcțiune, de la sine și „în oglindă" cu ea (iar pentru asta e suficient să vedem mimica/ gesticulația persoanei pe care o avem în față, nu ne trebuie neapărat și vorbirile ei);

- **3.2.3. combinînd cele două linii de argumentare, voi spune așa:**
- admițînd că oamenii sesizează și interpretează evenimentele noi ale experienței lor în baza unor organizări cognitive preexistente în mintea lor, asta nu înseamnă o sacrificare a realismului nostru „continental", fundația filosofică probabil cea mai promptă și mai „nativă" pentru noi, sociologii. Aceasta cu condiția de a pune sub control versiunile pășuniste ale realismului, scop în care poate fi folositor de pildă să citim monitorizarea reflexivă, constructele, categorizările și celelalte teoretizări similare prin teoria goffmaniană a cadrului/ cadrelor (adică prin *frame analysis*). După cum (ar trebui să) știm, la Goffman cadrele pot fi sociale și naturale. Cu cele naturale oamenii își organizează – adică

percep, interpretază și administrează – evenimentele „fizice" care intervin în experiența lor, adică cele în care nu presupun implicarea unui agent uman; ontologiile, în mod natural populare, în care oamenii își întemeiază cadrele naturale sînt de regulă deterministe, adeseori rudimentar deterministe. Cu cele sociale oamenii își organizează – adică percep, interpretază și administrează – acele evenimente din experiența lor în care sau apropo de care presupun implicarea unui agent uman; ontologiile, și ele în mod natural populare, în care oamenii își întemeiază cadrele sociale țin de un determinism „regional", în care cauzele sînt „intenții", „interese". De subliniat administrează: existența obiectivă a lumii nu implică în mod necesar că mintea umană nu face decît să o reflecteze. Cunoștințele nu sînt oglindiri, ci dispozitive cognitive produse și organizate în regim conjectural, adică în scopul de a susține și instrumenta reușita acțiunilor/ activităților transformatoare care definesc felul speciei noastre de a fi în lume;

3.3. Corolare pragmatice la propoziția competența de a produce cunoaștere explicativă-predictivă este capacitate naturală, promptă și eficace pentru oricare persoană socialmente normală;

– **3.3.1. toată lumea conjectează;**

– indiferent care ar fi ea, limba naturală care „se vorbește" în mintea oamenilor socialmente normali este o super-performantă mașinărie de conjectare, adică de produs întrebări, funciarmente explicativ-predictive, de produs răspunsuri

posibile la aceste întrebări şi de validat/ invalidat/ corectat/ revalidat în flux continuu respectivele conjectări. Aşa cum orice persoană socialmente normală este capabilă să producă măsurări „din ochi", orice persoană socialmente normală este capabilă să conjecteze, deci să producă explicaţii şi predicţii „din ochi", adică de limbă naturală. În plus, date fiind exigenţele pe care le impune calitatea speciei noastre de a fi socială, capacitatea de conjectare este de aşteptat să fie foarte dezvoltată, *voir* excepţională, în privinţa oamenilor şi a celor ale oamenilor;

- **3.3.2. continuitatea dintre explicaţiile/ predicţiile de limbă naturală şi explicaţiile/ predicţiile ştiinţifice;**

- 3.3.2.1. să ne reamintim că: i. explicaţie este o propoziţie care conţine cel puţin două variabile, variabile asociate între ele de o predicaţie, predicaţie cu sensul generic *deoarece*. Nu contează în ce limbaj sînt enunţate variabilele respective; de pildă, ele pot fi enunţate terminologic, şi atunci avem o explicaţie ştiinţifică, categorial, şi atunci avem o explicaţie filosofică, în cuvinte/ expresii de limbă naturală, şi atunci avem o explicaţie populară; ii. orice explicaţie face parte dintr-o teorie. Nu contează dacă această teorie este ştiinţifică, filosofică sau populară;

- 3.3.2.2. pînă spre jumătatea secolului trecut era de ţinută distingerea netă a explicaţiior ştiinţifice de cele ne-ştiinţifice, cu marcarea orgolioasă a lui „ştiinţific" ca judecată de valoare; şi e de subliniat că această marcare a discontinuităţii nete dintre *ştiinţific* şi *ne-ştiinţific* este şi astăzi valută forte,

în toate culturile profesionale, ca și în cele mai multe dintre culturile populare (certamente în cele urbane). Lumea bună a filosofiei de astăzi joacă însă la polul opus, în baza asumării obligației că o bună teorie despre explicație trebuie să aibă ca obiect întreaga mulțime a explicațiilor, indiferent de gradul lor de precizie, rigoare, detaliere etc., sau cel puțin un obiect care să includă unele dintre modalitățile mai de-zi-cu-zi, engl. *ordinary*, ale explicației. Despre continuitatea, și anume consistentă, dintre „explicația comună" și „explicația științifică", astăzi se vorbește de exemplu așa:

In fact, the notion of „scientific explanation" suggests at least two contrasts—first, a contrast between those „explanations" that are characteristic of „science" and those explanations that are not, and, second, a contrast between „explanation" and something else. However, with respect to the first contrast, the tendency in much of the recent philosophical literature has been to assume that there is a substantial continuity between the sorts of explanations found in science and at least some forms of explanation found in more ordinary non-scientific contexts, with the latter embodying in a more or less inchoate way features that are present in a more detailed, precise, rigorous etc. form in the former. It is further assumed that it is the task of a theory of explanation to capture what is common to both scientific and at least some more ordinary forms of explanation.[98]

– chiar și în mediile academice rămase mai în urmă, distingerea între „cunoașterea comună" și „cunoașterea științifică"

[98] WOODWARD, James, *Scientific explanation*, în „**The Stanford Encyclopedia of Philosophy**", winter 2011 edition, editor Edward N. Zalta, URL http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/scientific-explanation/ (subl. m., Gh. O.)

este în ultimele decenii binişor amendată, în concesii cum este de pildă admiterea originii în cunoaşterea comună a unora/ multora dintre temele şi ideile ştiinţifice. E de aşteptat însă ca lucrurile să nu meargă prea departe: atîta vreme cît lumea noastră adoră profesionalismul, e inevitabil ca profesioniştii să-şi clameze identitatea împotriva neprofesioniştilor, deci distincţia şi superioritatea netă a temeiurilor lor de cunoaştere, ştiinţifice, faţă de „temeiurile" de cunoaştere ale amatorilor, diletanţilor etc., comune. Va trebui să acordăm o anumită atenţie acestei chestiuni, dar nu mai mult decît la nivel de cîte parale face ca problemă de *public relations*; pentru că ea nu e în niciun fel mai mult decît problemă de *public relations* (destul de banală, fie vorba-ntre noi);

- **3.3.3. înainte şi pe parcusul ipotezărilor, orice minte de savant, adică de producător profesional de cunoaştere, conjectează;**

- bruscînd un pic acceleraţia, vreau să spun că prima versiune, versiunea iniţială a oricărui obiectiv de cercetare explicativ-predictivă şi a oricărei ipoteze, se naşte de fiecare dată în cuvinte şi expresii de limbă naturală. Oricît ar părea de tare, despre acest „de fiecare dată" nu am mai nimic de negociat. În acest sens,
- pentru cazurile profesionalilor, cum să le zic, condamnaţi la terminologie: n-am nici o îndoială că aceşti „avansaţi" – cum ar fi medicii, biologii, fizicienii, chimiştii sau inginerii – sînt suficient de burduşiţi cu termenii teoriilor ştiinţifice care le întemeiază practica profesională pentru ca mintea lor să

direct ipotezeze, adică să conjecteze și, în general să vorbească direct și eventual irepresibil cu termeni. Dar aș băga un pic mîna în foc că pînă și în aceste cazuri este de fapt vorba despre „traduceri", adică despre vestimentări terminologice ale unor propoziții care inițial erau de limbă naturală. Iar proba cea mai la îndemînă este posibilitatea retroversiunii: oricare savant poate povesti profanilor, deci în limbă naturală, ce a descoperit; mai mult, pînă și în cele mai avansate terminologii putem vedea metaforele inițiale, de limbă *of course* naturală (vezi de exemplu ultra-sofisticatele *p-brane* și *string*-uri ale astrofizicii actuale, la originea intuitivă în mod evident, ba chiar declarat, niște „mem-brane" respectiv „corzi");

- pentru noi, sociologii, ideea *conjectarea precede ipotezarea* are o justificare funciară: spre deosebire de „avansați", noi nu sîntem condamnați la terminologie deoarece variabilele pe care nu le putem formula în cuvinte și expresii de limbă naturală sînt foarte puține; dimpotrivă, sînt mulțime variabilele pe care le putem denumi în limbă naturală, dar pentru care nu avem termeni, ori nu avem deloc, ori nu sînt satisfăcător de echivalenți. Iar lucrurile se petrec așa în evidentă conexiune cu discrepanța dintre varietatea „obiectelor sociologice" și capacitatea de terminologizare a teoretizării științifice în sociologie. O discrepanță nu numai funciară ci și, la cît de inventivă se dovedește diversificarea respectivelor „obiecte", ireductibilă;

- **- 3.3.4. mintea noastră de sociologi se află în mod normal în situația de a-și naște obiectivele de cercetare explicativ-predictivă și ipotezele prin conjectare, adică în cuvinte și expresii de limbă naturală.**

Aceasta deoarece mintea noastră de sociologi este şi ea o minte de persoană socialmente normală, adică dotată cu o capacitate de conjectare perfect funcţională, prompt funcţională, în flux continuu funcţională;

- 3.3.4.1. decurge că, pentru a ne obţine obiectivele de cercetare explicativ-predictivă şi ipotezele aferente acestora vom asculta în mod deliberat, ba chiar în mod programatic, ceea ce mintea noastră scînteiază conjectural. Ne vom bloca înclinaţia – o înclinaţie culturală, nu „ancestrală" – de a ne desconsidera producţia conjecturală interpretînd-o drept „zgomot". Atenţie, fiind vorba despre o înclinaţie care ne este inculcată încă din copilărie, decisiv între cinci şi şapte anişori, pentru blocarea ei vom avea nevoie de o energie destul de specială.

Ne vom bloca totodată înclinaţia de a crede că ipotezele (normal, şi obiectivele de cercetare explicativ-predictivă) trebuie musai şi musai să fie formulate terminologic sau măcar ca-şi-cînd-terminologic, de pildă neologistic. Atenţie, înclinaţia aceasta ne domină foarte eficace deoarece este instrumentată ca standard academic tare, atît de tare încît ne domină şi după ce am ieşit din şcoală şi nu mai avem treabă cu seraiul academic. Pentru blocarea ei recomand o tactică foarte simplă:

- i. să ne lăsăm mintea să scînteieze conjectural după pofta inimii ei. Adică fără să o încărcăm cu vreo exigenţă de terminologizare, dar deloc, deloc, şi fără să-i dăm peste botic că vorbeşte „ca la mă-sa acasă";
- ii. lăsaţi-o să vorbească aşa cum îi vine şi mai ales notaţi cît mai tot din ceea ce zice, adică toate scînteierile conjecturale cît de cît degajabile;
- iii. nu trebuie să arătaţi nimănui aceste notiţe (de fapt le veţi

arăta, ba chiar pe îndelete, cuiva, dar asta povestim un pic mai la vale). În niciun caz nu veți arăta notițele respective „academicilor", mai ales în roluri de *gatekeepers*, adică persoanelor despre care știți că abia așteaptă, deoarece e de datoria lor statutară, să vă corecteze. Cînd și dacă e cazul, adică dacă vă aflați în fața unei examinări, veți arăta altceva, și anume conjectările respective vestimentate terminologic, deci cu denumirile de limbă naturală ale variabilelor (re) scrise în termeni consacrați ai unei teorii științifice, *recte* ai teoriei de încadrare, sau în quasi-termenii pe care i-ați obținut prin operaționalizare. Astfel vestimentate aceste conjectări nu sînt altceva decît obiective de cercetare explicativ-predictivă și ipoteze „propriu-zise", perfecte în raport cu cele mai înalte standarde academice al științificității;

- 3.3.4.2. ne vom obține obiectivele de cercetare explicativ-predictivă și ipotezele aferente acestora într-un proces cu două faze distincte: mai întîi conjectăm, adică ne lăsăm mintea să se întrebe și să-și răspundă în limba naturală, „din capul ei și ca la mă-sa acasă", colectînd cu minuțiozitate ceea ea a scînteiat astfel; după aceea rescriem conjectările cu termenii teoriei de încadrare sau cu quasi-termenii pe care i-am fabricat prin operaționalizare;

- **3.3.5. crucială pentru bogăția și adecvanța producției de conjectări, ca și pentru corectarea lor eficace este experiența cu obiectul și contextul conjectărilor;**

- 3.3.5.1. tehnic vorbind, nu poți genera conjectări faine, deci nici ipoteze faine, dacă nu ai o priză descriptivă suficient de

intimă asupra „obectului" despre care ai de pus întrebări explicativ-predictive, deci de formulat ipoteze. Atunci cînd, de pildă, vrei să afli de ce se dă bacșiș, e foarte greu de crezut că vei putea genera conjectări/ ipoteze faine dacă nu ai o anumită experiență cu bacșișul și bacșișuitul, deci dacă nu știi de dinainte cîte ceva despre cine dă bacșiș și cine nu dă, cui se dă bacșiș și cui nu, în ce situații se dă bacșiș și în ce situații nu se dă, ce se dă ca bacșiș și în ce cantități etc. Dacă nu știi, e cît se poate de probabil că o vei da în bară, producînd cele mai plate generalități, ba chiar uitînd că îți propuseseși să produci oarește ipoteze; și asta chiar și cînd ai un obiectiv de cercetare explicativă atît de clar și de, cel puțin aparent, la îndemînă. Și o dai în bară chiar și atunci cînd ești academic la Sociologia de la Oxford, finalizîndu-ți cercetarea, după o foarte harnică alergătură printre teorii generale, în conjectări/ ipotezări de genul următor:

Everyday observation, including of our own behaviour, suggests that tipping practices are unlikely to be explained by one motivation alone in the following three senses: the same people could be driven by more than one motivation to tip in any one occasion; the same people could be driven by different motivations in different occasions, and different people could be driven by different motivations.[99]

Cum se pot face cercetări care au ca univers pe *people*? Despre care oameni va fi vorba în propozițiile explicativ-predictive produse cu cercetările respective, despre toți oamenii, din toate epocile, din toate geografiile, de toate condițiile sociale, daci ca și picți,

[99] GAMBETTA, Diego, *What makes people tips? Motivations and predictions*, în „Sociology Working Papers", Department of Sociology, University of Oxford, paper number 2006-09. În versiune .pdf găsibil la http://www.sociology.ox.ac.uk/materials/papers/2006-09.pdf.

femei ca și bărbați, copii ca și vîrstnici? Cum pot arăta și cum pot fi confecționate eșantioanele unor astfel de cercetări?

Cum se pot măsura variabile atît de generale ca *tipping practices, motivations* ori *occasions*? Care ar putea fi variațiile lor de principiu? De unde le scoatem?

În sfîrșit, dar mai ales, cine și ca să facă ce cu rezultatele ei ar finanța o astfel de cercetare?

- 3.3.5.2. despre această experiență, filosofia limbajului și filosofia analitică ne furnizează o instrucțiune foarte tare și, atenție, foarte contra-intuitivă în raport cu realismele noastre „na(t)ive": limitele lumii mele sînt limitele vocabularului meu, complexitatea lumii mele este complexitatea limbajului meu, iar succesul acțiunilor și activităților pe care le întreprind ca viață-de-cu-zi, oricare ar fi ele, este subtilitatea & acuratețea predicațiilor din limbajul meu. Această dependență este în mod special decisivă pentru partea explicativă și predictivă a limbajului. Cu alte cuvinte, o persoană are exact atîta succes explicativ-predictiv, deci și acțional, cît de numeroase, de diverse și de nuanțate sînt cuvintele și expresiile pe care limba din mintea sa le poate convoca pentru denumirea variabilelor din conjectările sale, respectiv și mai ales cît sînt de numeroase, de diverse și de nuanțate sînt predicațiile cu care limba din mintea noastră poate asocia explicativ-predictiv respectivele variabile. În general, vom lua notă că oricare limbă naturală este un tezaur de modalități explicativ-predictive. Dar mai ales că „iubirea intelectuală pentru obiectele experienței", deci capacitatea de a genera ipoteze (și obiective de cercetare explicativ-predictivă) este în mod esențial o poveste cu bogăția, diversitatea, subtilitatea și acuratețea limbii care se vorbește în mințile noastre;

- e clar deci că productivitatea, ingeniozitatea şi adecvanţa capacităţii noastre de conjectare sînt foarte serios dependente de bogăţia şi subtilitatea limbii care se vorbeşte în mintea noastră. Simplu vorbind şi textual vorbind, nu poţi să spui, deci să descoperi, lucruri deştepte în materii pentru care „n-ai vorbele la tine";
- de unde decurge – presupun suficient de LMC, de altfel am tot vorbit despre asta – cît e de important pentru succesul nostru ca producători de cunoaştere să ne îmbogăţim şi să ne perfecţionăm limbajul. Ceea ce, într-o primă schiţă operaţională, înseamnă: i. capacitatea de denumire, adică în principal numărul şi diversitatea substantivelor; ii. capacitatea de predicaţie, adică în principal numărul verbelor şi diversitatea conjugărilor; iii. subtilitatea şi acurateţea modurilor verbale, expresie pe care aici o iau cu un sens mai extins decît cel terminologic, şi anume *combinaţia de modalităţi ale declinării şi modalităţi ale conjugării*;
- mai decurge însă ceva, foarte important, eu zic că decisiv, ca resursă imediată a succesului ca producător profesional de cunoaştere. Şi anume necesitatea de a valorifica la maximum faptul că, în orice situaţie în care avem de generat obiective de cercetare explicativ-predictivă şi ipoteze, lîngă noi se vor afla un număr dintre ceilalţii noştri. În perspectiva politicii metodologice integrative aceşti ceilalţii noştri nu vor fi doar lîngă noi, ci şi împreună cu noi, adică foarte interesaţi/ interesate de ce avem de făcut, deci şi de aflat. Este vorba în primul rînd despre clienţii prestaţiilor noastre profesionale şi despre „subiecţi", adică despre persoanele care fac obiectul schimbărilor pe care le avem de realizat ca prestaţie. Despre aceşti ceilalţi e obligatoriu să luăm notă că: i. în mod normal sînt persoane socialmente normale. Adică au o capacitate de

conjectare perfect comparabilă cu a noastră; ii. în mod normal știu despre situația în care îți vei face prestația semnificativ mai mult(e) decît știi tu. E normal să fie așa deoarece, la urma urmelor, e vorba despre viața lor, unde sînt din start „mai acasă" decît poți fi tu, cel puțin în debutul prestației; iii. iar despre client – dacă nu e cumva completamente dus cu pluta sau, de fapt, nu vrea altceva decît să-ți facă niște bani cadou și, ca să nu te simți prost, se preface a cumpăra de la tine o „prestație de sociolog" – e LMC că îți va notifica foarte clar care sînt parametrii/ proprietățile/ „chestiile" pe care vrea să le schimbi, cum să arate acestea în urma prestației tale și la care persoane/ agregări de persoane vrea să realizezi schimbarea sau schimbările cu pricina. Avînd deci parametrii/ proprietățile/ „chestiile" pe care le ai de schimbat, asta se cheamă că, în denumire de limbă naturală, ai din start variabila/ variabilele O despre care trebui să pui întrebările *de ce/ cum se explică variația lor actuală*; totodată, avînd specificate persoanele/ agregările de persoane la care vrea să realizezi schimbarea, asta se cheamă că ai, cît se poate de clar, universul cercetării respective. În sumă – sper că se vede, vorba ceea, cu ochiul liber –, obiectivele cercetării tale sînt gata, scrie-le; nu te împiedica de faptul că le ai, deci că le vei scrie cu denumirea variabilei/ variabilelor O, în limbă naturală. Ar fi chiar culmea să nu le iei pe astea drept obiectivele cercetării tale și să cauți cu ochii-n bagdadie care naiba mi-or fi și de unde să-mi iau obiectivele. După cum ar fi la fel de culmea să nu vrei să afli, deci nici să iei în serios, ce zice mintea ta și ce zic mințile celorlalților tăi despre cum se explică variația lui O, adică variațiile căror variabile ar putea interveni cumva în generarea respectivei variații, deci care ar putea fi variabilele X, *explanans*. Tot culmea ar fi să

nu vrei să afli, deci nici să iei în serios, ce zice mintea ta şi ce zic minţile celorlalţilor tăi despre ce ar putea să se întîmple cu variaţia lui O mai încolo. În sumă – sper că se vede, vorba ceea, cu ochiul liber – sînt gata şi ipotezele cercetării tale, scrie-le; nu te împiedica de faptul că le ai, deci că le vei scrie cu denumirea variabilelor, atît a variabilei/ variabilelor O, cît şi a variabilei/ variabilelor X, în limbă naturală;

- 3.3.5.3. pentru a face cum trebuie faza conjecturală a generării obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă şi a ipotezelor aferente, vom colecta, alături de propriile conjectări, conjectările celorlalţilor noştri (cei mai apropiaţi, direct implicaţi de prestaţiile noastre profesionale, deci cît se poate de interesaţi în ele). Ca recomandare mai de meseriaş: cu o atenţie privilegiată la clientul prestaţiei cînd e vorba despre obiective, cu o atenţie mai specială la „subiecţii" prestaţiei cînd e vorba despre pre-ipoteze (adică despre conjectări, ipotezele în formulări de limbă naturală, încă nevestimentate terminologic). Ca recomandare generală şi imperativă: le vom colecta cît mai pe toate şi mai ales fără nicio urmă de aroganţă, adică blocîndu-ne cu severitate înclinaţia „eu sînt profesionistul, cel/ cea cu ştiinţa, voi sînteţi diletanţii, cei/ cele cu prăpădita voastră de cunoaştere comună";

- **3.3.6. pentru a le testa în perimetrul de exigenţe standard ale profesionalismului,** adică pentru a le putea ratifica drept cunoştinţe ştiinţifice, **ipotezele noastre trebuie să fie propoziţii teoretice ştiinţifice**; cu alte cuvinte, trebuie ca denumirile tuturor variabilelor din ele să fie termeni sau quasi-termeni.

Problema este cu *regula unității teoretice a cercetărilor explicativ-predictive*, exigență standard și crucială a validității în metoda științifică. Regulă care stipulează că variabilele dintr-o ipoteză trebuie definite în mod obligatoriu cu termeni ai uneia și aceleeași teorii științifice. Problema este în ce constă, cum asigurăm și cît e de garantabilă unitatea teoretică a super-majorității cercetărilor noastre explicativ-predictive, și anume a celor în care variabilele nu le-am putut identifica sub termeni, ci sub ca-și-cînd-termeni, adică sub tot felul de derogări de la exigențele standard ale termenilor; de pildă, iar acesta e cazul cel mai fericit, sub denumiri, definiții sintactice și variații de principiu pe care le-am fabricat prin (ceea ce noi numim) operaționalizarea conceptelor[100]. Aceasta este o problemă deoarece, chiar dacă ne-am închipui că operaționalizarea, o teoretizare evident *ad hoc*, este totuși într-un fel sau altul o soluționare științifică, ne va fi greu să judecăm și să argumentăm că definiția operațională pe care am produs-o pentru variabila O este din aceeași teorie/ teoretizare cu definiția operațională pe care am produs-o pentru variabila X. Simplu vorbind, este peste poate să spui care e teoria cu pricina, cu atît mai mult să arăți cine, cînd și cum a validat-o ca teorie științifică. „Marele secret" este că nu avem soluție la această problemă. Adică avem soluții de validare una cîte una a definițiilor operaționale (de pildă *metodele cercetării factoriale*, soluția cea mai înaltă pe care ne-o dă literatura de specialitate actuală, ori *reducția „raisonné" de la definiția operațională de principiu, la definiția operațională de lucru*, soluția inventată de mine), dar acestea nu ne spun nimic despre coerența/ consistența teoretică mutuală a variabilelor dintr-o ipoteză, cu atît mai puțin nu dau seamă despre apartenența lor la aceeași teorie; iar ideea de arhitectură

[100] Nuș' ce-mi veni, probabil ticul profesoral al repetărilor pisăloage și hodoronc-tronc, dar simt nevoia să spun (și aici) că se zice *operaționalizarea conceptelor*; deși poate părea mai fățoasă, *operaționalizare conceptuală* e o expresie eminamente pițipoancă.

uniconceptuală a cercetărilor sociologice[101] este complet ieşită din uz, ca practic infezabilă;

– 3.3.6.1. sînt de acord că e o problemă cu adevărat complicată. Dar cred că, oricît ar fi de discutabilă, o tentativă de soluţionare e ceva mai avantajos decît „marele secret", adică să o tot ignorăm, respectiv să o trecem sub tăcere. Tentativa mea, pentru a cărei judecare critică o voi expune cît de cît analitic, este următoarea. Pornesc de la supoziţia, evident adevărată, că oamenii produc şi administrează cunoaştere explicativ-predictivă de succes cu mult înainte de a inventarea metodei ştiinţifice (de altfel, nici măcar în era ei de glorie, modernitatea, ştiinţa nu este unica modalitate a cunoaşterii de succes); deci că sînt foarte numeroase conjectările evident adevărate, de pildă verificate ca atare în practici sociale necontestabil de succes. Susţinerea mea este că între resursele cunoaşterii explicativ-predictive de succes produse în afara ştiinţei trebuie să presupunem că se află şi un anumit fel de unitate teoretică, unitate care nu poate fi decît în una şi aceeaşi teorie populară. Sau, mai tare, că teoriile/ teoretizările populare sînt *per se* intern-coerente/ consistente; cu alte cuvinte că ori de cîte ori conjectează, orice persoană socialmente normală o face despre ceva anume, în una şi aceeaşi teorie/ teoretizare (evident populară). Consecinţa, sper că la fel de contrariantă ca şi pentru mine, este că încălcarea regulii unităţii teoretice se poate petrece numai în producţia de cunoaştere explicativ-predictivă ştiinţifică, deci li se poate întîmpla numai savanţilor şi cercetărilor lor.

[101] Pentru o eventuală recapitulare vezi paragraful 4.2.3.3., de la primul capitol din volumul 2.1. al „Cercetării sociologice". (Capitolul este V, numerotarea cu I fiind o greşeală de tipar.)

Pentru profani, adică în producția de cunoaștere explicativ-predictivă de limbă naturală, îndeplinirea regulii unității teoretice este ori de-la-sine și în mod complet satisfăcută, ori de-la-sine și în mod trivial neimportantă.

Atenție, fac excepție situațiile în care teoretizările populare sînt contaminate de cine știe ce intruziuni științifice, situații în care îndeplinirea regulii unității teoretice scapă de sub orice fel de garantare deoarece scapă de sub orice fel de control. Pentru a le marca neadecvarea și, în același timp, caracterul falacios, voi denumi rezultatele acestui gen de teoretizări cu expresia *cunoaștere snoabă*. Constituie de exemplu cunoaștere snoabă ceea ce aș obține în situația în care, povestind cu clientul meu, de profesie să zicem inginer, despre ce schimbare ar dori să-i fac la cutare dintre salariații săi, mi-aș compune obiectivele și ipotezele (cercetării explicativ-predictive de care am nevoie) luînd de bune și operaționalizînd ca atare cuvintele/ expresiile „științifice" și „cultivate" pe care dînsul/ dînsa le consideră de bon ton cînd e să vorbească pe intelectualicește, mai ales cu o dihanie atît de rară și de evident intelectuală cum este sociologul; cum ar fi de exemplu, le iau din propria experiență, „motivație" („cred că nu sînt suficient de motivați, dar n-am cum să-i plătesc mai bine") sau „creativitate" („aș vrea să mi-i faceți mai creativi, să vină cu idei");

- 3.3.6.2. din cele spuse pînă aici decurge o instrucțiune de felul următor: atunci cînd măsurăm altfel decît terminologic variabilele O și X dintr-o ipoteză, *namely* sub definiții operaționale, soluția de a ne feri de încălcarea regulii unității teoretice este aceea de a produce definițiile operaționale respective numai și numai din cuvinte și expresii de limbă naturală, deci exclusiv prin teoretizare populară; mai mult, vînînd și blocînd orice intruziune

terminologică, adică de teoretizare ştiinţifică. Definiţiile operaţionale pentru variabilele O şi X din ipotezele noastre le vom face privilegiind cu maximă tenacitate şi maxim devotament denumirile de limbă naturală. Ale noastre, dar mai ales ale celorlalţilor noştri; ne vom ajuta şi îi vom ajuta să reformuleze în limba de zi cu zi orice expresie suspectă de contaminare terminologică. Atît pentru variabilele concept, cît şi pentru variabilele dimensiune, respectiv variabilele indicator. În faza identificării şi denumirii variabilelor din ipoteze, singura regulă metodologică pe care o avem de observat este cea cu amenajarea ideilor pe ierarhia concept, dimeniuni, indicatori. Pentru aceasta va fi foarte important să-i învăţăm această regulă pe ceilalaţii noştri pe care i-am mobilizat la producţia definiţiei/ definiţiilor operaţionale de care avem nevoie. Iar cel mai exigent ar fi să organizăm această producţie într-una sau mai multe şedinţe/ prize de Frisco sau de TRIZ, urmate obligatoriu de ratificări prin ancheta Delphi sau similare. Avem de valorificat faptul că denumirile pe care le avem în această fază pentru variabilele concept, adică pentru variabilele O şi X, sînt fără excepţie cuvinte/ expresii de limbă naturală. Normal, vom fi primii/ primele care să avem grijă de a nu vorbi, în niciun fel, „pe terminologiceşte". Ca ratificare, dacă ceilalţii noştri pe care i-am mobilizat la producţia conjecturală, de definiţii operaţionale inclusiv, sînt suficient de reprezentativi şi am reuşit să-i facem cît trebuie de productivi, respectiv dacă sînt de acord cu constructele operaţionale pe care le-am produs împreună, asta se cheamă că validitatea respectivelor construcţe este în mod nediscutabil OK. Aceasta pentru că: practic vorbind, una mai bună nu poate convoca nimeni în timp util; iar (meta)teoretic vorbind, pentru că nu este

decît o instrumentare a principiului traductibilității așa cum îl reglementează etnometodologia;

- 3.3.6.3. și atunci la ce ne mai trebuie teoria de încadrare și toată, nu chiar de tot simpla, poveste cu ea? Ei bine, o s-o spun de-a dreptul: cîtă vreme nu reușim identificarea/ definirea terminologică a variabilelor din ele, pentru testarea empirică a ipotezelor, adică pentru testarea prin măsurarea de teren a variațiilor variabilelor O și X, nu ne trebuie;
- ne trebuie însă pentru testarea teoretică (adică non-empirică) a ipotezelor: atunci cînd bănuim că o conjectare pare să fie o ilustrare a unei legi (din vreo teorie științifică ratificată ca atare și pe care o cunoaștem), validarea sau invalidarea respectivei conjectări trece obligatoriu prin: i. identificarea și notificarea clară a respectivei teorii științifice ca teorie de încadrare; ii. rescrierea conjectării ca ipoteză „propriu-zisă", adică prin echivalarea denumirilor variabilelor din ea cu termeni ai teoriei de încadrare. Și ne mai trebuie la ceva. Concluzia că nu poți identifica/ defini terminologic variabilele dintr-o ipoteză, deci că ai de apelat la operaționalizare, trebuie să fie rezultatul unei decizii. Nu e de glumit: „a face ca toată lumea", adică a sări peste faza căutării unei teorii de încadrare convenabile și a ateriza direct în măsurări *ad hoc* înseamnă să nu-ți pese de banii pe care îi ai de cîștigat mîine;
- pe scurt, v-am păcălit: teorie de încadrare ne trebuie pentru oricare cercetare explicativ-predictivă. Mai exact, indiferent de rezultatele ei, căutarea unei teorii de încadrare convenabile rămîne obligatorie. Cu tot cu gestiunea ei autoreflexivă și scepticismele metateoretice *arrière pansée*;

- **3.3.7. în cercetarea sociologică nu avem decît prin excepție posibilitatea de a ne ratifica ipotezele în regim științific standard**, adică prin „traducerea" denumirii variabilelor, din limba naturală, în termenii uneia și aceleeași teorii științifice.

Altfel vorbind, cu validitatea ipotezelor de testat empiric e cert că sîntem în mod curent *à cloche pied*: ne testăm empiric ipotezele definindu-le variabilele cu tot felul de improvizații „operaționale", de fapt *ad hoc*, și cu tot felul de contaminări terminologice ne sau foarte aproximativ controlate. Iar singura exigență pe care o eventual administrăm efectiv este, în cel mai bun caz, „standardul" (pun ghilimele pentru că e vorba despre o regulă eminamente tacită) promovat în facultățile de sociologie mai metecese-evoluate. Și anume acela de a defini și măsura doar variabilele O, *explanandum*, ca variabile complexe/ latente, adică sub concepte operaționalizate mai ca la carte (mergînd eventual pînă la indexarea, respectiv tipologizarea explicită a unor seturi explicite de dimensiuni, respectiv de indicatori). Nu și variabilele X, *explanans*, despre care „standardul" cu pricina ne sugerează, cît se poate de transparent, că e perfect normal să le definim și măsurăm ca variabile simple/ directe, adică sub definiții sintactice și variații de principiu la-vîrful-nasului de *ad hoc*; trebuie doar să ne luăm aerul, adică nu e necesar să și pretindem explicit, că undeva-cîndva-cineva le-ar fi produs ca variabile indicator într-un demers de operaționalizare ca la carte;

- 3.3.7.1. cred că lucrurile trebuie spuse cît se poate de răspicat: atunci cînd variabilele dintr-o ipoteză nu sînt definite terminologic, testarea empirică a respectivei ipoteze, oricît ar fi de empiric impecabilă, nu ne dă peste mînă dacă am greșit la teoreticitate; adică e tot timpul posibil să probăm ca empiric adevărate ipoteze care sînt aberante sub aspectul teoreticității. E

clar că acest *à cloche pied* nu ne afectează atîta vreme cît cercetările noastre explicativ-predictive sînt destinate, cum ziceam, consumului academic: ne apără de rele nu numai îngerelul conivențelor, ci și „întîmplarea" că, în științele social-umane cel puțin, invalidarea unei ipoteze după ce a fost probată ca adevărată printr-o testare empirică empiric ireproșabilă – deci invalidarea prin expunerea vreunui defect de teoreticitate sesizat ulterior testării – este un eveniment excepțional (eu de pildă, în cei vreo patrujdemii de ani de viață profesional-științifică, nu am găsit nici măcar un singur caz).

Lucrurile stau cu totul altfel cînd e vorba despre ipotezele probate empiric ca adevărate pe care le utilizăm ca suporturi de cunoaștere pentru realizarea schimbărilor care fac obiectul prestațiilor profesionale de sociolog practician. Fiind native și practic inconturnabile în absența definirii ca termeni a variabilelor din ipoteze, defectele de validitate ne pot conduce direct în neîndeplinirea schimbărilor pe care le-am contractat cu clientul; ba chiar în producerea unor schimbări perverse, mai mult sau mai puțin pernicioase în raport cu interesele clientului și cu buna stare a entităților umane asupra cărora am intervenit. Nu pot specifica probabilități pentru aceste eventualități catastrofale, dar e sigur că „șansele" de a nimeri configurații de măsurare mai mult sau mai puțin aberante sub aspectul teoreticității n-au cum să fie mai mici de 50%. Doar subdezvoltarea pieței prestațiilor profesionale de sociolog poate explica de ce această situație nu este sesizantă într-o abundență corespondentă de prestații ratate; nu văd însă de ce să ne înliniștim la umbra acestei subdezvoltări;

– 3.3.7.2. soluția pe care o propun, pe care o voi denumi convențional *ratificare publică ACNLN*, constă în observarea riguroasă a următorului set de reguli: i. obținerea ipotezelor

de primă versiune, i.e. conjectările, prin culegere onestă din mintea mea şi din mintea celorlalţilor implicaţi de prestaţia mea profesională; ii. discutarea lor onestă cu aceştia şi redactarea lor în ochii acestora şi cu acceptul lor; iii. implicarea onestă a acestora în realizarea şi finalizarea conceptelor operaţionale; iv. jugularea derapajelor de cunoaştere snoabă prin menţinerea tenace a întregului demers în cuvinte şi expresii de limbă naturală perfect şi „fără rest" inteligibile pentru toate persoanele implicate;

- argumentele în favoarea ratificării publice ACNLN sînt în principal următoarele: i. continuitatea, consistentă!, dintre cunoaşterea comună şi cunoaşterea ştiinţifică; ii. ideea, foarte bine prizată în ultima vreme şi nu chiar la periferiile epistemologiei, că povestea cu validarea/ validitatea teoriilor şi a constructelor teoretice este o poveste cu ratificări; iii. pentru configuraţiile de măsurare ale variabilelor din ipotezele noastre, altele decît prin echivalare terminologică, nu văd ce ratificare mai bună decît e ratificarea publică ACNLN am putea convoca; iv. nu văd la ce ar folosi să ne punem problema validării ipotezelor prin confruntarea lor cu regula unităţii teoretice atîta vreme cît ştim că le-am enunţat nu cu termeni, ci cu cel mult concepte operaţionalizate, deci în afara oricărei posibilităţi de a controla apartenenţa lor la una şi aceeaşi teorie ştiinţifică; v. menţiune pentru calitativişti: orice *grounded theory* este validă în măsura în care trece cu succes o procedură analizabilă de ratificare publică; de pildă ratificarea publică ACNLN. (Dar, cîtă vreme relaţia voastră cu metoda ştiinţifică/ teoretizarea ştiinţifică o veţi menţine ca pînă acum, adică deghizată şmechereşte în maneaua *calitativ versus cantitativ*, mă întreb cum veţi administra derapajele de cunoaştere snoabă.)

3.4. Ratificarea publică ACNLN ca alternativă la teoretizarea în metoda științifică;

– ca sociologi practicieni, atunci cînd nu putem produce ratificări prin alinierea la exigențele teoretizării în metoda științifică, ne stă la dispoziție ratificarea publică ACNLN. Adică generarea și configurarea de explicații & predicții prealabile în limbă naturală, prin implicarea și cu acceptul celorlalților noștri.

Ceea ce înseamnă că, într-un fel sau altul, setul efectiv al obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și al ipotezelor aferente acestora va trebui să fie rezultatul unei negocieri, perfect oneste, perfect transparente, deci cu rezultate fără rest inteligibile și acceptate între părțile implicate. Problema este dacă această versiune, evident completă, de cercetare participativă, i.e. *overt*, nu este exagerat de vulnerabilă sub aspectul fidelității; în sensul permanentei și iminentei posibilități ca subiecții cercetării, perfect și fără rest conștienți de ceea ce urmează să afli prin cercetarea ta suport, să nu își modifice – avantajos pentru interesele lor imediate, dar posibil catastrofal pentru fidelitatea cercetării tale, deci cel puțin ne-avantajos pentru interesele clientului tău – comportamentele pe care urmează să le, nu-i așa, cercetezi.

Trebuie să mai mărturisesc o dată că nu am competența de a tranșa această problemă pe profunzimea ei nativă, deci ca problemă de etică[102]. Pot propune însă un fel de artificiu de calcul, și anume

[102] Dată fiind importanța ei, o semnalez meseriașilor în materie, adică eticienilor. În mod precis profesorului Valentin Mureșan și Centrului de Etică Aplicată (de la Facultatea de Filosofie a Universității București) pe care îl conduce. Motivele acestei trimiteri se referă desigur la competență; am însă și motive personale, suficient de ieșite din comun pentru a profita de ocazie ca să le mai divulg o dată. Faptul că sînt unul dintre puținii sociologi, din păcate chiar și la scară *ww*, oarecum introdus în meta-problematici, fie și doar pînă la glezna broaștei, îl datorez unui șir de întîmplări norocoase, șir care culminează cu Valentin. Cumva cronologic: întîmplarea că am ajuns în seraiul

să realizăm ratificarea publică ACNLN sub pragmatici de cercetare care incumbă în materia lui *overt – covert*, prin chiar natura lor, obligații etice evoluate. Mă voi opri la două astfel de pragmatici, ambele făcînd parte din ceea ce, în stilistică George Steinmetz, ar fi denumibile *politica metodologică a interacționismului simbolic*. E drept că interacționalismul simbolic (engl. *symbolic interactionism*) este curentul cel mai adorat în sociologia ultimelor cinci-șase

---

universitar; întîmplarea că nu-mi ajungeau orele de Sociologie industrială și că, la insistențele șefului de catedră de atunci, profesorul Nicolae Bujdoiu, a trebuit să iau „în completare" ore de Filosofie. (La protestul meu că „Dom' profesor, eu sînt sociolog, adică inginer, nu filosof", deci că să-mi dea mai bine ore de „Socialism științific" deoarece le-aș putea face ca sociologie politică/ politologie, dînsul mi-a zis textual așa: „nu, vei face Filosofie. Deoarece niciunui inginer nu-i strică o cură de concepte. Nu discut, n-ai voie să mă înjuri decît de azi în zece ani." Era prin ianuarie 1980, și ne întrebăm și acum, dumnealui inclusiv, ce-o fi vrut să spună cu acei zece ani.) Apoi întîmplarea că, dintre colegii de catedră, a fost inevitabil să mă împrietenesc cu, și ei tineri „asistunivi" pe atunci, Romulus Chiriță, Silviu Coposescu, Dumitru Borțun și Nicolae Sava – cu toții absolvenți de Filosofie, deci vorbind care mai de care mai „meta". Acestea au fost, ca să zic așa, întîmplările care au tot umplut paharul. Dar picătura care l-a revărsat, aruncîndu-mă iremediabil în epistemologii și alte meta-fioroșenii, a fost întîmplarea de a-l cunoaște pe Valentin Mureșan, șeful faimoasei promoții 1974 a Facultății de Filosofie de la București (primii trei dintre cei numiți mai sus i-au fost colegi), deja lansat în materie (glorie eternă profesorului Cornel Popa!) Și de a cădea în totala admirație a lui Valentin și a preocupărilor lui: de exemplu, „degenerescența interteoretică T", cum naiba să nu cazi cloșcă și să nu te topești de amor după așa ceva și după cine se pricepe la așa ceva. Și așa am ajuns eu să mă chinui cu autori ca Hilary Putnam sau Richard Rorty, practic in-fumabili pentru sociologi, academici inclusiv, iar după scoaterea cursurilor de filosofie (marxistă) ca urmare a Revoluției din Decembrie (1989), să aleg să predau nu vreo improvizație confortabilă, ăsta era „trendul", ci un curs de ditamai teoria cunoașterii științifice: prin imitarea amorezată a lui Valentin Mureșan. Deja complet virusat, odată cu nașterea Sociologiei de Brașov a fost inevitabil să ajung „metodolog" și să mă tot iau, din start, în meta-bețe cu corifeii MTCS și bicisniciile lor meta, *ww* ca și istorice. De vină în mod direct pentru toate acestea este deci Valentin Mureșan, el trebuie tras la răspundere; adică lui trebuie să-i ridice sociologia și MTCS-ul statuia potrivită (măcar un bust ecvestru, ceva). În ceea ce mă privește, pe adîncimile cu adevărat meta am rămas funciarmente un inginer; e adevărat însă, unul care își poate recunoaște și declina nedumeririle, pe cele meta inclusiv.

decenii, dar motivele opțiunii mele sînt mai degrabă conjuncturale. Vreau să spun că cine dorește poate identifica și alte pragmatici de cercetare care incumbă, prin chiar natura lor, autoreflexivitate etică și obligații etice evoluate, și nu numai în materia lui *overt – covert*, ci și în materii mai generale; pragmatici care țin de alte școli/ curente (numite cîteodată paradigme) ale gîndirii sociologice și, în general, social-umane, decît de interacționismul simbolic;

- **3.4.1. una dintre aceste pragmatici vine cu etnometodologia[103], și anume *exigența etnometodologică a traductibilității*;**
- această exigență ne spune că orice expresie sau propoziție, ca și orice activitate implicate de cercetările sociologice trebuie să o putem „traduce" – complet inteligibil și în orice moment – în limbajul subiecților. O exigență destul de notorie printre sociologi, de regulă bine prizată ca idee de principiu interesantă și, chiar dacă nu ne stă deloc în obicei să ne calculăm, de realizat nici că se pune problema, cercetările cu ea, niciodată contra-argumentată, necum în mod decisiv;

- 3.4.1.1. ca soluție de ratificare publică ACNLN, pe de o parte vom extinde exigența traductibilității de la subiecții cercetărilor la toți ceilalți implicați de prestațiile noastre

[103] Pentru descărcări de promptitudine despre etnometodologie, ne stă la dispoziție oricare dicționar/ enciclopedie de teorii social-umane care cît-de-cît se respectă. Ca lectură mai lămuritoare, e de văzut de pildă HERITAGE, John, *Garfinkel & ethnomethodology*, Polity Press, Cambridge, 1984 (carte frevent re-editată, pînă azi). Ca text de bază, e de văzut desigur chiar cartea fondatorului etnometodologiei, Harold Garfinkel (1917 – 2011), *Studies in ethnomethodology*, prima ediție în 1967, re-editată an de an și fără întrerupere pînă azi; din păcate nu încă și pe românește.

profesionale, fără discuție la clienții prestațiilor, eventual și la publicurile implicate în succesul prestațiilor; pe de cealaltă, o vom realiza efectiv, adică nu numai ca exigență interesantă, de avut din fundal în vedere. Adică o vom administra explicit, ca sub-procedură în faza de identificare/ clarificare/ finalizare a obiectivelor cercetărilor noastre explicativ-predictive și a ipotezelor aferente acestora;

- ca procedură, asta înseamnă *memoranda*, adică:
  - i. fiecare discuție pe care o avem în această fază cu ceilalții noștri, întîmplătoare sau planificată, individuală sau pe subgrupuri, se înregistrează ca document scris, în configurația uzuală a *memorandum*-ului (în practica managerială curentă i se zice *memo*);
  - ii. consemnarea celor spuse se face exact în cuvintele și expresiile celor care vorbesc. Și anume la superlativul cerințelor pe care le avem pentru operatorii de interviu cînd notează răspunsurile subiecților la întrebările deschise din anchetele cu chestionar;
  - iii. memo-ul unei discuții se transmite tuturor persoanelor care au participat la ea. Cu promptitudinea adecvată, fără discriminări;
  - iv. anumite memo-uri, vezi că tu decizi asta, se transmit și altor persoane decît participanților efectivi. De pildă clientului (sau persoanei/ persoanelor desemnate de client ca responsabil din partea sa pentru derularea și finalizarea prestației); ca și coechipierilor tăi, inclusiv prietenilor pe care, informal, al ales să ți-i asociezi pentru prestația în cauză;
  - v. atenție la dispozitivul de comunicare, inclusiv de secretariat, necesar pentru realizarea *memoranda*;

– 3.4.1.2. ratificarea se produce pe parcursul realizării *memoranda* (atenție, *memoranda* e pluralul lui *memorandum*, echivalentul pentru eventualul în româna de baltă *memorandumuri*; română în care îl putem auzi chiar și pe *memorand/ memoranduri*) ca proces într-o anumită măsură spontan: persoanele implicate vor sesiza ce spun ceilalți și e foarte probabil să-și ajusteze sau să dorească să-și impună vederile proprii. Cumva conducătoare sînt însă intervențiile noastre din rolul de integrator de cunoaștere. Intervenții pentru al căror succes vom rula, pe parcursul realizării *memoranda*, și alte pragmatici etnometodologice decît asigurarea traductibilității, în mod special (din rațiuni de echivălări momentan inexistente sau divergente în literatura de limbă română, voi utiliza denumirile din engleza de origine): *documentary method of interpretation, accounts, first time through, misreading/ alternate reading, indexicality, member's methods, sacks' gloss, ethnometodological indifference, breaching experiment, reflexivity.* (Presupun că se înțelege că, în perfidiile tipice rolului de *mentor*, vă pun la muncă, adică la învățat pe cont propriu, în cazul acesta la învățatul respectivelor pragmatici etnometodologice. Din fericire, aceste pragmatici pot fi însușite cu folos nu numai din ceea ce numim bibliografie, ci și din sursele cele mai comode ale Net-ului, inclusiv din cele identificabile cu Google. Cu un pic de isteține discrimativă, bineînțeles, că așa se face cînd ești *mentoree*.)

- 3.4.2. cealaltă pragmatică este *analiza conversației*[104] *(engl. conversation analysis*, abreviat de regulă CA; în tendința pluralelor, ilustrată de *frame analysis ~ analiza cadrelor*, e probabil ca pe românește să se acrediteze *analiza conversațiilor*);

- analiza conversației ca modalitate a ratificării publice ACNLN este în mod special interesantă deoarece angajează, direct și pe mijlocul țintei, prestațiile profesionale de sociolog practician, cu referire expresă la schimbarea/ dezvoltarea organizațională; mai pe șleau: aplicațiile CA ne trimit pe o piață de prestații profesionale dintre cele mai provocator interesante și, în același timp, mai bănoase și mai prestigioase;

- 3.4.2.1. filiația CA – inventator, la începutul anilor 1960, sociologul american Harvey Sacks (1935 – 1975), fondator în analiza discursului (engl. *discourse analysis*), cu contribuții recunoscute în lingvistică și în psihologia discursivă (engl. *discursive psychology*) – este neîndoielnic sociologică, direct conexată în etnometodologie și interacționismul simbolic. Sacks și colaboratorii, mai apoi continuatorii săi Emmanuel Schegloff și Gail Jefferson, i-au fost studenți atît lui Harold Garfinkel, cît și lui Erving Goffman (la reputata University

[104] Ca intrare în analiza conversației e de văzut RAWLS, Anne W., *Conversation analysis*, în „Encyclopedia of Social Theory", Sage, Thousand Oaks, 2004, http://www.sagepub.com/ritzerintro/study/materials/reference/77708_5.1r.pdf, ultima actualizare la 5 martie 2012. O prezentare bună de descărcat găsim de pildă la TEN HAVE, Paul, *Methodological issues in conversation analysis*, http://www.paultenhave.nl/mica.htm#N_1_ (de avut în vedere și trimiterile biblio- și webo-grafice, foarte folositoare, pe care le găsim aici.) Pentru o priză consistentă vezi SCHEGLOFF, Emanuel A., *Sequence organization in interaction: a primer in conversation analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

of California, Berkeley): au lucrat împreună, au făcut schimb de lucrări în versiuni de lucru, au co-generat și împărtășit idei; de altfel, prima punere în public a CA la scara veritabilei consacrări este o realizare comună, a lui Sacks împreună cu Garfinkel[105]. Astăzi însă, CA este frecvent și nechestionabil asumată ca ramură a lingvisticii (engl. *branches of linguistics*; alături de *discourse analysis*, *history of linguistics*, *language acquisition*, *morphology*, *phonetics*, *phonology*, *pragmatics*, desigur cu sensul de pragmatici ale vorbirii, deci lingvistice, *psycholinguistics*, *semantics*, *sociolinguistics*, *syntax* și, voala-de-vezi, *variety of english*). Și e monedă curentă susținerea – o produc atît sociologii fondatori, cît și cei care o frecventează astăzi – că analiza conversației este cu totul altceva decît analiza de conținut, „similarul" ei în metodologia de cercetare sociologică „clasică". Pot atribui această poveste dibăciei inventatorilor analizei de conținut de a fi reușit să o plaseze în afara fluxului marii culturi. Adică îmi pot închipui cum se face că un Harvey Sacks *and assoc.*, studenți/ colaboratori ai unor intelectuali de clasă Goffman & Garfinkel, simt nevoia să se distanțeze de impotentele în plan teoretic și, la urma urmelor, incultele exactitudini inginerești Lasswell & Krippendorf; cu oarecce nedumeriri, probabil că poate fi convocată explicativ și apartenența la timpi diferiți ai istoriei intelectuale, eventual și competiția dintre marile case academice ale sociologiei (americane), Berkeley *versus* Columbia;

[105] Vezi GARFINKEL, Harold, SACKS, Harvey, *On formal structures of practical action*, în TIRYAKIAN, Edward, McKINNEY, John (eds.), *Theoretical sociology*, Appleton Century Crofts, New York, 1970. Zic prima pentru că cel mai apropiat tratat anterior de metodologie a cercetărilor comportamentale, care știe deja despre analiza de conținut, încă nu auzise de CA. Cf. KERLINGER, Fred, N., *Foundations of behavioral research*, Holt, Rinehart and Winston Inc., New York, 1964.

- oricare ar fi explicaţiile, situaţia actuală a CA este neîndoielnic o bifurcaţie de felul următor:
  - i. sociologii se folosesc de CA numai pentru realizări academice. Noi nu ne băgăm la vorbe, vorbiri, limbaje, locuţii, interlocuţii ş.c.l., probabil în ideea că metoda analizei de conţinut aşa cum o cunoaştem (adică în sorgintea Lasswell & Krippendorf) e prea rudimentară ca să poată da seamă despre aşa ceva; oricum le lăsăm lingviştilor, care e logic să-şi tragă analiza conversaţiilor în curtea lor. Sociologi fiind, cu analiza conversaţiei avem de produs ceea ce avem de produs cu oricare dintre metodele şi tehnicile noastre de cercetare, şi anume constatări, fapte de observaţie perfect *reliable* (de pildă nu atît de „subtile", adică de *unrealiable*, pe cît considerăm că pot produce lingviştii); cu CA cercetăm deci comportamentele prilejuite de conversaţii, de pildă *ordinea la cuvînt*[106] *(engl. turn-taking)*, calul de bătaie „clasic" în cercetările sociologice cu CA (motiv pentru care probabil că n-ar trebui să ne mire prea mult revendicarea CA în cîmpul psihologiei sociale). Şi ne fasonăm cercetările cu CA astfel încît faptele de observaţie pe care le producem pe această cale să fie interpretabile, că de-aia sîntem sociologi academici, pe marile teme ale ceea ce ne place să numim *sociologie teoretică*[107]*; de pildă pe conceptul*

[106] Cu originea fondatoare în SACKS, Harvey, SCHEGLOFF, Emanuel A., JEFFERSON, Gail, *A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation*, în „Language", vol. 50, No. 4, part 1 (Dec., 1974), pp.696-735.

[107] O expresie, fie vorba-ntre noi, *carrément* pleonastică: dacă sociologia e ştiinţă, ea nu poate fi decît teoretică. De altfel şi *carrément* păşunistică, atîta vreme cît cerinţele de antonimizare nu ar produce decît tembelisme de genul *sociologie practică*. Să mă scuzaţi, dar faptul că se vorbeşte despre o *fizică teoretică* este perfect nerelevant; de fapt este perfect relevant, dar numai cu privire la ancorările în filosofisme păşuniste. E drept, dominante în lumea – bună,

de ordine socială, celălalt cal de bătaie, macro-social și mega-teoretic, al actualilor sociologi CA-iști. Așa cum sînt pînă acum, aplicațiile sociologice ale CA produc numai „sociologie teoretică", furnizînd astfel exclusiv glorie academică și bani academici; evident, n-au niciun perete comun cu ideea de ratificare, cu atît mai puțin cu ratificarea publică ACNLN;

- ii. din aplicații de CA în prestații profesionale propriuzise, bani veritabili și glorie pe măsură nu cîștigă sociologii, ci cîștigă alții. De pildă lingviștii, de regulă în marketizări guvernate de „specialiștii în științe manageriale", titulari de tot felul de diplome profesionale, de la *engineering*, la *economics*, dar mai niciodată absolvenții de sociologie[108];

- 3.4.2.2. ei bine, nu văd absolut niciun motiv nepenibil pentru care să ignorăm această bifurcație, cu atît mai puțin

desigur – a savanților, cu certitudine a fizicienilor, a marilor fizicieni, inclusiv a celor deja nobelizați ori iminent nobelizabili; dar cine poate susține că, dacă e susținută de lumea bună, o prostovăneală are consecințe benefice, invers decît obișnuiesc să aibă prostovănelile „normale"?

[108] Formulez „mai niciodată" deoarece nu pot generaliza cît trebuie – și anume pînă la nivelul la care sînt convins că stau în mod real lucrurile, adică „niciodată" – faptul că nu am găsit nici măcar un singur sociolog care să-și cîștige banii și gloria din prestații profesionale montate pe CA. Garantez însă că: i. chiar m-am străduit să găsesc, mobilizînd cam tot ce e exploatabil ca surse deschise, plus solicitîndu-mi la maxim PCR-ul (poate nu știați, PCR = Pile, Cunoștințe, Relații; adică ceea ce în limbaj savant se denumește drept *capital relațional*); ii. am găsit absolvenți de multe și de diverse, dar de sociologie chiar nu am găsit; nvorabilici măcar unul/ nici măcar una. Cred deci că, în cel mai defavorabil caz, pot conchide așa: dacă vor fi fiind absolvenți de sociologie care să-și cîștige banii și gloria pe piața prestațiilor profesionale montate pe CA, aceștia/ acestea trebuie că sînt niște quasi-singularități; să mă iertați, dar niște singularități în roluri de subaltern (pentru că dacă ar fi fost așa, mai șefi, cum am auzit de alții aș fi auzit de ei/ ele).

să o considerăm ca normală. Dimpotrivă, cred că piața prestațiilor profesionale montate pe CA este pentru noi sau, în cel mai rău caz, și pentru noi; mai exact, că avem pur și simplu de invadat această piață. În favoarea acestei invazii convoc următoarele explicații și argumente;

- ca perspectivă practică, e bine de știut că prestațiile profesionale montate pe CA se tranzacționează în clasa generică a prestațiilor de *dezvoltare organizațională* (engl. *organizational development*, abreviat de regulă OD), mai rar sub denumirea *schimbare organizațională*. În principiu, prestațiile de OD fac parte din managementul resursei umane; în fapt, ele conduc piața prestațiilor de MRU, asamblînd multe dintre celelalte prestații de MRU, de regulă pe cele mai interesante și mai bine plătite; totodată, ele formează o piață de cîteva decenii în expansiune, expansiune din ce în ce mai susținută în ultima vreme, expansiune anticipabilă și pentru viitorul inteligibil; de asemenea, ele au o clientelă foarte selectă – atît ca anvergură și reputație pe propriile piețe, cît și ca robustețe și actualitate ale culturii manageriale – și se tranzacționează pe foarte mulți bani. De adăugat că prestațiile de OD sînt deosebit de interesante și de provocatoare, atît sub aspectul intervențiilor practice, cît mai ales sub aspectul teoriilor implicate; atît de interesante și de provocatoare încît succesul lor este dependent unu-la-unu de suporturile lor teoretice și, surpriză sau ne-surpriză, de suporturile lor metateoretice, adică de-a dreptul filosofice;

- apropo de dependența succesului prestațiilor de OD de suporturile lor teoretice și metateoretice, cu un pic de îndemînare în *intelligence*, adică în exploatarea atît a surselor

deschise, cît și a celor care pot fi (între)deschise (de pildă sub obrăznicii pragmatice de genul *e mult mai ușor să fii iertat decît să obții permisiunea*), putem face observația că de fapt nu există decît două feluri de prestații de OD: deplin și garantat finalizate ca reușite, respectiv „deplin și garantat finalizate ca reușite";

A. despre cele „deplin și garantat finalizate ca reușite", eu însumi am realizat vreo două-trei, vom băga de seamă că:
   - așa cum indică ghilimelele, de fapt nu sînt finalizate în schimbările efectiv contractate cu clientul. Acesta îți plătește însă prestația – ceea ce, din punct de vedere comercial, se cheamă că ai finalizat-o – deoarece e un pic snob, suficient cît să fi fost completamente ebluisat de cuvintele/ expresiile, foarte tehnice și la modă, în care ai configurat, și încă operațional, prestația (e.g. *organizational development, managerial culture, robust organizational culture/ toxic organizational culture, trust organization, learning organization, creative organization*). Sau/ și deoarece e un pic de prieten cu tine, nici nu i-ai cerut cine-știe-ce-preț și a mai și fost martor la cîtă muncă (de la tot felul de *in-depth interviews* și focus-grupuri proiective, la variatele feluri de codare) ai depus împreună cu echipa ta. Sau/ și deoarece orice om deștept, cu certitudine cineva care își cumpără prestații de OD, poate pricepe cum e cu schimbările de oameni și de entități social-umane, care schimbări necesită, nu-i așa, tot felul de latențe. Sau/ și deoarece, atenție practicieni!, ai avut sagacitatea de a tranzacționa și realiza ca prestație de OD un pachet cu de fapt diverse prestații secvențiale de MRU, specificate în contract ca obiectivele (evaluabile

ale) prestației de OD, denumire care în contract are doar rolul de intitulare generică; de exemplu: stagii de dezvoltare a abilităților manageriale ale cadrelor de conducere din organizația-client, de pildă de dezvoltare a capacității de a-și mobiliza/ motiva subalternii; mentoringuri de excelență managerială; sesiuni de *team-building*, de pildă pentru configurarea în versiune Belbin a echipelor de decizie[109]; stagii de dezvoltare a creativității; concepție/ proiectare/ implementare de sisteme de evaluare a performanței (engl. *performance appraisal systems*); concepție/ proiectare/ implementare politici de *talent management*;

- suferă, și anume fără excepție, de defecte majore de teoreticitate. Cele mai savante, de pildă ale mele, valorifică o teorie care spune cam așa: i. standardul pentru o organizație de succes este organizația capabilă să genereze schimbare, propria ei schimbare, ca și schimbarea mediului în care funcționează[110]; ii. ca să o aducem în capacitatea de a genera schimbare, condiția este să facem ca organizația cu pricina să fie/ să devină o „organizație creativă" (în engleza originară, *creative organization*). Pentru *creative organization* avem definiții operaționale cît se poate de OK, ba chiar și prefabricate instrumentale; știm adică să măsurăm cît/ unde/ cum de *creative* este

[109] Pentru o primă luare de contact, vezi chiar site-ul lui Meredith Belbin, autorul teoriei celor nouă roluri care compun „echipa de conducere perfectă", la http://www.belbin.com/.

[110] Cum ziceam undeva înainte, pînă acum maximum trei decenii standardul pentru organizații de succes era *capacitatea de a se adapta la schimbare*. Standardul actualizat, cel cu capacitatea de a genera schimbare, pare să fie răspunsul, cît se poate de logic, la o întrebare ca însăși logică – să fim capabili de adaptare la schimbări generate de cine? Păi n-ar fi mai logic să generăm noi înșine schimbările?

o anumită organizație, deci știm pe ce butoane să apăsăm ca să o facem *fairly creative*, deci cît trebuie de creativă; iii. ca să o facem *fairly creative*, trebuie ca mai înainte să aducem organizația în standarul de „organizație învățătoare", engl. *learning organization*. Și pentru *learning organization* avem definiții operaționale cît se poate de OK, ba chiar și prefabricate instrumentale; știm adică să măsurăm cît/ unde/ cum de *learning* este o anumită organizație, deci știm pe ce butoane să apăsăm ca să o facem *fairly learning*; iv. în sfîrșit, ca să o facem *fairly learning*, trebuie ca mai înainte să aducem organizația în standarul de „organizație bazată pe încredere", engl. *trust organization*. Și pentru *trust organization* avem definiții operaționale cît se poate de OK, ba chiar și prefabricate instrumentale; știm adică să măsurăm cît/ unde/ cum de *trust* este o anumită organizație, deci știm pe ce butoane să apăsăm ca să o facem *fairly trust*;

- după cum presupun că se înțelege, o prestație de OD întemeiată pe această teorie este ceva foarte logic: punem mai întîi diagnosticul, adică facem cercetarea din care aflăm unde este organizația client pe continuumul *trust – learning – creative – change generating*; apăsăm apoi butoanele indicate de cercetare – butoanele care trebuie, cu măsura care trebuie și în ordinea care trebuie –, astfel încît organizația respectivă să parcurgă drumul de la starea în care se află, cea arătată de cercetarea-diagnostic, la starea dorită de client, și anume capacitatea de a genera schimbare. Problema este că, indiferent cît de empiric impecabilă îți este cercetarea-diagnostic, respectiv cît de diligent ai apăsat butoanele, organizația nu se prea schimbă; adică e foarte probabil să se schimbe

cumva, pe ici, pe colo şi cît-de-cît, dar în niciun caz nu se schimbă cum zice teoria. De pildă, dacă ai făcut cumva imprudenţa de a măsura care şi cîtă este la intrare capacitatea organizaţiei-client de a genera schimbare, măsurarea la ieşire, adică la finalizarea prestaţiei de OD, îţi va arăta orice în afară de vreo modificare cît-de-cît conexabilă cu creşterea capacităţii de a genera schimbare. Am păţit-o eu însumi, am tras cu ochiul şi la alţii, incomparabil mai reputaţi: aşa e de fiecare dată. Oricît ar părea de fainâ, cu teoria *trust – learning – creative – change generating* ceva este deci cu certitudine şi sistematic în neregulă;

– în materia prestaţiilor de OD „deplin şi garantat finalizate ca reuşite", teoria *trust – learning – creative – change generating* este cea mai apropiată de standardele, cel puţin de standardele academic admise, ale ştiinţificităţii. Sînt şi altele, cele mai des prezente pe piaţa prestaţiilor de OD fiind cele centrate pe ideea că dezvoltarea/ schimbarea organizaţională este o poveste cu dezvoltarea/ schimbarea culturii organizaţionale. Cea mai simpatică din punctul meu de vedere este teoria lui Terrence E. Deal şi Allan A. Kennedy despre *cultura corporată* (engl. *corporate culture*), foarte probabil cea mai veche în aplicaţii continue, din 1982 cînd a fost publicată, şi pînă azi. În această teorie[111], cultura organizaţională, i.e. *corporate culture*, este definită prin analogie directă cu cultura de trib: orice organizaţie este un trib, ca orice trib ea are o

[111] Pentru o primă luare de contact, această teorie poate fi găsită pe Net, de pildă la http://www.mindtools.com/pages/article/newSTR_86.htm. Ca text de bază e de văzut DEAL, Terrence E., KENNDEDY, Allan A., *The new corporate cultures: revitalizing the workplace after downsizing, mergers, and reengineering*, Basic Books, Perseus Books Publishing, L.L.C., New York, 2000.

istorie, istorie din care își extrage și reproduce cultura, adică ansamblul valorilor, credințelor și normelor care reglementează conduitele membrilor organizației. Aceste valori și credințe sînt întruchipate/ purtate de *eroii* organizației și legendele lor, fiind colportate/ inculcate/ ranforsate prin *ceremonii* și *ritualuri*. Cînd ai o problemă (de pildă cînd cineva din organizația ta ți-a făcut vreo mizerie sau cînd ai de făcut față unei situații inedite pentru tine), te duci la unul dintre *preoții* organizației: acesta „te spovedește", adică te ascultă cu atenție și bunăvoință, și te ajută să depășești problema „citîndu-ți din sfintele scripturi", adică din istoria organizației și din legende, adică din pățaniile, similare problemei tale, prin care au trecut eroii. Fără conexiune cu analogarea organizațiilor ca triburi, avem și o tipologie a culturilor organizaționale, cu patru căsuțe de bază, generată pe două criterii, și anume *feedback speed*, respectiv *degree of risk*. La fel, adică tot în afara analogiei, prestațiile de OD sînt definite ca reduceri ale gradului de *toxicitate* a culturii organizației client; sau, este același lucru, ca majorări ale gradului de *robustețe*: o organizație este cu atît mai performantă cu cît cultura ei este mai robustă/ mai puțin toxică, asta însemnînd o diferență cît mai mică între *cultura formală*, respectiv *cultura informală* a organizației. Simplificînd, o prestație de OD în teoria Deal – Kennedy înseamnă cercetarea prin care diagnosticăm, pe diverse areale/ zone ale organizației-client, gradul de toxicitate a culturii organizaționale, cercetare urmată de reinventarea ori introducerea de ceremonii și ritualuri prin care reducem toxicitatea (deci creștem robustețea). Motivele pentru care teoria Deal – Kennedy îmi este în mod

special simpatică sînt mai ales următoarele: i. am făcut eu însumi o prestație de OD montată pe această teorie. Nu știu ce efecte de robustețe o fi realmente generat în organizația mea client, dar despre ceremonia de crăciun pe care am reinventat-o în baza cercetării-diagnostic și despre premiile care au fost acordate ca moment central în respectiva ceremonie, își aduce aminte toată lumea din organizația-client. Chiar și după mîine-poimîine cinciprezece ani, chiar și persoanele care între timp lucrează în altă parte, ba „își aduc aminte" chiar și persoanele care au venit după aceea; ceea ce înseamnă că respectiva ceremonie a intrat în „istoria tribului", premianții de atunci sînt eroi, iar faptele lor legende. Vreau să spun că deși defectele teoriei Deal – Kennedy sînt evidente, cînd o montăm în prestații de OD ea pare capabilă să genereze consecințe cu adevărat interesante; ii. teoria Deal – Kennedy este ușor și interesant de priceput, dar mai ales este o foarte folositoare experiență intuitivă pentru intrarea în povestea cu organizațiile și cu schimbarea/ dezvoltarea lor. Folositoare mai ales pentru că, așa cum e normal, profesorii de sociologia organizațiilor ne bagă direct în Max Weber; de unde e destul de greu să ieși cu cine-știe-ce simpatie pentru povestea asta cu organizațiile și cu schimbarea/ dezvoltarea lor (nu e exclus ca aici să se afle una dintre rădăcinile inapetenței sociologilor pentru prestațiile de OD); iii. apropo de Weber și de abordările sociologice în materie de organizații, prin definiție profunde și sofisticate, intuiția îmi spune că, dotați cu o astfel de competență de aîncime, realmente teoretică, sociologii pot inventa prestații de OD incomparabil mai bine reglate decît cele care domină acum

piața. Pentru că prestațiile care domină acum piața sînt generate eminamente prin teoretizări populare, de regulă, asta și explică situația lor ca „deplin și garantat finalizate ca reușite", scandalos de incoerente chiar și pentru o teoretizare populară. De exemplu, incoerența cu care teoria Deal – Kennedy aglutinează o analogie cu triburile, o tipologie a culturilor organizaționale (cea generată cu criteriile *feedback speed*, respectiv *degree of risk*) și un tip ideal de cultură organizațională (cultura robustă); adică trei corpuri distincte de teoretizare, fiecare cu variabilele lui, producînd astfel o juxtapunere de teoretizări mutual distincte, prin definiție invalidă ca unul și același întreg explicativ-predictiv. În plus, dacă tot ai constatat că analogia nu te susține pînă la capăt, deci că ai „de lipit" ceva la ea, se pune întrebarea de ce ai ales tocmai criteriile *feedback speed* și *degree of risk*, ele însele mutual incoerente, respectiv tocmai povestea cu toxicitatea/ robustețea, o lecțiune exagerat de neiformată a tematicii formal – informal, o tematică destul de bine dezvoltată în științele social-umane. Mai direct, cum se face că, luptîndu-te cu organizațiile și schimbarea/ dezvoltarea lor, văzînd că ai inventat o analogie pînă la un punct evident și interesant productivă, te duce mintea la orice import folcloric, dar nu la importul din teorii propriu-zise despre organizații, începînd cu importul din Max Weber. În materie de OD, probabil că aceasta este soarta oricui își instrumentează ideile creative pe teoretizări folclorice, de pildă pe extrase din, să fiu iertat, „științele manageriale";

B. despre riguros celelaltele prestații de OD, și anume despre cele realmente deplin și garantat finalizate ca reușite, vom băga de seamă că:

- sînt exact ceea ce am vrut să spun prin denumirea fără ghilimele: schimbări ale organizaţiilor-client realizate *de facto*, la termenul angajat şi în deplină concordanţă cu principiul *satisfacerea garantată a clientului*;
- furnizorii nu oferteză niciodată prestaţii de OD „în general". Ci îşi configurează analitic ofertele, şi anume pe registrul celor mai evoluate şi mai atractive („întîmplător" şi al celor mai bine plătite) dintre prestaţiile de MRU. De exemplu, n-ar fi rău să le cîntăriţi un pic una cîte una, aşa:
  - *cultural integration*
  - *strategic vision*
  - *planning and implementation*
  - *workforce mobilization*
  - *leadership training*
  - *breakthrough project*
  - *executive excellence*
  - *union and management*
  - *mergers, acquisitions and alliances*
  - *diversity empowerment*[112];
- sînt fără excepţie montate pe CA. Sau, ceea ce e în termeni de piaţă acelaşi lucru, pe partea cu adevărat selectivă a prestaţiilor de OD, furnizorii, foarte puţini!, care operează cu *conversation analysis* pur şi simplu rup locul.

Şi acum să tragem aer în piept: Landmark Education Business Development (abreviere uzuală LEBD, 2750 de intrări pe Google, merită un pic de explorare), entitatea – la origine un fel de ONG (corect *non for profit organization*) – care a inventat aplicaţiile CA

[112] Citez după site-ul celui mai reputat furnizor actual; vezi http://www.vantogroup.com/.

în dezvoltarea/ schimbarea organizațională[113], motiv pentru care voi denumi generic aceste invenții sub expresia *CA LEBD*, nu și-a pus niciodată în public invenția ca atare, nicidecum ca „studii și articole de specialitate". Nimeni cu mintea întreagă nu face așa ceva[114]. Pentru LEBD ca și pentru moștenitorii săi, Vanto Group fiind cel mai notoriu și mai forțos astăzi[115], CA-ul, vreau să spun CA LEBD, cel care ne interesează ca sociologi practicieni invadatori, este secret de firmă; care, ca orice secret de firmă, nu îl vom găsi niciodată livrat ca atare. OK, asta este; dar ce ne facem,

[113] E poveste de la începutul anilor 1970. Cu această invenție, LEBD a scos din faliment cea mai mare exploatație de minereu de cupru din lume, Altamina, din Peru; această, nu-i așa, prestație de OD, a fost considerată la vremea respectivă un adevărat miracol managerial. Adaug că Altamina funcționează și astăzi, cînd se confruntă din nou cu tot felul de probleme, inclusiv cu greve realmente zguduitoare. Evident, aceste probleme nu sînt conexabile cu prestația LEBD de acum patru-cinci decenii. Ne putem întreba însă de ce Altamina nu apelează din nou la OD-ul inventat de LEBD, în prestații ale vreunuia dintre descendenții LEBD, de pildă la Vanto Group. Bîrfele spun că e invers, deci că Vanto Group nu vrea să lucreze pentru Altamina, și asta deoarece conducerea ei actuală e exagerat de expusă la presiuni politice, deci nu poate derula managementul decis și coerent adecvat pentru realizarea cu succes a unei prestații de OD în „rețetă LEBD", adică montată pe CA. De ținut minte ce fel de cultură managerială & management cere CA LEBD, ca de altfel orice prestație de OD, din partea clientului.

[114] Americanii de la care am învățat meserie ca „*spin doctor* & zugrav electoral" se stricau de rîs cînd îi întrebam de ce nu am auzit eu, cu toate hărniciile documentare ale unui academic, de *electoral gaming*, marea lor invenție (cea cu care, între altele, l-au făcut pe Bill Clinton de două ori președinte al SUA, iar pe Boris Elțin l-au adus de la 6% intenția de vot inițială, față de 40% cît avea Ghenadi Ziuganov, contracandidatul, la cîștigarea alegerilor; vorbim despre alegerile din vara lui 1996 pentru funcția de președinte al Federației Ruse). „Cum, făcea Joe Shumate, *the brain of the brains* în echipa americanilor respectivi, noi cîștigăm zece – douăspezece milioane de dolari pe an din *electoral gaming* și tu ai vrea să o public? Unde, în revistele voastre academice? Ca să cîștig ce, laurii voștri academici și salariul vostru academic de osutădemii de dolari pe an? Prietene, ești chiar nesănătos la cap (*insane*, în original), ca toți academicii tăi, din SUA inclusiv."

[115] Mai trimit o dată la site-ul Vanto Group, deci http://www.vantogroup.com/.

cum ajungem la CA LEBD, un secret de firmă cît se poate de atent protejat?

- convingerea mea, pot să o probez, este că, deși nu putem afla direct, în niciun caz procedural, ce este și cum se face CA LEBD, mintea noastră de sociologi este perfect capabilă să o reconstituie, de fapt să o reiventeze; și anume valorificînd ceea ce putem afla din surse deschise & (între)deschise și, mai ales, interpretînd în registrul pragmaticilor de cercetare-acțiune cunoștințele teoretice și metateoretice care întemeiază competența de sociolog. Singura condiție cu adevărat tare este ca acest sport să ne chiar intereseze. Iar ca să ne chiar intereseze, consider că e suficient să evaluăm, fie și la o primă vedere, cam cîți bani, cîtă glorie și cît *challenge* conțin prestațiile de OD deplin și garantat finalizate ca reușite;

- **3.4.3. pentru reinventări de sociolog ale CA LEBD, vom lua notă de următoarele:**

- 3.4.3.1. știm, orice om cu un pic de experiență intelectuală știe, că străpungerile de succes n-au cum să se nască din nimic; CA LEBD fiind în mod evident o astfel de străpungere, e sigur că s-a născut ca dezvoltare originală pe un corp de teoretizări/ metateoretizări nu numai pre-existente, ci și „banale", adică la îndemîna oricui care a ajuns/ poftește să ajungă la ele. Cu un pic de aplicație, ne dăm seama că, indiferent care o fi competența profesională a celor care au inventat-o și o utilizează, foarte probabilă fiind totuși cea de lingvist de extracție anglo-saxonă, CA LEBD are la bază propoziții tipice în filosofia limbajului și filosofia

analitică. În mod special cele cu sensul *limbajul produce realitatea*, mergînd pînă la *modul în care oamenii conversează, cuvintele, expresiile și propozițiile din conversațiile lor, programează ceea ce fac și vor face*. Astfel, oricît de tare ne-ar lovi în moalele capetelor noastre „continentale", realist na(t)ive, aserțiunea care explică, deci întemeiază, succesul schimbărilor/ dezvoltărilor organizaționale bazate pe CA LEBD nu poate fi decît următoarea: dacă vrei să schimbi ceva – inclusiv ceva fundamental, inclusiv de o manieră durabilă – în felul în care niște oameni se comportă zi-de-zi, schimbă-le acelor oameni chestiile despre care conversează zi-de-zi, deci schimbă-le cuvintele, expresiile și propozițiile în care conversează. Vorbesc cît se poate de serios. De altfel, sursele (între)deschise confirmă cît se poate de sigur că secretul CA LEBD este exact cel subliniat mai sus;

– ca sociologi practicieni, deci ca profesioniști a căror treabă este să schimbe oameni și entități umane, avem de mizat foarte serios pe această teorie/ teoretizare. Care în esență ne dă următoarea rețetă de principiu: i. dacă vrei să schimbi ceva în comportamentul unei persoane sau al unei entități umane supra-personale, tot ce ai de făcut este să le schimbi vorbele/ vorbirile, adică să le schimbi cuvintele și expresiile, substantivele dar mai ales verbele, cu care conversează apropo de respectivul comportament și de contextul acestuia; ii. dacă reușești asta, schimbările de comportament pe care le vizezi se vor produce de la sine; iii. iar aceste schimbări de comportamente generează, de regulă și constituie, schimbarea/ dezvoltarea organizațională pe care o ai de realizat ca prestație, inclusiv scoaterea organizației din faliment sau

din orice altă situație pe care clientul tău o consideră neconvenabilă pentru interesele sale;

- dacă nu vă place de CA LEBD, sînt nevoit să vă informez că, la acest nivel de generalitate, alta comparabil de deșteaptă nu avem. Să zăbovim puțin pe această chestiune. Rețeta de prestație profesională inferată de politica metodologică integrativă – momentan singura explicit enunțată deci, *sorry*, singura disponibilă – spune în esență că, pentru a genera exact schimbările în variația unei variabile O pe care le-am angajat ca rezultat al prestației, „apăsăm anumite butoane", adică facem în variația unei/ unor variabile X exact acele schimbări despre care știm, deci garantăm, că vor genera în variația variabilei O schimbările pe care le-am angajat. Care sînt variabilele X a căror variație se asociază cu variația variabilei O, în ce sens, în ce ordine și cît de tare se asociază – aceste cunoștințe sînt prezente ca atare în ipotezele pe care le-am probat ca explicații sau/ și predicții adevărate despre asocierea dintre variațiile variabilelor X și variația variabilei O. De unde înțelegem că: i. ne putem face cum trebuie prestațiile profesionale numai în măsura în care avem cercetări-suport cum trebuie, ale căror ipoteze adică sînt cît se poate de specifice, identificînd ca O și X variabile particulare contextului prestației; ii. indiferent cît de solid am reușit să le testăm empiric, validitatea acestor ipoteze este foarte serios limitată de teoreticitatea lor intrinsecă, de regulă derogată, și anume sub definiții operaționale făcute mai mult și mai ales mai puțin ca la carte; iii. știm numai contextual, deci pe un suport de decizie ad hoc, drept ce să luăm/ măsurăm variabilele O și X – să le luăm drept comportamente, să le luăm/ măsurăm drept pre-comportamente, adică drept motivații, atitudini, valori-și-credințe, filosofie

de viață? Să le luăm pentru etități umane de tip persoană sau pentru entități social-umane supra-personale? Aceasta desigur dacă zeii ne-au fost foarte favorabili, deci dacă nu „am rezolvat" problema prin cine-știe-ce automatism, mai mult sau mai puțin inculcat de istoria formativă a fiecăruia/ fiecăreia dintre noi. În această chestiune, CA LEBD ne centrează pe o meta-pragmatică ne-echivocă: povestea cu schimbarea/ dezvoltarea organizațională este o poveste cu comportamente ale persoanelor, *precisely* ale persoanelor care compun organizația, ale tuturor, fără nici o excepție; dar nu cu orice comportamente, ci numai cu vorbele/ vorbirile lor cînd conversează. Insist: vrei OD? Foarte bine, ca să ai OD, și anume exact cea pe care o vrei/ ai tîrguit-o, schimbă conversațiile, adică vorbele/ vorbirile cu care persoanele din organizație, toate, fără excepție, vorbesc între ele. Oricît ar fi de contrariantă, avem astfel din start o bază de decizie foarte clară: obiectivele cercetărilor noastre explicativ-predictive și ipotezele lor vor avea ca O și X variabile referitoare la vorbele/ vorbirile din conversațiile cotidiene ale persoanelor din organizație, toate și ale tuturor. Chiar și în versiune automată (dar va mai trece ceva timp pînă să ajungem la un astfel de automatism), aceasta este o bază de decizie incomparabil mai inteligentă, *lato sensu*, decît ce avem. Deoarece,

- vă reamintesc, ceea ce avem în materie de supra-cadraje teoretice decizionale, și asta în cel mai evoluat dintre cazuri, nu este altceva decît FvAC, supra-cadrajul care conexează comportamentele cu atitudinile, atitudinile cu valorile și valorile cu filosofia de viață. Ceea ce, „practic vorbind", înseamnă că dacă vrei să schimbi un anumit comportament, vezi că ai de schimbat atitudinile de dinaintea/ din adîncimea lui; ca să schimbi atitudini, ai de

schimbat valori; iar ca să schimbi valori, ai de schimbat filosofii de viață. Problema cu acest supra-cadraj este că e foarte dificil și deosebit de nesigur de transpus în „butoane de apăsat"; aceasta deoarece, așa, între altele, nu știe să integreze teoretizările despre motivație, indiferent cît ar fi de practicabile ca „apăsări pe butoane" (fie vorba-ntre noi, nu întotdeauna realmente practicabile), cu teoretizările despre atitudini și, moțul de pe savarină, cu teoretizările despre filosofia de viață. Altfel vorbind, pentru oricare dintre profesioniștii domeniului social-uman ne completamente indolenți în materie de suporturi teoretice, adică, să mă iertați, ne completamente ingineri ori economiști, acest ultra necesar supra-cadraj de teoretizare – o să-i zic Fv-A/M-C, deci Filosofie de viață și valori, din care se nasc Atitudinile sau Motivațiile (sau pentru că, în teoretizările existente, nu e suficient de clară diferențierea), din care rezultă Comportamentele – este ceva ce nu există. Și nu există pentru că, pînă acum, nu s-a găsit nimeni care să-l asume; nici măcar cu o oarecare expunere critică și perfecționările care ar putea rezulta;

- în radicală deosebire, CA LEBD zice să terminăm cu fandoselile, inclusiv cu Fv-A/M-C: comportamentele, oricare ar fi ele, se vor schimba, cu siguranță și fără alte intervenții, dacă vom reuși să schimbăm vorbirile în care persoanele implicate „cotcodăcesc" despre treaba lor, adică despre ce are fiecare de făcut „la servici", despre firma la care lucrează, despre colegi și șefi, despre cît, ce și cum primesc în comparație cu colegii lor etc. Dacă nu se înțelege, o s-o iau otova: în perspectivă clasică & tradițională știm cum e cu *satisfacția în muncă* și cît de

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

importantă este creșterea acesteia, pe fiecare dintre dimensiunile ei, pentru creșterea randamentului în muncă. Întrebarea este cum naiba să o crești, de pildă în care ordine și cu care intensitate „de apăsare" pe fiecare dintre dimensiunile ei; dar asta presupunînd că, inclusiv în ceea ce privește *satisfacția față de recompensele obținute*, toate „îți stau sub deget", adică le poți crește după pofta inimii tale, neîndoielnic generoase, dar care s-ar putea să fie, chiar dacă și inima sa este generoasă, materialemente imposibile pentru clientul prestației tale. Răspunsul CA LEBD la această întrebare este că tot ceea ce avem de făcut este să schimbăm vorbele și vorbirile despre treaba lor ale subiecților prestațiilor noastre (de OD);

- acesta este primul sens în care consider că avem de reconstituit CA LEBD. Ba chiar de reinventat – sîntem sociologi, ce naiba – în teoretizări mai subtile, mai elegante și mai sigure. Putem recupera de pildă înrudirea CA LEBD cu faimoasa noastră teoremă a lui Thomas: cu mult anterioară CA LEBD (e vorba de vreo cinci-șase decenii), teorema lui Thomas a apucat să dezvolte în sociologie o profuziune de teoretizări, unele istoric conexate în geneza CA, dar practic abandonate o dată cu bifurcarea CA în sociologie, respectiv în lingvistică, altele ignorate, de sociologii CA-iști, ca și de lingviștii CA LEBD-iști;

- 3.4.3.2. știm de asemenea, știe oricare sociolog disponibil/ă pentru extinderea analizei de conținut dincolo de „texte" și de numărătorile Lasswell – Krippendorf, să descriem, deci să măsurăm pe tipuri, teme și intensități/ frecvențe, conversații. Dacă nu ne duce mintea la mai mult, n-avem

decît să facem analize de conținut comparative: care sînt cuvintele și expresiile, de pildă subiectele și predicatele, inclusiv formele lor flexionare predilecte, în care conversează, la servici să zicem, salariații organizației mele client, comparativ cu care sînt cuvintele și expresiile etc. în care conversează, tot la servici, salariații unei organizații similare cu organizația mea client, dar care este o organizație de succes (sau mult mai de succes). Adică nu văd de ce un sociolog nu poate face *conversation analysis*, adică să înregistreze și să transcrie integral conversațiile (de la servici să zicem), ale tuturor salariaților unei companii sau instituții, să se ducă apoi acasă cu respectivele transcrieri și să identifice/ numere care sînt, de pildă, verbele din respectivele transcrieri, care sînt la moduri personale și care la moduri impersonale, dintre cele la moduri personale, care la ce persoană sînt, care la ce mod și timp sînt etc., fără să uite de sensul pesimist/ descurajator sau optimist/ încurajator al respectivelor predicații. Pe scurt, nu văd de ce *conversation analysis* ar fi altceva decît o varietate a analizei de conținut, adică un tip de cercetare perfect disponibil pentru sociologi[116]: chiar nu putem să semnificăm în teorema lui Thomas propozițiile dintr-o conversație?

– 3.4.3.3. ceea ce nu știm este cum și ce anume se face pentru înlocuirile de cuvinte și expresii din conversațiile cotidiene, deci care sînt procedurile cu care prestatorii de OD montate pe CA LEBD operează respectivele înlocuiri; pentru că, la

[116] Dacă nu mă credeți, duceți-vă la analizele conversațiilor realizate de colegul nostru, fără discuție sociologul Harvey Sacks (vai cît de prematur, la patruzeci de ani, de pe pragul maturității deplin productive, plecat dintre noi). De pildă la SACKS, Harvey, *Lectures on conversation*, edited by Gail Jefferson, Cambridge University Press, ed. New York, 1992.

cît sînt de „industriale" prestațiile de OD montate pe CA LEBD, e neîndoielnic că avem de-a face cu proceduri; iar acestea sînt, fără discuție, secret de firmă. Încercările mele de (între)deschidere, destul de tenace pînă la un punct, arată destul de clar că spionajul, după ce că nu e frumos, mai e și pungaminte impracticabil (de pildă pentru că obligațiile contractuale de confidențialitate ale potențialilor „trădători" ating adeseori, vorbesc cît se poate de în serios, milionul de dolari). În consecință, ca să ne facem rost de proceduri de înlocuire, singura soluție este să le (re)inventăm. Despre această reinventare, miza esențială pe care o propun, se pot formula foarte multe lucruri de folos, inclusiv instrucțiuni. Am însă anumite motive pentru care sînt foarte rezervat față de ideea de a le pune într-o totuși o carte, adică într-o sursă (perfect) deschisă; ele nu țin de vreo zgîrcenie de meseriaș (cine are ocazia le poate afla la cursul vorbit, adică „între noi și numai pentru noi"), ci de eficacitatea aplicațiilor: e cumva ca în cazul „testelor psihologice", a căror eficacitate se cam evaporă cînd subiecții au auzit de ele, deci cumva „știu răspunsurile". În consecință, despre fezabilitatea (re)inventării de proceduri pentru înlocuirile de cuvinte și expresii din conversațiile cotidiene, voi spune doar atît: dacă am putut eu, să nu te îndoiești că vei putea și tu; încearcă. Iar dacă te îndoiești rău de tot, soluția este *caută-mă, le vom reinventa împreună*;

Și dacă tot vorbirăm despre LEBD, Vanto Group ș.c.l. și dacă tot prestez pentru colegii mei, sociologii practicieni, aș profita de ocazie pentru a introduce aici un supliment, fără legătură cu ratificările, dar foarte interesant pentru realizarea prestațiilor profesionale de sociolog practician. Este vorba despre valorificarea ca oportunități a unora dintre soluțiile pe care furnizori care prestează

cam ce avem de prestat și noi, Vanto Group de exemplu, le practică pentru configurarea & realizarea, de fapt marketizarea business-ului lor. Și anume despre:

- posibilitatea de a ne realiza prestațiile în variantele juridice ale lui *employee-owned for-profit private company*. O soluție pe care, alături de rețeaua de firme mici și specializate, deținute 51% de tine și restul de 49% împărțit în mod egal între partenerii (prietenii?) cu care faci rețeaua, o consider ideală pentru toți colegii mei sociologi care au ajuns la concluzia că idealul lor în viață (în afară desigur de binecunoscuta și inevitabila femeie cu mustață) este să-ți cîștigi banii și gloria *on your own*, nu ca salariat (al altcuiva);
- posibilitatea de a ne marketiza prestațiile în soluția cu care prestatorii de OD montate pe CA LEBD își vînd prestațiile, prestații la fel de sofisticate și de costisitoare cum sînt ceea ce eu visez ca prestații profesionale de sociolog practician. Soluție care este cam așa:
- pentru prestația pe care știm să o facem, care este și costisitoare și prea sofisticată pentru a fi înțeleasă pe-repede-nainte de potențialii cumpărători, ne identificăm mai întîi ca persoane cumpărătorii potențiali. Va fi evident vorba despre *top managers*, (prestațiile de sociolog practician sînt prea scumpe ca să se tranzacționeze cu portarii sau cu șefii de echipă; nici măcar cu *middle managers*); pe care e evident că îi vom „portretiza" cum fac adevărații negustori, adică persoană cu persoană, în dosare de client distincte și mobilizînd cele mai bune resurse ale capitalului nostru relațional (dacă ați uitat, e vorba despre PCR – Pile, Cunoștințe, Relații). Nu vom ajunge niciodată la acești oameni cu căciula în mînă, ci întotdeauna pe așteptările informate și prestigioase pe care le-am generat cu PCR-ul. Iar despre prestația pe care vrem

să le-o vindem vom avea garanția că angajează o problemă care chiar îi doare, adică pe care chiar și-ar dori să o vadă rezolvată sau, practic e același lucru, pe care și-ar dori să o rezolve mai bine. PCR-ul este cel care ne spune/ garantează asta;

- „surpriza Vanto Group" este că clienților potențiali astfel identificați nu le adresăm o ofertă a prestației, deci nu le vindem prestația, ci cu totul altceva: un stagiu de training în materia prestației, cu scopul declarat de a le furniza competența de a-și rezolva ei înșiși problema care îi doare/ și-ar dori să o vadă rezolvată. Invitația la stagiu o prezentăm ca mapă, o mapă cît mai în stilul *managerial report* și, totodată, atenție, cît mai fățoasă, deci cît mai respectuoasă cu statutul lor de VIP. Trainingul este el însuși foarte VIP, adică foarte prestigios și cît se poate de exclusivist. Pentru că, de pildă, ține trei zile (de joi seara, pînă duminică la prînz) și are loc la Viena, hotel de cinci stele, bucătărie *exquis*, vizite adiacente, dacă tot sîntem la Viena, *exquisite*. Cu cei mai prestigioși *trainers*, cu cele mai bune tehnici de training, cu cele mai bune suporturi documentare, obligatoriu exclusive. E un stagiu evident scump (pentru exemplul cu Viena, calculele arată ceva de ordinul a minimum 3.500 de euro);
- curios sau nu, efectul stagiului va fi acela că, după nu foarte mult timp, clienții noștri ne vor căuta pentru a le rezolva noi problema. Deci pentru ca noi să realizăm prestația de OD, despre care au constatat că, pe de o parte au cu adevărat nevoie, iar pe de alta că nu sînt suficient de disponibili, de pildă că n-au timpul necesar/ coechipierii necesari, ca să o realizeze ei înșiși. Desigur vei avea și tu un pic de grijă pentru ca această situație să realmente survină; și anume ascuzînd, la training de la Viena vreau să spun, cîteva „șurubele" vreau

să spun, și anume exact acelea fără de care schimbarea respectivă, deși poate fi perfect gîndită & înțeleasă, nu poate fi și realizată. (Regret, nu pot spune mai clar; pot însă să garantez că dacă „nu se înțelege" e numai din cauză că nu te interesează. Cînd te va interesa, ...)

3.5. Generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor ca ratificare;

- - acest paragraf ar trebui să conțină configurarea procedurală a generării obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor din perspectiva politicii metodologice integrative (adică „rețeta mea"). Nu o va conține deoarece ea este prezentată în volumul 1 al „Cercetării sociologice", și anume la 6.3. (soluționarea prin integrare teoretică), iar în schiță detaliată la 6.3.2.; e deci de mers la textul respectiv și de, eventual, recapitulat; desigur cu mintea de acum. Aici voi distribui accentele care specifică mai îndeaproape problematica generării obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă și a ipotezelor;

- **3.5.1. de unde și cum ne facem rost de obiectivele cercetărilor explicativ-predictivă;**

„Rețeta mea" poate fi rescrisă ca sinopsis procedural al unui paragraf anterior, și anume 3.3. corolare pragmatice la propoziția *competența de a produce cunoaștere explicativă și predictivă este capacitate naturală, promptă și eficace pentru oricare persoană socialmente normală*. Ceea ce, la o adică și în concurență cu versiunea procedurală din volumul 1 despre care fac vorbire mai sus,

ar fi de natură să vă scutească de parcurgerea respectivului paragraf, și lung, și în destule privințe cam complicat, cu certitudine ca eventual subiect de examen. Însă, „Cercetarea sociologică" fiind scrisă în destul de alte scopuri decît acela de colecție de subiecte de examen, trebuie să spun că de fapt nu vă scutește deloc. Ideea este că respectivul paragraf permite mai mult decît un singur sinopsis procedural, deci că „rețeta mea" nu este de fapt decît unul dintre sinopsisurile posibile și legitime; și mai ales că vă invit să vă luați și aici nasul la purtare, inventîndu-vă propria rețetă, adică propriul sinopsis procedural de generat obiective de cercetare explicativ-predictivă și ipoteze, ca parte constitutivă a propriei politici metodologice. Deplin criticabile, perfectibile și acomodabile la contextele personale ale exercitării sociologiei ca profesie, dar „de neclintit", rămîn rularea oricărei rețete ca proces de ratificare publică, plus asumarea – sistematică, devotată și inteligentă – a rolului de integrator de cunoaștere.

- vorbim aici despre obiectivele pentru cercetările explicativ-predictive care produc suportul de cunoaștere de care ai nevoie pentru a-ți conduce și finaliza cu succes prestațiie profesionale de sociolog practician. Sociologii practicieni își cîștigă pîinea concepînd și realizînd schimbări de entități social-umane definite de clienții sau angajatorii lor. Or, ca să poți schimba ceva, adică variația unei variabile O, e nevoie să-ți explici de ce acel ceva a ajuns și este așa cum este acum. Tehnic vorbind, care sînt variabilele X a căror variație explică variația lui O, deci sînt „butoanele pe care le ai de apăsat" ca să obții modificările variației lui O așa cum le pretinde clientul prestației tale. După cum se înțelege, prestațiile profesionale de sociolog necesită cercetări-suport explicativ-predictive, care au deci ca obiective

de cercetare întrebări de cunoaştere cu sensul generic *de ce cu variaţia cutărei variabile se petrece ceea ce bag de seamă că se petrece*;

- în „reţeta mea", mai întîi şi mai întîi defineşti cu claritate prestaţia profesională pe care clientul te plăteşte să i-o realizezi. Ceea ce înseamnă că aţi stabilit împreună:
  - i. care este entitatea social-umană pe care o ai de schimbat. În termeni academici, clasici & tradiţionali, asta cred că se cheamă *universul cercetării*;
  - ii. ce ai de schimbat, adică ce nu-i place/ nu-i convine clientului tău, şi în ce constă schimbarea pe care doreşte să o faci. În termeni academici, clasici & tradiţionali, asta se cheamă variabila O, *explanandum* (sau *variabila dependentă*) a cercetării tale. În perspectivă profesională, asta înseamnă că ştii:
    - ii.i. cum se manifestă acum variabila O, deci care este ipostaza actuală a variabilei O, cea care nu-i convine clientului tău;
    - ii.ii. care sînt predicţiile asupra variaţiei lui O, adică ce ipostaze poate lua O în orizontul de timp al prestaţiei. Iar dintre acestea,
    - ii.iii. care este ipostaza care îi convine pe deplin clientului tău, deci care este ipostaza lui O pe care clientul tău şi cu tine o doriţi ca rezultat *no less than perfect* al prestaţiei. Cu enunţarea cîtorva, două-trei, ipostaze alternative, pe care clientul tău le admite ca rezultate convenabil de satisfăcătoare pentru el;
    - ii.iv. care sînt ipostazele care nu îi convin deloc clientului tău, deci care sînt ipostazele în care, cu variaţia lui O de la sfîrşitul prestaţiei tale, clientul ar

fi îndreptățit să nu ți-o plătească (ba chiar să te dea în judecată pentru daune);

- scrie ce ați stabilit că ai de aflat ca explicații pentru variația actuală a lui O și pentru ipostazele pe care le poate lua ea. Acesta este obiectivul cercetării tale;
- îl vei redacta pe unul dintre sensurile *care ar putea fi variabilele a căror variație se asociază cu/ intervine în/ este cauză pentru, este condiție pentru variația lui O* (sper că se înțelege că sînt trei sensuri, cu trei predicații diferite, ultima fiind cauzală, unde avem de identificat atît variabila/ variabilele-cauză cît și variabila/ variabilele-condiție);
- atenție, rolul de integrator de cunoaștere te autorizează la co-evoluție. Deci îți poți „educa & califica" clientul în utilizarea diferitelor predicații explicativ-predictive. Dacă vrea neapărat o predicație cauzală, e indicat să-l „educi & califici" despre ce-și-cum se povestește despre cauzalitate în domeniul social-uman;

- scrie de asemenea la care persoane sau agregări de persoane ați stabilit că urmează să faci schimbarea pe care o dorește. Cum ziceam, acesta este universul cercetării tale explicativ-predictive. Vei decide ulterior dacă îți poți face cercetarea în mod exhaustiv, adică pe tot universul, sau dacă e mai adecvat să o faci pe o anumită selecție din universul respectiv, adică pe un eșantion, cu o anumită procedură de eșantionare, specificată – în contractul prestației, vreu să zic – ea însăși;

– **3.5.2. de unde şi cum ne facem rost de ipoteze;**

– 3.5.2.1. ipotezele se obţin în conexiune cu obiectivele unei cercetări explicativ-predictive, şi anume **inventînd (născocind) răspunsuri** la întrebarea pe care obiectivele o conţin, adică la *care ar putea fi variabilele a căror variaţie se asociază cu/ intervine în/ este cauză pentru, este condiţie pentru variaţia lui O*. Ceea ce înseamnă pur şi simplu că îţi dai cu presupusa, îţi exprimi bănuielile despre care ar putea fi variabilele respective – în termeni metodologici acestea sînt variabilele X, *explanans* sau *variabilele independente*, respectiv despre cum anume crezi că se leagă ele de variaţia lui O, respectiv acestea sînt predicatele/ predicaţiile/ predicamentele ipotezelor. Subliniez: **să inventezi/ să născoceşti/ să-ţi dai cu presupusa/ să bănuieşti;**

– 3.5.2.2. propoziţiile în care ai redactat aceste răspunsuri vor conţine deci o variabilă O, de explicat, şi una sau mai multe variabile X, cu care explici (variaţia lui O). Fiind enunţate în limbă naturală, aceste propoziţii sînt conjectările, adică *aproape-ipotezele* sau *pre-ipoezele* cercetării tale; ele vor deveni ipoteze după ce le vei ratifica. Pentru ratificarea lor ai de decis între următoarele două soluţii:
  – ratificarea ştiinţifică. Este ratificarea nederogatorie, care se petrece atunci cînd denumirile de limbă naturală ale variabilelor O şi X dintr-o aproape-ipoteză/ pre-ipoteză ai reuşit să le echivalezi sub termeni din una şi aceeaşi teorie ştiinţifică, adică din teoria de încadrare. Cum deja foarte bine ştim, în practica de cercetare sociologică nu se întîmplă prea des să reuşim ratificări ştiinţifice. Dar căutarea unei teorii de încadrare şi încercarea de a

echivala variabilele din aproape-ipoteze sub termeni ai respectivei teorii sînt obligatorii;

- ratificarea publică ACNLN. Este ratificarea derogatorie, pe care o utilizezi atunci cînd constați că nu-ți poți ratifica științific aproape-ipoteza/ pre-ipoteza. Ceea ce înseamnă n-ai încotro, deci că vei măsura variabilele O și X din ea sub definiții operaționale sau/ și sub soluții, și mai derogatorii; respectînd eventual „standardul" ca pe variabila O să o măsuri sub o definiție operațională făcută mai ca la carte. Țin să reamintesc că *măsurarea din ochi*, posibilă pentru (aproape) orice variabilă din domeniul nostru, nu este profesional acceptabilă. O aproape-ipoteză/ pre-ipoteză va fi ratificată public ACNLN, deci va deveni ipoteză, în măsura în care definirea tuturor variabilelor din ea – adică denumire, definiție sintactică și variație de principiu – ai realizat-o și finalizat-o cu contribuția și acceptul celorlalților importanți implicați de prestația pentru care faci respectiva cercetare;

- 3.5.2.3. în logică didactică, se poate înțelege că nu avem voie să ne apucăm de inventat (aproape-/ pre-)ipotezele pînă nu avem, în redactare definitivă, obiectivele cercetării explicativ-predictive cu care urmează să le testăm. Nu e rău să ne ținem cumva de o astfel de regulă, dar e bine să știm că în practica de cercetare lucrurile stau de regulă altfel, și anume foarte amestecat; aceasta deoarece, atunci cînd conjectează, mintea omenească – a noastră, ca și a celorlalților noștri importanți – produce quasi-simultan întrebările și răspunsurile la ele, într-unul și același proces ideațional. Ceea ce înseamnă că regula *mai întîi obiectivele, după aceea ipotezele/ obiectivele distincte de ipoteze* o vom realiza mai

ales ca modalitate de finalizare, iar pînă la finalizare vom lăsa procesul de generare a obiectivelor şi ipotezelor în toată recurenţa lui nativă. Esenţialul – nu chiar uşor de operat, deoarece contrazice destul de frontal ideile noastre curente despre „zgomotele" pe care mintea omenească le face „cînd funcţionează" – este să adunăm cît mai tot din ceea ce minţile implicate scînteiază conjectural. Vom aduna deci „la grămadă" întrebările şi răspunsurile, ori de cîte ori apar pe parcursul prestaţiei; trierea distinctă, pe întrebări respectiv pe răspunsuri, e o chestie de dibăcie intelectivă uzuală, pe care o putem face ca momente în procedura *memoranda*, cu o finalizare „definitivă" înainte de a intra cu cercetarea în teren. Pun ghilimele deoarece e posibil ca scînteieri conjecturale interesante să apară şi după aceea, cu o anumită probabilitate cele mai interesante (inclusiv în proverbiala „minte de pe urmă");

- per total şi imperativ: nu fă niciun pas în plus pînă nu te asiguri că, pentru obiectivele şi ipotezele pe care urmează să-ţi faci cercetarea, ai aceleaşi definiţii, scrise!, cu clientul tău;

- **3.5.3. despre *experenţa cu obectu'*;**
- mă folosesc de această expresie deoarece, reproducînd o pronunţie destul de răspîndită „la nivelul maselor", traduce foarte larga şi meritata adorare de care se bucură sensul ei: toată lumea e convinsă că dacă vrei să faci ceva cum trebuie, e LMC că trebuie să ai o anumită experienţă – cu cît mai multă, cu atît mai bine – în materia acelui ceva. Cu aplicaţie la generarea obiectivelor de cercetare explicativ-predictivă şi a ipotezelor,

- profit de ocazie pentru a pune în discuție instrucțiunea conform căreia o ipoteză trebuie să fie *an educated guess/ proposal*, literă de lege în cele mai prestigioase sisteme de învățământ, și nu numai de sociologie. Vom adera fără discuție la *guess/ proposal*, deoarece consacră tamponarea frontală a lui *hypotese non fingo*. Dar pe *educated* propun să-l citim nu atît pe sensul restrîns, echivalabil pe românește (și) prin *școlit*, cît mai ales pe sensul extins, care trimite la acumularea de experiență. Sens în care instrucțiunea poate fi scrisă la modul *nu te băga să ipotezezi despre chestiuni în care știi că ești unexperienced/ poorly experienced*; de fapt, *pentru ipotezări despre chestiuni în care știi că ești unexperienced/ poorly experienced, asigură-ți colaborarea persoanelor despre care știi că sînt realmente experienced/ enough experienced*;
- altfel vorbind, „experența cu obectu'" înseamnă mobilizarea, condiționarea și integrarea a două resurse principale – propria ta experiență, plus experiența celorlalților importanți implicați de prestația ta. Plus administrarea unei dificultăți, și anume a efectelor sterilizatoare pe care experiența, adică familiarizarea cu un anumit „obect", le are în mod normal asupra prospețimii și bogăției ideației apropo de acel „obect";

- 3.5.3.1. propria ta experiență;
- pe sensul restrîns al lui *educated*, cea mai valoroasă parte a propriei tale experiențe este neîndoielnic teoria. Nu avem voie să uităm că *nimic nu este mai practic decît o bună teorie* (așa cum ne învață Benjamin Lee Whorf, celebrul lingvist; despre care reamintesc că și-a cîștigat existența într-un domeniu de practică profesională excepțional de exigent în

materie explicativ-predictivă, și anume prevenirea incendiilor). Faptul că ești absolvent de sociologie înseamnă că mintea ta funcționează în baza unei programări teoretice evoluate, între altele, că ai capacitate de abstractizare și de operare cu abstracțiuni. Înseamnă de asemenea că știi teorii despre oameni și ale oamenilor, deci că ești în posesia unui număr de termeni și de legi. Per total, asta înseamnă că deții și ești capabil să administrezi, în tot felul de practici, o anumită parte, în mod normal suficient de importantă, din ceea ce sociologia și domeniul social-uman au acumulat ca știință. Or științele chiar asta sînt, ansambluri de teorii științifice, iar teoriile științifice nu sînt altceva decît acumulări de experiență, și anume acumulările cele mai bine garantate și cele mai bine configurate pentru utilizări practice prompte și sigure;

- în fața oricărei prestații profesionale vei mobiliza deci cunoștințele tale teoretice, adică legile științifice pe care le cunoști și despre care ai impresia că ar putea explica și face predicții despre „obect", adică despre pe care persoane/ agregate de persoane, i.e. entități social-umane, ai de operat care schimbări. De băgat seamă că mintea noastră face oricum și de capul ei genul acesta de conjectări, ideea este ca de la un punct să o „forțăm" să o facă în regim explicit; adică să identificăm teoria științifică/ teoriile științifice în care a ajuns de capul ei și să ne reîmprospătăm/ actualizăm respectiva teorie/ respectivele teorii. *Ça veut dire* documentare! Tot prin documentare rezolvăm și situațiile în care, constatînd că ce avem în minte nu ne (prea) ajută, decidem să ne extindem competența în teorii;
- o soluție economicoasă de documentare sînt, sper că n-ați uitat, discuțiile cu colegii – sociologi, ca și alte feluri de

„ologi" – despre care știi că se pricep mai bine la teorii, în mod special la cîmpurile teoretice în care ți se pare că ar fi folositor de abordat „obectul" tău; în materie de creativitate, de pildă, eu sînt o sursă care te poate scuti de o groază de muncă de documentare. Ideali, ca să zic așa, sînt colegii care – pentru că sînt profesori de așa ceva, de pildă – știu „istoria sociologiei", adică o mulțime de teorii, despre o mulțime de variabile;

– pe sensul extins al lui *educated*, partea cea mai puțin valoroasă este experiența ta personală cu „obectul" efectiv al prestației. În comparație cu ceilalții importanți implicați de prestația ta, tu ești de regulă și de departe un „nevinovat"/ o „nevinovată". Asta nu e ceva neapărat rău, pentru că, de pildă, îți furnizează prospețime ideațională, ferindu-te de mecanizările mentale subsecvente familiarizării cu „obectul". E sigur însă că, în fața celorlalților tăi, nu îți poți permite să apari tot timpul ca naiv/ă. După cum la fel de sigur este și că nu e deloc avantajos pentru succesul prestație tale, deci și al cercetării ei suport, să-ți limitezi conjectările la ceea ce mintea ta direct ipotezează (adică la explicațiile și predicțiile de primă instanță pe care mintea ta de sociolog e de așteptat să le scînteieze direct în termenii teoriei de încadrare sau ai precursoarelor pe care le-ai încercat). Mai ales că, într-o astfel de conduită, poți avea certitudinea imposibilității de a capta ceva din „experența cu obectu'" a celorlalților tăi, deoarece ei/ ele își vor ține pur și simplu gura în fața defiladei tale de termeni; ba e de așteptat ca unii/ unele – mai ales șefii, aproape cu certitudine clientul cu care ai semnat contractul de prestație – să „te citească" drept savant și să se străduiască să-ți arate că nici ei/ ele nu sînt de colea, adică

să „bage" și ei/ ele ceva „terminologie". Soluționarea acestei dileme pare să treacă prin următoarele adecvări:

- cu ceilalți tăi importanți nu vorbi niciodată „pe terminologicește". Nu vorbi „pe mare", nu expune terminologic explicațiile-predicțiile pe care le-ai inițial fabricat în demersul cu teoria de încadrare și încercările ei. Iar când cineva dintre ceilalți tăi importanți „o dă pe mare", adică pe terminologicește, forțează o echivalare în limbajul cotidian, cu delicatețe dar fără echivoc. Este esențial ca pe parcursul prestației orice discuție să se poarte în limbă naturală. Vorbește tot timpul „pe limba lor", pregătește-te ca pentru fiecare expresie tehnică din demersul tău, fie că este teoretică, fie că este metodologică, să ai echivalentul de limbă naturală, pe de o parte adecvat ca sens, pe de celalată inteligibil „fără rest" pentru interlocutori. Unde nu reușești, dar nu te prea grăbi să nu reușești, implică-te din rolul de integrator de cunoaștere, pe dimensiunea co-învățării și co-evoluției: cu maximă atenție că ai de-a face cu niște adulți, nu cu niște școlari, deci cu respect, pe atitudinea egalitară „vino lîngă mine să învățăm unul de la altul"; cu acuratețe, deci ca un adevărat meseriaș (care își stăpînește la perfecție materia), nu ca un popularizator (care explică „să înțeleagă și proștii" ceva ce, se întîmplă destul de regulat cu popularizatorii, nici el/ ea nu price-pe chiar de tot);
- în faza co-generării obiectivelor de cercetare și a aproape-ipotezelor, singura ta grijă este aceea că înțelegi exact cum trebuie conjectările pe care ceilalți tăi importanți le spun și că ei/ ele înțeleg exact cum trebuie conjectările și (re)formulările tale. Asta înseamnă că e responsabilitatea

ta să clarifici conjectările ca popoziții cu sens, inclusiv sub aspectul acurateței/ corectitudinii gramaticale;

- 3.5.3.2. experiența celorlalților importanți implicați de prestația ta;
- în materie de generat obiectivele de cercetare și aproape-ipotezele, aceasta este experiența cea mai importantă. E foarte greu de crezut că vei scînteia conjectări mai adecvate decît o pot face ceilalții tăi importanți, evident mai familiarizați cu „obectul" decît tine. Dacă nu colectezi această experiență, e iminent riscul să alergi după cai verzi pe pereți, dîndu-ți cu presupusa (i.e. conjectînd) despre, de pildă, sexul liber cînd tu nu ai în materie de sex decît „experiența" unui copil de cinci ani;

- colectarea și sistematizarea experienței cu „obectul" a celorlalților tăi importanți, după ce că sînt decisive pentru adecvarea obiectivelor și ipotezelor la prestație, deci la succesul ei, produc de fapt ratificarea publică ACNLN. Evident, colectarea și sistematizarea acestei experiențe e o poveste exclusiv de limbă naturală, cu toate regulile, instrucțiunile și prudențele schițate mai sus. Insist: nu te folosi de expresii care țin de jargonul „științificelor" (citam undeva mai înainte felul în care un ditamai oxfordianul reușește să fleșcăiască teoriile despre motivație „aplicîndu-le" la bacșiș sub o perfectă inexperiență în materie);

- 3.5.3.3. administrarea efectelor potențial sterilizatoare ale experienței;
- deoarece „rețeta mea" mizează pe caracterul eminamente creativ al generării (obiectivelor de cercetare

explicativ-predictică şi) ipotezelor, se poate pun problema dacă „experenţa cu obectul" nu e de natură să sterilizeze productivitatea în materie de realmente noităţi a ideaţiei, mai ales în cazul ideaţiei celorlalţilor noştri importanţi. Aceasta pentru că, în teoriile uzuale despre creativitate, e monedă curentă susţinerea că familiarizarea într-un anumit domeniu, enunţată de regulă sub expresii cu sensul *familiarizarea excesivă*, „mecanizează" ideaţia în respectivul domeniu, reducînd-o la reproducerea problemelor deja consacrate şi, în condecinţă, la ideile de soluţionare deja consacrate, finalemente la producţia de locuri comune şi de alte funciare banalităţi. Pentru contracararea genului acesta de consecinţe ale experienţei, denumite generic cu metafora *in box* (*thinking*), ne stau la dispoziţie tot felul de soluţii *get out of the box*; la brainstorming de pildă, nu se invită niciodată specialişti ai domeniului în care sînt de inventat idei noi, ci numai şi numai profani;

– fiind vorba despre cercetările suport pentru prestaţiile profesionale, în politica metodologică integrativă această dificultate se tranşează în forţă, dar invers decît prin soluţii *get out of the box*: ca obiective de cercetare explicativ-predictivă şi ipoteze avem nevoie exact de locurile comune şi de celelalte funciare banalităţi. Să ne imaginăm că ni s-a defectat calculatorul. Vom băga de seamă că meseriaşul pe care l-am chemat conjectează începînd exact cu banalităţile, şi anume cu cele mai banale: e în priză? dacă e în priză, nu cumva priza n-are curent? dacă are, nu cumva cablul de alimentare e defect? etc. Nu se repede nicidefel la „stranietăţi", ci avansează spre ipoteze din ce în ce mai ingenioase numai dacă şi numai după ce a invalidat, una după alta, ipotezele banale. E o chestie cu

promptitudinea prestațiilor și cu costurile lor, elementară și LMC de altfel. Așa procedează orice profesionist și nu există absolut niciun motiv pentru care sociologii practicieni să procedeze altfel; cu atît mai puțin să procedeze invers, adică începînd cu cele mai ingenioase și mai puțin plauzibile dintre explicațiile posibile. Vom mobiliza deci orice „experență cu obectul", a celorlalților noștri importanți în primul rînd, pentru a produce cele mai banale obiective de cercetare și ipoteze, privilegiindu-le în ordinea banalității, nu în cea a stranietății. Vom inventa unele mai ne-banale numai dacă și numai după ce constatăm că cele banale nu explică/ nu fac predicțiile care ne trebuie. Iar la stranietăți vom ajunge numai dacă nu avem nici un obiectiv de cercetare și nici o ipoteză care să ne dea explicațiile și predicțiile care ne trebuie.

Iar într-o astfel de situație vom arunca pe fereastră orice „experență cu obectul", ba chiar e recomandabil să ne producem obiectivele de cercetare și ipotezele prin rularea oricărei tehnici creative dialectice, de pildă a brainstormingului sau/ și a tehnicilor creative derivate din el. Cu următoarele amendamente: i. dat fiind caracterul, cum să zic, somnolent al pieței prestațiilor profesionale de sociolog, e destul de probabil ca genul acesta de situații să survină semnificativ mai frecvent decît în cazul prestațiilor profesionale mature, intelectivmente consistent consacrate; ii. personal n-aș recomanda brainstormingul ci, dată fiind sarcina ratificării publice, aș recomanda tehnici creative care se bazează, și încă la modul cel mai consistent, pe prize descriptive foarte serioase asupra „obectului" despre care am de inventat obiective de cercetare și ipoteze. Cum sînt de pildă Frisco și TRIZ;

- *get out of the box* e valabil cînd e vorba despre cercetările destinate consumului academic: ca obiective de

cercetare explicativ-predictivă și ipoteze avem nevoie exact de stranietăți, de ideile cele mai inedite și mai neașteptate, inclusiv ce cele mai luxuriante tîmpenii: în cercetarea academică, recte în cercetarea fundamentală, o ipoteză este cu atît mai valoroasă, deci mai demnă de a fi testată, cu cît, dacă ar fi probată ca adevărată (ori ca falsă), ar rupe mai mult din știința constituită; asta ne numește *conținutul ipotezei*, mare cînd promite să rupă mult, mic cînd nu rupe (mai) nimic. Normal, asta înseamnă că obiectivele și ipotezele cercetărilor academice se obțin prin aruncarea pe fereastră – prealabilă și foarte decisă, dar nu definitivă ci doar contrariantă – a oricărei urme de „experență cu obectul"; „experența cu obectul" o convocăm într-o fază foarte tardivă, după ce am generat obiectivele și ipotezele, pentru a le putea judeca în raport cu știința constituită. Deoarece profesorii/ autorii de MTCS sînt eminamente academici, asta e ceea ce, în facultățile de sociologie/ din literatura de specialitate, avem de învățat despre obiectivele de cercetare explicativ-predictivă și ipoteze. E ceva cît se poate de OK cînd ești, într-un fel sau altul, student sau cînd banii ți-i „scoți din perete", și anume cu cardul de salariat academic. Atenție însă, e ceva cum nu se poate mai aiuritor cînd e să-ți cîștigi banii și gloria în afara seraiului universitar, de pildă ca sociolog practician.

BCU IASI

Capitolul XI
Evaluarea & (re)condiționarea ipotezelor

Sub intitularea *evaluarea & (re)condiționarea ipotezelor* reamenajez tematizările pe care tradiția & clasicitatea MTCS le tratează ca *admisibilitatea ipotezelor*, și anume pe sensul *judecarea admisibilității (ipotezelor) la testare.*

1. Evaluarea ipotezelor ca proces iterativ;

1.1. Tamponare: zăpăcelile academice în materia judecarea admisibilității (ipotezelor) la testare;

– în tradiția MTCS vorbim despre *judecarea admisibilității la testare.* (Asta desigur doar atunci cînd politica metodologică pe care o sonorizează ipostazele tradiției respective lasă loc de vorbire, eventual cît de cît distinctă, despre cercetările sociologice explicativ-predictive, deci despre ipoteze, de pildă despre admisibilitatea ipotezelor.) Care judecare a admisibilității este o instanță de selecție: în cercetarea explicativ-predictivă pe care o realizăm, am generat un număr de ipoteze și, înainte de a le testa, judecăm aceste ipoteze prin confruntarea lor cu setul de condiții pe care metoda

BCU UNIVERSITY LIBRARY

științifică le statuează ca definitorii pentru ipoteze; în baza acestei judecări decidem pe care dintre ipotezele generate le vom testa în respectiva cercetare și pe care nu le vom testa;

- **1.1.1. ca trecere în revistă a abordărilor academice,**

- 1.1.1.1. în tradiția MTCS de versiune, ca să zic așa, pur didactică, judecarea admisibilității ipotezelor constă în confruntarea elaboratelor de cunoaștere pe care dorim să le acreditâm deci testăm ca ipoteze cu condițiile pe care metoda științifică le definește pentru ipoteze. Știind care sînt aceste condiții, le utilizăm drept criterii de selecție, și anume de selecție dihotomică, păstrînd adică la ipoteze, i.e. admise la testare, elaboratele de cunoaștere care îndeplinesc respectivele condiții și expediindu-le la ne-ipoteze, i.e. respinse de la testare, pe acelea care nu le îndeplinesc. Profesorii noștri își fac o adevărată obligație din a seta & colporta cît mai *ne-varietur* condițiile definitorii pentru ipotezele științifice. În tratatul său de pildă, profesorul Septimiu Chelcea îl preia pe Johan Galtung, un sociolog la modă prin anii 1970-80, cu următoarele zece condiții/ criterii de judecare a admisibilității: generalitatea, complexitatea, specificitatea, determinarea, falsificabilitatea, testabilitatea, predictivitatea, comunicabilitatea, reproductibilitatea și utilitatea. Condițiile astfel setate & colportate sînt creditate ca parametri neproblematic evaluabili, adică într-un fel sau altul foarte clar, ușor și sigur, de-a dreptul „din ochi", de măsurat; pînă și profesorul nostru, Septimiu Chelcea, asumă așa[117];

[117] Vezi CHELCEA, Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, ed. cit., loc. cit., p. 106-107. Reluînd, practic *ne- varietur*,

– 1.1.1.2. în versiunile mai receptive la practica de cercetare, ipoteze sînt numai propoziţiile explicativ-predictive care îndeplinesc deja condiţiile ipotezelor ştiinţifice, judecarea admisibilităţii ipotezelor constînd în *judecarea fezabilităţii & oportunităţii testării*. Învăţăm astfel că între generarea ipotezelor şi testarea lor e pînă la urmă obligatoriu să realizăm o fază intermediară: „cîntărind" ipotezele pe care le-am generat pentru cercetarea în curs, prin raportare la resursele de care dispunem pentru respectiva cercetare şi apropo de relevanţa ipotezelor vis-a-vis de scopul şi obiectivele respectivei cercetări, decidem, tot dihotomic, pe care dintre ipotezele generate le vom efectiv testa, respectiv pe care le vom lăsa deoparte. Eventual cu gradarea „respingerii": pe unele le respingem definitiv, pe altele le punem la păstrare în agenda intereselor de cunoaştere personale, pe diferite grade de prioritate în viitor; o gradare neîndoielnic utilă pentru ideea de dezvoltare profesional-ştiinţifică, dar evident fără incidenţă asupra cercetărilor noastre în curs.

În unele dintre aceste versiuni, şi anume în cele de extracţie epistemologică, deci (cumva) mai savante, evaluarea ipotezelor este restrînsă la *testabilitate*, expresie care defineşte de regulă măsura în care pentru o ipoteză sau alta putem produce şi judeca o *relaţie evidenţială*, adică putem aduna, acum sau mai în viitor, setul de probe cu care să stabilim în suficientă siguranţă care este valoarea de adevăr a ipotezei evaluate. Cu culminaţia în teoria popperiană a falsifierii/ falsificabilităţii: indiferent cît de perfect ar îndeplini condiţiile/ criteriile de judecare a admisibilităţii, o ipoteză pentru care nu putem arăta probele care ar infirma-o nu se admite la testare;

---

deci realmente *he mean it*, cele scrise cu (aproape) zece ani înainte; vezi CHELCEA, Septimiu, MĂRGINEAN, Ioan, CAUC, Ion, *Cercetarea sociologica. Metode si tehnici*, Editura „Destin", Deva, 1998, p. 44-45.

- 1.1.1.3. un pic de surpriză vine din epistemologie – un domeniu pe care, în mod curent și de regulă pe bună dreptate, îl percepem ca încruntat și tăios; este o reacție la „ferocitățile" condiției popperiene a falsifierii/ falsificabilității și poate fi intitulată *regula blîndeței*. Sub această regulă, admisibilitatea este „îmblînzită" pînă la nivelul de *administrare indicativă* (expresiile diferă uneori, dar sensul general este același). Ca procedură, administrarea indicativă trimite la un număr de instrucțiuni generale, cele mai ilustrative fiind următoarele:
  - indiferent cît de mult s-ar abate o ipoteză de la o anumită condiție a ipotezelor metodologic OK, adică de la un anumit criteriu de admisibilitate, și indiferent cît de important judecăm că este acel criteriu, nu avem voie să respingem ipoteza respectivă în baza judecării pe doar acel criteriu. Îndeplinirea criteriilor o judecăm criteriu după criteriu, dar decizia cu privire la admisibilitate o luăm prin judecarea cumulativă pe mai multe criterii;
  - în loc de trierea lor dihotomică, vom produce o ierahizare a ipotezelor, și anume pe o *scală a admisibilității*. Judecata cu privire la admisibilitate nu va produce deci deciziile dihotomice între ipoteze admise la testare și ipoteze respinse de la testare, ci punerea ipotezelor în ordine de prioritate la testare. Iar dacă tot sîntem la MTCS, avem de remarcat că sub regula blîndeței admisibilitatea nu mai este variabilă discretă, ci continuă;

- **1.1.2. ca zăpăcitoare, prioritar de tamponat sînt supozițiile judecării admisibilității;**
- în mod curent nedeclarate, dar ușor de reconstituit și fără, presupun, obiecții cu adevărat interesante, pot fi enunțate

– şi iau în calcul versiunile cele mai evoluate ale tradiţiei, inclusiv pe cele devotate regulii blîndeţei – următoarele supoziţii:

- i. supoziţia că la capătul procesului de generare avem întotdeauna sau măcar în mod regulat mai multe ipoteze decît ne trebuie, adică mai multe ipoteze decît sînt de testat/ se merită să testăm/ avem resurse să testăm/ neam luat obligaţia să testăm;
- ii. supoziţia că magazia centrală ne pune la dispoziţie un set administrabil de condiţii, adică de standarde, adică de criterii cu privire la ipotezele metodologic OK;
- iii. supoziţia că decizia cu privire la admisibilitate – fie ea dihotomică, fie ea ordinală – este invalidă dacă o luăm pe o singură condiţie/ un singur standard/ un singur criteriu, validă fiind numai dacă o luăm pe cumulări de condiţii. Oricare şi oricîte vor fi fiind condiţiile pe care am ales să le cumulăm;
- iv. supoziţia că, indiferent dacă o luăm drept variabilă dihotomică sau drept variabilă continuă, admisibilitatea este, ca şi oricare dintre condiţiile ei, o variabilă LMC evaluabilă, adică o variabilă care poate fi, oricînd şi fără cine-ştie-ce dificultăţi, măsurată din ochi. Iar măsurarea ei din ochi este suficient de *reliable* pentru a o opera ca bază a deciziei cu privire la admisibilitate.

Să le luăm pe rînd;

- 1.1.2.1. supoziţia cu excedentul sistematic de ipoteze stă pe aer deoarece, în tradiţia didactică, ca şi sub regula blîndeţei, despre acest excedent nu se ştie de unde şi cum se naşte;
- din fericire pentru întreaga umanitate, ca să zic aşa, excedentul de ipoteze este cît se poate de real şi cît se poate de

sistematic. Asta însă numai dacă, în procesul de generare a ipotezelor, rulăm ca tehnologie de producție cîteva, fix două, dintre condițiile, nefacultative!, ale ipotezelor metodologic OK; condiții pe care, la modul cel mai curios, explicabil numai prin inconsistența terminologiei de care obișnuiește să se folosească, tradiția MTCS le ignoră. Iată de unde vine și ce gabarit are excedentul – tehnologic, nu „de principiu", i.e. din văzduh – de ipoteze: avem de socotit că, dacă în procesul de generare am îndeplinit condiția ipotezei nule, respectiv condiția ipotezei/ ipotezelor rivale (vezi 2.2.7., mai încolo), fiecare dintre ipotezele pe care urmează să le testăm o avem de ales dintre cel puțin patru ipoteze, și anume 1. ipoteza de bază, 2. ipoteza ei nulă, 3. cel puțin o ipoteză rivală a ipotezei de bază sau a ipotezei ei nule, 4. plus ipoteza nulă a ipotezei rivale. Cu alte cuvinte, fără să luăm în calcul și alte eventuale surse, simpla îndeplinire a condiției ipotezei nule și a condiției ipotezei/ ipotezelor rivale face ca la capătul oricărui proces de generare să avem de cel puțin patru ori mai multe ipoteze decît ipotezele metodologic necesar de testat. Cu mențiunea că, dacă am găsit în mod regulat tăceri, pînă acum n-am găsit pe nimeni care să susțină – fără argumente sau cu argumente, dar altele decît cele scoase din „realismul didactic" al politicilor metodologice ad-hoc – că respectivele două condiții le putem lua ca facultative.

În consecință, decizia pe care ipoteze le testăm și pe care le lăsăm de o parte (eventual pe altă dată/ pentru alte cercetări) este necesară de principiu, adică obligatorie. După cum este necesară, deci obligatorie, și ca practică: doar n-o să testăm toate ipotezele pe care le-am generat, multiplicînd astfel pînă la de patru ori costurile cercetării, și asta doar pentru că nu ne-a dus mintea să decidem, cu criteriile sub nas (vezi condițiile 2.2.2. – 2.2.10, mai la vale), care

dintre ipotezele generate, minimum patru pentru fiecare variabilă O, este, sub aspect metodologic necesarmente una singură, de testat. Pot fi însă de acord că instrucțiunea restrîngerii de la (maximum) patru la (minimum) una suportă amendamente, mai ales pe următorul: dacă decizia între testarea unei ipoteze de bază și testarea versiunii ei nule este obligatorie, decizia între testarea unei ipoteze și testarea rivalei/ rivalelor ei nu este. Decizia dacă testăm atît ipoteza de bază despre o variabilă O, cît și rivala sau (pe unele dintre) rivalele ei, necesită un criteriu de judecare suplimentar, de avut în vedere cu atît mai mult cu cît, în mod obișnuit, nu este setat printre condițiile „clasice" ale ipotezelor metodologic OK. Este vorba despre resursele, de timp inclusiv, de care dispunem pentru realizarea cercetărilor; o condiție destul de ambiguă cînd cercetările noastre au destinație academică, dar cum nu se poate mai tăioasă cînd cercetările noastre au destinația de a produce suporturile de cunoaștere ale prestațiilor noastre profesionale.

– 1.1.2.2. pe a doua supoziție, cea că magazia centrală ne pune la dispoziție setul de condiții în raport cu care ne judecăm și (re)condiționăm ipotezele, propun să o luăm, și asta foarte politicos vorbind, *cum grano salis*. Adică da, într-adevăr, ne pune la dispoziție, eligibilă fiind oricare dintre listele/ colecțiile de condiții pe care ni le pune. Avem însă de văzut că unele dintre condiții, chiar și dintre cele frecvent colportate, sînt neargumentabile, asta cînd nu sînt de fapt contraindicate (de pildă, e foarte îndoielnic că o ipoteză trebuie să fie complexă/ dotată cu, citez, „complexitate") și că altele sînt confuze (mie de pildă, cu tot ajutorul Profesorului S. Chelcea, mi-e teamă că nu să pricep cum o fi aia că ipotezele trebuie să aibă „determinare");

- recomandarea post-tamponare începe cu indicația că ipotezele le putem judeca de admisibilitate și le putem (re) condiționa pe oricare dintre listele/ colecțiile de condiții ale ipotezelor metodologic OK pe care le găsim în literatura de specialitate. E deci OK să o luăm pe una dintre ele, *ad libitum*, și să-i aplicăm corecțiile pe care eventual le vedem ca necesare. Pot garanta că va fi în natura lucrurilor ca, în timp ce le operăm ca standarde de judecare și (re)condiționare, să ne dăm seama care și cîte parale face. Deoarece s-ar putea să sune a insolență (ceea ce de fapt și doresc), vreau să fac cît se poate de clară această recomandare: pentru ca o condiție să nu fie cum trebuie, deci să o scoți din lista ta de criterii, e suficient să-ți dai seama că, după un număr rezonabil de încercări rezonabile, nu o poți opera ca standard/ criteriu de admisibilitate și (re)condiționare. Nu te grăbi să nu poți, dar nici nu îți pune cenușă-n cap cînd chiar vezi că nu se poate; eventual pune-o (pe cenușă) în capul autorului de la care ai luat lista, mai ales pentru că respectiva condiție îți va rămîne oricum neoperată;

- în ceea ce privește aglutinarea de liste/ colecții din surse diferite, cred că este mai degrabă nerecomandabilă. În principal pentru că autorii/ colportorii lor nu obișnuiesc să-și decarteze opțiunile ontologice și epistemologice în care le întemeiază, iar caracterul folclorico-*ad hoc* și deja aglutinat al acestor opțiuni, sesizabil la orice încercare de reconstituire, ne împiedică să putem ghici cum trebuie compatibilitatea mutuală a listelor/ colecțiilor pe care am vrea să le aglutinăm;

– 1.1.2.3. supoziția iii. spune de fapt că listele/ colecțiile de condiții pe care ni le livrează literatura de specialitate în materia admisibilității ipotezelor beneficiază de niște proprietăți (epistemo)logice destul de ieșite din comum, dacă nu cumva de-a dreptul miraculoase. Mă refer în primul rînd la aceea că orice combinație de condiții, din oricare listă/ colecție, îndeplinește exigența *necesare și suficiente*; se înțelege că pot fi combinate și numai două condiții, oricare dintre cele din lista/ colecția pe care am ales să o folosim, musai fiind doar să le aplicăm cumulativ. Asta în timp ce exigența *necesare și suficiente* nu este asumată, în niciun caz de o manieră explicită, nici măcar la nivelul întregii liste/ colecții; ceea ce face ca transferul acestei exigențe la combinații/ subseturi de condiții să nu merite nici cea mai mică atenție (în afară desigur de aceea de a o expedia ca bazaconie);

– regret, nu știu să depanez supoziția iii. din încurcălelile ei; unde „regret" e doar un fel de a vorbi, în realitate vreau să spun că n-au decît să o depaneze cei/ cele care au inventat-o și vor să se folosească de ea, de pildă academicii în roluri de *gate keepers*; ori, mult mai realist de anticipat deoarece chiar asta fac, să se spele în continuare cu ea pe cap. În ceea ce mă și ne privește, vom băga neapărat de seamă că, la urma urmelor, de fapt și aproape fără excepție, condițiile ipotezelor metodologic OK nu sînt redactate ca variabile continue, ci ca variabile discrete, și anume pentru dihotomia „deoarece nu îndeplinește condiția C_n (condiția respectivă putînd fi oricare din listă/ colecție), propoziția ta nu este ipoteză (metodologic OK), deci nu se admite la testare"; sau, pe funcția de (re)condiționare, „fă te rog bine de corectează propoziția asta a ta astfel încît să îndeplinească și condiția C_n, iar dacă

nu reușești, înlocuiește-o cu alta care să îndeplinească și condiția C_n". De unde decurg următoarele recomandări:

- pe ideea că ne putem pune ipotezele în ordine de admisibilitate e bine să o tratăm cu un suficient de ne-ezitant *delete*. Ea ar fi interesantă doar în măsura în care, sociologi fiind, am reușit să operaționalizăm conceptul de admisibilitate ca variabilă (inevitabil index) continuă, din niște dimensiuni care sînt dihotomice, deci cum nu se poate mai discrete. Sportul acesta, pentru noi neîndoielnic reușibil, nu este însă în aceeași măsură și folositor: dacă îl facem așa cum ne recomandă regula blîndeței, adică pe combinații/ subseturi, fie ele și „cumulative", de condiții, constructele operaționale astfel produse pot avea o validitate cel mult dubioasă;
- tot cu *delete* e bine să tratăm și ideea că putem judeca și decide admisibilitatea ipotezelor la un nivel suficient de *reliable* importînd principiul pragmatic al triangulației. (Ceea ce procedural ar însemna că: i. alegem una, oricare, dintre listele/ colecțiile de condiții ale ipotezelor metodologic OK pe care le găsim în literatura de specialitate; ii. ordinea în care administrăm condițiile din lista/ colecția în care am ales să lucrăm este neimportantă, de început putem începe cu oricare; iii. pentru problema cîte condiții avem de administrat, ne vom opri după a treia; iv. vom continua cu a patra și eventual cu următoarele numai atunci cînd și acolo unde judecarea și (re) condiționarea pe una dintre condițiile deja administrate ne semnalează oportunități de (re)condiționare interesante și fezabile.) O fi triangulația un principiu „universal valabil", dar aici pur și simplu nu se potrivește: în listele/ colecțiile de condiții ale ipotezelor metodologic

OK pe care ni le pune la dispoziție literatura de specialitate, și anume în oricare dintre ele, vom găsi un număr de condiții a căror neîndeplinire, *single* & necumulativă!, scoate propoziția de judecat din definiția ipotezelor; problema e că, în oricare dintre listele/ colecțiile de condiții ale ipotezelor metodologic OK pe care ni le pune la dispoziție literatura de specialitate, numărul acestor condiții este riguros mai mare de trei; colac peste pupăză, tradiția didactică, pînă una-alta singura care ne livrează liste/ colecții de condiții, le dă pe toate dihotomice și pe toate ca obligatoriu de îndeplinit;

- singura soluție care ne rămîne este *toate condițiile, fără excepție, una după alta*; adică ne vom judeca și (re) condiționa ipotezele pe fiecare dintre condițiile ipotezelor metodologic OK pe care le setează lista/ colecția cu care am ales să lucrăm. Sînt dezolat, văd și eu că este o soluție mediocră, dar trebuie să admit că nu mă duce mintea la una mai elegantă și mai puțin cronofagă. Tot ce pot face este să vă încurajez ca, din listele/ colecțile disponibile, să vă agregați o listă/ colecție, cum se zice, proprie și personală și să vă inventați și cumva stabilizați o ordine de abordare a condițiilor la fel de proprie și personală. Și să vă asigur că dracul nu e chiar așa de negru: realizarea judecării admisibilității ipotezelor ca tactică în procesul de generare face din ea un sport nu numai provocator ci și unul natural, care se petrece adică de la sine, fără să fie nevoie de disconforturile de genul „mersului la sală";

- 1.1.2.4. ori de cîte ori mă gîndesc la supoziția iv. îmi vine în minte bancul cu hoții la stînă. Noapte, pîșa-pîșa, totul în

> șoaptă. Șeful găștii bagă capul prin gard ca să vadă cum stă situația. Dinăuntru, ciobanul, pregătit pentru astfel de evenimente, îi trage o foarte hotărîtă bîtă în bot. Șeful scoate repede capul și, de durere, icnește cu fața-n mîini. Ce e, ce se întîmplă, ce văzuși, îl întreabă colegii. E excelent băieți, fornăie șeful. Băi cutare, ia uită-te și tu că pe mine de bucurie mă umflă rîsul[118].

Ca „traducere" voi spune așa: dacă e cineva care susține că, măsurînd din ochi admisibilitatea ipotezelor și operînd pentru aceasta zece parametri de măsurare cum-necum cumulați, i-au ieșit decizii de admisibilitate sau puneri în ordine de admisibilitate suficient de *reliable*, să facă bine să-și ia mîinile de pe față. Ca să vedem și noi cum l-a umflat rîsul de bucuria acestei reușite. Și, în consecință, ca să ne mai gîndim o dată, de două ori dacă e bine să punem și noi boticul la astfel de măsurări și decizii;

> – vreau să spun că mintea mea de sociolog nu poate pricepe cum poate fi măsurată din ochi, în mod cumulativ, adică într-o variabilă index, o variabilă cu zece dimensiuni, iar măsurarea asta să atingă nivelul de *reliability* pe care îl pretind deciziile dihotomice. Ceea ce pot pricepe – și anume fără ezitare, deoarece și eu știu că sociologii pot măsura orice, la nivele de *reliability* analizabile – este că, evident neterminologică, variabila *admisibilitatea ipotezelor* poate fi totuși măsurată cum trebuie, și anume pe o definiție operațională.

[118] Pe *umflă* citiți-l ca pe *văzuși*, adică la perfectul simplu. Și dacă tot sîntem la rigori etnografice, sursa bancului este prietenul meu Puiu Ș., 36 de ani (la data „culegerii"), de profesie inginer-economist, fălticinean de origine, deci hîtru prin chiar ancestralitatea sa moldavă. Aceeași sursă pentru povestea cu cuiele pe care le tot vezi cînd ții un ciocan în mînă, de pe undeva de mai înainte; poveste pe care, sînt etnograficamente obligat să precizez asta, Puiu o știe de la tatăl său, și anume din copilărie.

Sînt de acord că e destul de complicat să indicatorizezi zece dimeniuni, toate discrete, pentru a agrega toată dihania într-o variabilă index, obligatoriu continuă în regula blîndeței, mai ales că nimeni nu îți furnizează o ordine sau pondere, fie ea și foarte indicativă, a fiecărei condiții în total admisibilitate. Dar nu atît de complicat încît să nu putem face și duce la bun sfîrșit măsurarea, adică să construim admisibilitatea ipotezelor drept concept operaționalizat, să validăm acest construct, de pildă cu un juriu de experți, și apoi să ne tot măsurăm, la nivele de *reliability* perfect analizabile!, ipotezele, ori triindu-le în două clase, admise și respinse (eventual și cu o a treia clasă, ipoteze amînate pe altă dată), ori punîndu-le în ordine de prioritate la testare. Ba îndrăznesc să spun că, prin măsurarea pe un concept operaționalizat, admisibilitatea ipotezelor poate fi redactată și administrată într-un absolut uzual manual de calitate. Întrebarea, sper foarte incomodă, care se pune este de ce pînă acum nimeni nu a încercat, nici măcar sugerat așa ceva, nici în tradiția MTCS, nici în epistemologie;

- în consecință, pînă la vreo eventuală astfel de încercare, *nous resterons sur notre soif*: din oricare listă/ colecție le vom lua, condițiile ipotezelor metodologic OK le administrăm cu scopul (re)condiționării ipotezei în curs de evaluare, pe toate, una după alta și în orice ordine ne cade bine. Iar pe ideea de punere a ipotezelor în ordinea admisibilității la testare o vom expedia sub un onest *delete*; vom decide între admis/ respins, la respinse de la testare vom trece ipotezele pentru care, pe una sau pe alta dintre condiții, operația de (re)condiționare nu ne-a reușit;

- 1.1.2.5. corolar: cîtă vreme rămîne la măsurarea din ochi sau la „administrarea indicativă", judecarea admisibilității ipotezelor nu este mai mult decît gesticulație de *gate keeper*, și anume autoindulgentă și în același timp autoritaristă;
- presupun că e ușor de sesizat intenția, înainte de toate abraziv ireverențioasă, a acestui corolar; și că, așa cum e normal, pentru susținerea ei ar trebui să convoc o argumentare echivalent de zgrunțuroasă. Am o astfel de argumentare, compusă din fapte directe, prezente în experiența oricăruia/ oricăreia dintre cei/ cele care au trecut vreodată prin ceva ce seamănă a evaluare de ipoteze, ca evaluatori sau ca evaluați. Ca exemplificare-reper, a cărei autenticitate sînt convins că o pot susține, din proprie experiență, destul de mulți/ multe dintre noi, voi lua o „întîmplare" de *peer review*, și anume pe cea mai intolerabilă. Am depus deci eu, la o publicație de specialitate super-reputată, un studiu/ articol științific bazat pe o cercetare explicativ-predictivă deja realizată, deci cu baza de date finalizată și cu ipotezele deja testate. Una sau alta sau toate dintre somitățile care mă *peer review* constată, cu argumente metodologice perfect analizabile, deci fără discuție corecte, că una dintre ipotezele mele este ireparabil de defectă, și anume la cutare sau/ și cutare dintre condițiile ipotezelor metodologic OK. E clar că, pentru ca studiul/ articolul meu să fie publicabil, ipoteza respectivă ar trebui scoasă din text; din păcate este la fel de clar, pentru evaluatorii mei ca și pentru mine, că dacă o scot, în studiul/ articolul meu rămîn prea puține ipoteze ca să mai fie publicabil. Ca să mă salveze, sîntem totuși *peer*, unul dintre *review*-erii mei (sau fiecare dintre ei, fără să știe unul de altul, cum cere procedura *peer review*) mă sfătuiește să înlocuiesc ipoteza în cauză cu alta; pe care, foarte colegial adică *peer*,

mi-o și sugerează, adică practic furnizează. Fac respectiva înlocuire, că doar am nevoie să fiu publicat/ă, iar cel/ cea care mi-a dat soluția este prin definiție o somitate, deci am toată încrederea că știe ce vorbește. Chestiunea este că, așa cum ziceam, cercetarea este deja realizată, iar întîmplarea face ca ipoteza care mi-a fost furnizată (poftim, sugerată) ca înlocuitor să conțină ca *explanans* o variabilă pe care nu mă gîndisem să o măsor, deci nu se află în baza de date a cercetării mele. Ce mă fac? Ei bine, mă fac: mă prefac că baza mea de date conține respectiva variabilă, deci că am testat ipoteza sugerato-furnizată; rescriu articolul/ studiul cu această ipoteză astfel „testată", el devenind astfel publicabil, fiind deci publicat ca atare.

În traducere liberă, ca să zic așa, exemplificarea-reper arată că măsurarea din ochi & administrarea indicativă este o combinație care nu poate funcționa altfel decît ca item de agendă de *gate keeper* ascunsă: pe de o parte, e mult prea ambiguă ca să nu se întîmple să greșești atunci cînd o administrezi la propriile tale ipoteze; pe de cealaltă e suficient de precisă ca un evaluator în poziție de autoritate să-ți poată arăta, cu maximă acurateță, deci la modul foarte *reviewer* onest; la care dintre condițiile ipotezelor metodologic OK și în ce fel ipoteza ta, oricare dintre ipotezele tale!, e greșită;

- ca recomandare post-tamponare imediată, e evident că situația descrisă în exemplificarea-reper nu poate fi tolerată. Întrebarea fiind de ce totuși este atît de răspîndită, subliniez, chiar și la casele cele mai mari; întrebare perfect legitimă atîta vreme cît, ca *peer reviewer*, chiar nu poți invoca naivitatea de a nu fi știut că autorul n-are în baza de date a cercetării sale variabila cu care i-ai, poftim, sugerat să-și rescrie ipoteza. Așteptăm să sesizeze cineva că

astfel de „*peer*-realizări" sînt fapte pe care codurile penale le încadrează și pedepsesc, de pildă ca *fals material în înscrisuri oficiale*? Cineva din exterior? Sau continuăm sub înliniștirea că nu-i chiar așa de grav, de altfel ce procuror are competența, tupeul și mai ales timpul de a se băga în așa ceva?

- pînă ne mai gîndim, rămînem cu problema soluțiilor metodologic OK pentru evaluarea ipotezelor altfel decît pe toate condițiile, iar alte recomandări n-am de unde să am. În afară de un pic de sedițiune. Măcar la nivelul de a-i ruga pe evaluatorii noștri – coordonatori de teze (de licență, de masterat, de doctorat) ori *peer reviewers* – să ne învețe și pe noi cum calculează admisibilitatea ipotezelor, fiecare cum îi stă în obicei, și anume ca măsurare din ochi, eventual cumulativă, a celor (de regulă) zece condiții, respectiv ca administrare indicativă a unui subset din lista/ colecția de condiții pe care o agreează. Dacă rugămintea ne va fi suficient de insistentă, pot băga mîna-n foc că ne vom alege cu mărturisiri de genul următor: de fapt administrez toate condițiile, într-o ordine pe care mi-am inventat-o, ordine care nu e neapărat definitivă; dar pe toate, fără excepție;

1.2. Reamenajare: înlocuirea *judecării admisibilității ipotezelor la testare cu evaluarea & (re)condiționarea ipotezelor;*

- s-a înțeles, presupun, că, pentru a ne degaja din zăpăcelile academice ale judecării admisibilității, în paragraful 1.1. de mai sus am operat deja reamenajarea. Deoarece poate fi o temă importantă de reflexivitate critică, în acest paragraf 1.2. nu fac decît să o explicitez și argumentez;

- reamenajarea pe care o propun constă în dublarea funcției de selecție cu o funcție de (re)condiționare, plus precedența acestei funcții în raport cu funcția de selecție, o precedență mergînd pînă la substituire. Evaluarea ipotezelor constă deci tot în confruntarea ipotezelor, înainte de a le testa, cu setul de condiții pe care metoda științifică le statuează ca definitorii pentru ipoteze, diferența fiind aceea că, în baza acestei confruntări, în loc să le dăm afară ori să le punem la coadă, ne (re)condiționăm ipotezele deja generate. Adică ne străduim să le aducem cît mai aproape de exigențele definite de respectivele condiții; sau să le înlocuim cu alte ipoteze, mai capabile în materia exigențelor, ipoteze pe care le-am inventat chiar pe parcursul evaluării și al încercărilor de (re)condiționare;
- în managentul resursei umane, de unde am analogat-o, regula este așa: ca realmente meseriaș în *staffing* (i.e. asigurarea resursei umane), cînd nu (prea) ai pe cine să selectezi deoarece disponibilul nu e nici (prea) cît trebuie, nici (prea) cum trebuie, soluția cea mai deșteaptă, practic singura, este să (re)condiționezi ceea ce „se găsește". Adică să te folosești de exigențele postului de încadrat nu în primul rînd drept criterii de selecție, ci în primul rînd drept criterii pentru „punerea în formă" a candidaților pe care i-ai găsit. Asta se cheamă evaluare, implicînd cîntărirea candidaților disponibili atît în vederea selecției, cît mai ales pentru (re) condiționarea acestora; te costă mai mult, dar cînd nu ai soluția selecției-și-atît, ce altă soluție ai?

Pentru analogare, în loc de „disponibilul de candidați" puneți „disponibilul de ipoteze", iar în loc de „criteriile de selecție" puneți „condițiile ipotezelor metodologic OK"; cu completarea că, pe parcursul proceselor de evaluare, ideile, recte ipotezele, se pot și înmulți, nu numai perfecționa;

- indiferent dacă o restrîngem la judecarea admisibilității sau o extidem ca (re)condiționare, despre evaluarea ipotezelor presupun că e auto-edificator să ne întrebăm care este rostul ei ca etapă/ fază distinctă a cercetărilor explicativ-predictive, de intercalat între generarea ipotezelor și testarea acestora. Întrebarea este justificată mai ales deoarece, atît ca selecție cît și ca (re)condiționare, facem evaluarea ipotezelor pe tot parcursul generării, ca modalitate intrinsecă, tipică pentru procesul funciarmente iterativ care este generarea ipotezelor. Cu alte cuvinte, cînd știi ce e aia o ipoteză metodologic OK, se cheamă că știi ce modificări/ perfecționări, adică ce (re)condiționări ai de făcut pentru a-ți aduce ipotezele la standardele definitorii; ba se cheamă să chiar faci respectivele modificări/ perfecționări, că doar n-o să te apuci să-ți testezi invenții de parcurs despre care știi că nu sînt cît și cum trebuie de ipoteze;

- de aici ar trebui să decurgă că putem marca judecarea admisibilității/ evaluarea ipotezelor ca etapă/ fază distinctă numai dacă ținem neapărat ca, hotărînd că am încheiat procesul de generare, să ne mai uităm o dată la ipotezele pe care le-am generat, așa, ca o ultimă și definitivă finisare. Ceea ce, personal, vă și recomand, adică:
  - i. învățați cum trebuie, mergînd pînă la un pic de automatism, definiția analitică a ipotezelor. O găsiți la subcapitolul de bază, adică 2., următor, în care sînt reglementate condițiile ipotezelor metodologic OK;
  - ii. realizați evaluarea pe parcursul generării, ca modalitate intrinsecă a generării. Unde este cazul, întoarceți-vă și de osută de ori. Nu lăsați nicio ipoteză în „standardul" *merge și-așa*;

– iii. dacă aveți timp și considerați că se merită, faceți cu ipotezele pe care le-ați adus în fața testării, adică înainte de a le testa, ceea ce în teatru se cheamă „repetiția generală cu costume". Adică judecați-le – una după alta, condiție după condiție – și (re)condiționați la fiecare ceea ce găsiți că e de recondiționat. Ca la orice repetiție cu costume, avem de făcut doar finisaje; atenție însă: ceea ce în teatru nu se (prea) poate întîmpla, adică înlocuirea unui personaj, cu atît mai puțin a unui personaj principal, cu un altul „mai potrivit", cu ipotezele se poate întîmpla, și asta nu chiar în mod excepțional;

2. Criterii și standarde de evaluare: condițiile ipotezelor metodologic OK;

2.1. O condiție dezirabilă: unificarea terminologiei relative la cercetările explicativ-predictive;

– e foarte de ușor de văzut, putem face această constatare ori de cîte ori și în orice scop vizităm literatura de specialitate, că terminologia relativă la metodologia cercetărilor explicativ-predictive, în primul rînd la ipoteze, este plină de particularizări, de *ad hoc*-uri care variază de la autor la autor și nu de puține ori chiar la același autor, ba chiar în același text. Așa cum știm, este o situație valabilă pentru mai toată terminologia MTCS, dar aici ea are consecințe mai aspre: o parte nu tocmai neimportantă dintre dificultățile pe care le avem în legătură cu ipotezele se asociază în mod analizabil cu instabilitatea terminologiei metodologice, iar aceasta se asociază cu ambiguitățile de procedură, potențîndu-se reciproc într-un cerc vicios;

- pentru a rupe acest cerc, propun să începem cu stabilizarea terminologiei metodologice generale referitoare la ipoteze. Terminologia fiind o chestie de stipulare, problema e dacă inventăm una nou-nouță sau dacă ne aliniem la una dintre cele existente; caz în care e de decis la care/ la a cui terminologie să ne aliniem. Soluția pe care o propun este alinierea la terminologia epistemologilor, singura suficient de generală, de stabilă, deci și de intercomunicabilă;

- în această idee, propun să ne însușim și să rulăm cu maximă consecvență următorii termeni și expresii terminologice:
  - *ipoteză*, pe care o notăm cu *h*;
  - *ipoteză nulă*;
  - *ipoteză rivală/ ipoteze rivale*;
  - *ipoteză confirmată = ipoteză admisă*;
  - *ipoteză infirmată = ipoteză falsificată = ipoteză respinsă*;
  - *teorie, pe care o notăm cu t*;
  - *evidență*, pe care o notăm cu *e*;
  - *suport evidențial*:
    - *suport evidențial pozitiv*;
    - *suport evidențial negativ*;
  - *probe = mărturii = dovezi*;
  - *constituirea evidenței*;
  - *relație evidențială*:
    - *e foarte nefavorabilă pentru h*;
    - *e moderat nefavorabilă pentru h*;
    - *e slab nefavorabilă pentru h*;
    - *e neconcludentă pentru h*;
    - *e slab favorabilă pentru h*;
    - *e moderat favorabilă pentru h*;
    - *e foarte favorabilă pentru h*;

– pentru definițiile termenilor/ expresiilor terminologice de mai sus, pentru controlul de adecvare eficace, ca și pentru menținerea unui standard rezonabil de utilizare omogenă recomand ca, în orice situație de înțelegere dificultuoasă sau de divergență, să utilizăm ca referință manualele și dicționarele/ enciclopediile de epistemologie/ teoria cunoașterii de limbă engleză, de sursă omologată între epistemologi;

2.2. Condiții relative la configurația sintactică a ipotezelor;

– **2.2.1. ipotezele sînt propoziții, și anume propoziții explicativ-predictive, și anume propoziții explicativ-predictive gramatical corecte;**

– deși poate părea superfluă, despre condiția ca o ipoteză să fie în mod obligatoriu o propoziție, experiența (regret, nu numai experiența didactică) ne învață că trebuie enunțată explicit, ba chiar subliniată. Deci: orice ipoteză este o propoziție și, ca orice propoziție, are sens. Sensul unei propoziții ipoteză constă în enunțarea dependenței sau a nedependenței dintre niște variabile (minimum două). Sensul acesta trebuie să fie perfect inteligibil și trebuie să fie același nu numai pentru emitent, ci și pentru oricare dintre persoanele implicate în generarea, înțelegerea și, eventual, testarea și administrarea ipotezei ca produs de cunoaștere explicativ-predictivă;
– deși poate părea și ea superfluă, despre condiția ca o ipoteză să fie în mod obligatoriu gramatical corectă, experiența (regret, nu numai experiența didactică) ne învață că și ea trebuie enunțată explicit, ba chiar subliniată. Deci: orice ipoteză este o propoziție gramatical corectă, *voir* ireproșabil de

gramatical corectă. Iar faptul că orice ipoteză de testat circulă în versiune scrisă trimite la corectitudinea ireproșabilă și sub aspectul ortografiei;

- condiționarea foarte tare a sensului perfect și mutual inteligibil și a corectitudinii gramaticale poate părea aroganță de belfer (de pildă, a mea). Ar fi foarte dezavantajos să o interpretăm așa deoarece, trecînd peste eventualele ei supoziții prezumțioase, e de știut că nimeni nu e scutit/ă de greșeli în gama „dacă eu pricep ce spun/ scriu, și tu trebuie să pricepi, exact la fel ca mine", după cum nimeni nu e scutit/ă de greșeli gramaticale, mai ales de cele *lapsus calami* (între altele pentru că te-ai calificat ca sociolog, nu ca dactilograf/ editor de texte);

- să nu uităm că procesul generării ipotezelor începe cu obiectivele de cercetare explicativ-predictivă și cu ipotezele în versiuni „pre-ipoteză"/ „aproape-ipoteză", deci de limbă naturală. Instrucțiunea/ prudența care decurge, foarte folositoare, este că le vom controla de sens perfect și mutual inteligibil și de corectitudine gramaticală, deci le vom ajusta în consecință, pe ambele, adică atît obiectivele cît și ipotezele, și anume încă din faza lor de limbă naturală;
- atenție la „traducere", adică la înlocuirea cuvintelor/ expresiilor de limbă naturală care definesc variabilele O și variabilele X, prin ratificare științifică, deci cu termenii adecvați din teoria de încadrare, respectiv și de regulă prin ratificare publică ACNLN, deci cu quasi-termenii pe care i-am obținut prin operaționalizare, import de prefabricate instrumentale sau alte soluții de măsurare derogatorii. Pericolul cel mai mare și întotdeauna iminent este să ratăm caracterul perfect și mutual inteligibil al sensurilor, și anume ca urmare a însăși

„traducerii". În „rețeta mea" – cu sociologul ca integrator de cunoaștere, deci ca inițiator și organizator al co-evoluției/co-educației – jugularea acestui pericol este chiar scopul. Nu vom face niciun pas în plus pînă nu avem garanția că, pentru fiecare dintre obiectivele de cercetare finale și pentru fiecare dintre ipotezele care urmează să parcurgă judecarea admisibilității la testare, fiecare dintre ceilalți noștri importanți are același sens pe care îl avem noi. Atenție deci la „retroversiunea" termenilor, respectiv a quasi-termenilor la care am ajuns prin una sau cealaltă ratificare;

- **2.2.2. ipotezele sînt propoziții explicativ-predictive corect formate;**

- 2.2.2.1. în versiunea cea mai compactă, ca să fie corect formată ca propoziție explicativ-predictivă, o ipoteză trebuie să conțină două variabile și un predicat, predicatul care, într-un fel sau altul, spune ceva despre variațiile împreună ale respectivelor variabile;
- - propozițiile care nu îndeplinesc condiția două (minimum) variabile și un predicat nu sînt ipoteze. Și nu sînt ipoteze indiferent cît ni s-ar părea de „explicativ-predictive" și indiferent cît ar fi de cu sens, perfect și mutual inteligibil, respectiv de corecte gramatical. De pildă, iar acest exemplu nu e deloc întîmplător, „pariurile empirice", adică predicțiile cu privire la variația unei variabile, nu sînt ipoteze, și asta indiferent cît ne-am da cu fundul de podele că sînt (vezi și par. 2.2.4., mai la vale, secvența de text cu corp de literă micșorat).

De luat în colimator sînt și propozițiile care conțin două variabile, să le zicem p și q, dar predicatul dintre ele are sensul *p este*

(totuna cu) q, p este diferit de q sau *p și q*. Să probezi/ demonstrezi că *p este (totuna cu) q*, că *p este diferit de q* sau că *p și q* – acestea nu pot fi decît descoperiri științifice foarte speciale, în sensul că nu-i interesează decît și eventual pe savanți. Cînd e vorba despre cercetările suport de prestații profesionale, ele pot fi doar chestii de bucătărie, adică de bucătăria cercetării tale; le notificăm celorlalților importanți pentru prestațiile noastre numai în situații de divergență/ concurență în materia denominării variabilelor, divergență/ concurență iminentă și în continuare, în materia definirii lor sintactice;

- 2.2.2.2. în versiune desfăcută și cumva recapitulativ, ca să fie corect formată ca propoziție explicativ-predictivă, o ipoteză trebuie să conțină: variabila O, *explanandum*, cu denumirea uzuală *variabila dependentă*; variabila X, *explanans*, cu denumirea uzuală *variabila independentă*; variabila C, cu denumirea uzuală *variabila de control* sau, cumva alternativ, *variabila condiție*; predicatul. Precizez că într-o ipoteză putem avea mai multe variabile O, X și C, dar că, din rațiuni de confort al exprimării, folosesc denumirile la singular;

- 2.2.2.2.1. *variabila dependentă*. Este variabila a cărei variație – modificare de variație sau stagnare într-o anumită ipostază a variației – vrem să o explicăm-prezicem prin cercetarea noastră;
- o notăm de regulă cu O, abreviere de la *obiect*, venită din faptul că în unele areale lingvistice variabilele dependente sînt denumite *variabile obiect*; în engleză de pildă, unde îl avem pe *object variable(s)*, care exprimă ideea că aceea este variabila care face obiectul preocupării/ cercetării noastre explicativ-predictive;

- în limbajul savant este denumită cu latinismul *explanandum*, mai rar *explicandum*, care înseamnă „ceea ce e de explicat";

- 2.2.2.2.2. *variabila independentă*. Este variabila cu/ prin a cărei variaţie – modificare de variaţie sau stagnare într-o anumită ipostază a variaţiei – credem/ presupunem/ bănuim că se explică variaţia variabilei O. E de spus că, în mod destul de curent cu cercetările noastre, avem de explicat variaţia lui O nu printr-o singură variabilă independentă, ci printr-un set de variabile independente;
- o notăm de regulă cu X, iar pentru seturile de variabile independente cu $[X_1, X_2, ..., X_n]$. Nu ştiu cum se explică această notaţie; s-ar putea să aibă vreo legătură cu algebra, în sensul că, în procesul de inventat ipotezele, iniţial nu ştim cu ce anume se asociază variaţia lui O, deci că variabilele care ar putea explica/ prezice variaţia variabilei O le luăm ca iniţial necunoscute, deci de notat cu x, semnul algebric unanim pentru „necunoscute"; recunosc că nu ştiu nici de ce spunem *independentă* (respectiv, lui O, *dependentă*). Profit însă de ocazie pentru a introduce o instrucţiune posibil folositoare: am obosit de cînd tot văd înclinaţia, sistematică inclusiv la casele cele mai mari, de a produce apropo de ipoteze, tot felul de subtilităţi, una mai „adîncă" decît alta, de fapt una mai zăpăcitoare decît alta. Ca atare, vă invit la obrăznicia de a considera că lucrurile sînt simple: să renunţăm la ideea că denumirile ne trimit la vreun înţeles special; deci să luăm denumirile ca simple semne, arbitrare ca toate semnele. (Ceea nu înseamnă însă că renunţ la recomandarea forajelor în etimologie, de regulă profund edificatoare, chiar şi cînd, de fapt mai ales cînd, eşti pe cale să eşuezi.)

- în limbaj savant variabila independentă este denumită *explanans*, mai rar *explicans*, deci „care explică";
- deși nu este suficient de des și de explicit notificată, e foarte folositor de ținut minte precizarea că variabila independentă poate fi la fel de bine denumită și *variabilă predictor*[119] *(normal, această denumire alternativă e valabilă și la plural, deci variabile independente = variabile predictor)*. În conecție cu faptul că, adeseori, ipotezele se testează pe variantele lor inferate ca predicții, variabilele independente sînt de înțeles ca predictori, cu formularea ipotezelor pe sensul *ce se va întîmpla/ ce s-ar întîmpla în variația variabilei O dacă în variația variabilei X ar surveni* (în cazul cercetărilor experimentale, *am face) cutare modificare*;

- 2.2.2.2.3. *variabila de control* sau, mai rar, *variabila controlată*. Denumirile alternative *variabilă de control/ variabilă condiție* traduc oarecșce divergențe ale literaturii de specialitate, să le zicem de tactică epistemologică. Astfel, cei care spun *variabilă condiție* doresc să evidențieze proprietatea variabilelor C de a fi tot timpul împreună cu O și X, fără să intervină însă în vreun fel în relația pe care predicatul ipotezei o „predică" între O și X. Cei care spun *variabilă de control* sau *variabilă controlată* doresc să evidențieze necesitatea ca, după ce le-am identificat, să ținem variabilele C neschimbate pe parcursul testării ipotezei, adică „să le controlăm".

[119] Cu un pic de atenție la faptul că deși este în principiu justificabil, eventualul *predicans* alternativ la *explanans* pur și simplu *non licet*. Aceasta deoarece, povestea fiind importantă și pentru limba română, *predicans* s-a specializat, mai ales ca rezultat al instituționalizărilor creștine ale latinei medievale, pe sensul *predicator, care predică/ ține predici*; deci cu totul altceva decît sensul lui *predictor* (vezi-l și pe românescul *a prezice/ prezicător*). Are probabil aceeași explicație faptul că, deși este și el în principiu justificabil, *predicandum* alternativ la *explanandum* nu e nici el admis.

Sînt de acord că este posibil ca respectivele denumiri alternative să definească variabilele condiţie drept altfel de variabile decît variabilele de control. Din raţiuni de eficacitate metodologică le vom lua însă ca definiţii complementare, privilegiind sensul lui *variabilă/ variabile de control*;

- în mod curent este vorba despre mai mult de o variabilă C, deci despre *variabilele de control* luate ca set (şi e foarte probabil ca de aici să ne vină obiceiurile cu „p *este (totuna cu)* q", „p *este diferit de* q", respectiv „p *şi* q": cu astfel de predicaţii se scriu relaţiile, la rîndul lor ipotetice, dintre variabilele de control, respectiv dintre variabilele X ale unei ipoteze; ele sînt însă altceva decît predicatul ipotezei, cel care „predică" relaţia dintre O şi X). *Setul variabilelor de control* se defineşte pentru situaţia în care o propoziţie explicativ-predictivă se află în stadiul de ipoteză, deci ne pregătim să-i testăm valoarea de adevăr. Variabilele de control sînt acele variabile despre care intuim/ credem că/ am băgat de seamă că sînt în mod sistematic şi „natural" prezente împreună cu O şi cu X. Nu ştim în ce relaţie, dar despre ele intuiţia (experienţa?) ne spune că trebuie să luăm măsuri ca pe parcursul procesului de testare să rămînă neschimbate, astfel încît să nu existe nicio suspiciune că ar fi intervenit, în veun fel şi cît de cît, în relaţia dintre O şi X aşa cum o defineşte predicatul ipotezei;
- în limbaj savant, la această menţinere neschimbată i se spune uneori *ceteris paribus*, ceea ce poate fi echivalat cu „celelalte (rămînînd) la fel". Variabila de control se notează generic cu C, iar analitic, deci cînd avem un set de astfel de variabile, cu $[C_1, C_2, \ldots, C_m]$;
- obligatoriu de notificat este faptul că în cercetările explicativ-predictive sociologice nu prea obişnuim variabile C. Acest fapt, şi anume că, în majoritatea zdrobitoare a situaţiilor, nu

punem variabile C în ipotezele noastre, nu este un oarecare *lapsus calami* sau cine știe ce tic personal: a formula propoziții explicative numai cu X și O, deci fără C, face parte din însuși stilul în care ne facem cercetările explicativ-predictive și le gestionăm rezultatele. Mi-e greu să explic această evaziune fără să folosesc cuvinte drăgăstoase (cum ar fi indolență, auto-indulgență ș. c. l.), mai ales că ar trebui să mi le aplic și mie, pentru că și eu „uit" de variabilele C (și voi cam uita inclusiv în continuarea acestei cărți). Explicația cea mai probabilă este prin precaritatea pieții prestațiilor profesionale de sociolog: pînă acum, clienții prestațiilor noastre ne îngăduie cu simplificări explicative deoarece ei înșiși vin pe trasee intelective în care se adoră „briciul lui Occam" (actualmente mai ales în diverse derivate, de genul „principiul Kamprad"; vezi mai încolo) și în care problemele care țin de social și de societate sînt acceptate ca prin definiție „complexe și contradictorii" (în RSR, adică Republica Socialistă România, așa se pronunțau activiștii de partid „evoluați" despre chestiunile pe care nu le puteau pricepe). Ar fi însă o adevărată imprudență să credem că aceasta va fi stagnarea în continuare a exigențelor de pe piața prestațiilor noastre profesionale;

- 2.2.2,2.4. *predicatul*, denumit și *predicația* sau, mai rar, *predicamentul*. Cu acesta situația e cu adevărat dificultuoasă, deoarece, între altele, necesită distingere între predicațiile asociere/ corelare și predicațiile cauzale, cu implicarea unor politici metodologice frecvent divergente și a unor soluționări înalt discutabile. Motiv pentru care am ales să tratez chestiunile predicației în paragrafe de sine stătătoare, principalele la 2.5. din acest capitol, altele în paragrafe aferente capitolelor XII și XIII;

- **2.2.3. „ipoteză" şi „teorie";**

- 2.2.3.1. se întîmplă destul de frecvent ca în loc de cuvîntul *ipoteză* să fie utilizat cuvîntul *teorie*. Întîlnim această substituire mai ales în disputele curente pe explicaţii şi predicţii, dispute de limbă naturală şi între oameni obişnuiţi. Dispute în care, în mod foarte regulat, utilizarea lui *teorie* vizează mobilizarea conotaţiilor peiorative ale cuvîntului, în general foarte populare (certamente pe româneşte, unde îl avem pe faimosul, pare-se şi indelebilul, „teoria ca teoria, da' practica ne omoară"). Adică, atunci cînd cineva vrea să scoată „scurt şi cuprinzător" din joc o anumită explicaţie ori predicţie, zice despre ea că ea „teorie"; deci „poezie", „fantezie", „închipuire", ceva ce nu poate fi adevărat decît pentru persoane complet nerealiste, lipsite de experienţă, neştiutoare, naive;

- aşa cum arătam pe la începutul acestui volum 3.1. al „Cercetării sociologice", nu avem voie să ignorăm raporturile de putere pe care le implică punerea în public a explicaţiilor şi predicţiilor, mai precis faptul că ceilalţii importanţi pentru noi, de la clienţii prestaţiilor noastre profesionale, la publicurile noastre, au propriile lor explicaţii şi predicţii despre „materia" în discuţie, de regulă la concurenţă, nu rareori enervată & arogantă, cu ale noastre. Ca integratori de cunoaştere, pe aceste explicaţii şi predicţii alternative avem datoria să le identificăm şi „să le aducem la masă". Vom acorda foarte mare atenţie cuvintelor cu care sînt calificate, înţelegînd că prezenţa lui „teorie" indică o respingere cît se poate de arţăgoasă a explicaţiilor sau/ şi predicţiilor astfel calificate; şi luîndu-ne măsurile de depanare pe care le vom considera adecvate;

- 2.2.3.2. oricît ar putea părea de curios, utilizarea cuvîntului *teorie* pentru a denumi o *ipoteză* survine, și nu chiar foarte rar, și între academici. Deși posibile, nu vorbim aici despre situațiile în care academicii își concurează mutual explicațiile și predicțiile ca oamenii obișnuiți, folosindu-l adică pe *teorie* ca etichetare degradantă. Vorbim despre înlocuirea „pe bune" a lui *ipoteză* cu *teorie*, înlocuire care survine de pildă în întrebări de intenție lămuritoare cu sensul „dacă am înțeles bine, teoria Dvs. este că relația dintre variabila/ variabilele cutare și variabila/ vriabilele cutare este cutare"; sau în rezumări, tot de intenție lămuritoare, cu sensul „în ceea ce privește relația dintre variabila/ variabilele cutare și variabila/ vriabilele cutare, teoria autorului Cutare este că...";

- în ceea ce privește înlocuirea lui *ipoteză* cu *teorie* între academici, avem de remarcat că deși pare doar un tic verbal, ea este montată de fapt pe înțelesurile mai adînci și, fie vorba-ntre noi, pe înțelesurile adecvate ale lui *teorie* și ale raporturilor dintre *teorie* și *ipoteză*. În mod esențial: i. pe înțelegerea teoriei ca mașinărie de conjectare, deci ca mașinărie care produce și evaluează explicații și predicții provizorii, stocîndu-le, și anume ca legi, pe cele care se dovedesc adevărate; ii. pe înțelegerea faptului că o explicație sau predicție, oricare ar fi ea, fie ea conjectare sau ipoteză, este doar „partea vizibilă a aisbergului", deci că sub ea funcționează o uriașă mașinărie de conjectare, adică o întreagă teorie și fără discuție teorie. Insist: cînd cineva, oricine, vine cu o explicație ori cu o predicție, oricît ar părea de simplă sau de complicată, de LMC adevărată sau de LMC aiureală, explicația ori predicția respectivă vine întotdeauna

dintr-o întreagă teorie; teorie care poate fi ştiinţifică, filosofică ori teologică, folclorică ori „calificată", teorie despre care este perfect posibil ca „emitenţii" de explicaţii/ predicţii să nu (prea) aibă habar că se află şi funcţionează în mintea lor;

2.3. Condiţia teoreticităţii;

- condiţia teoreticităţii, extinsă uneori, sub o metonimie cu bune premise, drept *condiţia ştiinţificităţii*, spune că dacă „am ales" să ne facem cercetările în perimetrul paradigmatic al metodei ştiinţifice, atunci ipotezele cercetărilor noastre trebuie să fie în mod obligatoriu propoziţii explicativ-predictive ştiinţifice. Adică: i. să aibă un anumit grad de generalitate; ii. (deci) variabilele din ele să fie definite, toate, sub termeni ai unei anumite teorii ştiinţifice.

Indiferent cît ar fi de respectuoase cu celelalte condiţii ale ipotezelor, propoziţiile explicativ-predictive particulare şi cu variabile definite altfel decît terminologic nu sînt ipoteze ştiinţifice, nu pot fi testate ca ipoteze ştiinţifice şi nici nu pot fi utilizate/ administrate ca rezultate de cercetare ştiinţifică. Insist: faptul că nu sînt ipoteze ştiinţifice înseamnă doar că nu se fumează în paradigma cunoaşterii de succes pe care o numim *metoda ştiinţifică*; ceea ce, dacă rămînem în convenţiile pe care le-am stabilit pentru *modernitate*, le face indisponibile în registrul *profesionalismului*. Atît şi, nu-i aşa, nimic mai mult;

- ştim deja la ce constrîngere trimite acel „am ales". Pentru a mai vedea o dată cît de ca şeaua pe vacă se potriveşte metoda ştiinţifică/ ştiinţificitatea pe domeniul social-uman, adică pentru o re-ascuţire a autoreflexivităţii noastre critice, necesarmente iniţiatoare cînd vorbim despre condiţia

teoreticității/ științificității, vă invit ca, înainte de a finaliza vederea analitică a acestei condiții, să trecem în revistă unul dintre cele mai neașteptate și mai încîntător-devastatoare atacuri critice la terminologizarea științifică așa cum poate ea surveni în domeniul social-uman. Atacul are ca țintă psihanaliza, cea mai notorie dintre teoriile domeniului social-uman, și îl dă un autor nu tocmai (de) uitat, și anume Bruno Bettelheim (1903 – 1990, psiholog american de origine austriacă, reputat în psihologia copilului[120]). Iată – într-o selecție inteligibilă, deci mai *in extenso* – acest atac.

When the English-speaking reader is confronted with the word "science," however, he thinks of the natural sciences; and when he is confronted with the word "psychology" he is likely to think of it as adiscipline that tries to be an exact science; that is, a science based on controlled experiments that can be replicated and studied statistically. If the conviction that psychoanalysis belongs to the field of medicine is added to this notion (wasn't Freud a physician who treated patients, and isn't the practice of psychoanalysis restricted to physicians?), it seems logical to interpret what Freud wrote as part of a natural science, and to translate his writings accordingly. In such a frame of mind, a translator of Freud will try to use precise terms, and make things clear and definite, however much treatises centering on the unconscious in all its manifestations may defy such efforts. If the translator is confronted with newly created terms that as yet have no English equivalent, he may translate them by creating new terms of his own, which permit clear definitions rather than evoke vague and emotionally loaded connotations, for he

[120] Dacă vă interesează, de văzut mai ales *The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales*, din 1976, și *On learning to read: the child's fascination with meaning*, din 1982 (scrisă împreună cu Karen Zelan).

may believe Freud to have thought of or wished for such precision when he created his new terms. A translation prepared in this manner will then add to the impression that Freud's system is one of the natural sciences. Such methods of translation are reinforced by the fact that English scientific writing requires a degree of clarity and definiteness that German writing does not. A type of expression that in English would be scorned as muddle-headed and confused is quite acceptable in German. While English authors, particularly in scientific writings, shun ambiguities, German writing is full of them. Psychoanalytic writing, which is concerned to such a large degree with the unconscious – itself full of ambiguities andcontradictions – will in German try to do them justice, while good English style requires that such ambiguities be avoided. In theory, many topics with which Freud dealt permit both a hermeneutic-spiritual and a positivistic-pragmatic approach. When this is so, the English translators nearly always opt for the latter, positivism being the most important English philosophical tradition.

(...)

So most of his allusions fall on deaf ears. Many of the expressions he used have been reduced to mere technical terms; the key words no longer have a multiplicity of special connotations, even though Freud chose them because they carried deep meaning and were vibrant with special humanistic resonances... Instead of instilling a deep feeling for what is most human in all of us, the translations attempt to lure the reader into developing a "scientific" attitude toward man and his actions, a "scientific" understanding of the unconscious and how it conditions much of our behavior. [121]

[121] BETTELHEIM, Bruno, *Freud and man's soul*, Chatto & Windus Hogarth Press, London, 1983, passim, cap. VII.

- după cum vedem, obiectul atacului este limbajul științei, deci cuvintele și expresiile, adică termenii cu care se scriu teoriile științifice, cu aplicație la psihanaliză, o teorie suficient de importantă ca să fie oricînd profitabil să reflectăm asupra ei. La chestiunea noastră, Bettelheim arată că psihanaliza așa cum a scris-o Freud, și anume în germana lui de persoană cultivată[122], a devenit teorie științifică, deci cu termeni, numai prin traducerea pe englezește. Științificizare care a avut ca rezultat pierderea completă a sensurilor adînci, a conotațiilor și rezonanțelor umaniste, prin reducerea bogăției de sensuri a expresiilor freudiene originare la sărăcia univocității termenilor, în spiritul pozitivist al limbii engleze. Mă opresc aici: cum zice „poemațional" budaidelean, *cel înțelept va înțelege!*

- **2.3.1. caracterul terminologic al ipotezelor;**
- în mod nederogatoriu, adică așa cum se petrec lucrurile în științele naturii, condiția teoreticității înseamnă că toate variabilele dintr-o ipoteză sînt definite, deci se măsoară, sub termenii unei teorii științifice, și anume sub termenii uneia și aceleeași teorii științifice. În ceea ce privește cercetările noastre, avem de recapitulat că:

- în cercetările sociologice, întrunirea condiției nederogatorii a ipotezelor cu termeni este excepția, nu regula. „Regula", adică ceea ce efectiv se petrece, este că definim, deci că măsurăm, variabilele din ipotezele noastre prin alte modalități

[122] Poate nu știați: în afară de germana nativă, era „proficient" în franceză, italiană și spaniolă, în engleză, plus în ebraică, latină și greacă; iar în paralel cu medicina, a făcut și studii de filosofie (cu Franz Brentano, deci nu chiar de colea).

decît definiţia terminologică, modalităţi derogatorii, şi anume definiţia operaţională sau/ şi diverse modalităţi *ad hoc*, cum este de exemplu importul de prefabricate instrumentale. Astfel, garanţiile de validitate pentru modalităţile în care de regulă definim şi măsurăm variabilele din ipotezele noastre sînt în mod nativ derogatorii;

- pentru ca aceste garanţii să fie suficient de OK sau, dacă-mi permiteţi să invoc un grecism plotinian, *oion*[123] *ştiinţifice, am convenit următoarele:*
  - i. indiferent prin care modalitate am obţinut-o, definirea trebuie să o facem pentru fiecare variabilă din ipoteză; iar definire înseamnă obligatoriu denumirea variabilei, definiţia sintactică a variabilei şi listarea variaţiei ei de principiu. Desigur cu respectarea minuţioasă a exigenţelor standard, atît a celor pentru definiţiile sintactice (de pildă inteligibilitatea şi acurateţea), cît şi a

[123] *Oion = pentru a spune aşa.* Recunosc, l-am cam decăzut din înalta condiţie în care l-a acreditat Plotin, ultimul mare filosof al antichităţii (latinizat Plotinus, 204/5 – 270), şi anume cu sensul de convenţie/ stipulare/ maximă, de utilizat pentru formularea supoziţiilor ontologice ultime, cele despre Primul Principiu; Unul, în ontologia plotiniană, pentru formulări de genul „Unul este *pentru a spune aşa* bun." Dar, la cît de diverse şi de banal-curente bag de seamă că sînt în zilele noastre situaţiile a căror verbalizare adecvată (şi onestă) cere un „pentru a spune aşa", nu m-am putut abţine. Pe *oion* l-am aflat dintr-o carte a prietenului meu Romulus Chiriţă, profesorul de filosofii, de filosofie grecească inclusiv, al Sociologiei de Braşov (de curînd pensionar, firar ea de viaţă). Deoarece cartea respectivă m-a cam curentat, forţîndu-mă să o constat ca în mod special edificatoare pentru autoreflexivitatea noastră, şi anume pentru autoreflexivitatea noastră ca intelectualii de cultură creştină care – că ştim/ că vrem asta ori că nu ştim/ nu vrem – sîntem în adîncimile noastre (şi asta o spun eu, un comunist şi un agnostic), profit de ocazie ca să vă îndrum, cu toată încrederea, să o luaţi în primire. Vezi deci CHIRIŢĂ, Romulus, *O istorie a filosofiei medievale. Logosul între umilinţă şi extaz*, Editura Universităţii „Transilvania", Braşov, 2010.

celor pentru variațiile de principiu (de pildă exclusivitatea mutuală a ipostazelor și exhaustivitatea lor ca set);

- ii. conjectările, adică pre- sau aproape-ipotezele, devin ipoteze numai după ratificarea publică ACNLN. Reamintesc raționamentul care întemeiază această supoziție:
  - ii.i. o conjectare este validă (atenție, validă, nu adevărată ori falsă) în măsura în care a fost omologată prin ratificare publică;
  - ii.ii. științificitatea este una dintre modalitățile ratificării publice, cea mai demnă de încredere în era modernă (ca de altfel și în era noastră moderno-postmodernă). În orice caz cea mai clamată ca demnă de încredere, nu rareori, și nu numai în partea folclorică a culturii, ca perfect demnă de încredere;
  - ii.iii. deși nu acoperă garanțiile de validitate așa cum le pretinde științificitatea, ratificarea ACNLN este omologabilă ca ratificare publică, deci produce garanții de validitate administrabile;
  - ii.iv. pentru producția stocurilor de cunoaștere explicativ-predictivă destinate succesului prestațiilor profesionale, garanțiile de validitate produse prin ratificarea publică ACNLN sînt necesare și suficiente. Poate nu v-ați prins, deci o voi spune în gura mare: (susțin că) dacă definițiile operaționale sub care ne măsurăm variabilele, inclusiv variabilele din ipoteze, le-am ratificat ACNLN, garanțiile de validitate pe care le-am generat astfel nu sînt cu nimic mai prejos față de cele pe care le asigură măsurarea științifică a variabilelor, adică sub definițiile, terminologice, ale unei teorii științifice;

– **2.3.2. generalitatea ipotezelor;**

– 2.3.2.1. vorbind cumva ca la carte, pentru ca să fie ştiinţifice ipotezele trebuie să aibă în mod obligatoriu un anumit grad de generalitate; deci nu sînt (admisibile ca) ipoteze ştiinţifice propoziţiile explicativ-predictive particulare. Ceea ce ar trebui să însemne că variabilele dintr-o ipoteză ştiinţifică trebuie să identifice nu obiecte particulare ci, indiferent cît ar fi de mici sau de mari, clase/ mulţimi de obiecte. De altfel, se şi spune că ştiinţa începe acolo unde substantivele proprii sînt înlocuite cu substantive comune;

– din nefericire, deşi sună inteligibil, definiţia de mai sus implică noţiuni nu tocmai confortabile: perechea *general – particular* o cere şi pe *abstract – concret*, care o cere şi pe *esenţă – fenomen*, după care va fi inevitabil să ajungem şi la *individualism metodologic – holism metodologic*, cu toate zăpăcelile în consecinţă. Din fericire, condiţia generalităţii stă în mod natural bine în practica de cercetare, şi asta pentru un motiv foarte simplu, realist şi prompt: nu prea se întîmplă să avem clienţi care să vrea, adică să finanţeze, cercetări despre variabile particulare (cu obiective de cercetare în genul, să zicem, „de ce are Gh. Onuţ patru cîini"). Sînt însă motive importante pentru care e foarte indicat să menţinem condiţia generalităţii ipotezelor ca problemă de adîncime autoreflexivă. Astfel, avem de remarcat că sensul generalităţii este unul foarte tare, derivat tacit dintr-o anumită teorie asupra determinismului, deci dintr-o anumită opţiune filosofică, ontologică şi gnoseologică, eminamente realistă. Sens care implică în poziţie centrală *categoria filosofică de lege*. Pe scurt, o propoziţie este o lege *l* într-o

teorie *t* dacă îndeplinește cumulativ următoarele condiții: i. exprimă o dependență „din lumea reală", deci este o „reflectare", o „des-coperire", nu o invenție non-referențială; ii. această dependență se produce în mod repetat în aceeași configurație, deci are o anumită regularitate; iii. termenii O și X ai acestei propoziții definesc clase de obiecte, proprietăți, fenomene etc., și nu obiecte, proprietăți, fenomene etc. ca atare. Exemple tipice de legi *l* în diferite teorii *t* sînt ceea ce am învățat la școală, și anume la științele naturii, sub denumiri ca *legea lui Ohm, legea atracției universale, legile mișcării, legile lui Mendel* etc. (Dacă n-am spus-o, vorba ceea, o repet: și în sociologie avem teorii, deci și legi, ca de altfel și în celelalte științe social-umane; dar, cu toate că, în acord cu definiția, ele sînt cît se poate de legi *l* în diverse teorii *t*, din cine știe ce motive nu obișnuim să utilizăm pentru ele denumirea de lege. Pe cea mai notorie ne-am botezat-o „teoremă", i.e. *teorema lui Thomas*, pe altele „principii", e.g. *principiul Pareto, principiul lui Peter*, iar pe cele mai multe le denumim „efecte", e.g. *efectul Sheriff, efectul Hawthorne, efectul Zeigarnik, efectul band-wagon*.)

– „ipoteza este o anticipație a legii"[124]. Cu acest cadraj, ajungem

[124] Enunțare Edmond Goblot (1858-1935), filosof și logician francez, *venu tardivement à la sociologie* (cum zice Wikipedia), enunțare pe care o citez după VLĂDUȚESCU, Gheorghe, *O enciclopedie a filosofiei grecești*, ed. cit., p. 324. Profit de ocazie (adică pur și simplu nu mă pot abține) pentru a notifica următoarele: publicată în 1925, lucrarea cea mai cunoscută (vorba vine) a lui E. Goblot, *La barrière et le niveau. Étude sociologique sur la bourgeoisie française moderne*, este, în opinia mea, chiar dacă nu am reușit să văd decît bucățele din ea, foarte interesant de (re)descoperit. *Premièrement* sub aspect metodologic, *bien sur*, dar și sub alte aspecte, poate incomparabil mai actuale. De pildă pentru că, pornind de la ea, e posibil să putem reinventa mai deștept teoretizarea mobilității sociale: în afară de faptul că este cu doi ani anterioară fundaționalei în materie *Social mobility* a lui Pitirim Sorokin (1889-1968), *La barrière et le...* joacă problematizări invizibile în teoretizările actuale, cam toate tributare, aș

la următoarea definire a condiției generalității: dacă testarea o confirmă ca adevărată, orice ipoteză devine în mod necesar/ automat o lege *l* într-o teorie *t*, și anume în teoria în care variabilele ei au fost definite (deci măsurate). În (meta)terminologia noastră: dacă testarea o confirmă ca adevărată, orice ipoteză devine în mod necesar/ automat o lege în teoria de încadrare. Se aude?

– 2.3.2.2. a opera cu generalitatea ca criteriu al admisibilității obligatoriu pentru orice tip de cercetare explicativ-predictivă, mai ales ca criteriu tare, ar fi ca și cînd am spune că „dacă bagi degetele în priza aia, o să te curentezi" nu e ipoteză.

---

zice blegos tributare, tradiției Sorokin. Iar mobilitatea socială, în mod special „mobilitatea geografică", adică migrația, pare să devină cea mai mare dintre „problemele sociale" ale vremii noastre. Ca incitare, poate că n-ar fi rău să ne mirăm cum se face că politicienii habar n-au de „marile noastre realizări" în materie (chestiune în care o să tot mor de rîs aminintindu-mi de o întîlnire cu parlamentari olandezi, la noi, la ARO Brașov, care aflau de la mine că la ei în țară, și anume la Sociologia de la Nijmegen, se află unul dintre centrele mondiale ale cercetărilor, deci deșteptăciunilor, despre mobilitate socială & migrație). (Mai) în actualitate, să ne întrebăm ce i-o fi apucat pe politicienii germani, certamente pe cei mai deștepți (vreau să spun *listig/ schlau/ pfiffig/ verschlagen*) dintre ei, cel mai recent pe Angela Merkel, să-și riște viața & mustața, politice, *natürlich*, primind emigranți nu așa, „pe cazuri" dramatice, că așa e creștinește, ci cu milioanele; și nu emigranți culturalmente cît-de-cît similari nemților (cum fac britanicii, aș zice și francezii, cu cît-de-cît similarii din fostele lor imperii coloniale), ci de-a dreptul – cum să zic ca să nu cad în vreun rasism – alogeni (vezi primul val, cele cîteva, bune, milioane de turci; musulmani, poate nu v-ați gîndit). Valorifică respectivii politicieni o teorie/ teoretizare de care noi, sociologii – în a căror parohie se află, și încă de principiu, mobilitatea socială, cu toate formele ei, migrația inclusiv – nu (prea) avem habar? Păi eu zic că da, deoarece de vreun asemenea hal de bunătate de fraier, să mă iertați, dar la politicieni, bașca germani, nu văd cum ar putea fi vorba. Aș zice că e vorba despre învățare, ba chiar despre o învățare, cum să-i zic, societal generalizată: cînd ai supraviețuit prăbușirii, Doamne, Dumnezeule cît de sîngeroase, a ideii, politic și riguros instrumetate de regimul nazist, despre superioritatea „omogenității rasiale", e cumva natural să te frecventeze ideea contrară, cea a diversității cît mai, să mă mai iertați odată, alogene.

Adică nu se admite la testare ca ipoteză pentru că, în respectul criteriului generalității, ipoteza ar trebui să fie ceva de genul „există o dependență de forma următoare între rezistența conductorilor și intensitatea și tensiunea curentului electric care trece prin conductori". Adică o lege pe care o recunoaștem instantaneu, pentru că deja o știm (în cazul de față, legea lui Ohm). La electricieni, ca și la celelalte profesiuni întemeiate în științele naturii, competența profesională poate conține toate legile din teoria științifică întemeietoare sau în orice caz pe cele mai importante. La sociologi (și la ceilalți „social-umani"), unde avem un număr, mărișor, de „teorii fondatoare", fiecare cu termenii și legile („teoremele", „principiile", „efectele") ei, o asemenea competență profesională nu este o posibilitate chiar foarte la îndemînă. Noi avem de însușit diverse seturi de legi, adică legile l_a din teoria T_a, legile l_b din teoria T_b, legile l_c din teoria T_c etc., cu o atenție continuă la incomensurabilitatea mutuală a respectivelor teorii/ seturi de legi; și e foarte folositor să ne dăm seama că ajungem la această cunoaștere și ne-o extindem prin chiar activitățile care compun încadrarea teoretică și „traducerea", i.e. echivalarea/ rescrierea, (quasi)terminologică a conjectărilor pe care le avem de testat;

- 2.3.2.3 în aceste condiții, continuăm cu diferențierea netă a ipotezelor cercetărilor fundamentale de ipotezele cercetărilor aplicative;

- pentru ipotezele cercetărilor noastre fundamentale, generalitatea este criteriu de admisibilitate, și anume un criteriu tare;

- pentru ipotezele cercetărilor noastre aplicative însă, generalitatea este un criteriu slab, *voir* neoperant. Și asta chiar în termenii monismului epistemologic: luîndu-l pe Mario Bunge ca reper, avem o explicație *e* pentru un fapt *f*, dacă și numai dacă *e* conține referiri exprese la una sau mai multe legi *l* dintr-o teorie *T*. Drept consecință avem două situații, ambele scoțînd din joc generalitatea ca criteriu de admisibilitate:
  - dacă regularitățile statistice, configurația cea mai frecventă a „teoremelor", „principiilor" și „efectelor" din domeniul social-uman, nu sînt legi, iar Bunge zice că nu sînt, propozițiile explicative particulare pe care le prezentăm drept ipoteze sînt perfect admisibile la testare. Și anume ca ipoteze de testat și valorificat în contextul, inevitabil specific, al prestației profesionale pentru care vrem să le testăm;
  - dacă, echivalînd terminologic o propoziție explicativă particulară pe care o prezentăm drept ipoteză, obținem o propoziție pe care o recunoaștem într-o lege *l* din teoria în care am făcut echivalarea, acea propoziție explicativă particulară **a fost** ipoteză, deoarece **am și testat-o**, și anume prin specificarea dintr-o lege (i.e. *the covering law model*). Singura ei „abatere" este că am testat-o teoretic și nu empiric; or testabilitatea empirică nu e deloc criteriu obligatoriu în judecarea admisibilității;
- în concluzie, pentru ipotezele cercetărilor-suport, generalitatea nu este criteriu de judecare a admisibilității; putem testa ca ipoteze și propoziții explicative particulare. Singura condiție – care ține de costurile financiare ale cercetării, nu de principii epistemologice – este să testăm aceste ipoteze prin specificarea dintr-o lege a teoriei în care am făcut încadrarea; deci să le testăm teoretic, nu empiric;

- 2.3.2.4. la fel de esențială și pentru ipotezele cercetărilor aplicative, și pentru ipotezele cercetărilor fundamentale, singura chestiune efectiv metodologică despre generalitatea ipotezelor este corelarea gradului de generalitate din enunțul unei ipoteze cu universul cercetării prin care o testăm. Gradul de generalitate al ipotezelor trebuie să fie același cu gradul de generalitate al universului cercetării, sub nici un motiv mai mare. Neîndeplinirea acestei condiții trebuie să ne conducă obligatoriu la punerea ipotezelor afectate în carantină, adică în proces de (re)condiționare;

- **2.3.3. despre caracterul funciarmente problematic al condiției teoreticității;**

- aș cum se poate vedea din paragrafele 2.3.1. și 2.3.2. anterioare, despre condiția teoreticității ipotezelor, mai bune sau mai puțin bune se pot formula pînă la urmă oarește reguli, instrucțiuni și prudențe. N-am de gînd să mă dezic de ele, ba voi declara că le susțin pînă în pînzele albe. Chestiunea este că, în raport cu exigența – paradigmatică și nederogatorie în metoda științifică – a teoreticității, singura garanție cu adevărat serioasă a validității cercetărilor științifice, aceste oarește reguli, instrucțiuni și prudențe sînt nu numai (cam) puține, ci și complicat & nesigur de realizat procedural. N-am dificultăți să produc și altele, după cum n-aș avea dificultăți să le enunț pe toate în versiunile simplu de înțeles și clar de operat pe care le pretind procedurile. Dificultatea este că tot ce am produs și tot ce aș mai putea eventual produce ca reguli, instrucțiuni și prudențe nu sînt și nu ar putea fi decît simplificări abuzive. Fără discuție abuzive deoarece

sînt inferări pe baza propriilor mele opţiuni de adîncime, adică a opţiunilor filosofice – ontologice, epistemologice şi etice – pe care le asumă politica metodologică integrativă;

– vreau să spun cît se poate de clar că teoreticitatea ştiinţifică – începînd cu ce este şi ce nu este aceea o teorie ştiinţifică, de pildă dacă teoriile ştiinţifice trebuie să fie neapărat „empirice", construite adică inductiv, prin generalizarea unor *fapte*, sau pot fi şi „teoretice", construite adică deductiv, de la un număr finit de *axiome* – este subiect în dispută, şi anume de la Aristotel încoace. O dispută pînă azi vie şi pînă azi netranşată, o dispută care nu poate fi „rezolvată" decît prin opţiune personală; ceea ce, evident, nu e o tranşare ci, la urma urmelor, nimic altceva decît adeziunea la o politică metodologică sau alta.

Bineînţeles că mi-ar conveni să vă trag după mine, făcîndu-vă aderenţii politicii mele metodologice. Mă gîndesc însă că, pentru contrablansarea propagandei pe care e inevitabil să o fac acestei politici, corect este să valorific orice ocazie pentru a incita la autoreflexivitate. Adică la disponibilitatea de a identifica, fără complezenţe, „bazele filosofice" ale tuturor opţiunilor în materia teoreticităţii, fie ele naive & folclorice, fie ele „calificate", şi competenţa de a le judeca şi înlocui cu „baze filosofice" proprii, obligatoriu ne-naive & ne-folclorice, obligatoriu de operat inferenţial de o manieră explicită. În acest scop, deoarece solicită mai mult text, destul de mare cînd vorbim despre condiţiile ipotezelor metodologic OK, voi relua discuţia despre teoreticitate la „filosofice", adică în capitolul XIV, în volumul 3.2., epilogul destinat validităţii (şi fidelităţii) cercetărilor sociologice explicativ-predictive;

2.4. Condiția *parsimony*. „Briciul lui Occam" *versus* „tocitorul lui Eco";

- **2.4.1. „briciul lui Occam";**

- 2.4.1.1. condiția *parsimony* este o descoperire a filosofiei medievale, fiind denumită pînă astăzi cu tăioasa și memorabila sintagmă „briciul lui Occam" (engl. *Occam's razor*), după numele inventatorului ei, teologul franciscan și filosoful William Occam (scris și Ockham, cca. 1285 – 1349). Face parte dintre numeroasele inovații (în logică) aduse de scolastică, alături de pildă de *ex mere negativis et particularibus nihil sequitur*, adică *din premise negative și/ sau din premise particulare nu se poate infera nimic* (sau, e același lucru, *se poate infera orice*); pe care de asemenea e bine să o avem în minte, și nu numai cînd ne generăm/ configurăm/ evaluăm ipotezele;
- denumit și *principiul parcimoniei* (engl. *parsimony principle*), „briciul lui Occam" e cunoscut în lumea savantă mai ales în versiunea de la 1639, o versiune ținînd deci de zorii modernității; și anume

Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem.

Din această versiune (mai) ascuțită[125], învățăm că „entitățile" – adică, în limbajul nostru, variabilele dintr-o ipoteză – nu au voie să fie mai multe decît este (strict) necesar. Altfel vorbind, că o explicație este cu atît mai bună, de un timp se spune și *mai elegantă*, cu cît este mai simplă, mai economicoasă, mai parcimonioasă, deci cu mai puține „entități", adică variabile.

Este foarte important să luăm notă de înclinația deosebit de favorabilă a modernității și moderno-postmodernității față de condiția/

[125] Despre autorul ei, filosoful John Ponce of Cork (cunoscut și ca John Punch, latinizat Johannes Poncius, 1603 –1661, teolog franciscan ca și odinioară Occam), se spune că, prin această reformulare, „a ascuțit briciul lui Occam".

principiul parcimoniei, o înclinaţie care excede lumea savanţilor şi se propagă foarte larg în vremurile noastre, ca item de cultură populară. Putem sesiza despre noi înşine cît sîntem de spontan favorabili faţă de ascuţimea „briciului lui Occam", detectînd-o de exemplu în iubibilitatea, generală şi instantanee, a asertărilor de genul *soluţionările complexe, deci costisitoare, sînt de regulă semn de mediocritate*[126]. *În ceea ce mă priveşte de pildă, constat că sînt atît de favorabil faţă de acest „principiu Kamprad" încît n-am nici cea mai mică ezitare în a vă pur şi simplu soma să-l băgaţi la cap, şi anume foarte la cap; ca să-l utilizaţi pentru evaluarea oricărui fel de soluţionare, atît pentru soluţionările „teoretice" cît şi pentru cele „practice", atît pentru soluţionările efective cît şi pentru ideile/ propunerile de soluţionare, atît pentru ale altora cît mai ales pentru cele proprii şi personale;*

– *problema, o foarte mare problemă, cu rigoarea, cu economicitatea, deci cu simplitatea este potenţialul derapaj în simplicitate; adică în explicaţii a căror simplitate nu se potriveşte cu felul ne-simplu în care, „în realitate", deci dincolo de minţile care produc explicaţiile şi se încîntă de ele, sînt şi se petrec lucrurile. Simplicitatea, întotdeauna umăr la umăr cu parsimony*, are un obicei excepţional de ne-elegant, acela de a se comporta cum îi e felul, deci complex, cu totul altfel decît programaseră explicaţiile noastre, alea simple, economicoase, riguroase, elegante. Un obicei de-a dreptul fioros cînd este vorba despre domeniul social-uman, deoarece nimic de sub soarele Domnului nu prezintă un determinism mai complex şi mai diafan şi nu implică o responsabilitate morală mai mare decît prezintă, respectiv implică „obiectele" prestaţiilor profesionale social-umane.

[126] Parafrază după Ingvar Kamprad, fondatorul IKEA, în 2010 al unsprezecelea între cei mai bogaţi oameni din lume, ajuns la suta de ani.

Vorbind pe șleau, cînd aplicăm în domeniul social-uman explicații afectate de simplicitate, „realitatea" respectivă ne va pur și simplu da peste bot, și anume fără excepție, de regulă foarte dureros și pe termene lungi, din nefericire nu numai nouă, ci la foarte multă lume nevinovată. Iată două exemplificări notorii, despre care nădăjduiesc, mai ales despre cea de-a doua, că sînt și suficient de aspre ca să nu uităm vreodată de exigența cumpănirii înțelepte între *parsimony* și simplicitate. Cu atenție la faptul că deși aceste exemplificări sînt macro-sociale, trimiterea este la oricare dintre prestațiile noastre profesionale, indiferent cît ar fi de restrînsă entitatea social-umană asupra căreia avem de intervenit;

- legea prohibiției, al 18-lea amendament la Constituția SUA, pusă în aplicare începînd cu 16 ianuarie 1920, în vigoare pînă în 1933. Cu o logică explicativă de felul următor: concetățenii noștri cam prea beau („machesc", *you know*), iar asta nu e deloc bine; hai să facem ceva ca să nu mai bea (de remarcat că inițiatorii și susținătorii prohibiției se considerau atît de moralmente îndreptățiți încît își denumeau inițiativa „Experimentul Nobil"); pentru aceasta trebuie să aflăm de ce beau; explicația, cea mai simplă și, nu-i așa, elegantă este următoarea: concetățenii noștri beau pentru că au ce bea. Soluția, evidentă, simplă și, nu-i așa, elegantă: ca să nu mai bea, le luăm băutura, adică interzicem ca nelegale comercializarea și consumul oricărei băuturi alcoolice. Și cu consecințele, una mai fioroasă decît alta, cunoscute; amintesc numai de rețelele de traficanți, un dispozitiv societal de care SUA „se bucură" pînă astăzi;
- decretul 770, adoptat la 1 octombrie 1966 de Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România, în vigoare pînă la 1 ianuarie 1990. Cu o logică explicativă de felul următor: romîncele noastre nu prea fac copii și asta nu e bine; hai să

facem ceva ca să facă mai mulți/ cît mai mulți copii; pentru aceasta trebuie să aflăm de ce nu fac; explicația, cea mai simplă și, nu-i așa, elegantă este următoarea: romîncele nu fac copii pentru că au posibilitatea ca, dacă au rămas însărcinate, să se ducă le doctor și să avorteze. Soluția: ca să nu mai avorteze, interzicem ca nelegal avortul. Și cu niște consecințe, aici avem o mare problemă, dragi colegi sociologi din România, pe care va trebui să le cunoaștem foarte bine deoarece unele, foarte grave, se propagă pînă astăzi și vor continua să se propage decenii. Dincolo de numărul, încă necunoscut, dar tragic de mare, de femei care au rămas mutilate sau au murit încercînd să scape, cum puteau și ele, de o sarcină nedorită (în epocă, toată lumea știa de litrul de vin roșu fiert și de mutatul de mobile grele și de săritul de pe dulapuri după ce l-ai băut cît mai fierbinte, de litrul de ceai ultraconcentrat de pătrunjel băut tot o dată, de nessul făcut dintr-o cutie întreagă și băut tot o dată etc., unele apelau la fus, la furculiță sau la alte ustensile de dislocat fătul din uter, am auzit de un potcovar care „se calificase" ca să te poată „ajuta" să faci asta), dincolo de condamnările la închisoare și de celelalte care, să zicem, au rămas îngropate în timp, avem: generațiile de „decreței", așa se numeau copiii veniți pe lume nedoriți, cohorte demografice duble în 1967 – 1969 față de cele de dinainte de 1967, care au găsit însă același număr de săli de clasă, de educatoare, de învățătoare, de profesori etc. ca și cei de dinaintea lor, învățînd de pildă în clase cu 45 – 50 de elevi; pentru fiecare dintre anii din perioada 1968 – 1978 avem un număr de nou-născuți cu malformații și alte suferințe congenitale în medie de cinci ori mai mare decît în 1966; avem un număr nedeterminabil, dar neîndoielnic socialmente semnificativ, de căsătorii

încheiate sub presiunea că „nu ți-a venit clorofila"; avem o declasare generală a familiei și a copilului ca valoare, fără de care, de exemplu, nu ne putem explica nici tragedia pe care o numim „copiii străzii", nici indolența, de-a dreptul publică, față de copiii abandonați, și asta într-o țară dominată pînă mai înainte de cultura țărănească, o cultură în care familia și copilul sînt, fie și lucrative, valori centrale. Ca să închei cumva înainte de a ne sufoca lacrimile și îngrijorările, voi reproduce titlul pe care l-am găsit într-un cotidian din zilele noastre: „Decretul 770 din 1966. O politică a morții";

- 2.4.1.2. cu aplicație textuală la chestiunea noastră, adică la condițiile ipotezelor metodologic OK, condiția *parsimony*/ „briciul lui Occam" spune că *o ipoteză este cu atît mai bună cu cît conține mai puține variabile*; ceea ce ar trebui să însemne că ipotezele cele mai bune sînt cele cu doar două variabile, o variabilă O și o variabilă X (bașca fără nici o variabilă C, condiție);
- cumpănirea sagace între simplitate și simplicitate, exigență esențială și generală în orice producție de explicații, ar trebui să intervină și aici, mai ales aici. Dar, la modurile efective în care se colportează metodologia cercetărilor explicativ-predictive sociologice, obișnuim să reducem această cumpănire la discutarea ipotezelor cu mai mult de două variabile, soluția tehnică de principiu mai protectivă față de riscul derapajelor în simplicitate.

Dacă reușim să o realizăm ca obligație, soluția ipotezei/ ipotezelor nule și, mai ales, a celei/ celor rivale (vezi 2.7., mai încolo) este de departe cea mai protectivă. Problema este cu acest „dacă reușim să o realizăm ca obligație", care presupune o contră mentală foarte ne-subtil sceptică, poate chiar cinică, față de favorabilitatea pe care

o dezvoltăm în mod spontan în materia *parcimony*, atît noi cît și ceilalți noștri importanți. Pe această favorabilitate va fi inteligent să o ținem tot timpul sub control, contrînd briciul lui Occam, o înțelepciune de secol totuși treișpe-paișpe, cu oareșce înțelepciuni mai din vremea noastră. Alegerea mea este ceea ce aș numi **tocitorul lui Eco**[127], un tocitor cum nu se poate mai perpendicular abraziv față de tăișul Occam/ Poncius/ Kamprad, un anti-brici care se enunță și, atenție, deștept ar fi să-l cultivăm (eu l-aș pune pe frontispiciul oricărei facultăți de sociologie, ba chiar al oricărei universități) astfel

Pentru orice problemă complexă există o soluție simplă.
Care e greșită.

Neapărat de spus despre „tocitorul lui Eco" este că, departe de a fi susținere izolată, fie și a unui mare scriitor și filosof, el se înscrie într-un lung șir de (re)enunțări, perfect consistente, sub semnături una mai ageră decît alta. Șir care, mai spre noi, începe probabil cu George Bernard Show (1856 – 1950) și continuă, între alții, cu Bertrand Russell (1872 – 1970) – ***For every complex problem there is a simple solution. And it's always wrong***; sau cu Henry Louis Mencken (1880 – 1956), marele satiric american, „Înțeleptul din Baltimore" – ***For every complex problem there is an answer that is clear, simple, and wrong***, plus, direct pe noi, „social-umanii",

There is always a well-known solution to every human problem – neat, plausible, and wrong.

– pe anti-briciul *clar, simplu, deci greșit* sînt dator să-l aplic chiar în curtea mea. Și anume la originalitățile și vulnerabilitățile

[127] Din „Il pendolo di Foucault", cunoscutul roman al marelui scriitor și filosof Umberto Eco (1932 – 2016; că tot veni vorba, unul dintre cele mai nedumeritoare cazuri din seria *cine nu a luat premiul Nobel*); pe românește „Pendulul lui Foucault", ediția cea mai recentă la Polirom, Iași, 2013, traducere și note Ștefania Mincu.

politicii metodologice integrative, ca și ale susținerilor în consecința ei: foarte multe dintre soluțiile pe care le-am inventat și le circul în „Cercetarea sociologică", inclusiv, poate mai ales, în aceste volume 3.1. și 3.2., sînt, de regulă asumate ca atare, clarificări și simplificări. Sigur, m-am ținut cît am putut să nu fie și greșite, de regulă prin re-enunțarea problemelor rău puse, adică doar din acest motiv „complexe", respectiv prin formularea ca simple a problemelor importante, dar ignorate *de facto*. Pentru voi ca *mentorees* însă, „anti-briciul Eco (/ Show/ Russel/ Mencken și, în aceeași gamă de agerime & sagacitate, suficient de mulți alții)" spune că să le judecați drept *clare, simple, deci greșite* este ceva logic stringent, deci practic imperativ. Altfel vorbind, că vă pur și simplu periclitați dacă, luîndu-mă drept Dom' Profesor, nu le tocați – măcar pe unele, măcar din cînd în cînd, dar de fiecare dată mărunt-mărunțel – sub convingerea că, pînă la urmă și la urmă & într-o privință sau alta, trebuie să fie greșite. Să nu aveți nici cea mai mică ezitare, *go for it*!

Dacă nu v-am convins și, eventual, sînteți cel mult înclinați să-l parcați la butade-și-atît, voi reitera „anti-briciul" în argumentarea de fond a mentoringului nostru: să încerci să judeci claritățile & simplitățile, ori de cîte ori dai peste așa ceva, în regimul *clar, simplu, deci greșit* este un sport cît se poate de folositor, în mod precis pentru dezvoltarea tehnicii tale intelective, *namely* contra-argumentative; și asta destul de indiferent în raport cu „probatoriile" pe care le-ai obține ori nu le-ai obține. Iar pentru dezvoltarea generalmente autoreflexivă, partea special fainâ cu acest sport este că pur și simplu te obligă la nonșalanță/ ireverență/ sedițiune și că această obligație nici că se merită să o realizezi altfel decît la modul *funny*. Mai precis, *very funny*;

- **2.4.2. ipotezele cu mai mult de două variabile;**

- 2.4.2.1. ipotezele cu o singură variabilă O, *explanandum*, şi n variabile X, *explanans*;

- soluţia cea mai recomandabilă în fazele incipiente ale dezvoltării noastre profesional-ştiinţifice este ca pe aceste ipoteze să le descompunem într-un set de n ipoteze standard, adică ipoteze cu o singură variabilă O şi cu cîte o singură variabilă X, luată pe rînd din setul de n. Le judecăm şi apoi testăm una după alta. Dezavantajul este că nu vom vedea diferenţele de pondere, deci cu cît „participă" variaţia fiecăreia dintre variabilele din setul X de n variabile la configurarea variaţiei variabilei O;
- în raport cu succesul prestaţiilor noastre profesionale, aceasta este *soluţia destul de OK*. În sensul că îţi indică pe care „butoane" X ai de apăsat pentru a modifica variţia lui O şi pe care nu, dar nu îţi spune în ce ordine de prioritate şi nici cît de „tare" să îl apeşi pe fiecare. De exemplu, pentru a modifica intenţia de vot, o astfel de soluţie îţi spune de care variabile depinde variaţia ei şi de care nu, deci îţi spune pe care variabile le ai de „apăsat" ca acţiuni/ activităţi de comunicare persuasivă în campania electorală. Dar, ca orice prestaţie profesională, şi campaniile electorale beneficiază de un stoc limitat de resurse, inclusiv de un timp în care ai de obţinut schimbarea planificată; ca să utilizezi în mod eficace resursele, în cazul campaniilor electorale obligatoriu mai bine decît o fac competitorii, ar trebui să ştii care dintre variabilele X pe care le-ai măsurat contribuie mai tare la configurarea intenţiei de vot şi care mai slab;

- *soluția OK* este să testezi asocierea variabilei O cu variabilele X luate ca set. La noi asta se face prin testarea în statistica multivariată;
- în raport cu succesul prestațiilor noastre profesionale, riscul este ca din setul de variabile X la care te-a dus mintea să te gîndești că ar putea să se asocieze cu variabila O, deci să le măsori în cercetarea de calibrare a prestației, să lipsească una sau mai multe foarte importante pentru configurarea variației lui O. În absența unei bune experiențe apropo de O și de variabilele de care variația lui O depinde, o astfel de întîmplare e foarte probabilă. Supărarea cea mai mare este atunci cînd, deși ai manevrat cum trebuie toate variabilele X pe care ți le-a indicat statistica multivariată, te pomenești că variația lui O stă unde o găsiseși, ba eventual a luat-o într-o direcție contrară schimbării planificate. Ca să nu pățești așa ceva, ar trebui să ai o experiență cum trebuie cu O și variabilele ei X; or cea mai demnă de încredere și mobilizabilă astfel de experiență este cea care se găsește în teoria/ teoriile științifice despre O;

- soluția optimă este modelarea. Adică, în baza unei bune teorii despre O, deci care o definește pe O sub un termen și conține un număr de legi cu variabila O ca *explanandum*, inventezi/ construiești un întreg model explicativ al lui O, care conține toate variabilele pe care legile din teoria respectivă le asociază ca variabile X, *explanans*, cu O, în configurațiile pe care legile respective le stabilesc;
- dacă modelul conține numai legi din teoria respectivă, treci direct la exploatarea lui în manevrările de variabile X pe care ți le indică pentru schimbarea variației lui O așa cum ai plănuit;

- dacă mintea îți spune că ai avea nevoie și de alte variabile X decît cele din teorie, produci ipotezele convenabile cu O și noile variabile X ca *explanans*-uri. Pe acestea le vei testa, una cîte una, cu statistica bivariată; sau cu statistica multivariată, punîndu-le într-un set cu toate variabilele X, inclusiv pe cele pe care le ai deja în model. Dacă nu le testezi, vei avea foarte mare grijă la faptul că, rămînînd ipoteze, caracterul lor ipotetic se transmite ereditar în tot ce construiești/ operezi cu ele;

- soluție perfectă nu există. Există numai soluționare optimă: vei alege soluția în funcție de resursele de care realmente dispui pentru fiecare prestație; învață deci să generezi resurse, iar pe cele de competență generează-le înainte să ai efectiv nevoie de ele;

- 2.4.2.2. o greșeală de abecedar: ipotezele cu două variabile O și o singură variabilă X, adică *ipotezele „cu două țevi"* (engl. *„double barreled" hypotheses*);

- *„double barreled"* este o analogie în domeniul armelor de foc, destul de confuză pentru noi, niște persoane de regulă nu tocmai familiarizate cu puștile, pistoalele și tunurile; mai rău, s-ar putea ca intuitiv să fim subminați/ subminate de ideea că o armă de foc, o pușcă de pildă, cu două țevi – cea mai promptă dintre echivalările lui *double barreled*, și nu numai pe românește – este mai avantajoasă decît una cu o singură țeavă. Ca să ne lămurim, pentru sensul intuitiv pe care îl valorifică expresia *double barreled* în materie de ipoteze ne vom reprezenta o pușcă cu două țevi dar cu un

singur trăgaci, deci cu un singur percutor („cocoș", așa i se zice în româna tradițională). O astfel de pușcă e o aberație deoarece, cînd am apăsa pe trăgaci, nu am avea cum să știm dacă percutorul a lovit cartușul dintr-o țeavă, din cealaltă sau pe amîndouă. Dacă ai testa o *ipoteză „cu două țevi"*, ar fi perfect posibil să vezi că există o asociere, poate chiar durdulie, între variația împreună a lui O_1 & O_2 și variația lui X, dar habar nu ai avea dacă asocierea este cu variația lor împreună, este doar cu variația lui O_1 sau este doar cu variația lui O_2; după cum habar nu ai avea dacă asocierea de variații pe care o constați nu este de fapt în conexiune cu variația unei cu totul alte variabile X, care a intervenit „între" O_1 și O_2 fără ca tu să ai habar de ea;

- sînt deci *„double barreled"* ipotezele cu mai mult de o variabilă O, *explanandum*, dar cu o singură variabilă X, *explanans*. Genul acesta de eroare – pe care literatura de specialitate o dă ca *eroare informală* (engl. *informal fallacy*) – începe de la obiectivele de cercetare explicativ-predictivă, deci trebuie să o controlăm & eliminăm încă de acolo. O găsim de regulă în varianta cu două variabile O și o singură variabilă X (de aia i se spune *double barreled*), dar ni se poate întîmpla și în versiunea cu mai mult de două variabile O și o singură variabilă X. Generalizînd și (un pic) simplificînd, suferă de greșeala *ipoteză „cu două țevi"* atît ipotezele cît și ansamblurile de ipoteze, i.e. modelele explicativ-predictive ipotetice, care conțin mai multe variabile O decît variabile X;

(- asta ar trebui să însemne că orice construct explicativ-predictiv care conține mai multe variabile *explanandum* decît variabile *explanans* este prin definiție invalid. Evidențiez această consecință ca incitare la reflexivitate (auto-)critică: în sociologie și, în general, în științele social-umane, ca și în discursul public se întîmplă destul

de frecvent să fie fumate ca de-la-sine-nțeles adevărate constructe explicativ-predictive la care orice examinare mai atentă ar exhiba erori informale de genul *„double barreled"*;)

- în eroarea *„double barreled"* cădem mai ales ca studenți; dar, cel puțin în conversațiile mai energice, inclusiv în disputele academice, o găsim și la „oamenii mari". E de vînat deci mai întîi la noi înșine: cu suspiciunea de *double barreled* ne vom controla obiectivele de cercetare explicativ-predictive și ipotezele înainte de a le scrie „pe curat", adică imediat ce ne sînt clare în versiunea de limbă naturală. Atenție, nimănui nu-i place să i se scoată greșelile pe nas, cu atît mai mult greșeli de genul *double barreled*, adică greșeli de abecedar uitat ori nefrecventat; care au prostul obicei de a se lăsa citite ca „subtile", suficient de subtile pentru ca evidențierile lor să poată fi expediate defensiv drept arțaguri „de mare savant". Motiv pentru care greșelile de abecedar uitat ori nefrecventat, *double barreled* inclusiv, le vom vîna la noi înșine cu o tenacitate quasi-procedurală, iar la ceilalți mai ales pe tăcute: nu atît cu scopul de a le scoate pe nasul greșiților noștri, ci mai ales cu scopul de a ne antrena abilitățile de, cum să le zic, auto-vînător;

- 2.4.2.3. ipotezele cu m variabile O, *explanandum*, și n variabile X, *explanans* (în care, pentru a nu cădea în greșeala *double barreled*, m este mai mic sau cel mult egal cu n)

- în mod evident, o astfel de ipoteză nu poate fi enunțată decît ca teorie (testabilă). Teorie care, în plus, trebuie să fie sesizant de distinctă în raport cu teoriile existente despre

variabila/ variabilele O, adică să aibă altă variabilă/ alte variabile X sau/ și altă predicație decît teoriile existente despre O. Pentru că dacă nu e sesizant de distinctă, nu e ipoteză, ci rescriere oarecare a unei teorii deja probate ca adevărată;

- prestațiile de sociolog practician care să necesite testarea unei astfel de ipoteze ar arăta în principiu cam așa: ceea ce avem de schimbat este un „obiect" complex, adică avem de schimbat un ansamblu de variabile O, variabile ale căror variații, pe de o parte, sînt asociate între ele, iar pe de alta depind de variațiile unui set de variabile X, la rîndul lor asociate între ele. Pentru succesul unei astfel de prestații, adică pentru schimbarea variației ansamblului de variabile O, din configurația actuală, în configurația dorită de client, cercetarea noastră trebuie să ne spună: i. care sînt variabilele X asupra cărora avem de intervenit, deci prin testare am probat asocierea dintre variațiile lor și variațiile variabilelor din setul O; ii. cum, cît de energic și în ce succesiune sau/ și combinație de simultaneități avem de intervenit asupra respectivelor variabile X;

- dacă stăm strîmb și judecăm drept, din moment ce oricare dintre prestațiile noastre profesionale înseamnă intervenție pe „obiecte" în același timp ontic hipercomplexe și etic hipersensibile, ar trebui să admitem că oricare dintre prestațiile noastre profesionale necesită testări de ipoteze cu m variabile O și n variabile X;
- sociologii sînt cumva familiari cu această problemă. În prestațiile noastre profesionale curente intervin, deloc în mod excepțional, situații în care schimbarea pe care o ai de efectuat conține variabile pe care ori ți-e imposibil să le

echivalezi terminologic, ori teoria în care reuşeşti cu chiu cu vai să le echivalezi este exagerat de cheală, atît la capitolul acurateţe şi consistenţă terminologică, cît şi la capitolul legi. Iar operaţionalizarea conceptelor, soluţia noastră predilectă în materie de măsurat variabile, pur şi simplu ne şutează în modelări de seturi de variabile. Faptul că în definiţiile noastre operaţionale doar enunţăm variabilele (variabila concept, variabilele ei dimensiune şi variabilele lor indicator), nu şi legile care le asociază, e o simplă chestie de redactare. De fapt, în mod profund şi fără neapărat să ne „informeze", mintea noastră operează cu o mulţime de asocieri ale variabilelor respective, deci de *oion* legi; legi pe care, de regulă, nu le-a formulat nimeni în mod explicit, darmite să le testeze valoarea de adevăr pentru a le scoate astfel de sub statutul de ipoteze. Pe scurt, orice definiţie operaţională conţine (cel puţin) o ipoteză cu m variabile O şi n variabile X, iar fabricarea oricărei definiţii operaţionale valorifică implicit o întreagă teorie implicită şi eminamente ipotetică (şi probabil mai mult de una);

- decurge că orice prestaţie profesională destinată să modifice o singură variabilă este o intervenţie în acelaşi timp incompetentă sub aspect ontologic, deci cu şanse de realizare care ţin mai ales de voia întîmplării, şi cel puţin indolentă sub aspect etic. Între nenumărate altele, asta ar trebui să însemne că singurele prestaţii profesionale ontologic şi etic autorizabile în domeniul social-uman sînt teoretizările explicite şi complete împreună cu disputele în jurul acestora;

- din fericire pentru noi toţi, cum s-ar zice, toată lumea bună a savanţilor şi epistemologilor e de acord că orice cercetare şi orice descoperire, indiferent de domeniu, valorifică un

munte uriaș de supoziții, niciodată și în niciun fel satisfăcător de complet și explicit enunțabil, necum integral testatabil. Respectiv că, *parsimony* fiind bun de larg consum, nu are rost să testezi ipoteze cu (prea) multe variabile, recomandarea expresă fiind să testezi, în cel mai bun caz, ipoteze cu o singură variabilă O, cu numărul minimum necesar de variabile X, la limită cu o singură variabilă X. Ceea ce restrînge prestațiile noastre profesionale la schimbări definite și realizate pentru o singură variabilă (după regula, așa cum ar generaliza-o fostul meu coleg de facultate „de la secția Filosofie", Șupu Ivașcu[128], „nu-ți bate capul că te doare"). Asta nu înseamnă însă deloc să dezertăm, cu mai multă sau mai puțină candoare, în fața complexității ontologice și a responsabilității morale implicate de prestațiile noastre profesionale și de suporturile lor de cunoaștere. Înseamnă autoreflexivitate, o autoreflexivitate blindată de opțiuni filosofice înainte de orice ne-naive & ne-folclorice, căutate și asumate la modul cel mai deliberat cu putință;

- 2.4.2.4. ipotezele „și mai complexe";

- generic și maximal vorbind, printr-o ipoteză „și mai complexă" e de înțeles un ansamblu de ipoteze care corespunde

[128] Alături de Grigore Spermezan „grupa milocie" la grădiniță la care, în „facultatea noastră marxist-leninistă", Cezar Mititelu și Alexandru Monciu-Sudinschi erau „grupa mare". Insist să susțin că multă recunoștință le datorăm noi, caracuda, acestor foști colegi de studenție, în importante privințe mult mai formativi-educativi decît profesorii noștri. Generalizînd, fericite facultățile în care profesori, mentori și antrenori nu sînt numai cadrele didactice, adică în care discipolii se mai învață și ei între ei, și nu numai în chestiuni secundare ori „extra-școlare". Sau, și mai bine, *Intrați, nu se știe cine de la cine învață*, deviza pe care Constantin Noica (1909 – 1987) zicea că ar pune-o pe frontispiciul oricărei universități.

unui obiectiv de cercetare explicativ-predictivă de genul *care este asocierea dintre aceste m seturi de variabile X, distincte între ele, și aceste n seturi de variabile O, distincte între ele.* Sau, cu predicație cauzală, *ce efecte produc aceste m seturi de variabile X, distincte între ele, asupra asocierii dintre aceste n seturi de variabile O, distincte între ele;*

- ei bine, *ça c'est cauchemar.* Mai ales cînd ai avea de testat o astfel de asociere fără să ai o teorie care să conțină o lege care exprimă respectiva asociere; adică întotdeauna și definitiv. Între altele pentru că sociologia noastră nu a produs, pînă acum cel puțin, o astfel de teorie. Iar științele social-umane care au produs, le joacă în prestații profesionale care țin mai degrabă de artă și de sacerdoțiu decît de știință; de pildă psihologia, cu psihanaliza, sau științele politice, cu socialismul științific, (neo)liberalismul, (neo)conservatorismul, creștin-democrația/ popularismul etc. Probabil ar trebui să concluzionez că prestațiile profesionale de sociolog practician sînt prin definiție „mai mici", deci că noi nu avem niciodată de testat ipoteze „și mai complexe", deci că (bine ar fi să) ne ținem cu sociologia în perimetrul exigențelor paradigmatice ale metodei științifice. Iată niște concluzii la care nu voi subscrie niciodată. Aceasta pentru că nu pot accepta, dar deloc, ca noi, sociologii și sociologia noastră, să nu participăm la proiectarea și realizarea unei societăți – românești de pildă, pan-europene de pildă – mai bune și a unei lumi mai bune. După cum, în pereche, nu pot accepta felul sistematic în care, periferici și cu botul pe labe, „alegem" să ne ținem la distanță, vai cu ce penibile ismeneli, de politică. Unde, dacă e cazul să precizez, administrarea ipotezelor „și mai complexe" se realizează dincolo de tehnicalitățile MTCS, și

anume prin implicarea responsabilității de cetățean; cea mai înaltă responsabilitate, în orice caz mai înaltă decît responsabilitatea profesională, deoarece produce întotdeauna un bine mai înalt decît lingura cu care mănînci tu și ai tăi. Doar nu își închipuie cineva că defilada mea militantă pentru sociologul practician și integrator de cunoaștere este un apel la a fi cuminți și la locurile noastre în lesa de cîini de pază ai *establishment*-ului[129]!

2.5. Condiții relative la predicația ipotezelor;

- așa cum știm, deoarece ipotezele sînt propoziții explicativ-predictive corect formate, orice ipoteză corect formată trebuie să conțină, în afară de cele minimum două variabile, respectiv O și X, predicatul dintre ele. Adică verbul sau expresia verbală care specifică o dependență a variației variabilei O de variația variabilei X. Simplu vorbind, condițiile relative la predicație se referă la care și cum e bine să fie acest predicat pentru ca ipoteza să fie ce și cum trebuie;
- *predicație* fiind o expresie utilizată cu aplomb în jargonul epistemologic, e bine să ne-o însușim și noi; să o lămurim deci un pic. Parafrazînd dicționarele generale, predicație este ori de cîte ori spunem ceva despre ceva, adică orice enunț care identifică o relație între un obiect și o însușire a sa. După cum se înțelege, predicații sînt și propozițiile

[129] Mă rog, comunistul de mine ar spune ai *capitalismului*, ca studenții răsculați în Parisul lui 1968; dar aici, nu-i așa, nu facem politică. Cu toate acestea aș zice că nu e rău să vă (re)amintesc unul dintre sloganurile de pe zidurile Sorbonei din acel mai 1968 (aveam cinșpe ani, l-am aflat mult după aceea; și n-o să-mi mai iasă niciodată din cap). Țineți-vă deci bine – *Mort au sociologue, le chien de garde du capitalisme!* (OK, dacă vi se pare mai actualizant, puteți înlocui *du capitalime* cu *de l'establishment*; dar la mai mult nu vă autorizez.)

descriptive, adică enunțurile care identifică o ipostază sau alta din variația unei variabile; de remarcat că, în esență, acest sens îl are și expresia *predicație logică*, termen în logică și logica matematică. Noi îl vom restrînge pe *predicație* la următorul sens: a spune dacă și cum depinde variația unei variabile O de variația unei variabile X (sau de variația unui set de variabile X);

- *predicație* vine din latinește, *pre* + *dicat*, adică pre + spune, ceva de genul *a spune dinainte*. Pre-dicația este deci *ceea ce spunem că se petrece, înainte de a se petrece* (cu o variabilă O, în conexiune cu o variabilă X sau cu un set de variabile X). Într-un sens destul de apropiat *predicația* este cam același lucru cu *pre-zicerea* și *pre-dicția*; cu mențiunea că pre-dicația și pre-dicatele nu se referă neapărat la ceva din viitor, ci se referă la ceva din prezent, de fapt dintr-un fel de prezent continuu, în care intră și trecutul și viitorul. Vedem astfel conexiunea genetică dintre explicație și predicție. În ancestralitatea vorbirii și gîndirii speciei noastre, predicatele și predicațiile lor sînt ceva de folos pentru înțelegerea, anticiparea și „domesticirea" viitorului: ca modalitate centrală a vorbirii și gîndirii, predicatele sînt destinate succesului acțiunilor transformatoare tipice speciei noastre. Cu predicatele „vedem" ce urmează să se petreacă dacă acționăm așa sau dacă acționăm altfel. Genetic vorbind, predicatele și predicațiile aferente lor sînt un fel de depozitări ale acțiunilor reușite;

- manualele și tratatele de MTCS, ca de altfel și cursurile universitare de MTCS *ex cathedra*, tratează condițiile predicației ca problemă quasi-regulată. Spun quasi deoarece se aliniază la politici metodologice diferite, deci constituie și vehiculează seturi de condiții ale predicației sesizant diferite între ele

(seturile). Spun regulată deoarece condițiile predicației pe care fiecare le setează în perimetrul politicii metodologice la care s-a aliniat sînt constituite și vehiculate, cu toatele, ca ne-problematice sau cel mult ca normal-problematice.

Altfel, predicațiile constituie tema centrală de dispută, cea pe care politicile metodologice se încaieră mergînd pînă la reciproca excomunicare: o anumită politică metodologică, oricare ar fi ea, asumă ca ne-problematice sau cel mult ca normal-problematice condițiile predicației așa cum le-a setat ea, iar pe cele setate de o altă politică metodologică, oricare ar fi ea, le judecă drept excesiv de problematice, dar nu pentru a le eventual trata ca anomalii, ci pentru a le expedia ca de-a dreptul aberații. Calul de bătaie este în mod esențial povestea cu predicațiile cauzale. Avem astfel două grupări inter și intra combatante, respectiv: i. politicile metodologice care stipulează că predicațiile cauzale sînt ontologic întemeiate, deci obiectiv posibile, deci că în formularea și testarea de ipoteze cu predicații cauzale nu avem probleme ne-normale; ba chiar că ipotezele cu predicații cauzale trebuie să constituie versiunea standard a cercetărilor sociologice explicativ-predictive sau cel puțin idealul de urmărit. Intră aici ceea ce am denumit *politica generația Blalock* sau *analiza cauzală*, respectiv *politica explicațiile și predicțiile cauzale sînt imposibile în soluționări Blalock, posibile sînt numai prin întoarcerea la soluționările „canonice" (David Hume și) John Stuart Mill*; ii. politicile metodologice care stipulează riguros invers, deci că fiind ontologic neîntemeiabile, predicațiile cauzale ne sînt interzise, singurele ipoteze valide în cercetările sociologice explicativ-predictive fiind cele cu predicații prin asociere (denumite și predicații corelaționale). Intră aici *politica în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile cauzale sînt de principiu imposibilități* și *politica explicațiile și predicțiile pe raporturi cauzale sînt imposibile, posibile sînt numai explicațiile și predicțiile pe asocieri (deci cu statistica multivariată)*;

- trebuie însă evidențiat că manualele, tratatele, cursurile despre care vorbesc mai sus reprezintă o minoritate. Majoritatea este aliniată la *politica în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile sînt de principiu imposibilități*, cea mai frecvent profesată ca politică metodologică instituțională în facultățile de sociologie. Care politică, mai niciodată asumată explicit, excomunică din domeniul social-uman, deci și din sociologie, orice fel de cercetare explicativ-predictivă. O putem identifica în tot felul de versiuni *ad hoc*, versiuni care, oricît ar fi de implicite, produc aceleași consecințe *de facto*: deoarece metodologia cercetărilor explicativ-predictive este întemeiată pe niște de principiu imposibilități, e nu numai prea complicat, ci de-a dreptul inutil să ne chinuim studenții cu așa ceva;

- **2.5.1. problema cu predicațiile explicativ-predictive ca problemă neregulată (*voir* ca anomalie);**

- politica metodologică integrativă forțează tratarea condițiilor predicației ca problemă neregulată, la limită ca anomalie, deci ca problemă care cere conceptualizări și soluții/ asamblaje de soluții ne-normale;

- 2.5.1.1. în enunțare eminamente metodologică, problema este că, în teritoriul de bază al metodei științifice, științele naturii, ca și, cumva pe cale de consecință, în teritoriile ei mai recente și mărginașe, adică sociologia și celelalte științe social-umane, predicațiile pe care metoda științifică pare să le autorizeze pentru propozițiile explicativ-predictive, adică materia primă esențială cu care se fabrică aceste propoziții,

ipotezele inclusiv, sînt de o sărăcie/ monotonie absolută. Spun pare să le autorizeze deoarece pe această sărăcie/ monotonie, deși este cît se poate de sistematic cultivată, nu o asumă nimeni ca făcînd în vreun fel parte dintre constrîngerile/ exigențele în baza cărora paradigma pe care o numim metodă științifică garantează cunoașterea de succes. Cu alte cuvinte, nimeni nu spune că folosind doar cutare patrucinci predicații vom produce propoziții explicativ-predictive (mai de) succes, să zicem (mai) bine dotate la acurateţe & rigoare ori la siguranța testării; în schimb, lumea Științei nu utilizează decît respectivele predicații. Pe scurt, sărăcia/ monotonia predicațiilor științifice mie, deservent al unei politici metodologice în numele sociologilor, nu îmi pare altceva decît superstiție și obicei prost;

– n-aș zice că mor de grijă apropo de ceea ce se petrece în științele naturii datorită sărăciei/ monotoniei, vorba ceea, standard, a predicațiilor lor explicativ-predictive. Deși imposibilitatea – completă și absolută, foarte notorie de altfel – a explicației și predicției pentru nivelele sub-atomice (sub-cuantice?), în termenii și cu legile, deci cu predicațiile, fizicii „normale", aș zice că acuză tocmai această sărăcie/ monotonie. Pentru învingerea căreia, visînd la Marea Teorie despre Tot (engl. *ToE – theory of everything*; aka *final theory, ultimate theory, master theory*), fizicienii (mă rog, fizicienii teoreticieni, cum își zic domniile lor) apelează la predicații și, în general, la terminologii completamente rebarbative în raport cu știința „normală" (vezi, de pildă, predicațiile asociabile termenului de *p-brane*, niște membrane nu cu două, ci cu p dimensiuni; sau popularizata exemplificare cu mingea „subcuantică", minge care, șutată de pe punctul de la

unşpe metri, ajunge în poartă, nebuna naibii, nu o minge, ci un număr aleator de mingi, aleator împrăştiate).

Teorie apropo de care eu rămîn cu nedumerirea cum naiba va arăta o ToE care va fi despre *everything*, dar nu şi despre oameni/ ale oamenilor: oamenii şi ale oamenilor nu fac parte din *everything*? Vom explica socializarea, psihozele, inflaţia, sexul în trei, intenţia de vot, eşecul şcolar, sărăcia, căsătoria, creativitatea, migraţia etc., etc. printr-o teorie unică, şi anume una cu predicaţii despre globuleţele/ corzişoarele/ p-branele pe care ToE se chinuie să le pună „la baza Universului"? Probabil că în eternitatea sa naşu' Auguste (Comte, Auguste Comte) se scaldă de bucurie: iată, sociologia chiar asta devine, fizică; mă rog, fizică socială, un mic şi deloc special subcapitol în ToE.

– de grijă mor că ceea ce produce această sărăcie/ monotonie în curtea noastră este nu numai caraghios, ci şi cît se poate de periclitant. Iată ce conţin, exemplific cu una dintre cele mai complete şi mai frecvent colportate, listele de predicate pe care sociologii sînt instruiţi să le utilizeze în cercetările lor cu ipoteze (cauzale, crede şi scrie autorul, dar probabil că l-a luat gura/ tastatura pe dinainte, astea fiind de fapt cam toate, nu numai cele cauzale; predicatele le-am pus cu italice):

Ways to state causal relations
- Religious attendance *causes* reduced divorce.
- Religious attendance *leads to* reduce divorce.
- Religious attendance *is related to* reduced divorce.
- Religious attendance *influences* the reduction of divorce.
- Religious attendance *is associated with* reduced divorce.
- Religious attendance *produces* reduced divorce.
- Religious attendance *results in* reduced divorce.
- If people attend religious services, *then* the likelihood of divorce will be reduced.
- The higher religious attendance, *the lower* the likelihood of divorce.
- Religious attendance *reduces* the likehood of divorce.

Să zicem că pînă la urmă ne descurcăm cumva cu testarea – empirică, așa zice Știința – a unor predicații atît de *fluffy* cum sînt „conduce la", „rezultă în", cum e distingerea lui „este în legătură cu" de „este asociat cu" sau, mai ales, cum e „influențează"; dar singura soluție cu adevărat folositoare, perfect fezabilă de altfel, este să le eliminăm din listă ca evidente *lapsus calami* & alte neglijențe de autor. Mai trebuie spus că, dacă ne luăm după cei mai buni dintre învățătorii noștri, vedem că ei ne sfătuiesc, nu rareori ne conjură, să ne abținem de la ipoteze cauzale; și asta sub argumentații foarte greu de ignorat despre imposibilitatea de principiu a explicațiilor și predicțiilor cauzale în domeniul social-uman. Per total asta înseamnă că pentru a produce și valida empiric cunoștințe explicativ-predictive ne stau mari și late la dispoziție patru predicații, iar la rigoare trei. În principiu, am avea oarecșce soluții la această sărăcie/ monotonie, și anume, date fiind specificitățile lui, determinismul în „regiunea ontică a social-umanului" ar trebui să-l procesăm cognitiv prin asocierea unor predicații referitoare la *intenție, scop, finalitate*. În practica de cercetare însă, nimeni cît-de-cît băgabil/ă în seamă nu se încumetă să-și formuleze și testeze ipotezele pe astfel de predicații[130];

– nu știu cum o fi în științele naturii și în practicile profesionale pe care acestea le întemeiază, dar pe noi „social-umanii", în afară de sărăcia/ monotonia absolută a predicațiilor

[130] Ceea ce pare să însemne că în domeniul științelor social-umane sîntem înclinați să luăm teoria acțiunii, mega-teoria care găzduiește predicațiile cu *intenție, scop, finalitate*, ca pur și simplu neadministrabil de derogatorie în raport cu standardele științei. De altfel (am impresia că am mai spus undeva asta), nu sînt chiar puțini academicii din domeniul social-uman care să considere teoria acțiunii ca, în cel mai fericit caz, mamă nebună, mama nebună care s-ar putea ca pînă la urmă să nască un copil teafăr, așa cum se zice că alchimia a născut chimia; avertizînd însă că mai e drum lung și cale nebătută pînă la o eventuală astfel de fericită naștere.

explicative și predictive științifice, ne persecută cu severitate și o sărăcie/ monotonie, ca să zic așa, relativă. În sensul că beneficiarii prestațiilor noastre și ceilalți implicați de ele vorbesc cu noi în limbă naturală, iar noi înțelegem fără dificultate ce ne spun. Ceea ce înseamnă că atît denumirile de variabile cît și predicațiile care le conexează explicativ-predictiv sînt în primă instanță expresii de limbă naturală, deci incomparabil mai bogate în sensuri decît termenii, respectiv predicațiile limbajului teoretico-științific. Cu alte cuvinte, cu ocazia oricărei măsurări științifice și a oricărei testări de ipoteze, noi ne aflăm sub pericolul ca echivalările din limbă naturală în limbaj științific pe care trebuie să le facem ca să rămînem în metoda științifică să fie „pe lîngă" sau cel puțin exagerat de sărăntoace în raport cu ceea ce cred beneficiarii noștri că am stabilit ca obiective de cercetare, deci și ca explicații & predicții de obținut. Vreau să spun că nu știu ce or avea de pierdut „naturaliștii", adică inginerii, medicii, arhitecții etc., din echivalarea dintre cum, adică de fapt ce, spun beneficiarii lor că vor și cum, adică de fapt ce, fac ei științific. Dar ceea ce avem de pierdut noi din această echivalare este întotdeauna ceva important, cu consecințe penibile, posibil catastrofale;

- 2.5.1.2. insist: în limbile naturale, predicațiile – cele explicative și predictive inclusiv, cauzale inclusiv – sînt de o bogăție luxuriantă, și ca număr, și ca diversitate, și ca acuratețe nuanțată. Dincolo de unitatea ancestrală a speciei noastre de ființe raționale și de „unitatea" venită odată cu expansiunea colonială europeană, contextele de viață ale diverșilor vorbitori au produs tot felul de specificități, remarcabil de diferite de la limbă la limbă;

– de pildă, în raport cu cele cinci-șase cuvinte cu care noi ne referim la zăpadă, limba eschimosă are mai bine de douăsute, distincte pentru tot felul de feluri și de modalități ale zăpezii, deci de predicații despre zăpadă, „invizibile" pentru noi, vorbitorii de limbi (indo-)europene. La fel în ceea ce privește cuvintele, tot vreo douăsute, pe care limba mongolă le are pentru cal. (Cu observația, posibil interesantă, că fiind mai recenți și mai importanți în ancestralitatea noastră decît zăpezile, caii beneficiază de mai multe cuvinte distincte decît zăpada; pe românește de exemplu avem cal, iapă, armăsar, mînz, mîrțoagă, tretin, murg, șarg, roib, trăpaș, lăturaș etc., multe pe cale de uitare, pe măsură ce caii se retrag din contextele noastre de viață.) Cuvintele și expresiile care numesc predicații explicative și predictive împărtășesc aceeași soartă, orice atlas al limbilor care se vorbesc pe Pămînt ne poate arăta astfel de „stranietăți". La discuția noastră, excepțional de interesantă este diferențierea – o realizează, perfect neechivoc, foarte multe dintre limbile naturale – între verbele/ modurile verbale pentru ceea ce se petrece în mod natural, adică fără intervenția ființelor raționale, oameni sau divinități, și verbele/ modurile verbale pentru ceea ce se petrece prin intervenția ființelor raționale. Maghiara, de exemplu, chiar dacă „a uitat" sensul originar al diferențierii, menține o *conjugare obiectivă* distinctă de *conjugarea subiectivă*. Ca să nu vorbim despre „ciudățeniile" altor limbi, mult mai „exotice" decît maghiara în raport cu limbile europene. De exemplu limba lakă: aparținînd de marele grup al limbilor caucaziene (un scriitor arab observa în secolul X că Muntele Caucaz este „muntele limbilor"[131]), laka are 40 de

[131] Vezi WALD, Lucia, SLAVE, Elena, *Ce limbi se vorbesc pe glob*, Editura Științifică, București, 1968, p. 92. Aș putea spune că nu trimit la vreo sursă

forme cazuale, la cazurile fundamentale adăugîndu-se 32 de cazuri locale (i.e. referitoare la loc/ locație), de pildă inesivul (locul în care se află, se petrec lucrurile), elativul (mișcarea către ceva), directivul (direcția către ceva) sau cazul „punctului de plecare". „Formele verbale includ afixe prin care marchează clasa subiectului și a obiectelor, aspectul, modul, timpul. (...) de la un verb tranzitiv se pot construi circa 520 de forme."[132] Mă întreb cum face un sociolog de limbă lakă să echivaleze aceste 520 de predicații, prin natura lor explicative și/ sau predictive, pe cele patru pe care i le dă limbajul Științei sale sociologice, fără ca beneficiarii săi – care își formulează cererile de explicații și/ sau predicții cu predicații de limbă lakă, normal – să nu-l trimită la plimbare cu sociologia lui cu tot (ba chiar în versiunea – iată o predicație inventată (de Caragiale), dar perfect inteligibilă pe românește – „picior spate gios");

– ca exemplificare mai apropiat lămuritoare voi lua acupunctura. Ea este una dintre „medicinele" pe care chinezii le-au inventat de-a lungul timpului, „medicine" pe care, în bună măsură, le mențin pînă astăzi. Teoriile care întemeiază aceste medicine, acupunctura inclusiv, sînt evident în limba chineză; ceea ce nu e la fel de evident și zic că se merită să facem evident este că aceste teorii operează cu substantive, verbe și construcții verbale explicative și predictive pe care limbajul științei pur și simplu nu le are. În situațiile în care medicina „științifică" a avut interesul să importe vreuna dintre aceste

actuală deoarece îmi face plăcere să citez după un atlas lingvistic din vremea primei mele adolescențe. Ceea ce e adevărat; de fapt însă, mi-a fost destul de teamă că între timp multe dintre limbile „exotice" cu care am nevoie să exemplific au dispărut.

[132] Idem, p. 100.

medicine chinezești, este cazul cu acupunctura, rezultatul ar trebui să-l luăm ca foarte contrariant. Pe de o parte, „traducerea" teoriei fiind imposibilă în termenii și predicațiile limbajului științific medical, cuvintele și expresiile în care chineza nativă scrie teoria acupuncturii nu au putut fi echivalați/ echivalate decît prin metafore, deci în registrul limbii naturale – ceva cu „meridiane energetice" și „puncte" (în care se înfig acele[133]), totul asamblat în metafora fondatoare a echilibrului între Yin și Yang; altfel vorbind, o evidentă, iar asta în cel mai bun caz, pseudo-știință. Pe de cealaltă parte, practica medicală pe care o susține această teorie este o practică profesională de nediscutabil succes; cel puțin în sensul că vindecările și ameliorările stării de sănătate prin acupunctură sînt la fel de măsurabile pe cît sînt cele produse prin practica profesională a medicinei științifice. (Explicația mea este că setul de metafore cu Yin și Yang, cu *xue* și cu *tao* constituie o paradigmă a cunoașterii de succes semnificativ mai complexă, mai subtilă, mai adîncă, pe scurt mai-cum-trebuie filosofică decît metoda științifică, în sensul că a permis absorbția întregii bogății de predicații explicative și predictive pe care o conține o limbă naturală, în cazul acesta limba chineză). N-aș vrea să apăs pe bogăția în predicații explicative și predictive specifică limbii chineze, un fel de campion în materie. Ceea ce vreau neapărat e să evidențiez că

[133] Textual, în grafie latină, *xue*. Care pe românește se poate traduce cu *ac*, dar care înseamnă de fapt un fel special de „acuire", ceva ce nu poate fi aproximat mai precis decît prin agregarea lui *a afla* plus *a învăța* plus *înțepînd (cu acul)*. Complicat, nu?! Cum adică, în chineză avem substantive pe care limbile europene nu le știu decît ca verbe? Iar românei, singura limbă eurpeană (neo-latină) care știe să facă substantive pe infinitivul lung (al verbelor), nici nu i-a trecut prin minte să producă un cuvînt cu sensul concomitent de *aflare-și-învățare-prin-acuire*.

orice limbă naturală este – la toate capitolele, de la umilele conjuncţii şi prepoziţii, la rafinatele moduri ale predicaţiei – incomparabil mai bogată în sensuri decît limbajul ştiinţific, adică decît (termenii şi) predicaţiile explicative şi predictive în care metoda ştiinţifică a ales să producă ceea ce admitem că este, în această paradigmă, cunoaştere de succes;

– 2.5.1.3. considerînd că am adus probe suficiente pentru disproporţia dintre limbile naturale şi limbajul ştiinţific şi că sîntem de acord că banalitatea/ monotonia/ sărăcia predicaţiilor explicative şi predictive în limbajul ştiinţific periclitează succesul prestaţiilor noastre profesionale, ideea care decurge este să ne producem şi administrăm cunoştinţele explicativ-predictive de care avem nevoie valorificînd bogăţia patrimoniului de predicate explicative şi predictive pe care îl conţine diversitatea limbilor naturale. Pentru validarea acestei idei mai sînt de ratificat următoarele supoziţii: i. vorbitori înseamnă în acelaşi timp gînditori şi, cum să zic, „acţionatori"; ii. cînd n-ai cuvinte pentru ceva, acel ceva nu există pentru tine, deci nici pentru acţiunile tale deliberate; iii. înainte de orice, cunoştinţe/ propoziţii explicativ-predictive de succes înseamnă predicate clare, nuanţate, nebanale şi diverse; iv. predicatele pe care le utilizăm pentru a produce cunoştinţe/ propoziţii explicativ-predictive în reţeta paradigmatică standard a metodei ştiinţifice, pot fi în cel mai bun caz clarificate, dar nu pot fi nicidecum dez-banalizate.

Aceste supoziţii vă stau la dispoziţie pentru contestare. Dar: i. despre primele două trebuie să precizez că sînt, generalmente în lumea de după Wittgenstein, luate ca leme, deci că sînt deja bine de

tot ratificate. Mai precis, că nu v-aș sfătui să vă luați de ele fără armamentul greu, al filosofiei; ii. despre celelalte două sînt realmente curios cum ar putea fi contra-argumentate. Drept urmare, pînă la eventuala contra-argumentare le voi administra ca stipulări;

- pentru punerea în operă a ideii, mi-e teamă că nu mă pot încumeta la o setare procedurală. Mă pot încumeta însă la o exemplificare cu intenții procedurale. Să zicem că obiectivele cercetării pe care o avem de făcut au ca variabilă centrală *istețimea*; pe ea o avem de măsurat, în legătură cu ea ca variabilă O avem de produs și testat ipotezele cercetării; așa am convenit cu beneficiarul cercetării, în româna noastră maternă. Soluția propriu-zis științifică este încadrarea teoretică, adică ne vom duce la teoriile noastre științifice pentru a găsi într-una dintre ele termenul care echivalează cel mai îndeaproape pe *istețime*; să zicem că acest termen am decis să fie, am discutat și cu beneficiarul, cel de *inteligență* așa cum îl definește faimoasa teorie cu IQ-ul (teoria inventată de psihologul englez John Carlyle Raven, 1902 – 1970). Ei bine, vă informez cu respect că s-a terminat: din acest moment am pierdut orice speranță de a valorifica ceva din bogăția patrimoniului de predicate explicative și predictive pe care îl conține limba română. Asta pentru motivul că numai substantivele/ expresiile substantivale de limbă naturală „absorb" și permit predicații de limbă naturală; termenii „absorb" și permit numai predicațiile din limbajul științific. Ceea ce înseamnă că valorificarea patrimoniului de predicate explicative și predictive pe care îl conține diversitatea limbilor naturale are drept condiție obligatorie identificarea în substantive/ expresii substantivale de limbă naturală a tuturor variabilelor care intervin într-o ipoteză; și anume

în substantive/ expresii substantivale din limba naturală pe care o stăpînim cel mai bine, de regulă limba maternă. Cealaltă condiție este să rămînem foarte receptivi/ receptive la ceea ce mintea noastră pune ca verbe, tot în limba maternă, între variabilele respectivei ipoteze.

„Punctele slabe" ale acestei schițe procedurale sînt mai ales următoarele: i. mintea noastră „naturală" nu este antrenată să identifice și să ia în serios ceea ce ea fabrică „în mod natural", adică în limbă naturală. Dimpotrivă, ea este antrenată să ia această fabricație ca zgomot, mai mult sau mai puțin deranjant, întotdeauna de desconsiderat; ii. în idealul de profesionist, măsurarea cum trebuie a variabilelor este științifică, adică pe termeni, iar acolo unde nu găsim, pe definiții operaționale. Adică ne vine foarte greu, ne pierdem identitatea de profesioniști, să acceptăm că și noi sîntem oameni, deci că și noi putem inventa și administra, ca toți oamenii, soluții de măsurare pe substantive/ expresii substantivale de limbă naturală, respectiv soluții de testat ipoteze cu predicații de limbă naturală;

- ajungem astfel la ceea ce, epistemologic vorbind, este deschiderea cea mai neliniștitoare, deci mai interesantă, pe care ne-o oferă noțiunea de politică metodologică în numele sociologilor. Stînd strîmb și judecînd drept, limbajul științific nu este altceva decît un jargon. Ca la toate jargoanele, iar aceasta e lege fundamentală în sociolingvistică, funcția lui principală este cea identitară, adică aceea de a ne distinge, evident avantajos, pe „noi", demnii și demnele, de „ceilalți"/ de „alții", nedemnii și nedemnele. Oricum am lua-o, e clar că în această funcție punem, ca orice titular de jargon, o anumită doză de ostilitate față de „ceilalți"/ „alții", de regulă o anumită doză de aroganță;

- cu schița de mai sus, de fapt cu dimensiunea integrare teoretică și sociologul în rol de integrator de cunoaștere, politica în numele sociologilor pe care o instrumentează „Cercetarea sociologică" nu spune altceva decît să pulverizăm sau măcar să punem în devoluție frontiera actuală dintre „noi" și „alții". Ceea ce în plan lingvistic înseamnă preluarea modurilor verbale în care respectivii „alții", oricare ar fi ei/ ele, vorbesc despre ceea ce îi/ le interesează și ne interesează și pe noi, cu valorificarea în situații *win-win* a experienței/ cunoașterii/ înțelepciunii conținute de respectivele moduri verbale;
- în mod evident, se pune problema dacă pulverizîndu-ne astfel jargonul nu ne afectăm identitatea, identitatea în proprii noștri ochi, ca și identitatea în ochii celorlalți. În registrul pragmaticilor profesionale problema e destul de aspră, deci de obligatoriu de soluționat: în balanță nu se află nimic mai puțin decît succesul nostru profesional. Succes despre care e LMC să știm că degeaba îl ratificăm în ochii noștri dacă nu îl ratifică și „ceilalții" noștri, în ochii lor; de pildă pentru că, dacă nu e ceva de succes și în ochii lor, clienții prestațiilor noastre profesionale nu ne vor da banii pe care i-am convenit; sau, și mai rău, se va întîmpla ca banii pe care astfel nu îi cîștigăm astăzi să ne tot împuțineze banii pe care îi avem de cîștigat mîine. În registru propriu-zis meta ajungem la întrebarea dacă metoda științifică și pilonul ei pereche profesionalismul cer cu necesitate jargonul profesional-științific. Cu alte cuvinte dacă nu cumva absorbția altor modalități verbale, recte a celor care țin de limba naturală, ne scoate din perimetrul de exigențe ale științei și, pe cale de consecință, ale profesionalismului. Soluția mea la această problemă este supoziția că în rolul de integratori de cunoaștere, deci de pulverizatori în regim deliberat și sistematic ai frontierelor

de limbaj, sociologii, practicienii în primul și cel mai decisiv rînd, vor avea suficientă minte autoreflexivă pentru a gîndi ce e cu modernitatea și pilonii ei, aceasta pentru a activa alternative. Că doar n-o să-i așteptăm pe fizicieni și pe ceilalți dintre „copiii biologici" ai metodei științifice să ne salveze de sub asimptota de calambururi sub care dă semne, în chiar viața progeniturilor, că va expia mămica lor;

- 2.5.1.4. cumva conclusiv, imediat vizibil este că n-am cum, deci că nici n-am de gînd să optez între politicile metodologice existente; dimpotrivă, logica rezolutivă a problemelor neregulate cere să le „distrug", adică să reproblematizez și să integrez ceea ce se dovedește ca posibil de inferat din politica metodologică integrativă. În ceea ce privește integrarea, e ușor de anticipat că, excomunicîndu-se reciproc, politicile metodologice au foarte puține în comun, că avem adică foarte puține condiții ale predicației enunțabile în oricare politică metodologică (desigur, nu poate intra în discuție politica *în domeniul social-uman explicațiile și predicțiile sînt de principiu imposibilități*);

- **2.5.2. acuratețea și precizia predicatelor din ipoteze;**

- literatura de specialitate nu reglementează pentru predicate condiționalități terminologice. Ceea ce înseamnă că, spre deosebire de variabile, predicatele ipotezelor nu trebuie să fie nici termeni, nici quasi-termeni (între altele pentru că nici n-au cum să fie). Ca predicat al unei ipoteze putem pune deci orice verb (sau expresie verbală) de limbă naturală, condiția fiind ca acesta să fie într-un fel sau altul

explicativ-predictiv, adică să „lege" variația variabilei X și variația variabilei O într-o relație de la *explanans* la *explanandum*. Este condiție obligatorie: indiferent cîte variabile ar conține și cît de clară i-ar fi predicația, o propoziție cu o altfel de predicație decît de la *explanans* la *explanandum* nu este ipoteză;

- condiția de acurateţe și precizie ne previne că un predicat explicativ-predictiv ambiguu ne împiedică să judecăm cît de favorabilă sau de nefavorabilă pentru ipoteză este evidența pe care am adunat-o. Cînd, de pildă, predicația este X *influențează* pe O, va fi imposibil să decidem dacă ***e*** este moderat nefavorabilă pentru ***h*** sau este slab nefavorabilă, dacă ***e*** este slab favorabilă pentru ***h***, moderat favorabilă sau foarte favorabilă, ba chiar și să decidem dacă ***e*** este neconcludentă pentru ***h***. E drept însă: cu predicații de genul acesta ne aflăm tot timpul în zona cu adevărat marilor teme ale cunoașterii omenești din era Științei, și anume a celor de clasă „influența razelor de lună asupra galoșilor de gumă";

- tot sub condiția de acurateţe și precizie avem de judecat și de rezolvat cum trebuie raportul dintre predicațiile cu care am enunțat obiectivele cercetărilor noastre explicativ-predictive și predicațiile cu care enunțăm ipotezele aferente respectivelor obiective. Orientativ, regula este conservarea unu-la-unu: dacă în obiectivul de cercetare avem, de pildă, *din ce cauză/ cauze se produce O*, ipotezele vor avea predicația *O se produce din cauza/ cauzele cutare*. Se admite însă, ba chiar este indicat, ca predicația ipotezei să fie mai tare/ mai precisă/ mai explicită decît predicația obiectivului ei de cercetare; dar nu, în niciun caz, invers;

- 2.5.2.1. asta nu înseamnă însă că, în materie de cuvinte şi expresii predicative, literatura de specialitate ne lasă de capul nostru. Destul de dimpotrivă, ea ne livrează colecţii sistematice de predicaţii explicativ-predictive „standard", adică mereu aceleaşi, ceea ce produce – subtextual, deci destul de dificil de evitat – înţelesul că predicaţiile respective sînt un fel de bunuri publice, deci cumva ratificate; deci că e cumva obligatoriu să alegem predicatele ipotezelor noastre din respectivele colecţii. Voi declara fără echivoc că deşi fac parte din jargonul savant, predicaţiile explicativ-predictive pe care le colecţionează şi colportează literatura de specialitate, a noastră inclusiv, nu sînt în niciun fel ratificate; deci că nu avem niciun fel de obligaţie să ne alegem predicaţiile dintre ele. Ca instrucţiune: vom reţine ca predicaţii verbele sau expresiile verbale pe care le-am pus, aşa cum le-am pus, în conjectări, adică în versiunile iniţiale, de limbă naturală, ale ipotezelor; desigur, sub condiţionarea acurateţei şi preciziei relaţiei de la *explanans* la *explanandum*;

- la cîtă diligenţă se mobilizează în colportarea lor, e însă politicos să judecăm dacă predicaţiile pe care ni le livrează literatura de specialitate ne folosesc la ceva şi cît de bune sînt în materie de acurateţe şi precizie, deci cît de folositoare ne pot fi. Mai ales că instrucţiunea generică pe care ne-o furnizează profesorii/ autorii de MTCS mai riguroşi şi mai politicoşi este să nu le luăm neapărat ca repere, ci mai degrabă ca surse de inspiraţie. În scopul acestei judecări, vă propun să rulăm următoarele două exemplificări, reprezentative pentru predicaţiile explicativ-preditive cauzale, respectiv pentru cele corelaţionale;
- pentru predicaţii explicativ-predictive cauzale reconvoc

exemplificarea pe care am citat-o deja (sînt mai multe motivele datorită cărora îndrăznesc să o repet):

Ways to state causal relations
- Religious attendance causes reduced divorce.
- Religious attendance leads to reduce divorce.
- Religious attendance is related to reduced divorce.
- Religious attendance influences the reduction of divorce.
- Religious attendance is associated with reduced divorce.
- Religious attendance produces reduced divorce.
- Religious attendance results in reduced divorce.
- If people attend religious services, then the likelihood of divorce will be reduced.
- The higher religious attendance, the lower the likelihood of divorce.
- Religious attendance reduces the likehood of divorce.2

- pentru predicații explicativ-predictive corelaționale exemplific cu o sinteză din literatura de specialitate, pe care o garantez ca autentică și quasi-completă:

În ideea de dependență/ asociere/ corelare, predicația care definește relația dintre X, *explanans*, și O, *explanandum*, poate lua forme propoziționale generale de genul următor:

- modificarea Mx a lui X conduce la modificarea Mo a lui O;
- modificarea Ox a lui O rezultă din modificarea Mx a lui X;
- dacă modificarea lui X este Mx, modificarea lui O va fi Mo;
- modificarea Ox a lui O este asociată cu modificarea Mx a lui X;
- modificarea Ox a lui O este în relație cu modificarea Mx a lui X;
- modificarea Mx a lui X influențează modificarea Mo a lui O;

forme propoziționale mai concrete sînt cele de genul următor:

- O apare dacă X apare;
- O dispare dacă X dispare;
- O apare dacă X dispare;
- O dispare dacă X apare;

- O creşte dacă X creşte;
- O scade dacă X scade;
- O creşte dacă X scade;
- O creşte dacă X scade;
- O devine O_n cînd/ dacă X devine X_q;
- O rămîne neschimbată dacă X rămîne neschimbată.

ca demo critic, judecata mea spune că:

- de colecţiile de predicaţii explicativ-predictive cauzale cum sînt cele din exemplificare să se bucure cei/ cele care le propun şi colportează. Ca predicaţii pentru ipoteze cauzale, noi le vom respinge, şi anume *da capo al fine*. În principal pentru că sînt corelaţionale, nu cauzale (la o examinare mai nonşalantă, nici măcar prima, unde apare „cauzează", nu e). Pentru ipotezele noastre cauzale vom prefera forma propoziţională realmente standard, adică *X este cauză pentru O* sau *O este efect al lui X* (cu precizarea că nu spun *X este cauza lui O*, respectiv *O este efectul lui X* pentru a mai sublinia o dată pericolul derapajelor în simplicitate);
- din colecţiile de predicaţii explicativ-predictive corelaţionale, de formele propoziţionale generale îi/ le vom lăsa să se bucure pe cei/ cele care le propun şi colportează; începînd cu *influences*, adică *influenţează*, superlativul absolut în materie de predicaţii-varză. Noi ne vom folosi numai de formele propoziţionale mai concrete. Cu o anumită atenţie, adică ori de cîte ori putem, la variabilele condiţie, în mod special cînd utilizăm pe vreuna dintre ultimele două forme propoziţionale mai concrete (adică *O devine O_n cînd/ dacă X devine X_q*, respectiv *O rămîne neschimbată dacă X rămîne neschimbată*);

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

– 2.5.2.2. o chestiune oarecum specială în materie de acurateţe/ precizie a predicaţiilor explicativ-predictive este formalizarea, adică enunţarea ipotezelor în limbajul logicii formale. Dacă ne luăm după manualele/ tratatele/ cursurile de MTCS uzuale, rezultă că formalizarea este o condiţie tare, la limită *sine qua non*, a configurării ipotezelor. Condiţie formulată exclusiv în conecţie cu arhicitatul tabel comparativ despre configuraţia ipotezelor după functorii logici; adică:

valoarea de adevăr a lui O	valoarea de adevăr a lui X	valoarea de adevăr a implicaţiei	valoarea de adevăr a echivalenţei	valoarea de adevăr a conjuncţiei	valoarea de adevăr a disjuncţiei
A	A	A	A	A	A
A	F	F	F	F	A
F	A	A	F	F	A
F	F	A	A	F	F.

Unde: „valoarea de adevăr a lui O" este valoarea de adevăr a propoziţiei (descriptive, sper că se înţelege asta) care descrie variaţia variabilei dependente/ *explanandum*, „valoarea de adevăr a lui X" este valoarea de adevăr a propoziţiei (descriptive, sper că se înţelege asta) care descrie variaţia variabilei independente/ *explanans*, iar A = adevărat, respectiv F = fals. Functorii logici utilizaţi sînt *implicaţia*, *echivalenţa*, *conjuncţia* şi *disjuncţia*; nu prea înţeleg de ce lipsesc ceilalţi doi, respectiv *negaţia* şi *echivalenţa d.dacă* (adică *dacă şi numai dacă*) (dar asta s-ar putea să se datoreze lipsei mele de simpatie pentru politicile metodologice *ad hoc* realiste).

Se face discuţia despre care dintre cele patru configuraţii este mai avantajoasă pentru enunţarea (predicaţiei) ipotezelor; cu indicarea ca superlativă a implicaţiei, prin evidenţierea economicităţii la testare: ai o singură situaţie în care ipoteza este falsă şi anume cea în care propoziţia despre variaţia lui O este adevărată, iar propoziţia

despre variaţia lui X este falsă. (Disjuncţia, la fel de economicoasă în principiu, este de regulă mult prea „telefonată" în practica de cercetare; în sensul că „singularitatea", adică valoare de adevăr F a ipotezelor de formă *O sau X* în care sînt false şi O şi X, ne apare de regulă în registrul LMC.)

- nu am de gînd să obiectez împotriva formalizării, dimpotrivă sînt şi eu convins de utilitatea ei, excepţională, pentru buna conducere a activităţilor de cunoaştere şi de comunicare; iar la o adică pot fi de acord că formalizarea ipotezelor începe de la (re)scrierea lor în una sau alta dintre cele patru (poate şase) figuri logice de bază. Dar trebuie să vedem că nu se reduce în niciun fel la asta. Logica formală conţine, chiar şi la nivelul elementar, o mulţime de alte suporturi folositoare, începînd cu cele care ne scutesc de greşeli; nu mai vorbesc despre etajele (mult) mai evoluate ale logicii. Soluţia pe care o propun este o chestie de simplă onestitate: dacă vrem să ne formalizăm ipotezelor, ori învăţăm care şi cîtă logică e realmente necesară pentru asta, ori renunţăm la „logică"; obligatoriu la închipuirea că toată logica de care avem nevoie este cea din tabelul de mai sus;

- **2.5.3. randamentul „intervenţiei pe butoane";**

- recapitulăm: i. prestaţia profesională de sociolog practician constă în schimbarea unui anumit parametru al unei anumite entităţi social-umane. Entitatea social-umană cu pricina, parametrul care e de schimbat şi rezultatul schimbării, adică ipostaza în care trebuie să ajungă parametrul ca urmare a prestaţiei, se găsesc scrise în contractul de prestări

servicii pe care îl încheiem cu clientul prestației, la capitolul *obligațiile prestatorului* (adică, să n-ai vreo îndoială, ale tale). În termenii metodologiei de cercetare, entitatea social-umană este universul cercetării, iar parametrul de schimbat este variabila O; ii. ca să-ți concepi, derulezi și finalizezi cum trebuie prestația, și anume *no less than perfect*, vei realiza cercetarea suport de care ai nevoie. Ea este o cercetare explicativ-predictivă din care vei afla care sînt parametrii de care depinde și cum anume depinde variația lui O; acești parametri sînt variabilele X ale ipotezelor cercetării tale; iii. „intervenția pe butoane" constă în manevrele pe care le faci asupra variabilelor X astfel încît modificările pe care le produci în variația lor să conducă la trecerea variației variabilei O din ipostaza actuală, cea care nu-i convine clientului tău, în ipostaza care face obiectul prestației, adică ipostaza pe care clientul o dorește;

- „butoanele" sînt variabilele X, *explanans*, din propozițiile explicativ-predictive adevărate pe care le-ai produs prin cercetarea ta, adică din ipotezele pe care cercetarea ta le-a probat ca adevărate. Randamentul „intervenției pe butoane" este cît de în concordanță cu ipotezele noastre probate ca adevărate se produc schimbările în variația variabilei O ca urmare a manevrelor pe care le facem asupra variației variabilei/ variabilelor X. Se înțelege presupun că randamentul „intervenției pe butoane" este condiție numai pentru ipotezele cercetărilor suport; e însă de așteptat ca ea să poată fi generalizată la orice alt tip de cercetare aplicativă;
- randamentul „intervenției pe butoane" este dependent de toate celelalte condiții ale ipotezelor, fiind de fapt un corolar al acestora. La egalitate cu condițiile referitoare la variabile

se află condiţiile referitoare la predicaţie. În sensul că predicatele din ipotezele cercetărilor suport trebuie să le punem în aşa fel încît să ne indice ne-echivoc ce s-ar petrece cu variaţia lui O dacă „apăsăm", adică modificăm, variabila X_1, respectiv variabila X_2, respectiv variabila X_n. Să ne mai uităm o dată la predicaţiile „de manual": X *is related to* O, X *influences* O, X *is associated with* O; odată adeverite, ne-ar spune ipotezele cu astfel de predicaţii cum să intervenim în variaţia lui X ca să rezulte schimbarea dorită în variaţia lui O? Evident, n-au ce să ne spună. La fel în ceea ce priveşte predicaţiile cu *modificarea* şi cu *conduce la, rezultă din, este asociată cu* etc., ca să nu mai vorbim despre *modificarea Mx a lui X influenţează modificarea Mo a lui O*;

– 2.5.3.1. aşa cum ziceam, avem voie la orice predicaţie de limbă naturală. Pentru sociologii practicieni ideea este ca în căutările şi găsirile noastre de predicaţii optime să le privilegiem pe cele care satisfac cel mai bine condiţia randamentului „intervenţiei pe butoane". Bineînţeles, cele mai tipice în această condiţie sînt predicaţiile cauzale. Însă, intelectuali fiind şi sociologi fiind, avem aprehensiuni foarte serioase faţă de predicaţiile cauzale, aprehensiuni generate de calculare, care trebuie să fie cumva „instinctuală" la sociologi, a riscurilor de simplicitate. Pentru tranşarea acestei dileme ca problemă curentă, o soluţie la îndemînă este să apelăm la predicaţii implicit cauzale, pe care să le alegem de pildă dintre formele propoziţionale mai concrete (adică din setul *O apare dacă X apare, O dispare dacă X dispare, ..., O devine O_n cînd/ dacă X devine X_q, O rămîne neschimbată dacă X rămîne neschimbată*);

- dar nu e deloc avantajos să ne reducem cîmpul de opțiuni la formele propoziționale mai concrete consacrate. Ca încurajare e de remarcat că, pentru cercetările cu destinație cît de cît aplicativă, pînă și academicii caută și găsesc verbe cît de cît capabile în materia randamentului „intervenției pe butoane", adică implicit cauzale; iar faptul că, pe domeniul social-uman, asta se întîmplă mai degrabă în psihologie decît în sociologie va trebui să-l luăm ca accidental. Exemplific cu *ipotezele tamponare* (engl. *buffering hypothesis*). Este vorba despre ipotezele al căror predicat este enunțat cu cuvinte sau expresii care au sensul *cutare variație a lui X tamponează/ contracarează/ neutralizează cutare variație a lui O*. De regulă, este vorba despre ipoteze ale căror variabile O indică situații negative, a căror incidență o avem de neutralizat sau măcar de diminuat, și ale căror variabile X indică factorii cu care putem „tampona", adică împinge cumva înapoi, consecințele respectivelor situații negative. Precizez că ipotezele tamponare nu formează un tip special de ipoteze, în orice caz nu necesită exigențe sau tratamente metodologice specializate;
- le vom vom pune totuși cît se poate de la vedere în trusa noastră de scule deoarece aplicațiile sînt de extins pentru orice prestație profesională în care schimbarea de realizat constă în tamponarea situațiilor pe care clientul nostru le definește ca nedezirabile (de exemplu, reducerea/ contracararea/ *voir* tamponarea insatisfacției în muncă a salariaților prin introducerea în situațiile lor de muncă a unor variabile cum ar fi *munca neremunerată* și *ajutorul colegial*[134]).

[134] Ipoteză validată. Vezi DUCHARME, Lori J., MARTIN, Jack K., *Unrewarding work, coworker support, and job satisfaction. A test of the buffering hypothesis*, în „Work and Occupations" 2000, 27. DOI: 10.1177/0730888400027002005.

Or, pe piaţa prestaţiilor noastre profesionale, genul acesta de intervenţii şi schimbări formează partea cea mai mare a cererii; şi totodată de departe cea mai expresivă, deci abordabilă;

- de asemenea, le vom acorda o atenţie specială în partea mai meta a minţii noastre, pentru a înţelege şi cu această ocazie cît de decisivă pentru capacitatea noastră de ipotezare este subtilitatea cunoştinţelor noastre lingvistice, recte diversitatea verbelor pe care le ştim şi deci le putem pune în mod adecvat ca predicate în ipotezele noastre. O ipoteză în enunţarea „variabila X tamponează variabila O", complet neaşteptată, dar perfect asimilabilă în raport cu enunţarea generală a propoziţiilor explicative şi predictive, este imediat şi net avantajoasă pentru prestaţiile profesionale de sociolog. Faptul că este încă atît de rar utilizată divulgă oareşce indisponibilităţi parohiale, foarte probabil academice; dar nu cumva spune cîte ceva, ceva nu chiar foarte lăudabil, despre subtilitatea reală şi activă a capabilităţilor noastre în limba maternă? Vă invit să ne mai gîndim la ceva-ul acesta;

- 2.5.3.2. după cum ziceam, predicaţiile optime în condiţia randamentului „intervenţiei pe butoane" sînt cele cauzale, ca atare cauzale sau măcar implicit cauzale. Realitatea este însă că, din raţiuni foarte dificil de contestat, cercetările sociologice se fac mai ales, de fapt destul de exclusiv, nu pe ipoteze cu predicaţii cauzale, ci pe ipoteze cu predicaţii asociere/ corelaţie. În practica de cercetare, pe aceste predicaţii obişnuim să le enunţăm în versiune generică, şi anume: pentru ipotezele simple, i.e. cu un singur O şi cu un singur X, *între variaţia lui O şi variaţia lui X există o asociere/ corelaţie*

statistic semnificativă; pentru ipotezele complexe, de pildă cu o variabilă O și un set de variabile X, *între O și setul de cutare variabile X_1, X_2 ..., X_n există o asociere statistic semnificativă*. OK, cîtă vreme ne aflăm sub exigențe profesional-științifice mai prietenoase, ipotezele cu predicații asociere/ corelație în versiuni generice sînt suficient de administrabile: vom vedea după testare cît sînt de intense și în ce constau asocierile lui O cu X, respectiv cu seturi de X_1, X_2, ..., X_n, deci vom ști atunci cît de tare și în ce succesiune/ simultaneitate/ combinație să „intervenim pe butoane";

- problema apare cînd ne aflăm sub exigențe profesional-științifice mai tărișoare, de pildă de randament al „intervenției pe butoane" calculat în termenii comparativi ai unei piețe realmente concurențiale (eficacitate, deviz, livrare etc., pe scurt satisfacția garantată a clientului). În astfel de situații, enunțarea ipotezelor cu predicații asociere/ corelație în versiuni generice e de așteptat să ne afecteze randamentul „intervențiilor pe butoane", și anume destul de rău, deoarece astfel, cumulativ: i. ratăm, de fapt și integral, bogăția și subtilitatea predicațiilor de limbă naturală pe care tocmai ce ne străduiserăm să le colectăm și ratificăm în rolul de integratori de cunoaștere; ii. pierdem substanțial din adecvanța ipotezelor la prestația pentru care facem cercetarea; iii. pierdem timp și bani, cercetarea noastră pe ipoteze cu predicații asociere/ corelație în versiuni generice funcționînd de fapt mai ales în registrul cercetărilor explorative. Ca soluție, e clar că randamentul „intervervenției pe butoane" pretinde ipoteze predicații asociere/ corelație ne-generice, deci concrete, de limbă naturală. Ca subtilitate concurențial avantajoasă trimit la diversitatea de predicații concrete pe

care le conţin de fapt diversele *teste de semnificaţie/ teste de corelaţie* din statistica bivariată, unde hi-pătrat, de pildă, „predică" substanţial altfel/ altceva decît, să zicem, coeficientul Spearman; şi mai ales la diversitatea de predicaţii pe care le conţin diversele modalităţi de analiză ale statisticii multi-variate. Cu atenţie la faptul că, importînd predicaţii statistice concrete, avem datoria suplimentară de a le asigura traductibilitatea etnometodologică, adică suprapunerea pe predicaţiile de limbă naturală pe care le-am colectat şi ratificat în rolul de integratori de cunoaştere;

2.6. Condiţii relative la conţinutul ipotezelor;

- **2.6.1. ce este conţinutul ipotezelor;**
- prin *conţinutul unei ipoteze* sau, în mod curent expresiile sînt utilizate ca echivalente, *mărimea conţinutului unei ipoteze* se înţelege gradul ei de noutate în raport cu cunoştinţele deja acumulate în domeniul în care ipoteza este enunţată. Altfel vorbind, conţinutul unei ipoteze este sporul de cunoaştere pe care ipoteza l-ar aduce dacă ar fi dovedidă ca adevărată sau – în egală măsură, cel puţin în perspectivă popperiană – dacă ar fi dovedită ca neadevărată. În expresie superlativă, condiţia conţinutului ipotezelor indică „puterea de rupere": o ipoteză este cu atît mai bună/ mai valoroasă/ mai de admis la testare, cu cît, dacă ar fi probată ca adevărată sau ca falsă, ar pune în dificultate, ar infirma, deci „ar rupe" mai multe şi mai importante dintre cunoştinţele considerate pînă la probarea ei ca adevărate în domeniul în care a fost enunţată;

– o ipoteză este deci cu atît mai bună, mai valoroasă, i.e. mai de admis la testare, cu cît are un conținut mai mare. Administrat la nivelul de exigență al enunțului, acest criteriu produce judecata *o propoziție explicativ-predictivă este ipoteză numai atunci cînd are un anumit conținut, adică numai atunci cînd spune ceva ce actualmente nu se știe.* Sau – în versiune oarecum mai avantajoasă ca administrare, dar mai slăbuță la conținutul efectiv – *o propoziție explicativ-predictivă este ipoteză numai atunci cînd nu se știe dacă ceea ce afirmă sau neagă ipoteza este adevărat sau nu*[135]. *Decizional asta înseamnă că, indiferent cît ar fi de corect formată, o propoziție explicativ-predictivă care spune ceva ce deja se știe nu este o ipoteză, deci nu o vom admite la testare. Respectiv, într-o idee mai receptivă la practica de cercetare, că ordinea admisibilității la testare o stabilim invers proporțional cu plauzibilitatea,* deci că pe primul loc la testare avem de pus ipoteza cea mai puțin plauzibilă, iar pe ultimul pe cea mai plauzibilă. Mai tare: **pentru ipotezele științifice plauzibilitatea nu este calitate, ci defect.** Se aude?

– ca problemă/ dificultate imediată, dar perfect rezolvabilă în definiția standard a condiției conținutului, o avem pe aceea că în mod normal și curent operăm exact cu convingerea

[135] Ori *cît de adevărat/ ne-adevărat este* (ceea ce afirmă sau neagă ipoteza). Asta implică însă logici incomparabil mai evoluate decît ceea ce – în liceu și apoi în facultățile de sociologie – învățăm la/ ca Logică. Desigur, nimic nu ne împiedică să ne însușim aceste logici; insist să vă previn însă că, în raport cu ceea ce „se știe", deci cu logicile populare, inclusiv ale clienților/ beneficiarilor și publicurilor noastre, competența noastră în logici evoluate, de pildă polimodale sau intertemporale, trebuie să fie suficient de consistentă nu numai pentru a le opera „în bucătărie", ci și pentru a ne putea traduce descoperirile satisfăcînd de o manieră măcar convenabilă exigențele etnometodologice ale „traducerilor".

inversă, și anume că o propunere de explicație/ predicție este cu atît mai valoroasă, deci cumva mai demnă de încredere, cu cît este mai plauzibilă; opțiune, adică în ultimă instanță decizie, cît se poate de evidentă dacă ne uităm, fie și numai un pic, la disputele de-zi-cu-zi între posibilele explicații/ posibilele predicții despre o anumită situație, dispute în care e clar că receptivi/ receptive sîntem, cu toții și cu toatele, în primul rînd la argumentele plauzibilității. Nu discut aici de ce, ca orice minte de-zi-cu-zi, mintea noastră „preferă", și anume de foarte de departe, explicațiile și predicțiile cele mai „adevărabile"; mă mulțumesc să constat ceea ce e evident constatabil: e destul de sigur că, în mod spontan, mintea de-zi-cu-zi așa face, și mai ales că, asta fiind complet sigur, sîntem sub stipularea că în epistemologie/ metodologia cercetării științifice conținutul ipotezelor îl definim ca invers proporțional cu plauzibilitatea lor. Adică îmi dau seama că avem de-a face cu o problemă dificultuoasă, dar nu văd ca tranșarea ei să necesite altceva decît doza normală de autoreflexivitate: pentru gestiunea eficace a acestei divergențe e suficient să fim atenți/ atente ca să identificăm și apoi să neutralizăm contrele intuitive cu care mintea noastră de-zi-cu-zi tinde să ne submineze, la modul cel mai prompt și mai natural, în înțelegerea și, pe cale de consecință, în administrarea condiției conținutului;

– **2.6.2. administrarea condițiilor relative la conținutul ipotezelor: conținutul ipotezelor pentru cercetări fundamentale *versus* conținutul ipotezelor pentru cercetări aplicative;**

- problema cu adevărat dificultoasă și cu scadențe potențiale deosebit de pernicioase, este cînd administrăm condiția conținutului la cercetările suport pentru prestațiile profesionale și, destul de probabil, la cercetările aplicative în general. Astfel, e absolut sigur că practicienii, să ne gîndim de pildă la medici, își pun și testează ipotezele în ordinea plauzibilității, adică exact invers decît recomandă criteriul conținutului așa cum îl învățăm în școală/ îl găsim în literatura de specialitate, începînd cu cea epistemologică. Diferența aceasta este suficient de tare pentru ca să fie imperativ necesar să împărțim administrarea condiției conținutului în două părți riguros distincte, pentru ipotezele cercetărilor fundamentale, cercetări de regulă cu destinație academică, respectiv pentru ipotezele cercetărilor aplicative;

- faptul că literatura de specialitate nu a detonat această surpriză, altfel cît se poate de LMC, poate fi explicat numai prin aplecarea ei – niciodată explicit asumată, dar cît se poate de sistematică – spre cercetarea fundamentală. Cînd ești academic, iar autorii de MTCS și epistemologie sînt exclusiv academici, e destul de inevitabil să iei ca reper cercetările „din raza ta de acțiune", deci cercetările cu care ești în mod funciar familiarizat, adică, asta-i viața de academic, cercetările fundamentale. Și, foarte probabil, să le consideri pe celelalte, de pildă pe cercetările aplicative, drept textual ne-fundamentale, adică secundare, ne-importante, deci în general ne-; pe care, nu-i așa, n-ai cum să le iei ca reper metodologic. Conștient de faptul că spunînd așa ceva provoc indignări dintre cele mai indignate, mă voi folosi de un argument pe măsură de tare, deci de analizabil (regret, și inevitabil de lung). Și anume să pun pentru comparație ce sînt în stare

academicii să producă/ oferteze cînd e vorba despre ipoteze de cercetare fundamentală, de regulă perfect OK, inclusiv în condiția conținutului, respectiv ce sînt în stare să producă/ oferteze cînd e vorba despre ipoteze de cercetare aplicativă, de regulă perfect ne-OK, mai ales în condiția conținutului;

- exemplul de ipoteze de academici pentru o cercetare explicativ-predictivă fundamentală[136]

Ipoteza 1

In terms of both Marxist theory and system justification theory, attitudes toward competition can be thought of as a reflection of a country's economic structure. Specifically, societies, in which free-market principles reign, should be more likely to embrace competition than those in with more restricted markets, even when other factors are controlled. (p. 368)

Relația evidențială pentru ipoteza 1

(Our) findings directly contradict Hypothesis 1. This pattern leads us to reject wealth and economic structure as a basis for cultural beliefs regarding competition. (p. 379)

Ipoteza 2a

From a Weberian perspective, attitudes toward competition are thought to be rooted in the traditional values that historically underlie a country's culture. Thus it is predicted that there should be differences in the level of mean competition endorsement between zones of traditional culture, even when economic development factors are controlled. (370)

---

[136] HAYVARD, David, R., KEMMELMEIER, Markus, *How competition is viewed across cultures: a test of four theories*, în „Cross-Cultural Research" 41/ 2007. DOI: 10.1177/1069397107306529. Redecupare Gh. O.

Relația evidențială pentru ipoteza 2a

(The) analysis did not provide substantive support for the idea that differences in the endorsement of competition are based on traditional cultural patterns. (p. 379 – 380)

Ipoteza 2b

In particular, Weber focused on traditional Protestant culture as a value system promoting the principles of free-market enterprise, and hence likely to promote a competitive mind-set. The proportion of a country's population composed of Protestants should therefore be a positive predictor of nation-allevel endorsement of competition, after controlling for economic factors. (p. 370)

Relația evidențială pentru ipoteza 2b

The (...) results support the Weberian concept of the Protestant ethic and its relation to endorsement of competition. (p. 381)

Ipoteza 3

The postmaterialism hypothesis holds that a country's prevailing values develop over time following a predictable pattern, with concrete materialistic concerns gradually giving way to more abstract goals as basic survival and security needs are met. Because competition is a value that tends to promote material interests, but can detract from postmaterialist pursuits, a negative relationship ought to be observed between a country's level of human development and its mean endorsement of competition. In short, it is suggested that a general increase in postmaterialist values partially mediates this relationship, and thus there should be a corresponding relationship between postmaterialism and competition endorsement that subsumes

some of the effects of the relationship between human development and competition. (p. 371)

Relația evidențială pentru ipoteza 3

Inglehart's concept of postmaterialism is unable to account for cultural variations in the endorsement of competition. (p. 381)

Ipoteza 4

Individualistic societies emphasize the importance of individual agency and tend to treat personal merit as the appropriate criterion for success or failure. Individualism at the national level should therefore be a positive predictor of the endorsement of competitive values, after controlling for economic factors. Within this relationship, the vertical component of individualism, dealing with the merit hierarchy, should be stronger predictor than the horizontal component, which concerns the value placed on selfexpression. (p. 372)

Relația evidențială pentru ipoteza 4

(...) higher levels of cultural individualism do not explain why some societies embrace competition more than others. (p. 383)

Concluzii generale

In short, people's beliefs and attitudes regarding the place of competition in society do not appear to be the product of any single process. Rather, these attitudes are shaped by a web of interconnected factors including cultural history, emerging cultural values, and individual social position. In particular, rising national human development, the emergence of a cultural background of postmaterialist values, and lower individual socioeconomic status are all associated with movement away from the view that competition is mainly a force for social good. Yet these effects are tempered by the surprisingly

robust influence of Protestantism, at the level of both national religious history and individual religious affiliation. Thus, our work corroborates the observation by Inglehart (e.g., Inglehart & Baker, 2000) that even despite sometimes dramatic economic, political, and social change, the impact of a society's cultural heritage persists to shape values and beliefs. (p.393)

– și acum exemplul de ipoteze de academici pentru o cercetare aplicativă[137];

In a scenario-based experiment carried out in an airline setting and in a hotel setting with 216 and 208 participants, respectively, it was found that customers perceived greater procedural justice when offered recovery voice, which resulted in higher overall postfailure satisfaction. It was shown that perceived procedural justice mediated the effect of recovery voice on overall satisfaction. Furthermore, recovery voice had a greater impact on perceived procedural justice for established customers with long transaction histories than for new ones with short transaction histories.

Hypothesis 1: In a service recovery situation, a customer's perceived procedural justice will be higher if the customer is given recovery voice than if the customer is not given recovery voice.
Hypothesis 2: In a service recovery situation, a customer's perceived procedural justice will be positively related to the customer's overall postfailure satisfaction.
Hypothesis 3: Perceived procedural justice mediates the relationship between recovery voice and overall postfailure satisfaction.

[137] KARANDE, Kiran, MAGNINI, Vincent P., TAM, Leona, *Recovery voice and satisfaction after service failure. An experimental investigation of mediating and moderating factors*, în „Journal of Service Research", Volume 10, No. 2, November 2007, p. 187-203. DOI: 10.1177/1094670507309607.

Hypothesis 4: In a service recovery situation, the effect of granting recovery voice on a customer's perceived procedural justice will be stronger for women than for men.
Hypothesis 5: In a service recovery situation, the effect of a customer's perceived procedural justice on overall postfailure satisfaction will be stronger for women than for men.
Hypothesis 6: In a service recovery situation, the effect of granting recovery voice on customers' perceived procedural justice will be stronger for established customers with long transaction histories than for new customers with short transaction histories.
Hypothesis 7: In a service recovery situation, the effect of a customer's perceived procedural justice on overall postfailure satisfaction will be stronger for new customers with short transaction histories than for established customers with long transaction histories.

– ideal ar fi fost să pun comparativ producte ale aceleiași echipe (de academici). Am căutat, dar n-am reușit să găsesc; oare de ce? Cea mai probabilă explicație este aceea că echipele strict academice nu obișnuiesc să publice cercetări aplicative, adică cele din care, eventual, mai facem și noi un ban; asta desigur în supoziția, de regulă nerealistă, că academicii ar obișnui așa ceva, adică să mai facă și ei/ ele un ban, altul decît salariul de academic. Asigur însă că, publicînd sub exigențe academice, „Journal of Service Research" fiind o revistă perfect devotată înaltelor exigențe ale Științei, echipa care a produs exemplul de set de ipoteze pentru o cercetare aplicativă este, fără îndoială, o echipă de academici; de altfel, le găsim studiul într-o publicație a prestigioasei edituri Sage, și încă *on behalf of Center for Excellence in Service,*

University of Maryland. Deci cu convingerea că propun pentru comparație lucruri valid comparabile, vă invit să faceți pe cont propriu judecarea comparativă a celor două exemple de mai sus; veți realiza astfel un foarte folositor, eu sper că și destul de incitant, *training* în evaluarea ipotezelor (pe toate cele zece criterii ale ipotezelor metodologic OK, deci începeți abia după le-ați parcurs pe toate, mai aveți patru);

– nu mă pot însă împiedica să formulez cîteva mici observații demo. Astfel, exemplul de cercetare explicativ-predictivă fundamentală este în mod evident o cercetare bine făcută. Între altele, cele 33 de pagini ale studiului trimit la vreo 60 de surse bibliografice, dar asta în condițiile în care studiul este despre testarea unui număr de patru teorii, și încă ce teorii. Pe cînd exemplul de cercetare explicativ-predictivă aplicativă este în mod evident o cercetare ne bine făcută. Între altele, din pricina emfazei: cele 18 pagini ale studiului trimit la nu mai puțin de 50 de surse bibliografice, delirează despre *model* și *theoretical anchoring*, se folosesc de biju-uri statistico-metodologice de genul *2 × 2 × 2 between-subjects factorial experiment* etc. și, pe baza unei anchete cu chestionar, pe care, numai zeul beției de cuvinte știe de ce, o botează *scenario-based experiment*, în care au fost chinuiți mai bine de 400 de „subiecți" și au fost măsurate variabile cum ar fi, maică măiculița mea, *customer's perceived procedural justice*, *customer's overall postfailure satisfaction* și *long/ short transaction histories*, ne umflă de ANOVA și de tabele cu coeficienți. Pentru ca, tot acest impozant munte, la capăt să nu screamă nici măcar ridicolii șoricei academic regulamentari, ipotezele 1 – 7 avînd de la cap la coadă niște conținuturi nu numai deosebit de mititele, dar și deosebit

de îndoielnice în materia lui *OK, dar cui şi ca să facă ce folosesc aceste descoperiri*, materie pînă una-alta cît se poate de obligatorie cînd e vorba despre cercetări aplicative. Fără să-mi propun să vă influenţez, cred că judecarea comparativă a celor două exemple mă autorizează la un suficient de ne-echivoc *quod erat demonstradum*;

- 2.6.2.1. administrarea criteriului conţinutului la ipotezele cercetărilor fundamentale. Atunci cînd avem făcut cercetări cu scop în sine, deci fundamentale, vom alerga, ca toţi savanţii, după anomalii, adică după ipoteze cu maximă „putere de rupere". Sînt foarte multe motivele pentru care nu vom da chiar de fiecare dată peste astfel de ipoteze; dar, în orice situaţie care seamănă a cercetare fundamentală sau a cercetare cu destinaţie academică, adică nu este destinată să producă un suport de cunoaştere pe baza căruia să facem o schimbare, vom privilegia la testare ipotezele cele mai stranii, mai neaşteptate, mai neverosimile;

- recomandarea cea mai importantă pentru administrarea acestui criteriu în practica de cercetare este să procedăm la o clarificare atentă a regimului lui „nu se ştie" din definiţia conţinutului. Să nu aveţi nici o îndoială: primul indiciu că „nu se ştie" este că nu ştii tu personal. Vei judeca însă imediat printr-o îndoială: faptul că nu ştii tu nu înseamnă nicidecum că nu se ştie în general. Pentru a trece cu folos prin această îndoială te va ajuta în mod esenţial încadrarea teoretică a conjectării/ pre-ipotezei. La capătul încadrării teoretice vei avea ipoteza, adică o propoziţie explicativ-predictivă formulată în termenii unei anumite teorii. Ei bine, fugi imediat la documentarea în teoria respectivă; practic

vorbind, prin această documentare vei face un recensământ al tuturor propozițiilor explicativ-predictive adevărate din teoria respectivă, adică a tuturor legilor din teoria de încadare care conțin termenii ipotezei tale.

Dacă ipoteza ta este una dintre aceste propoziții, s-a terminat. În ideea de administrare tare a criteriului conținutului, ai ajuns astfel la judecata că ipoteza cu pricina nu este ipoteză, deci că nu este de admis la testare: ce rost are să te chinui să probezi ca adevărată o propoziție deja demonstrată (mai precis, cît se poate de bine demonstrată) ca adevărată? Dar dacă ipoteza ta nu este niciuna dintre propozițiile explicative ale teoriei în care ai făcut încadrarea, atunci este foarte probabil ca ea să fie o ipoteză (poate chiar o anomalie); și o vei testa așa cum se testează toate ipotezele.

Atenție însă, nu vei scăpa complet de îndoială, pentru că este perfect posibil ca, după un timp, să afli că de fapt ipoteza ta coincide mai mult sau mai puțin exact cu una dintre legile din teoria de încadrare. Joacă în acest sens întîmplări de felul următor: i. „recensămîntul" legilor din teoria de încadrarea pe care l-ai făcut a fost incomplet. Din neglijență, din deficit de atenție, din lipsă de timp, din incompletitudinea materialului documentar pe care l-ai avut la dispoziție, din etc. ii. nepotrivirea dintre felul în care ți-ai redactat ipoteza și felul în care autorul teoriei de încadrare și-a redactat propoziția care, altfel, spune cam ce spui și tu, nepotrivire care s-a suprapus cu cine-știe-ce defecte de atenție sau de competență teoretică ale tale. Astfel, nu ai văzut identitatea sau similaritatea de sens dintre ipoteza ta și cutare lege din teoria de încadrare;

- interpretînd într-un perimetru mai strict definit al metodei științifice, avem de remarcat că judecarea ipotezelor după condiția conținutului se realizează prin raportare la legile din teoria științifică în care – cu termeni ai acesteia sau/ și cu extensii/ inovații deci derogări quasi-terminologice

admise de aceasta – a fost formulată ipoteza. Respectiv că, la nivele de generalitate superioare, judecarea ipotezelor după condiția conținutului se realizează prin raportare la legile trans/ interteoretice din paradigma de cunoaștere în care, cu termeni ai acesteia sau/ și cu extensii/ inovații quasi-terminologice admise de aceasta, a fost formulată ipoteza. Îmi pare rău de eventuala sperietură, dar pînă la urmă și la urmă chiar asta spune metoda științifică: o ipoteză cu conținut, adică o realmente ipoteză, este o propoziție explicativ-predictivă care, dacă ar fi probată ca adevărată sau ca falsă, ar pune în dificultate/ ar infirma una sau mai multe legi științifice; dacă ajungem la constatarea că nu ar pune în dificultate/ nu ar infirma, se cheamă că avem de-a face cu orice altceva decît cu o ipoteză.

Judecarea ipotezelor (cercetărilor fundamentale) după condiția conținutului se realizează deci prin raportare la cunoașterea deja existentă; raportare în baza căreia admitem la testare ipotezele cu conținut sau cu un oarecare conținut, respectiv respingem de la testare ipotezele fără conținut sau cu un conținut prea mic ca să fie în vreun fel interesant vis-a-vis de obiectivele cercetării noastre. Pentru a lua astfel de decizii, e clar că trebuie să știm în ce constă „cunoașterea deja existentă", adică să știm legile din teoria științifică de încadrare, și anume toate legile care se referă la, deci conțin ca atare, cel puțin una dintre variabilele ipotezei (în expresie terminologică sau quasi-terminologică). La modul cel mai LMC, această precondiție a judecării conținutului ipotezelor este și ea obligatorie, inclusiv pentru cercetările noastre explicativ-predictive de debut, mă refer aici la cercetările „de școală", de pildă la cele pe care ne facem tezele de licență, dizertațiile de master, ca și tezele de doctorat. Motiv pentru care cred că e bine să insist: căutarea și documentarea teoriei de încadrare nu sînt în niciun fel activități facultative. În caz

de indisponibilitate, rămîne soluția realizării condiției conținutului în versiune intuitivă: la cercetările fundamentale nu vei pune drept ipoteze propoziții explicativ-predictive despre care mai oricine – tu inclusiv, dar e absolut normal să întrebi și tu un pic în stînga și-n dreapta – știe/ își dă seama că sînt adevărate, respectiv că sînt false. Oricît ar fi de curios, mediul academic admite ca OK acest nivel de realizare a condiției conținutului, de regulă fără alte discuții;

- probabil că, la un moment dat, literatura de specialitate va trebui să pună problema conținutului ipotezelor (cercetărilor fundamentale) în termeni de generare. Cîtă vreme vom lua „puterea de rupere" numai drept criteriu de evaluare/ selecție, adică după ce ipotezele au fost generate, va rămîne neclar ce și despre ce avem de făcut pentru a genera ipoteze capabile în materia conținutului; inclusiv în ceea ce privește (re)condiționarea: e cam greu de imaginat cum să faci dintr-o pre-ipoteză oarecare o ipoteză mai neplauzibilă. Or, pare destul de clar că momentan cantonăm problema în zona variabilelor: învățăm/ știm cumva că vom genera ipoteze cu conținut în măsura în care variabilele din ele sînt inedite pentru știință. Consider că va trebui să precizăm și extindem resursele conținutului operînd obligatoriu și cu predicatul, deci atît cu noutatea variabilelor cît și cu noutatea predicației dintre ele;

- 2.6.2.2. administrarea criteriului conținutului la ipotezele cercetărilor aplicative. Dacă pentru ipotezele cercetărilor fundamentale condiția conținutului se administrează în *strategia implauzibilității*, pentru ipotezele cercetărilor aplicative strategia este riguros inversă; pentru suplimentul de

expresivitate de care cred că e nevoie, nu o voi denumi *strategia plauzibilității* (așa cum ar veni ca antonim lingvistic), ci *strategia banalității* (deci ca antonim semantic);

– să ne fie foarte clar: la cercetările aplicative, în mod particular la cercetările clinice și la cele suport pentru prestații profesionale, ierarhizarea ipotezelor în ordinea descrescătoare a conținutului este abordarea perfect greșită. Abordarea corectă fiind ierarhizarea ipotezelor în ordinea banalității lor, cu alte cuvinte în ordinea crescătoare a conținutului. Cînd televizorul nu merge, nu începi prin a-l demonta, în ipoteza că s-a defectat nu-știu-care ciclobetafazotron din el, adică piesa cea mai complicată, cea mai scumpă, cel mai greu de ajuns la ea, cel mai neplauzibil să se defecteze. Începi în odinea banalității/ plauzibilității: e băgat televizorul în priză? are priza aia curent? are telecomanda baterie? este bateria aia bună? ș. a. m. d. Dacă am proceda în strategia implauzibilității, adică în ordinea descrescătoare a conținutului, ne-am crea șanse deosebit de bune să ne facem de rîs. Iar cînd te faci de rîs în ochii clientului, vor suferi nu numai banii tăi de mîine, ci suferă și banii tăi de azi; și anume rău, da' rău de tot;

– susțin deci că, cel puțin în cazul ipotezelor pentru cercetările clinice și pentru cercetările suport, „puterea de rupere" este o expresie fără sens; deci că avem de privilegiat ipotezele cu conținutul cel mai mic. Cu atenție desigur la riscul de simplicitate, dar totalmente contrar condiției conținutului așa cum îl știm pentru cercetările fundamentale. Nu numai că nu le vom ignora, ci vom de-a dreptul vîna explicațiile banale, avînd deci grijă să le colectăm cît mai complet, fără

nici o umbră de jenă. Insist: pentru judecarea admisibilității ipotezelor cercetărilor clinice și ale cercetărilor suport, vom pune ipotezele în ordinea banalității, nu în ordinea stranietății. Vom planifica la testare ipotezele stranii numai după ipotezele banale, menținînd cu consecvență ordinea descrescătoare a banalității; cu alte cuvinte, o ipoteză intră la testare numai după o ipoteză mai banală/ mai puțin stranie/ mai „telefonată" decît ea;

2.7. Condiția ipotezei nule. Ipoteze nule și ipoteze rivale; ipoteze de lucru;

- **2.7.1. ipoteza nulă;**

- ipoteză nulă este o anumită re-enunțare a unei ipoteze, și anume re-enunțarea care, dacă ar fi probată ca adevărată, ipoteza respectivă ar fi, prin chiar acest fapt, probată ca falsă; respectiv invers: dacă ipoteza nulă ar fi probată ca falsă, ipoteza ei de bază ar fi, prin chiar acest fapt, probată ca adevărată.

Ipoteza nulă este deci perechea cu predicație răsturnată a ipotezei de bază; în această pereche variabilele O și X (eventual și variabilele C) sînt strict aceleași, „răsturnarea" referindu-se exclusiv la predicație: predicația ipotezei nule trebuie să aibă sensul simetric contrar față de sensul predicației ipotezei de bază.

De exemplu, ipoteza de bază fiind „studenții care locuiesc la cămin au note mai bune decît studenții care locuiesc în gazdă", ipoteza ei nulă poate fi „studenții care locuiesc la cămin au note mai slabe decît studenții care locuiesc în gazdă"; sau „studenții care locuiesc în gazdă au note mai bune decît studenții care locuiesc la cămin";

Sensul cu care expresia *ipoteză nulă* este utilizată în statistică este unul foarte special, construit pe „lema Neyman – Pearson", lemă din care învățăm cum să alegem între două ipoteze rivale simple comparîndu-le după media și dispersia, măsurate sau cumva anticipate/ prezise, variației variabilei pe care o conțin; ceva cu *null hypothesis statistical significance testing vs hypothesis testing*. Chiar dacă (voi ajunge să) pricep chestia asta și ce e cu *the most powerful test at significance level α for a threshold η* ca modalitate de testat ipoteze, rămîn cu o foarte mare nedumerire: așa cum ne învață susnumita lemă și constructele statistico-metodologice aferente ei, ipotezele – rivale inclusiv, nule inclusiv – sînt propoziții cu o singură variabilă, adică inevitalmente descriptive; ceea ce tre' să însemne că ipotezele rivale, ipotezele nule și, în general, ipotezele nu sînt altceva decît niște pariuri despre variații, adică una zice că media (sau/ și dispersia) este atîta, „rivala" că este alt atîta. Nu pot pricepe ce e ipoteză (care sînt ipotezele rivale/ care e ipoteza de bază și care ipoteza ei nulă etc.) în faptul că eu zic că în curtea lui Nea Vasile sînt, fie și în medie, cinșpe găini, iar tu zici că sînt nouă.

Deoarece statistica nu dă nici cel mai mic semn că pricepe ceva despre sensul cu totul special, ca să nu zic caricatural, în care utilizează cuvîntul *ipoteză*, maimuțărit inclusiv în hipocoristice de genul „ipoteză simplă", sensul expresiei *ipoteză nulă* așa cum este utilizată în statistică îl vom lăsa și pe el la statistică.

– noțiunea de ipoteză nulă (*null hypothesis* în engleza originară) este invenția lui sir Ronald Aymler Fisher (1890 – 1962), invenție pe care, alături de, între altele, *indicele de corelație Fisher*[138], *(încă) tînărul matematician R. A. Fisher (sîntem*

[138] *Indicele de corelație Fisher*, cunoscut și ca *transformarea Fisher* (engl. *Fisher transformation/ Fisher z-transformation*), este o acomodare destinată nouă, profanilor într-ale statisticii. Și anume acomodarea coeficientului de

undeva prin 1925) a pus-o în pachetul de „metode statistice" pe care le-a confecționat/ adaptat/ compilat pentru uzul „lucrătorilor din cercetare" (engl. statistical methods for research workers). Adică pentru niște persoane care au de făcut cercetări științifice (concret, era vorba despre cercetători în agronomie), pentru aceste cercetări au nevoie de unelte matematice (*namely* statistice), dar sînt profane în ale matematicii; pe scurt, fix ca și noi, sociologii „obișnuiți";

- în versiunea ei originară, ipoteza nulă este notorie în conexiune cu (*the*) *lady tasting tea experiment*: o doamnă din anturajul lui Fisher (tînărului Fisher) pretindea că poate spune fără greș dacă în ceașcă a fost turnat mai întîi ceaiul și după aceea laptele, respectiv invers, dacă mai întîi s-a turnat laptele și după aceea ceaiul. Folosindu-se de un experiment mental (să-i zicem statistico-probabilist), Fisher a demonstrat că probabilitatea de a ghici este de maximum 24%, deci că nimeni nu poate spune fără greș ce s-a turnat mai întîi, ceaiul sau laptele[139]. Să reținem reglementările despre ipoteza nulă pe care Fisher le-a stabilit apropo de acest experiment:

  ... the null hypothesis is never proved or established, but is possibly disproved, in the course of experimentation. Every experiment may be said to exist only in order to give the facts a chance of disproving the null hypothesis.

  ... the null hypothesis must be exact, that is free from vagueness

corelație (engl, *correlation coefficient*) pentru două variabile a căror variație împreună se distribuie, cum să zic, mai „sălbăticuț", adică altfel decît distribuția lineară (i.e. y = ax + b), singura pentru care coeficientul de corelație este legitim de calculat și utilizat în acord cu exigențele statisticii.

[139] Demonstrație frecvent actualizată în prezentări didactice, ușor de găsit pe Net; de pildă la https://brainder.org/2015/08/23/the-lady-tasting-tea-and-fishers-exact-test/.

and ambiguity, because it must supply the basis of the 'problem of distribution,' of which the test of significance is the solution. We may, however, choose any null hypothesis we please, provided it is exact.[140]

- ca reguli generale de configurare, reținem deci că o ipoteză nulă trebuie să fie *exact, free from vagueness and ambiguity*; dar că sub exigența *exact, free from vagueness and ambiguity*, sîntem liberi/ libere să inventăm și utilizăm orice fel de ipoteză nulă *we please*. Ceea ce este însă cel mai caracteristic concepției lui Fisher este utilizarea ipotezei nule ca modalitate de testare a ipotezelor; dată fiind utilitatea ei în materie, asupra acestei, să-i zicem tactica Fisher de testare a ipotezelor, voi reveni la locul potrivit (adică în volumul 3.2., capitolul XII, cel despre testarea ipotezelor);

- apropo de ipoteza nulă, literatura de specialitate acuză uneori o „dispută" Fisher *versus* Popper, mergînd pînă la suspicionarea unei „inspirări" nedeclarate a falsifierii popperiene după (*the*) *lady tasting tea experiment*. Deoarece nu e chiar treaba mea să tranșez astfel de situații, dar fiindumi foarte clar că sir Ronald Aymler le avea cu statistica și probabilitățile, nu cu filosofia, despre această „inspirare" voi

[140] Citez colportările cît se poate de notorii, pe Net inclusiv, sublinierile mele, din sinteza care compilează *The design of experiment*, din 1935, alături de cealaltă lucrare fundamentală a lui Fisher, *Statistical methods for research workers*, din 1925. Sinteză editată de J. H. Bennet (cu o prefață de F. Yates, alt pionier al statisticii aplicate) și intitulată *Statistical methods, experimental design, and sceintific inference. A re-issue of Statistical methods for research workers, The design of experiments and scientific inference*, Oxford University Press, Oxford, 1995. Sinteză în care special importante pentru ceea ce discutăm aici sînt secțiunea 8, *The null hypothesis*, din capitolul II, respectiv capitolul X, *The generalization of the null hypothesis*.

spune că mi se pare, dar asta foarte politicos vorbind, invalorificabilă ca dispută. Adică susțin că, dacă o raportăm la strategia popperiană a falsifierii, ipoteza nulă este inteligibil de luat numai ca tehnicalitate în respectiva strategie; strategie care stipulează, să ne reamintim, că o propoziție explicativ-predictivă, respectiv o teorie, nu poate fi probată ca adevărată sau falsă dacă nu-i putem inventa cel puțin o versiune/ ipostază în care ea ar fi falsă.

Scriind cu noțiunea de *ipoteză nulă*, asta înseamnă că pînă nu-i inventăm cel puțin o versiune nulă, e îndoielnic că ipoteza noastră de bază este realmente testabilă, deci e îndoielnic că este realmente ipoteză. Drept urmare, avem de administrat următoarele reguli:

- vom enunța ipotezele nule pentru fiecare dintre ipotezele de bază, de fiecare dată. Cu atenție la faptul că, în procesul de generare și configurare a cunoștințelor explicativ-predictive, ipotezele nule intervin cu foarte folositoare clarificări recurente, mergînd pînă la reprecizarea obiectivelor de cercetare. Și cu recomandarea de a proceda așa încă de la început, deci încă din fazele de limbă naturală, traversînd ratificările publice nu doar cu versiunile de bază, ci cu perechile de conjectări/ ipoteze de bază plus conjectările/ ipotezele lor nule. Insist: după ce că e cum nu se poate mai recurent productivă, colectarea/ judecarea/ perfecționarea (pre-)ipotezelor pe perechi pro și contra face parte din misiunea noastră co-educativă și co-evolutivă; nu numai că ne perfecționăm astfel clienții, dar generăm, în registrul *ne dorim și vouă/ vă dorim și nouă*, și lumea mai deșteaptă despre care știm că ar fi – în general, nu numai pentru noi – bine să survină;
- vom judeca de fiecare dată care dintre ele e mai avantajos de testat, ipoteza de bază sau ipoteza ei nulă. Date fiind

identitatea variabilelor și predicația simetric contrară, sub aspectul validității e la fel de OK să o testăm pe oricare dintre ele. Ceea ce decide pe care dintre ele o vom testa efectiv este fidelitatea, mai exact costurile pe care le incumbă testarea lor la cel mai bun nivel de fidelitate. Adică, chiar dacă rămînem receptivi/ receptive la *tactica Fisher*, între o ipoteză de bază și ipoteza ei nulă avem de calculat cu resursele disponibile – pentru care dintre ele testarea e mai puțin complicată, mai elegantă, mai promptă, mai la îndemînă, mai puțin costisitoare – în balanță cu garanțiile de fidelitate;

– se întîmplă – mai ales în „fazele școlare", dar nici exemplificarea fondatoare a lui Fisher nu face excepție – să ne enunțăm ipotezele nule la modul cel mai expeditiv, și anume prin simpla negare a predicației; pe exemplul de mai înainte, cel cu studenții, pentru ipoteza de bază „studenții care locuiesc la cămin au note mai bune decît studenții care locuiesc în gazdă", producem ca ipoteză nulă „nu există (niciun fel de) asociere între notele pe care le obțin studenții și situația lor rezidențială". Deși este de principiu corectă, ba chiar *exact, free from vagueness and ambiguity*, această enunțare expeditivă prezintă dezavantajul de a nu realiza suficient de bine funcțiile complementare ale ipotezelor nule: e de-a dreptul cheală în materie de clarificări recurente și, tocmai pentru că e foarte economicoasă la testare, prezintă pericole la intervenția pe butoane, unde ne împinge în toată gama de simplicități inferate *ex mere negativis*. În consecință, cel mai recomandabil este să ne formulăm ipotezele nule cu răsturnarea sensului predicației, iar formulările cu simpla negare să ni le cam interzicem;

– **2.7.2. ipoteze nule și ipoteze rivale, clarificări terminologice;**

– probabil pentru că putem alege să le testăm în locul ipotezelor de bază, ipotezele nule mai sînt denumite și *ipoteze alternative* (engl. *alternative hypotheses*); probabil pentru că experimentul este foarte frecvent luat drept metoda generică de testare a ipotezelor, ipoteza nulă mai este denumită și *ipoteză experimentală*; probabil pentru că în procesul de generare producem de regulă mai multe ipoteze decît vom reuși să efectiv testăm, deci că le reținem și „cercetăm" numai pe unele, ipotezele nule mai sînt denumite și *ipoteze reținute* (engl. *maintained hypotheses*), respectiv *ipoteze de cercetare* (engl. *research hypotheses*). Indiferent însă cît de probabile sau de improbabile ar fi explicațiile de mai sus, ceea ce e sigur este evidentul talmeș-balmeș denominativ, talmeș-balmeș în care campioana la capacitatea de zăpăcire este botezarea ipotezelor nule ca *ipoteze rivale* (engl. *rival hypotheses*);

– pentru clarificare, imperativă cînd e vorba despre eliminarea confuziei între *ipoteze nule* și *ipoteze rivale*, propun să procedăm astfel:

– pe noțiunile de *ipoteze reținute* și *ipoteze de cercetare*, ca și pe cea de *ipoteze experimentale* le vom lua ca sinonime: ele indică acele ipoteze pe care le-am selectat pentru testare și pe care le chiar testăm. Unei ipoteze nule îi putem zice *ipoteză experimentală*, *ipoteză reținută* sau *ipoteză de cercetare* numai atunci cînd pe ea am decis să o testăm („cercetăm") și o chiar testăm („cercetăm");

- ca sinonim pentru *ipoteze rivale* putem lua noțiunea de *ipoteze alternative*. Atenție însă, expresia *ipoteze alternative, adică ipoteze rivale*, face parte dintr-o cu totul altă poveste decît cea cu ipotezele nule; și anume din povestea cu *puterea explicativă* (engl. *explanatory power*) și *puterea predictivă* (engl. *predictive power*) a ipotezelor. Se poate adică întîmpla – fericită întîmplare, insistent de căutat întîmplare! – ca pentru același obiectiv de cercetare explicativ-predictivă să avem un număr de ipoteze rivale, adică ipoteze care au aceeași variabilă O, *explanandum*, dar sînt perfect distincte între ele în ceea ce privește variabilele X, *explanans*. În astfel de, repet, fericite situații, avem de decis pe care dintre acele ipoteze o/ le vom efectiv testa și pe care nu, iar decizia aceasta o luăm judecînd comparativ puterea lor explicativ-predictivă; dar sînt și situații, de pildă atunci cînd avem resurse de cercetare suficiente, în care decidem să testăm două, adică o pereche de ipoteze rivale, sau chiar mai multe, adică un ciorchine de ipoteze rivale;

- dar, după parametrul putere explicativă și predictivă, o ipoteză de bază și ipoteza ei nulă n-au, prin definiție!, cum să fie mutual altfel, necum mutual rivale, aceasta deoarece ele trebuie să fie atît de la fel de valide încît, pe oricare dintre ele am proba-o ca adevărată, cealaltă să fie, prin chiar respectiva probare, falsă/ ne-adevărată (respectiv invers, dacă pe oricare dintre ele am proba-o ca falsă/ ne-adevărată, cealaltă să fie, prin chiar respectiva probare, adevărată). Sigur, dacă ții cu tot dinadinsul, poți să spui că ipoteza de bază și ipoteza ei nulă sînt „rivale", deoarece, într-adevăr, o vei duce la bal (adică o vei alege pentru testare) numai pe una dintre ele, iar cealaltă va rămîne acasă îmbufnată, deci, nu-i așa, „rivală".

Din păcate, tema ipotezelor/ teoriilor rivale este prea importantă în metodologia de cercetare pentru a fi confuzionată în genul acesta de denominări inculte (în care e important de recunoscut inabilitatea de lua termeni/ expresii terminologice cu sensuri de limbă naturală; sau fandoseala de babă edificată, care crede că formularea elegantă, deci corectă, pentru „bumbi de cap" este „nasturi de cap");

- **2.7.3. ipotezele rivale;**

- 2.7.3.1. ipotezele rivale – condiție esențială pentru controlul riscurilor de simplicitate;

- se poate pune problema dacă generarea ipotezelor în ciorchini sau măcar în perechi de ipoteze rivale e de asumat ca regulă obligatorie. În această chestiune, probabil ca să nu sperie copilașii, că la altă explicație nu mă duce mintea, literatura noastră de specialitate mai ales tace; se poate înțelege astfel că o cercetare sociologică explicativ-predictivă este suficient de OK cînd, pentru oricare dintre variabilele ei O, *explanandum*, testează o singură ipoteză, rămînînd ca obligație doar decizia între respectiva ipoteză și versiunea ei nulă (fie vorba-ntre noi, nici asta cît trebuie de tare enunțată). Se pune însă întrebarea cum putem ține sub un cît-de-cît control riscul simplicității, pe de o parte destul de consistent-nativ în prestațiile profesionale de sociolog, iar pe de celalaltă destul de greu de prins prin ratificări publice nepregătite. E evident că nu putem, și asta pentru că, în absența unui ciorchine de ipoteze cu aceeași variabilă O și cu variabile X diferite între ele, e greu de crezut că vom

putea fie și conștientiza acest risc; în niciun caz nu vom avea cum să ne luăm elan, adică să producem teoretizările – necesarmente complexe, indiferent cît ar fi de populare sau/ și de ad-hoc – cu care avem de cumpănit între „briciul lui Occam" și riscul de simplicitate. Motiv pentru care susțin că generarea ipotezelor și judecarea admisibilității lor în ciorchini de ipoteze rivale intră în categoria regulilor metodologice obligatorii. Singura derogare de la această regulă, tolerabilă, dar nu și recomandabilă, este ca în loc de ciorchini să ne mulțumim cu perechi de ipoteze rivale;

– decizia între ipotezele rivale ar trebui să fie, cel puțin în principiu, neproblematică. Aceasta în principal pentru că misiunea esențială a ipotezelor rivale este aceea de a controla, adică de a conștientiza, calcula și reduce, riscurile de simplicitate; misiune pe care o îndeplinim prin judecarea puterii explicative și predictive a ansamblului de predicații pe care le conține ciorchinele de ipoteze referitoare la o anumită variabilă O, *explanandum*. Din această judecare pe întregul ciorchine nu poate rezulta decît una dintre următoarele decizii: i. de testat este cutare dintre ipotezele rivale; ii. de testat este cutare combinație de ipoteze rivale; iii. de testat sînt toate ipotezele din ciorchine; iv. de testat este o altă ipoteză/ o combinație/ un întreg ciorchine de alte ipoteze, pe care am generat-o/ l-am generat tocmai în procesul de (re) condiționare și tocmai ca soluție mai bună pentru controlul eficace al riscurilor de simplicitate. După cum se vede, din judecarea pe întregul ciorchine ne ies decizii de selecție suficient de obligatorii pentru ca operarea altor criterii de evaluare, inclusiv testabilitatea, să fie nu numai superfluă, ci și practic interzisă. Că doar n-o să generăm efecte perverse

în viețile „obiecților" prestațiilor noastre doar pentru că nu ne-au ținut curelele – n-am avut timp, n-am avut bani, n-am avut coechipieri, dar în ultimă instanță nu ne-a dus mintea – ca să testăm ipoteze/ asamblări de ipoteze cît trebuie de complexe și de sofisticate;

– 2.7.3.2. rivalitatea explicativ-predictivă cu ceilalții noștri;

– dezvolt aici un subiect pe care l-am enunțat în partea introductivă la politicile metodologice ale sociologiei, unde spuneam că va fi întotdeauna folositor, aici arăt că este practic esențial, să înțelegem ce politici metodologice ale sociologiei „clocesc" și au în minte și ceilalții noștri, în primul rînd clienții prestațiilor noastre profesionale. Astfel, cu ocazia cercetărilor-suport pentru prestațiile noastre profesionale, putem avea de-a face cu o rivalitate cu totul specială, și anume rivalitatea dintre ipotezele noastre și ipotezele clientului nostru. Și e de subliniat că, atunci cînd apare, și de regulă cam apare, rivalitatea aceasta obișnuiește să înceapă de la origine, adică de la enunțarea/ stabilirea obiectivelor cercetării. Mai e de subliniat că ea se desfășoară în limbă naturală, dar că beleaua este maximă atunci cînd clientul tău „are terminologie", pentru că asta traduce de obicei convingerea că are și competență, deci că știe mai bine decît tine. Pentru lămurire, antrenament și încurajare, voi exemplifica dintr-o prestație de-a mea, și anume dintr-o prestație „clinică" (i. e. de diagnoză și remediere). Ne reamintim că o parte importantă a prestațiilor profesionale de sociolog constă în remedieri și depanări, adică în scoaterea unei anumite entități social-umane din starea/ situația în care se află acum și pe care clientul nostru o judecă drept neconvenabilă și aducerea ei

într-o altă stare/ situație, pe care clientul nostru și-o dorește. O categorie importantă de astfel de prestații clinice o formează depanarea din incidente de calitate. Incidentele de calitate, problemă cu a cărei rezolvare există mari probabilități să vă întîlniți ca sociologi practicieni, apar întotdeauna, pentru toată lumea implicată, ca surprize (evident neplăcute). Inclusiv în sensul că nimeni nu își poate explica cum naiba s-a putut întîmpla așa ceva. Iar dacă nu ne putem explica, nu știm ce și cum să facem pentru ca incidentul respectiv să nu se repete. Exemplificarea: V. M., de profesie inginer, 55 de ani, șef secție producție la s. c. RRR s.r.l.[141] din Brașov, spune așa (menționez că toată povestea se desfășoară ca discuție/ interviu de grup, la care participă întregul staff managerial de la s. c. RRR): „Am următoarea situație: îl întreb pe muncitor cît îi trebuie ca să facă sudura cutare. El zice o oră. Eu îi zic, bine, îți mai dau eu o juma de oră, dar să mi-o faci cum scrie la carte. Mi-o face, în mai puțin de o oră, perfect; de altfel a lucrat ca sudor la Mercedes, în Germania, știe meserie. Problema e că atunci cînd are de făcut aceeași sudură ca sarcină curentă de muncă și eu nu mai sînt de față, face sudurile respective ca dracu'. Eu nu pot să-mi explic asta." Veți fi de acord că dacă am rămîne la această declarație, adio stoc de cunoaștere din partea (reprezentanților) clientului. Mai în adîncime lucrurile stau cu totul altfel, totul este să-l lași pe Dl. V. M. să vorbească în continuare, fără să te bagi peste el, rămînînd într-o atitudine de ascultare nu numai politicoasă, ci și vizibil interesată;

[141] Reamintesc: „RRR" este o etichetă convențională, clientul meu nu mă autorizează să-i fac publică identitatea; de altfel, pentru ce avem de făcut aici, identitatea lui reală nu contează.

- iată ce putem înțelege și generaliza dacă ascultăm în continuare și îl lăsăm pe Dl. V. M. să spună tot ce are de spus:
  - declarația „eu nu-mi pot explica asta" este un *joc de limbaj* și nimic altceva. Un joc de limbaj prin care clientul tău/ reprezentanții clientului tău crează condițiile pentru ca propria sa/ lor explicație, pe care o au și pe care abia așteaptă să o arate, să o impună cu maximă putere, i.e. ca unică resursă de cunoaștere bună pentru soluționare. Explicația aceasta – care, cu o întîrziere bine calculată în orice joc de limbaj, va fi prezentată la momentul pregătit – este parte intrinsecă a culturii manageriale și organizaționale ale clientului; este deci un *pattern* cultural, nu un elaborat de cunoaștere propriu, cu toate consecințele care decurg de aici;
  - dat fiind primitivismul ingineresc al majorității culturilor manageriale și organizaționale din țărișoara noastră reală, explicația aceasta se situează de obicei în zona fanteziilor autoritariste: șefii trăiesc cu convingerea că incidentele de calitate se datorează unor vicii istorice și generale ale subalternilor lor ca „români". Care „români", cînd sînt subalternii noștri, sînt proști, incompetenți, leneși, neatenți, fără simțul răspunderii, hoți. Aceasta este și explicația D-lui V. M., dar aici intervine un al doilea joc de limbaj: e încredințat că poate să-mi dea o lecție, pentru că fiind universitar sînt necesarmente naiv, nu lucrez ca el, „direct cu muncitorii", și pentru că pun întrebări inutile, și anume de ce fac muncitorii lui lucru de mîntuială;
  - noi, sociologii știm că acțiunile corective care sînt posibile în filosofie autoritaristă nu prea pot fi altfel decît coercitive. Iar coerciția nu rezolvă mai nimic, deoarece

ea nu neutralizează, nici măcar nu diminuează incidența cauzelor; tot ceea ce coerciția poate face este să blocheze sau, atenție!, să mascheze/ deghizeze manifestarea efectelor. După cum știm și că, imediat și în mod natural, coerciția instalează un cerc vicios, de fapt o spirală vicioasă: o coerciție micuță generează o coerciție mai mărișoară, care generează o coerciție mai mare și tot așa; între timp, rămînînd neatacate, cauzele incidentelor de calitate continuă să producă efecte, efecte mult mai insidioase și mai greu de sesizat. Alături de coerciție vom pune și consensul la nefumabile pentru noi; aceasta deoarece, dacă nu știați, consensul nu este altceva decît idealizarea coerciției;

– ne va fi întotdeauna greu să înfrîngem jocurile de limbaj cu care înțelepciunea populară obișnuiește să ne concureze ca producători profesionali de cunoaștere explicativ-predictivă, mai ales că de fapt este vorba despre jocuri de putere, important de cîștigat pentru fiecare dintre părțile implicate. Așa cum deja știm, soluția de fond este ca, în calitate de integratori de cunoaștere, să împingem toată povestea în regimul cooperării, începînd cu evidențierea clară și onestă a tuturor intereselor implicate de prestație. Dacă, din diverse motive, ne cade bine să ne poziționăm pur și dur, adică foarte competitiv, una dintre condițiile esențiale este să venim cu un mod de explicare-diagnozare-intervenție suficient de puternic și de clar pentru a concura cu succes, dacă se poate devastator, în ochii clientului/ reprezentanților clientului, modul lor de explicare-diagnozare-intervenție, cel înrădăcinat în cultura lor managerială și în cultura organizației lor. Pentru aceasta, ne stau la dispoziție două seturi de resurse:

- A. setul resurselor de pragmatică managerială. Nu fac parte din MTCS, dar, oarecum subtextual, aflăm despre ele mai încolo (în volumul 3.2., la capitolul XIII, cel de pragmatică explicativ-predictivă);
- B. setul resurselor pe care le generăm prin teoretizare/utilizarea teoriilor. Prezintă dezavantajul că, pentru a fi pricepute, necesită o anumită cultură în materie de teorii social-umane, cultură pe care majoritatea „managerilor rumâni" („rumâni", așa l-am auzit că zice, atins de aripa senectuții înțelepte, Domnul Ion Țiriac) nu o are. Dar e de necontestat că se poate miza pe deșteptăciunea lor, de cele mai multe ori remarcabilă, dar și pe faptul că mor de curiozitate să afle cîte ceva din subtilitățile meseriei noastre („pisicologi, sociologi – *whatever*" – așa ne identifică, altfel cu destulă amenitate, unul dintre clienții mei); chiar dacă, alt joc de limbaj, prima lor reacție este se îndoiască de „teoria" pe care o punem în joc sau măcar „să nu înregistreze" ceea ce spunem. De exemplu, pentru situația de la s. c. RRR, am furnizat ca bază explicativă pentru incidentele de calitate teoria lui John Stacey Adams despre motivație[142]: „după ce că aveți întîrzieri la plata salariilor către muncitori, nici nu vă cereți scuze, nici nu le dați explicații pentru asta, nici nu le comunicați vreun termen de remediere, ba mai și urlați la ei. E absolut normal ca ei să încerce să echilibreze balanța echității, inclusiv prin muncă de mîntuială (dar vă puteți aștepta, dacă nu cumva le și aveți, la conduite în

[142] O găsiți, într-o prezentare nu numai perfect inteligibilă, ci și cît se poate de „fără rest" inteligibilă, deci cît se poate de fidelă în raport cu originalul, în BUZEA, Carmen, *Motivația. Teorii și practici*, Institutul European, Iași, 2010, paragraful *4.1. Teoria echității*, p. 71 – 77.

gama *wildcat strike*)". Am obținut ce aveam de obținut, și anume impunerea acestui mod de a defini situația (cauzele incidentelor de calitate), la concurență cu „modelul explicativ" al D-lui V. M. Atenție însă, am obținut asta traversînd un alt joc de limbaj, și anume acuzația D-lui M. R., inginer, 47 de ani, director executiv al s. c. RRR, că „aveți informații eronate, eu nu-mi umilesc muncitorii" (cum susțineam eu); cu discuții aprinse, în care, după riposta mea agresivă, M. R. și-a atenuat acuzația de constatare „academică", deci incompetentă, la adresa mea, transferînd divergența față de susținerile mele în zona cît-p-aci savantă a sensului cuvîntului „a umili" (M. R. – „poate că avem sensuri diferite pentru cuvîntul a umili. Ce înțelegeți de fapt Dvs. prin a umili? Poate aflăm și noi lucruri noi cu această ocazie.") Și am avut grijă să afle, între altele citîndu-le textual din, nu-i așa, Marele Adams; dar, atenție, cu reverența adecvată față de regula, esențială în negocieri, că trebuie să-i lași „adversarului" suficient de mult spațiu pentru „a-și salva fața"[143];

[143] M. R., o persoană realmente inteligentă, s-a repliat pînă la a accepta că de acum va lua în calcul că muncitorii „interpretează" ca umilire faptul de a nu fi informați „pe bune" despre banii lor: „O. K., am învățat astăzi ceva nou și cu adevărat folositor". De remarcat că eu eram Dom' Profesor, pînă la urmă o sursă de învățături acceptabilă pentru toți cei prezenți, deci căreia i te poți „supune" fără să te desfigurezi – în ochii tăi și mai ales în ochii celorlalților prezenți, unul fiind Șeful cel Mare, alții colegi de același nivel ierarhic, iar alții oarecum subalterni. Și neapărat că M. V., concurentul meu în materie de explicație cu adevărat serioasă și realistă, adică nu ca a mea, academică deci „poetică", a fost foarte ușor de confirmat – tacit, evident – în statutul său, deja mirosit de ceilalți prezenți, de persoană limitată, incapabilă să achiziționeze o gîndire, nu-i așa, mai subtilă.

- **2.7.4. ipoteze de lucru;**

- în sinonimia *ipoteze reținute/ ipoteze de cercetare/ ipoteze experimentale* sînt nevoit să adaug unul dintre sensurile expresiei *ipoteză de lucru*. Sînt adică situații, de altfel foarte frecvente, în care constatăm că testabilitatea ipotezei de bază nu este cîtă/ cum ne-ar trebui și că nu putem (re)condiționa respectiva ipoteză. În aceste situații, bazîndu-ne pe funcția predictivă a oricărei ipoteze, la urma urmelor nimic altceva decît o în-perspectivă-lege, generăm un număr de consecințe ale ipotezei respective, adică de răspunsuri explicativ-predictive potrivite pentru întrebarea *ce s-ar întîmpla dacă ipoteza noastră ar fi adevărată* (vezi par. 2.10., mai la vale); mai precis pentru întrebarea *dacă ipoteza ar fi adevărată, cum ar trebui să arăte variația variabilei O cînd variația variabilei X ar fi cutare*. Între aceste răspunsuri, *variante în consecință* ale ipotezei de bază, se află de regulă cel puțin unul mai testabil decît ipoteza de bază; dacă îl reținem pe acesta pentru testare, el va fi ipoteza reținută, i.e. de cercetare, i.e. experimentală. Ei bine, cîteodată i se zice și ipoteză de lucru, probabil cu accepțiunea, mă gîndesc eu, „ipoteza pe care o lucrăm";

- altfel însă, e de necrezut cît de pliabilă este expresia *ipoteză de lucru*, atît în vorbirile de profan, cît și în vorbirile profesional-științifice, ale sociologilor inclusiv; de necrezut este și în cîte sensuri este utilizată această expresie, respectiv cît de mutual divergente, ba chiar contradictorii, pot fi acestea. O utilizăm de pildă ca *excusez de peu*, adică „nu mă luați prea tare, ceea ce am spus nu este decît o (simplă) ipoteză de lucru"; la fel de nonșalant zicem ipoteză de lucru și cu sensul

contrar, adică „am făcut o treabă foarte serioasă, iată care a fost ipoteza mea de lucru". Dată fiind această situație, e greu de crezut că cineva va reuși vreodată să-i atașeze lui *ipoteză de lucru* vreun sens cît-de-cît unanim;

– pînă ne mai gîndim, ne mai socotim, propun următoarea convenție: prin *ipoteză de lucru* înțelegem o propoziție explicativ-predictivă cu care lucrăm ca temporar adevărată sau ca temporar falsă, cu scopul de a produce alte cunoștințe explicativ-predictive, și anume ipoteze sau/ și obiective de cercetare explicativ-predictivă[144].

Mai explicit: ipoteză de lucru este o ipoteză pe care nu am testat-o și nici nu avem de gînd să o testăm, dar de care ne folosim ca și cînd ar fi adevărată sau ca și cînd ar fi falsă, în propoziții cu sensul „presupunînd că propoziția P (adică ipoteza de lucru) este adevărată, iată ce consecințe ar avea asta pentru situația S"; respectiv „presupunînd că propoziția explicativă P este falsă, iată ce consecințe ar avea asta pentru situația S". O ipoteză de lucru funcționează deci numai pentru scopuri euristice/ productive, nu și pentru scopuri demonstrative, în niciun caz probatorii; aceasta deoarece faptul că ea este și rămîne ipoteză s-ar transmite ereditar în întreaga configurație de cunoaștere pe care o producem cu ajutorul ei. Există o singură dar cît se poate de notabilă excepție: ipotezele de lucru pot fi utilizate și sînt de utilizat în scop probatoriu pentru *demonstrațiile prin reducere la absurd*; dar numai și numai acolo.

– în consecință, cu excepția utilizării pentru demonstrații prin reducere la absurd, vom controla explicit, cu maximă

[144] Trebuie să precizez că aceasta nu este o convenție chiar locală; de pildă deoarece este sensul cu care *ipoteză de lucru* apare în vorbirile mai tuturor persoanelor cît de cît atente la acurateța & proprietatea exprimării.

atenție și de fiecare dată, ce sens implică de fapt utilizarea expresiei *ipoteză de lucru*, indiferent cine și în ce context o utilizează;

2.8. Condiții relative la universul cercetărilor explicativ-predictive;

- deși e în conexiune cu condiția oarecum mai complicată a generalității, stabilirea și indicarea ca atare a universului cercetărilor explicativ-predictive ar trebui să fie, ca pentru orice alt fel de cercetare, ceva perfect LMC: ce mare filosofie este să stabilești și să scrii clar la cine – adică la care persoane sau entități social-umane suprapersonale – se referă ipotezele cercetării tale?! Din păcate pare să fie o foarte mare „filosofie", cel puțin cînd e vorba despre cercetările noastre din fazele de ucenicie, unde greșelile se întîmplă emoționant de frecvent. De exemplu, într-o anchetă pentru calibrarea unei campanii electorale pentru alegerea primarului municipiului Brașov, în care universul cercetării e LMC că se compune din persoanele cu drept de vot care au domiciliul în Brașov, ipotezele cercetării sînt scrise cu „oameni", „persoane" sau „indivizi" (apropo, nu știu cine naiba ne-o fi băgat în cap prostovăneala asta de cuvînt), fără nici un fel de altă precizare. Păi cum vei testa o ipoteză despre *oameni/ persoane/ indivizi*? Vei face un eșantion dintre toți oamenii, dintre toate persoanele, dintre toți indivizii? De toate vîrstele? Din toate epocile istorice? Din toate geografiile?

- greșeala generică – adică să-ți enunți ipotezele cu referire la alte persoane/ entități social-umane suprapersonale decît cele care formează universul cercetării, de regulă cu ambiguități generalizante de genul „oameni", „persoane",

„indivizi" – este nu numai penibilă ci şi cît se poate de surprinzătoare. Deoarece n-am nici un motiv să suspectez defecte de inteligenţă, şi încă de nivelul (L)MC, cred că ele survin în trena politicilor metodologice *ad hoc*, mai ales a celor realiste, şi a MNPOCEPI (Marea Noastră Problemă cu Obiectivele de Cercetare Explicativă şi Predictivă şi cu Ipotezele). Adică, pentru a ne apăra cumva de consecinţele faptului că ştim că nu prea le avem cu cercetările astea cu ipoteze, judecăm ca avantajoasă formularea cît mai gogonată a respectivelor ipoteze, umflîndu-le de pildă gradul de generalitate, şi anume la maxim;

- în consecinţă, nu văd niciun fel de avantaj în lua în furculiţă, una după alta, greşelile de nepotrivire a ipotezelor cu universul cercetărilor: greşelile acestea sînt prea multe şi mult prea „inventive". Vă propun să le atacăm global, sub următoarea instrucţiune: să ne întrebăm şi să ne răspundem cu claritate, la fiecare ipoteză, despre care persoane/ entităţi social-umane suprapersonale este vorba în ea, adică despre care persoane/ entităţi social-umane suprapersonale sînt de generalizat cunoştinţele explicativ-predictive pe care le producem cu cercetarea din care face parte ipoteza respectivă.

Ca regulă avem de acoperit o corespondenţă unu-la-unu: în ipotezele noastre va fi vorba, textual, nu în supoziţia că „e de la sine înţeles"!, despre persoanele/ entităţile social-umane suprapersonale care constituie universul cercetării noastre.

În termeni de cercetare suport: universul cercetării sînt persoanele/ entităţile social-umane suprapersonale în viaţa cărora vor surveni schimbările pe care le-am stabilit ca obiect al contractului de prestări servicii pe care l-am încheiat cu clientul; ipotezele cercetării se vor referi, textual, nu în supoziţia că „e de la sine înţeles"!, la respectivele persoane/ entităţi social-umane suprapersonale;

2.9. Condiția testabilității;

- așa cum spuneam, în unele versiuni ale tradiției didactice MTCS, evaluarea ipotezelor este centrată pe admisibilitatea la testare, iar numele generic al judecării admisibilității la testare este testabilitatea. Cu punerea condițiilor ipotezelor metodologic OK în poziție secundară și avansarea în poziția centrală a condițiilor eminamente tehnice ale testabilității; este vorba în mod special despre posibilitățile efective de constituire a evidenței, deci și de administrare a acesteia într-o relație evidențială demnă de încredere. Dacă centrarea pe admisibilitatea la testare este de urmat, cel puțin sub aspect pragmatic, restrîngerea evaluării la testabilitate e de discutat. Aceasta pentru că epistemologia, sfetnicul nostru mai de deasupra, spune că testabilitatea nu e de administrat drept criteriu tare în judecarea admisibilității. Faptul că o ipoteză nu poate fi testată în condițiile actuale nu face din ea o ipoteză inadmisibilă de principiu: dacă putem arăta, fie și sugera foarte aproximativ, modul și contextul în care, undeva/ cîndva în viitor, propoziția în discuție va putea fi testată, e OK, propoziția respectivă este fără discuție ipoteză;

- asta este însă adevărat doar pentru ipotezele cercetărilor fundamentale. Ține adică de domeniul evidenței că, în cazul ipotezelor cercetărilor aplicative, doar indicarea posibilității testării undeva în viitor pur și simplu nu merge. Ca sociolog practician am de efectuat o anumită schimbare, la un anumit cost și la un anumit termen; deci nu am cum să aștept pînă știința se va dezvolta suficient ca să-mi pot testa o ipoteză care îmi trebuie pentru a ști pe ce „butoane" să apăs ca să produc schimbarea pentru care sînt plătit/ă. Motiv

pentru care, în loc de testabilitate propun să operăm cu o acomodare, semnificativ mai fiabilă, a noțiunii popperiene de *falsifiere/ falsificabilitate*;

- așa cum învățăm la cursurile de Epistemologie, falsificabilitatea a fost introdusă de Karl Popper drept criteriu tare, cel mai tare, de evaluare a teoriilor. E de subliniat importanța cu totul specială pe care Popper o acordă falsifierii ca preocupare dominantă și imperativă a oricărui agent cunoscător onest și cu pretenții. Față de orice teorie/ susținere științifică, a sa în primul rînd, oricare astfel de agent trebuie să aibă cea mai ostilă atitudine cu putință, și anume să vîneze la modul cel mai minuțios și continuu argumentele, constatările, contextele care (ar putea) să o infirme. În concepția lui Popper, acest comportament este cea mai bună garanție a calității cunoașterii științifice și cel mai bun ferment al dezvoltării/ progresului ei;
- falsificabilitatea se potrivește foarte bine și pentru ipoteze. Spunem că o ipoteză pentru care nu putem arăta situația/ situațiile care ar face-o falsă nu este propoziție științifică, deci cu atît mai mult nu este ipoteză. Aserțiunea aceasta este foarte folositor de acceptat deoarece, atît timp cît nu putem arăta care sînt constatările empirice/ faptele care ar face ipoteza falsă, e imposibil să avem încredre în constatările empirice care ar face-o adevărată. Mai mult, e de reținut că a judeca admisibilitatea unei ipoteze după criteriul falsificabilității echivalează practic cu a configura *relația evidențială de principiu*, deci cu a arăta care și cum ar trebui să fie probele pentru ca ipoteza cu care le confruntăm să fie falsă;
- iar dacă e să forțăm un pic lucrurile, falsificabilitatea poate fi luată ca rescriere procedurală a condiției ipotezei nule.

Drept urmare, în loc să o administrăm în formulări de genul „în cercetările empirice vom reține doar ipotezele care pot fi infirmate"[145], vom administra această instrucțiune în formulări nerestrictive și în același timp procedural (mai) maniabile; eu o propun pe următoarea: admitem la testare numai ipotezele cărora am reușit să le inventăm ipoteza nulă. Cu precizarea că astfel formulată instrucțiunea se aplică nu numai la ipotezele cercetărilor fundamentale, ci la ipotezele cercetărilor aplicative, empirice ca și teoretice;

2.10. Condiția formulării și testării ca predicție/ set de predicții;

– așa cum spuneam, între condițiile pe care orice ipoteză trebuie să le îndeplinească, tradiția MTCS de versiune pur didactică setează și predictivitatea. Iar în abordările „foarte clasice" – adică profesate într-o idee foarte riguroasă cu privire la Știință, în vigoare și acum pentru savanții nefrecventați de meta-neliniști, adică pentru majoritatea cercetătorilor, din științele naturii mai ales, dar nu neapărat numai de acolo – testarea ipotezelor se realizează niciodată altfel decît pe versiunile predictive ale acestora (vezi în citatul de mai jos „consecințele lui *h*"); și se reglementează de exemplu așa:

Considerată sub aspect tehnico-operațional, testarea unei ipoteze *h* este un proces complex care cuprinde mai multe operații:

a. deducerea consecințelor lui *h*;
b. confruntarea consecințelor lui *h* cu anumite mărturii sau dovezi;
c. exprimarea rezultatelor acestor confruntări în enunțuri care împreună formează suportul evidențial sau evidența *e*;

[145] Cum zice de pildă profesorul S. Chelcea, vezi CHELCEA, Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice*, ed. cit., loc cit., p. 107.

d. stabilirea relaţiei dintre *h* şi *e* care este de condiţionare suficientă, de unde rezultă: dacă consecinţele au fost verificate, atunci *e* formează suportul pozitiv al lui *h* şi deci *h* este confirmată; dacă consecinţele nu se verifică, *e* formează suportul negativ al lui *h* şi deci *h* este falsificată sau respinsă sau infirmată.[146]

Cu completarea că „deducerea consecinţelor lui h" constă în inferarea predictivă prin care se generează răspunsuri la întrebarea „ce anume s-ar întîmpla dacă *h* ar fi adevărată"; iar în logica falsifierii/ ipotezei nule, la întrebarea „ce anume s-ar întîmpla dacă *h* ar fi falsă/ ne-adevărată";

- din condiţia predictibilităţii se înţelege că orice ipoteză se pretează la re-enunţare ca predicţii („deducerea consecinţelor lui *h*"). Despre formularea şi testarea ca predicţie/ set de predicţii se înţelege – suficient de clar, presupun – că este condiţie obligatorie; deci că este interzis, nemaivăzut ori cel puţin nerecomandabil, să procedăm altfel, de pildă să o testăm chiar pe *h*, „ipoteza propriu-zisă", ca să spunem aşa, adică să adunăm „mărturii sau dovezi" chiar pentru *h* şi să o confruntăm chiar pe *h* cu respectivele „mărturii sau dovezi". La fel de clar se mai înţelege că realizarea condiţiei formulării şi testării ca predicţie/ set de predicţii este ceva destul de LMC, cel puţin în sensul că „deducerea consecinţelor lui h" nu pune decît curente, deci normale probleme „tehnico-operaţionale";

---

[146] GEORGESCU, Ştefan, FLONTA, Mircea, PÂRVU, Ilie (coordonatori), *Teoria cunoaşterii ştiinţifice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1982, p. 179, subl. m.

- în abordările, la urma urmelor procedurale, de care avem nevoie, putem constata că niciunul dintre cei doi „se înțelege" de mai sus nu se susține, nicidecum ca atare;

- primul este în evidentă conecție cu meta-subtilitatea *hypothesis*, deci cu ideea că ipotezele trebuie obligatoriu să fie principii/ axiome/ temeiuri; adică niște propoziții atît de fundamental importante încît să nu poată fi testate ca atare deoarece, fiind ele atît de înalt-abstracte, „mărturii sau dovezi" nu pot fi adunate decît pentru consecințele lor observabile. În consecință, și prefăcîndu-mă că nu văd reducerea testării ipotezelor la adunarea de și confruntarea cu evidențe empirice, despre caracterul obligatoriu al condiției formulării și testării ipotezelor ca predicție/ set de predicții voi spune că trebuie amendat. Mergînd pînă la reconsiderarea acestei condiții ca negeneralizabilă, deci ca neobligatorie. Ci ca facultativă, de operat întotdeauna „în funcție de": în funcție de gradul de abstractizare, *voir* generalitate, al ipotezelor pe care le avem de testat, în funcție de competența în testarea teoretică pe care o putem mobiliza și, mai ales, în funcție de contextele de utilitate în care ne facem cercetările explicativ-predictive;
- ca exemplu de aplicație în astfel de contexte, condiția formulării și testării ipotezelor ca predicție/ set de predicții poate fi o alternativă, foarte folositoare, la dilema predicații cauzale *versus* predicații asociere/ corelare; mai precis, o soluție de depășire a dificultăților, de regulă înfricoșătoare pentru „social-umani", legate de ipotezele (cu predicații) cauzale. Avem adică de remarcat că randamentul „intervenției pe butoane" este binișor favorizat de testarea ipotezelor în versiunile lor predictive. Așa cum putem vedea în/ anticipa

pentru practica profesională de sociolog, ne aflăm adeseori în situaţia de „a deduce" un număr de consecinţe ale ipotezei de bază şi de a testa efectiv, din diverse raţiuni de eficacitate, nu ipoteza de bază, ci una sau mai multe dintre aceste consecinţe. Iar configurarea consecinţelor o facem de regulă ca implicaţie: *dacă ipoteza mea h ar fi adevărată, atunci consecinţele ar trebui să fie cutare*; plus *dacă ipoteza mea h ar fi falsă, atunci consecinţele ar trebui să fie cutare.* (Atenţie, chiar dacă literatura noastră de specialitate nu prea obişnuieşte să aserteze aşa, despre condiţia ipotezei nule am stabilit – vezi par. 2.2.7., anterior – că o avem de asumat ca obligatorie.) Caracterul predictiv al implicaţiei fiind oarecum natural şi de la sine-nţeles, grija noastră va fi ca între respectivele consecinţe, cele pe care le-am dedus, să se afle cel puţin una care defineşte schimbarea pe care am asumat-o ca obiect al prestaţiei; normal, pe aceasta o vom privilegia la testare;

– despre al doilea „se înţelege", LMC în materie de realizare a condiţiei formulării şi testării ipotezelor ca predicţie/ set de predicţii, voi spune că nu este decît, cum să zic, producţie de consecinţe: capacitatea de conjectare fiind nativă şi definitorie pentru specia noastră, la întrebările de genul *dacă propoziţia cutare ar fi adevărată, care ar fi consecinţele acestei situaţii* orice persoană socialmente normală este în stare să inventeze răspunsuri. Neîndoielnic şi cercetătorii, neîndoielnic şi sociologii; care sociologi, din poziţia de integrator de cunoaştere, îşi pot completa, la modul cel mai avantajos, şi avantajos pentru toate părţile implicate, colecţiile de astfel de răspunsuri, stimulîndu-le şi adunîndu-le cu devotament de la ceilalţii importanţi pentru prestaţiile lor profesionale.

> Pe scurt, „deducerea consecințelor lui *h*" nu necesită alte competențe „tehnico-operaționale" decît cele cu care exemplarele socialmente normale ale speciei noastre, oricare dintre ele, sînt în mod natural înzestrate.

Altfel nimic, dar nimic de nimic, nu e LMC. De exemplu, între alte chestiuni complicate și totdeodată nederogatorii pe care abordările „foarte clasice" le trec pur și simplu cu vederea, să stabilești care trebuie să fie consecința lui *h*, respectiv care și cîte trebuie să fie consecințele lui *h* pentru ca testarea ei, respectiv a lor să echivaleze în mod valid testarea lui *h*; sau, un adevărat coșmar procedural, să administrezi condiția ipotezei nule pentru consecințe. Drept urmare, consider că, la orice aplicație pe care o judecăm ca oportună, condiția formulării și testării ca predicție/ set de predicții este de asumat sub foarte atent rulate obligații de reflexivitate în registrul meta, în primul rînd în registrul unei epistemologii, dacă se poate și al unei logici, ne-folclorice.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ANEXĂ

A doua încercare[1] de tipologizare a metodelor, tehnicilor și procedeelor de cercetare sociologică explicativ-predictivă. Pe denumirile din literatura de specialitate

A. Metode, tehnici și procedee de cercetare explicativ-predictivă empirică

metode	tehnici	procedee, sub-procedee
experimentul	1. tehnici și procedee experimentale cauzale	1.1. după criteriul gradul de îndeplinire a exigențelor metodei experimentului
		1.1.1. tehnici și procedee pre-experimentale (var. non-experimentale; evident, prima variantă este mai justificată; eu le-aș zice slab-experimentale) — 1.1.1.1. The one-shot case study
		1.1.1. tehnici și procedee pre-experimentale (var. non-experimentale; evident, prima variantă este mai justificată; eu le-aș zice slab-experimentale) — 1.1.1.2. Two groups, post-test comparison
		1.1.1. tehnici și procedee pre-experimentale (var. non-experimentale; evident, prima variantă este mai justificată; eu le-aș zice slab-experimentale) — 1.1.1.3. One group pre-test, post-test
		1.1.1. tehnici și procedee pre-experimentale (var. non-experimentale; evident, prima variantă este mai justificată; eu le-aș zice slab-experimentale) — 1.1.1.4. Post-test only
		1.1.1. tehnici și procedee pre-experimentale (var. non-experimentale; evident, prima variantă este mai justificată; eu le-aș zice slab-experimentale) — 1.1.1.5. Pre-post test
		1.1.2. tehnici și procedee quasi-experimentale — 1.1.2.1. Two groups, nonrandom selection, pre-test, post-test
		1.1.2. tehnici și procedee quasi-experimentale — 1.1.2.2. Non-equivalent control group
		1.1.2. tehnici și procedee quasi-experimentale — 1.1.2.3. Simple time-series
		1.1.2. tehnici și procedee quasi-experimentale — 1.1.2.4. Multiple time series - 1.1.2.4.1. pe serii diacrone - 1.1.2.4.2. pe serii sincrone
		1.1.3. tehnici și procedee experimentale (eu le-aș zice propriu-zis-experimentale) — 1.1.3.1. Two groups, random selection, pre-test, post-test

[1] Prima încercare se găsește în volumul 1 al „Cercetării sociologice"; vezi ONUȚ, Gheorghe, *Cercetarea sociologică. Metoda științifică în sociologie*, vol. 1, Editura Tritonic, București, 2014, p. 313-317.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

metode	tehnici	procedee, sub-procedee
		1.1.3.2. Pre & post-test with control group
		1.1.3.3. Pre & multiple post-test with control group
		1.1.3.4. After-only control group
		1.1.3.5. Solomon four-group
	1.2. după criteriul „de laborator" (engl. laboratory, prescurtat lab experiments) versus „de teren" (engl. field experiments)	
	1.2.1. tehnici și procedee experimentale de laborator	1.2.1.1. ????
	1.2.2. tehnici și procedee experimentale de teren	1.2.2.1. ????
	1.3. după criteriul experimente „în minte" versus experimente „în realitate"	
	1.3.1. tehnici și procedee experimentale „în minte"	1.3.1.1. ????
	1.3.2. tehnici și procedee experimentale „în realitate"	1.3.2.1. ????
2. tehnici și procedee experimentale corelaționale (statistice)	2.1. tehnici și procedee de statistică bivariată	
	2.1.1.	2.1.1.1. ????
	2.2. tehnici și procedee de statistică multivariată	
	2.2.1.	2.2.1.1. ????
	2.2.n. tehnici și procedee de analiză cauzală	2.2.n.1. ????
	2.2.m. tehnica Monte Carlo (engl. Monte Carlo technique sau Monte Carlo method)	2.2.m.2. ????
	2.3. algoritmii	

BCU IAȘI - BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

metode	tehnici		procedee, sub-procedee
		2.3.1. tehnica greedy	2.3.1.1. algoritmul lui Kruskal
			2.3.1.2. algoritmul lui Prim
			2.3.1.3. algoritmul lui Dijkstra
		2.3.2. tehnica divide et impera	2.3.2.1. căutarea binară
			2.3.2.2. mergesort (sortarea prin interclasare)
			2.3.2.3. mergesort în clasele tablou
			2.3.2.4. mergesort în clasele listă
		2.3.3. tehnica programării dinamice	2.3.3.1. înmulțirea înlănțuită a matricilor
			2.3.3.2. tablouri multidimensionale
			2.3.3.3. determinarea celor mai scurte drumuri într-un graf
			2.3.3.4. arbori binari de căutare optimi
		2.3.4. tehnica explorării în grafuri	2.3.4.1. parcurgerea arborilor
			2.3.4.2. parcurgerea grafurilor în adîncime
			2.3.4.3. parcurgerea grafurilor în lățime
			2.3.4.4. sortarea topologică
		2.3.5. tehnica derivării publice	2.3.5.1. ciurul lui Eratostene
			2.3.5.2. tablouri inițializate virtual

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

metode	tehnici		procedee, sub-procedee
	3. tehnici empirice în funcție de metodologia de cercetare descriptivă utilizată	3.1. tehnici contrafactuale în metoda observației	
		3.2. tehnici contrafactuale în metoda anchetei	
		3.3. tehnici contrafactuale în metoda analizei de conținut	
	4. tehnici empirice „calitative"	4.1. scenariile cauzale contrafactuale	
		4.2. tehnici și procedee explicative istorice	4.2.1. compararea secvențelor istorice (engl. comparing historical sequences)

B. Metode, tehnici și procedee de cercetare explicativ-predictivă teoretică

metode deductive	tehnici deductive	procedee, sub-procedee deductive
1. demonstrația	1.1. silogismul	1.1.1. figurile și modurile silogismului
	1.2. demonstrația prin reducere la absurd	
2. specificarea dintr-o lege (engl. the covering law model)	2.1. specificarea din legi ale teoriilor științifice	
	2.2. specificarea din legi ale teoriilor program	2.2.1. specificarea din teoria pietricelelor
		2.2.2. specificarea din teoria haosului
		2.2.3. specificarea din teoria catastrofelor
		2.2.4. specificarea din topologie

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

metode deductive	tehnici deductive	procedee, sub-procedee deductive
		2.2.5. specificarea din analiza funcțională
		2.2.6. specificarea din teoria sistemelor (cibernetica)
		2.2.7. specificarea din teoria mecanismelor
	2.3. specificarea din legi ale teoriilor filosofice	2.3.1. „analiza cauzală" la Aristotel
		2.3.2. realizările explicative ale metafizicii scolastice
		2.3.3. „cele trei reguli ale lui Hume"
		2.3.4. „canoanele" lui John Stuart Mill
		...
	2.4. specificarea din „legi" ale paremiologiei	2.4.1. specificarea din paremiologia cultă
		2.4.2. specificarea din paremiologia populară
metode inductive	tehnici inductive	procedee, sub-procedee inductive
3. raționarea anulabilă	3.1. diaporematica	
	3.2. abducția	
	3.3. „calitativele"	3.3.1. „înțelegerea socio-genetică"
		3.3.2. organizarea narativelor din perspectiva teoriilor/ teoretizărilor sociologice
		3.3.3. „metoda documentară a interpretării"
		3.3.4. grounded theory

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITARA LIBRARY

metode inductive	tehnici inductive	procedee, sub-procedee inductive
4. analogia	4.1. analogia directă	
	4.2. analogia personală	
	4.3. pseudologia	
	4.4. analogia/ analogarea forțată	
	4.5. analogia fantastică	
	4.6. analogia magică	
	4.7. analogia simbolică	

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

C. Exemple de explicativ-predictive inclasificabile sau ambiguu clasificabile în această încercare de tipologizare

- *comparative causal analysis in processual strategy research*; *causal mechanisms*);
- *instrumental variable method*;
- modelele/modelările/rețetele cauzale din științele manageriale;
  - *Why Because Analysis, Why Because Graphs*
  - *Causal Systems Analysis*;
  - *„The 5 whys"/Ishikawa diagram, Cause-and-Effect Diagram, Fishbone Diagram* sau *Root Cause Analysis/ Fault Trees/ Causal Influence Diagrams* (din care se pot genera *Fault Trees*);
  - *Multiple Path Reduction*;
  - *Affinity diagram*;
  - *Check-sheets*;
  - *Control charts*;
  - *‚Dot plot' and tally charts*;
  - *DRIVE (Define, Review, Identify, Verify, Execute)*;
  - *Flow-charting*;
  - *Force field analysis*;
  - *Matrix analysis*;
  - *Pareto analysis*;
  - *Process mapping*;
  - *Scatter diagrams*;
  - *Six Sigma*;
  - *SPC (Statistical Process Control)*;
- *contrastive explanation; causal triangulation*;
- *forecasting; judgmental methods/ quantitative methods*;
- *composite forecasts*;
- *Delphi method*;
- *forecast by analogy*;

- *scenario building;*
- *quantitative forecast methods;*
  - *time series; moving average, weighted moving average, Kalman filtering, exponential smoothing, autoregressive moving average (ARMA), autoregressive integrated moving average (ARIMA), extrapolation, linear prediction, trend estimation, growt curve;*
  - *artificial intelligence methods; artificial neural networks, group method of data handling;*
- *judgmental boostraping/ decomposition.*

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

volumul 3.1

Gheorghe ONUȚ

CERCETAREA SOCIOLOGICĂ

metodologia cercetărilor sociologice explicative și predictive

bazele cercetării sociologice explicativ-predictive

Cuprins

Capitolul IX, introductiv

Mentoring pentru deprecarizarea competenței explicativ-predictive de sociolog prin politici metodologice proprii și personale.

Capitolul X – Generarea ipotezelor

Capitolul XI – Evaluarea & (re)condiționarea ipotezelor

În serie au apărut:

ISBN 978-606-749-266-8

www.tritonic.ro/ebooks
www.tritonic.ro/blog
www.tritonic.ro

TRITONIC

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY